

ללקט בשדה אחר

מבנה הרומן

סיפורה של חוה מנטו ניתן כמונולוג, הנקטע לסירוגין על ידי התייחסויות של ארבעה מהסובבים אותה:

אימה, סופי מנטו.
שכנתה, מריקה אשכנזי.
בן השכנים, הילד רני אשכנזי.
מזכיר הכפר, סינלה.

איך צץ הרב העגלגל הזה שמה לי ולו, ואיפה היה טמון כל השנים. להיחרד לאפשרות שמה עוד מסתתר בין קפלי המוח, פסולת זיכרונות שמי בחר דווקא בהם. אולי בגלל השם קפקא שעכשיו מקשרת אל העיר של איזידור. פראג.

אם פועל מתוך רצון משלו, מאחורי גבי, שר הזיכרון. והרי גם הוא אצלי בתוך הראש, מסומם מתרופות.

רב צבאי עם לחיים ורדרדות ומלמעלה זקן צהבהב. מה היה הדבר שניסה לשכנע. שאין מקריות.

ערב הימים שכינה נוראים, שחייב האדם לעשות חשבונות. להבין שחוליות בשרשרת, לכן לחפש את שורש המחלה בתוכנו. מה עושה במיטתי.

כבר מהדרך שפתח, מהמבטים אל ברכינו החשופות, חיילות צעירות בראשית שירותן, והמאמץ להוכיח שלא מנוכר לעולמנו. במין חיוך חביב שמתהפך לקריצה, הבטיח שהכל במכוון, גם אם נשגב מבינתנו. הרי חרף כל המדע והתגליות כל כך דלים, גובר הנסתר על הנגלה. וכהוכחה, את היהודי הוא מפראג המוכר לכולנו החילוניים, הסופר הדגול קפקא. אדם מתעורר בבוקר ומגלה שעומד לדין, ובלי שמצליח להבין על מה, הוא מוצא להורג. והרי באמת נפטר בטרם עת ממחלת השחפת. רק לאחרונה התפרסמו מכתביו ומה מתברר, שהיה שותף בעסק המשפחתי, מפעל לייצור אסבסט.

פראג היא גם העיר של יוסף, אפילו שנולד כאן.

הייתה אחת שרית ששאלה בלחש על מי מדבר, שם שלא שמעה, והרב תמה כי חשב שחסרים רק בנושאי יהדות, לא בתרבותם. אם היה מכתב שני.

ומסביר שסגירת מעגל. האסבסט הזה שקוטל את העובדים בייצורו, עניין שכיום ברור לכל, אבל לא בעת ההיא. לכן לא הבין שאשם בהריגה מעצם שותפותו במפעל. אבל מי שמנהל את העולם ואין נסתר מפניו ידע גם ידע, והעניש.

מיני פלפול שיפים למי שרק לימוד תורה ויכולים לבנות בהבל פה עולמות שתלויים על קורי עכביש. תזרע חיטה וינבטו אבטיחים. עכשיו מסמיקים הפנים שלו, מקווה שהשתכנענו. שיש מי שמכוון וקרא לו השגחה.

שוב זה. ואני הרי ביקשתי להיזכר אם עניתי למכתב, זאת אומרת לשני. תשובה קצרה שיחליט מה שרוצה, לא אישתך שתכתוב לה מכתבים. לא הרב, יוסף.

(טיפש, פסקה אורלי, בכל יום נפטרים ממחלות אנשים צעירים שאפילו לא שמעו על מפעלי אסבסט. וסימה התווכחה שרק הביא דוגמה. ביקשו לשמוע את דעתי, והסברתי שחיכיתי שסוף סוף יסיים ונוכל לצאת הביתה. זו רק דבר אחד בראש שלה, צחקו).

צריכים להיות תחובים במגירה בין כל מיני פתקים שעוד מבית הספר ותעודות ישנות שלא ברור למה נשמרים. כך המכתב הראשון שבטוחה שלא עניתי, לא נתבקשה תשובה. אבל השני. שכאילו עושה השוואה.

את החלום שלי הקטן, כי מה ביקשתי. תמיד יכולה לחזור שני צעדים לאחור. ואצלו התמוטטות כללית, רק לחכות שייגמרו החיים או לסיים בעצמו. פתאום חדר להכרתו, הבין שטיפשי הניסיון

שלו להתחיל מחדש, לתקן במהירות. עד שתפס שמי הוא בכלל, כזה שבלי מחויבויות היסטוריות, ריק ממחויבויות. אפילו התינוק שלהם לא ממשיך דבר. אולי מהתרופות שעושות דברים במוח, לא זוכרת אם עניתי שיסיק את המסקנה בעצמו, יכול ברעל אם רוצה, בקבוקים מלאים במחסן של משפחת אשכנזי. להזכיר שלא אישתו. אם היה בכלל, זאת אומרת, מכתב. בוודאי ממשיך. ממשיך את הערבוביה. משפחות מנטו ואשכנזי שצמודות החצרות, וסבורות שחכמות מכולם. בייחוד הוא, איזידור, שכאילו הרפתקה בשבילו, טיול בנוף זר. אם לא הסיבה לעקרות, עונש ראוי שיחסוך סבל. גם של אבא מנטו שדימה שהנה מעיין, ושבו במקסם שווא גרר אחריו את שתינו. איש תמים, או אולי בגלל הפנים היפות של מריקה. לצחוק לאימא ליד שולחן האוכל, לשאול אם לא הייתה בחירתה מוטעית מלכתחילה. הרי יכלה גם אחרים, אלה המחזרים המגושמים שלא ידעו לצטט שורת שיר, אבל הבטיחו בנים ובני בנים שמותאמים מלידה אל מושב הטרקטור, להיות המשך אחד. את אדון סינלה למשל, סיפרו שניסה שוב ושוב. חדלי לפטפט, היא נוהמת.

סינלה

מי שחושב שיכול להסתיר סוד בכפר הזה, שכל אחד יודע לפי הריח שיוצא מהחלון מה מבשלת בקה לגבר שלה, ותכף נהייה נושא לדיון באסיפה הכללית, ללחוש ששוב רוטב עדשים לארדיטי, סימן מובהק שינסו לעשות ילד הלילה.

של מי ההמצאה שסגולה להריון הקטניות האלה ודווקא הסוג האדום. יותר מדי נשים זקנות התקבצו כאן, ומי שלא זקנה, תהיה מהר מאד. לא מהעבודה במלפפונים, קטיף ששובר את הגב, לא מהבוטנים שמתאמצים להפוך בקלשון, גם לא מהשמש. רק מההסתודדויות שלהן, להגיד ששוב נפרדה סוניה מהבן של קונפיקו, כי לא מוכן לרשום את המשק על שם הזוג, ועכשיו אולי ההזדמנות של אליק, זו דעתן. גם על המתנדב שכבר ישן שבועיים עם הבת של טרגש, תמהות מאיפה הביאה מין לבנין כזה, גוי מוחלט ועוד גרמני.

בטוחה שנאצי, הכריזה ברכה בכר, לקבוע לפי המראה.

לצחוק למחשבה שתמיד אחרונים לדעת אלה שבראש הרשימה. להשחיל שרשרת מכאן עד נתניה מהמילים שדיברו על צבע העיניים שלא מסתדר עם חוקי התורשה. איך יצאו חומות כשלשני ההורים עיני תכלת. ואחר כך התקרית עם נציג המוסדות המיישבים, אדון אונגר, שקשקש את המחמאות שלו לברוך מנטו, אומר שתכף רואים שבן שלו.

איך נאמר, לא ידענו אנה נוליד את חרפתנו.

לופו היה טוען שצומחות מהמצח הקרניים, לכן אחרון שיבחין דווקא מי שאצלו. וזאת התמימה, סופי מנטו, הרי סתם. לא תחשוד גם אם תמצא מכורבלים יחד מתחת לשמיכה. והאמת, לא עניין של אף אחד. יכול לשתול ולזרוע אצלו בחלקה אפילו יבלית, בתנאי שלא מזהם את השדות הסמוכים. צורת החיים שבחרנו, להיות כל אחד בעל בית לעצמו, ובלבד שלא יגלשו ההוצאות מחשבוננו. על זה להקפיד בשבע עיניים, כי לא חסרים כאן טפילים שרק תסתובב וכבר החזק בתוך אחוריך למצוץ מתוך העוגה המשותפת.

ודווקא לא אלה.

לכן אמרתי לקלרה שמצדי יכלו להעמיד חופה לשני אלה, לטמון את הסוד מתחת למזרן, ולא מוכרח לצמוח לצאצאים יבלת על הלחיים, לא בדור הראשון. היה נמשך הערפל אולי גם בלי שיידעו בעצמם. אף שבוודאי לא ינבוט, אם לא תזרע כלל. לכן לא מתווכח עם ההחלטה שקבלו לעצור, צעד נכון, ויכולים לפרסם איזה הסבר שרוצים, זכות מלאה.

ועוד הסברתי לה על הצביעות. כאלה שמביטים בראי, חושבים על עצמם מי יודע מה, עם כל האופרות והקונצרטים שמסובבים על פטיפון, וספרי השירה בכריכות עור, בשפה שעושה בחילה באוזניים. וכשמגיע הדבר הזה שקוראים מין, כבר פתאום כמו כולם, מתנדפת כל העדינות, כל התרבות, ובוודאי השמיעה גניחות של רפתנית, של הבהמה הזו, ברכה אזול. הרי ברור שגבר חזק אדון מנטו ויודע את המלאכה, ולמה להחמיץ הנאות אם בטווח היד.

והדגשתי שאולי עניין פרטי וזכות מלאה, כל אחד בחצר שלו, במיטה שלו, אבל הצביעות.

האיש בטלפון התנצל על השעה המוקדמת. אמר שביקשו שיודיע. הייתה צרידות של מבוכה בקול שלו ומיהרתי להרגיע שזה בסדר, כאן בבית מתעוררים עם קריאות התרנגולות שאולי נשמעות ברקע.

ואימא שאלה מה קרה.

הדרך שלה להזדעק ראשונה אל המכשיר ולעמוד לידו נסערת, מחכה שאגיע להרים את השפופרת. ינשך אותך, לעגתי, אם לא תיזהרי. והיא הודפת בתנועה מבטלת, קצרת רוח להתחכמות שלי, שואלת מה אמר.

שאבא נפטר הלילה.

ומנידה בראש בהבעה של הסכמה, של קבלת דין.

אישה כבדה שבוודאי לא הצטיינה מעולם בנוי. ולמה בחר דווקא בה להתגלגל סביבו כל השנים רדופת חששות, מוטרדת. אפילו כשבגרנו, אנו הבנות, וכבר הצטיירו בעינינו קשישים, שכל מה שנותר, רק להעביר את שארית השנים בתוך חברת שכמותם, דור המייסדים, בצריף הישן שקוראים מועדון וורסנו.

כשכבר הסתבר שלא חשש שווא, גם אם משתבץ בסולם ערכים שחלף ואיננו.

בכינוי של לופו, מצבה מתפוררת. הדרך לבטא את הבוז שחש לדור החדש שצמח בכפר שלנו. כאלה שבלי כבוד להורים, לגדלות רוחם, לדרך שעברו. מי שכך, לא ראוי לתואר אדם. לתואר הנכבד אדם.

בניסוח הזה.

ומטי קריצמר ביקשה לרכך את השאגות, את הזעם. אומרת, לא בכזה כעס, אדון לופו, לא טוב ללב שלך, שכבר כמה וכמה פעמים שלח אותות אזהרה. לזכור את הלוויה של דורקו, את ההתמוטטות שלו כאן לדינו. והודף הצידה את היד ששולחת לגעת בכתף שלו. ומוני סינלה מראש שולחן ההנהלה אומר, גזה, אולי תרגיע את אבא שלך, מפני שעבודות ההרחבה בבית הקברות רק באמצע, לפחות שבועיים עד שיסתיימו.

מין הומור שמשמיע בהבעה רצינית.

הדרך שמתכתשים אצלנו, שקוראים, מלחמת הדורות. מתחיל בכאלה שהתקבצו באקראי לפני ארבעים שנה. זה ששמע מחבר שלו, אולי מקרוב משפחה רחוק שבקושי מכיר, או זוג שניתקל במקרה (שסיפר אבא) בזמן שתקוע בתור שמאחרי דלת המשרד הממשלתי, מקום שמתקנים פרטים בתעודת הזהות. מתחיל בחיך של הסכמה שממש להשתגע מהתורים האלה, בפרוזדור דחוס, ואם תעז לצאת לנשום אוויר, כבר איבדת עמדה שכבשת בסבלנות רבה. נחמד בעיניו קימוט המצח של הגבר, כאילו חיך, לקבל בשתיקה את שלא ניתן לשנות, זאת אומרת את הפסקות התה של הפקידים שבוודאי עניין מקודש. בינתיים אפשר להחליף דברים סתם, לשאול כמה זמן בארץ, לשאול מאיפה. מציץ באישה בחטף, אדמימות הלחיים שלה והחן, הסוג החביב עליו. ואחרי שעה קלה כבר רושמים את השם כפר חנון, ואת הנקודות החשובות בדרך. להדגיש גם את השם סינלה, ראש הוועד, שאליו להפנות את הבקשה. יכולים לציין את שמו כממליץ. ממש מהשמיים, אומר האיש, והיא מוסיפה שבזכות כוס התה של האדון הפקיד.

חיך שובב בעיניה (סיפר אבא, רחוק מלשער עד להיכן תגיע משמעותו בחייו ובחיי כולנו). אם כזה גם אחר כך, בין עצי השמוטי, בצל שלהם, ואת הביטוי לעשות עיניים, שלא מתחבר בשום אופן אל מריקה אשכנזי.

גם אחרים.

בזמן שכבר סימנים של ישוב. שלושה צריפים שהעמידו על הגבעה להיות מגורי ארעי לבחורים מכאן ושם לבחורות, ובאמצע מטבח וחדר אוכל שגם מועדון, ובערב אולם אסיפות ומזכירות

ומחסן ציוד. עד ליום שיחלקו את האדמות, ועליהן לאט לאט בית שבונה כל אחד למשפחתו. תנאי מפורש.

אם זו הסיבה שהתחברו להיות זוג.

סיפור בן שנים שכבר יודעת על פה. איך נדחסו צפופים על הרצפה, ומי שתפס את החלון או השולחן שדחפו אל הקיר מאחור, להקשיב לנציג המוסדות שבא להסביר איך יהיה, ואת הכללים. מתפצל כל הכפר לחלקות שמעבדים בנפרד, ומים להשקיה בכמות כך וכך. אחר כך יוסיפו לול מטילות, מאתיים עופות למשפחה, בתנאי ששואים כדת ובלי פשרות.

אדון אונגר, אמרה אימא, מחייכת איך צף ועלה השם בזיכרונה אחרי כל השנים.

איך טייל המבט שלה על החברים, להשקיף מהצד שמתאמצים להבין את השלבים וכל מיני ביטויים ומושגים שלא הכירו, לכן בדממה, במתח. פתאום המבט של אבא מהקצה הרחוק, רגע מתמשך, והמחשבה שלא לנתק.

כך ממש.

וכשהסתיים ובא אצלה לשאול מה משיבה, ואמרה, הרי עניתי.

איש גבוה ושקט שבקושי מתנסח במילים. גם באסיפות מכירים את הדרך שלו להגיד במשפט קצר, אפילו במעט גמגום וכאילו גנדור מכוון, להבליט שלא איש דיבורים. מוטב להציץ באופן שאוחז בטורייה, מעביר קו צינורות השקיה בחלקת הבוטנים צמדים צמדים נמשכים כמו סרגל, ונועץ את הקצה הרחוק בתנועה מדויקת, לתפוס ולהניח. אף פעם לא תידרש תנועה חוזרת.

אם שמעת, אני אומרת, מת, זה מה שהודיעו. כי עומדת וכאילו לא קלטה.

אולי הייתי צריכה לחבק, ללחוש שהסתיים כבר קודם, ועכשיו רק כדי לרשום בניירות. כל חודשי האשפוז המיותרים האלה שהיו סבל לכולנו ובוודאי לו, ועוד לפני כן, כאן בבית, נאבק בנו שמנסות להסיר מעליו את הבגדים הצואים. איש גמור. בשום אופן לא שמחה, אמרתי, אבל הרי טוב בשבילו לסיים את ההשפלה.

ומנידה בראש כאילו מסכימה. לא מעלה על הדעת לחשוב שהנה נעשה צדק, מה שבפירוש בראש שלי.

ועוד הרהור, שסוף סוף הסתיימה המשימה הראשונה, והרבה יותר כבדה מששיערתי.

אולי בגלל הירוק שמתנוועע בקצב להרדים. לבטא שקט. אולי בגלל השלווה שרוויה ציוץ ציפורים והמולת עופות בלול ונביחת כלב שמכריז, אני כאן, להזהיר כל מי שעובר, והרי אדון רודיטי.

בוקר טוב, הוא מברך.

רני

אפשר ברובה של ציידים אם רוצים להרוג נמייה, או למשל ציפורים מזיקות. דודה חוה אומרת שהכי גרועים הנקרים, שגם אוכלים את אגוזי הפקן וגם עושים חורים בצינורות ההשקיה כי צמאים.

גם העורבים.

תראה איך קלקלו, היא כועסת.

ואמרת שצריך לחפור תעלה, לשים את הצינור בעומק ולכסות מלמעלה ואז לא יוכלו להגיע. אי אפשר לירות בכל הציפורים.

אבל את בעלי החיים הקטנטנים הורגים ברעל. מרססים נגד כנימות או למשל זחלי פרודניה שמכרסמים את העלים. את הערצבים מרסקים בטורייה, מציפים את הגומה ופתאום רואים ששוחים בזרם ואז מחכים בשקט שייצאו מהמים וישר בראש.

סבתא מריקה מצאה זחלים בפרחים שלה, מטפסים על הגבעולים ואוכלים. ממש התקפה. תראה כמה גדולה זו, אמרה, עוד מעט תתגלם.

מכיר את זה מתולעי המשי שהראו בכיתה. הביאו קטנים בקופסת קרטון והאכלנו אותם כל יום בעלי תות טריים, לראות שגדלים ומשמינים. פתאום התכסו בחוטים שקוראים פקעות, שוכבים בפנים כמו מתים.

והסברתי לסבתא שכדאי להרוג לפני שישפיקו להטיל ביצים, ואת זה עושה בקלות עם אבן. מפוצץ אותם.

לא מגעיל בכלל, אמרתי כשראיתי שמקמטת את הפנים, לא יכולה להסתכל. כי בנות.

גם אימא וחווה וסופי. כאלה עדינות לעומתנו, וכשצריכות לתקן ברז מבקשות מהשכן ורסנו או מהבן שלו לייזר, או משמול שאחראי על המים. גם כשפתאום גילינו נחש צפע בין ענפי האבוקדו וחווה צעקה שאתרחק כי יכול להכיש. תפסה את צינור המים וכיוונה את הזרם עד שנפל לאדמה והמשיכה להרטיב, קוראת ללייזר שבדיוק אצלם בחצר, צועקת צפע, והתקרב עם טורייה לחתוך את הראש שלו במכה אחת, אומר, איזה גודל.

חווה הסבירה שמהמים קרים נהיים איטיים וקשה להם לברוח. היא אמרה שהדם שלהם קר וצריכים חום מהשמש.

גם לטאות. ואותן אפשר ביד אם מוצאים בחורף מתחת לאבן או מוקדם בבוקר. לא מגעיל בכלל, הסברתי לה, וגם חיפושיות וצפרדעים. רק קצת מדגדגות. הנה.

סתם חיפושית שחורה שמנסה להימלט, מנענעת ברגליים, לא מבין את ההבדל בין כזו ופרת משה רבנו שאותה דווקא מוכנה לשים על היד.

אם רוצה לנסות להחזיק.

לא, תודה, היא אומרת, וגם אתה כדאי שתיזהר כי יכול להיות גם עקרב.

קו נמלים, כאן בעפר לפני הכניסה שמצד הרחוב. שחורות וגדולות שמתרוצצות במעגלים, סוחבות פיסות קש ושברי עלים, וסתם ריקות שלא נושאות דבר. מתי עשו, מתי התחילו. לגלות פתאום שמרכז חיים תוסס, ובוודאי גם בעומק, מנהרות וחדרים ואלף חרקים שלא נעצרים לנוח, יודעים את תפקידם.

מה שכינה יוסף, הקומה השלישית, הסיוט של כולנו בעוד דור או שניים, ואני צחקתי. הרי כבר לא נחיייה בעת ההיא.

מוכרחים להרוס, אמר רני, להביא צינור ולהציף. לפני שיכרסמו את שורשי השיחים, את הפרחים ששתלת. גם יטפסו הביתה לחפש פירורי לחם. ורגזתי, להדגיש שבשום אופן לא, כי לא מזיקות. אם רוצה להשאיר לעולם, הוא תמה. וחייכתי, שום דבר לא נשאר לעולם. פנים חלקות של בן תשע ועיניים תמימות שמחפשות עניין. עומד מורכן ראש, מציץ בתנועה שליד הרגליים, לדמיין איך יתרוצצו מול זרם המים, ינסו להציל, בסוף מוכרחות לטבוע ומי שנשאת בחיים אל מה מתחברת, אם הרוס הקן. אלוהים, הוא אומר. ולא הבנתי. אלוהים נשאר לעולם. ועניתי, נכון, אותו שכחתי. נמלים מטונפות, הוא קובע. אולי שבוע עד שהצצתי שוב, למצוא ששומם לגמרי, נטוש. רק גרגרי חול מקובצים בערמות ושבילים נמשכים אל המרחק, מעידים על מה שהיה, ושום סימני חיים. כאילו ריק כבר שנים, אמרתי, ורני הבטיח שלא הוא. לא הרסתי, תאמיני לי. ועניתי שבוודאי, הרי שום עקבות להתערבות רעה, סתם נטוש. ושאל איך. אולי שבט אחר שהתנפל והרג. אולי את המלכה שלהם. אם זו נפגעת נגמר הכל. עיניים חומות דבוקות בפנים שלי לחכות שאמשיך. לא מבין את העניין הזה. והסברתי שכמו אנשים, כל הזמן נלחמים לכבוש אדמה של קבוצה אחרת. ואיך יודעים של מי. יודעים. מי שיותר חזק, הוא מביע השערה, מנסה להבין את בעיית המלכה, כי יכולים למנות במקומה אחרת, יותר צעירה. והסברתי שכמו מוח, שכשגמור הכל מת. עכשיו תבוא סבתא, הוא רוטן. וחייכתי. אישה טובה מריקה, שתמיד אור בפנים. מתנהלת כפופה בשביל שבשולי הכביש אל המקום שלנו, וכל כך קטן הגוף שלה ומצומק. אומרת, נורא החום הזה. עכשיו כבר פחות. ארבעים שנה, היא נאנחת, ולא מצליחה להתרגל. כי לא שייכת לכאן, גם אם תחייה מאה שנה. יודעת היטב שלא שייכת וכל המאמץ לחינם. צריך לשתות הרבה, מציע רני. ומספרת שרצתה להשקות את הפרחים ופתאום פסקו המים. אם יודעת את הסיבה. כמעט בלא גוף. נבלע בתוך הבגדים שתלויים רפויים, והפנים דקות וקמוטות. לתהות אם חשק בה בעת ההיא, שאלה שלא עלתה על השפתיים, לא יכלה לעלות כלל בשיחות שבין אב ובתו. לחייך להשערה שאכן, ולמחשבה שאולי עדיין ניתן לברר אצל זו, כל עוד צלולה בדעתה. איך משתנית הצורה ומתעוותת עם הזיקנה. ואיך הייתה בתחילה, כשעוד נערה. בוודאי עדינות וחלקות הפנים, והתלתלים עוטפים כמו מסגרת. כך בתמונות. אם בלט הכחול שבעיניים, עכשיו דהוי ומטושטש והשפתיים יבשות, ולמי איכפת, כשכבר באדמה כל הגברים שלה.

הורג את הצמחים, היא אומרת.
לדעת ששתלה בצד שביל הכניסה, גם בין הסלעים שהציבו לאורך הכביש, קוביות שמטפסות
בהדרגה, וברווחים עפר. פרחי אמנון ותמר, היא אומרת, ולוע הארי שקיבלה מטרגש. כל כך
קטנים שבקושי נראים לעין, ואיך יחיו אם לא תשקי.
ימותו, פסק רני.
מריקה התבוננה בו מהורהרת. כולנו נמות, מי קודם ומי אחר כך, וזה לזמן הביניים, להשכיח את
העצב וגם לקשט את הדרך.
בייחוד אוהבת את פרחי לוע הארי.
מילים שיוצאות סתם, לשמש דבק, להצדיק את העמידה שלה כאן מולנו. כאילו מתלבטת איך
להשקות, איך למנוע נזק לשתילונים האלה. שיגרת חיים שמצרפת מזג אוויר וגינה ועבודות בית,
ואישה זקנה שכבר כמעט למטה, ומי יישאר לזכור.
את הדיבורים של אבא על לחיים אדמדמות שופעות עלומים וכן. ועכשיו הרי מת.
יודעת למה נמשכת לכאן, כאילו אורבת, ממתינה שאצא.
ולא תגיד, גם לא ברמז, וגם אני.
שואלת לשלום אימא, ואיך קיבלה את הבשורה, איך ממשיכה.
הרי הרבה זמן מתנהלות בלעדיו, מבינות שחסר סיכויים.
בכל זאת אחרת, היא מהרהרת בקול, הידיעה שתם ואין חזרה.
ובחיוך, שהרבה יותר נוח למי שמאמינים באלוהים.
אנחנו, אמר רני.

מריקה

אנשים שלא שייכים.
למשל ההרגל להיכנס הביתה בדלת האחורית.
ולא הכניסה עצמה אלא ההרגשה שהנה כך, תמיד, גם אם קבועה הדלת הראשית בחזית הפונה
לרחוב, ממש בכיוון שהגעת, ואולי כיוון שכך. וזה בגלל המחשבה שתמיד חוזרת, תמיד במקומה,
שכך מפני שלא שייכים.
ההסבר שנולד במוחו של איזידור, שתמיד בית-יוצר לרעיונות תמהוניים. אומר שכמו להכריז שלא
חלק מהמציאות העוטפת. מצויים בתוכה וכאילו נטע זר שמבקש להסתגר בתוך עצמו.

החצר זה אנחנו, הסביר איזידור, והרחוב הוא החיבור אל כל השאר, וכאילו מתחמקים בדרך עקלקלה שמטשטשת את העקבות.

וצחקתי, שנשמע חיטוט מאולץ, ולא משכנע.

לא זקוקים להוכחה שלא בשר מבשר הגרעין הזה שהתקבץ להקים כאן כפר חקלאי. ואילו היטיבו למיין את המצטרפים יכלו לעמוד בקלות על הטעות, לפסול בטענה שאף פעם לא נהייה איכרים בתבנית המקובלת. כאלה שכל מחשבותיהם סביב מועדי הזריעה והריסוסים ועיתוי הקטיפים. שתמיד מוצאים עוד ועוד תעסוקות בסל המטלות שאין מגיעים לקרקעיתו. והעיניים נעצמות כשעוד לועסים את ארוחת הערב.

להיזכר בוויכוחים בשנים הראשונות. שהביע את דעתו שאין מקומות שאינם מתאימים. אנשים מרחיקים עד ערבות אפריקה או אל הרי האנדלים לראות עולמות שרחוקים מעולמם, והנה כאן סביבך. ועניתי שנכון כאירוע, לא כדרך חיים.

דרך חיים. לשמוע את הצחוק שלו, יודעת במה מהרהר, שנפלא לגידול ילדים, הרבה, להיות המשך, ולא יגיד.

לכן מענה שאף פעם לא בסגנון מתקומם. להדגיש שיכולה להתנהל גם כך, ואין הכרח לאהוב את כל הסובבים.

אתה כאן, צחקתי, הנה סיבה. להשקיף מהצד על התגובות שלך, איך מתאמץ להידמות לכל השאר, אפילו בהפגנת נאמנות יתר לכללים. ולא אחת שתירתע מעבודה, שתישבר בעונות עמוסות עמל.

כך על עצמי.

בכל זאת להשקיף מהצד. כמו תייר שבא לצפות. ואחרי שהתמלאה סאת הסקרנות, לחפש מפלט בספרים.

והרי גם אתה, עם הזמן. ובבוא העת גם יוסף. ובלי שהתבקשו צעדי חינוך יזומים.

לכן באה במפתיע השאלה של חוה, שאולי לפי תומה, בלי מחשבת יתר. וזאת כשכבר בודדה לעצמי, שריד אחרון לכנופיית הזרים שנקלעה לכאן.

תוהה לאן נעלמה תאוות הקריאה שלי. נדמה לה שחלפה. ובאמת.

נעוץ עמוק בזיכרונותיה איך כשהיו שבים מבית הספר אל סעודה שלא הצטיינה בחידושים ולא בגיוון, ואותי ששקועה בקריאה בפינתי, מסתפקת בחיוך קצר של ידידות.

גם קרה ששכחת להכין, היא צוחקת.

דווקא היה יפה בעיניה ומיוחד. מתעלה על שיגרת היום יום, וכאילו מעט אור, מעט שמיים.

משתמשת בכאלה ביטויים גבוהים.

והצטדקתי שאולי כמו טובע שמתאמץ להרים את הראש מעל המים עד שכבר אין צורך.

כביש אספלט שמתפצל אל מחסן התערובת, מתעקל בסיבוב לשוב אל עצמו. בתוך כך יוצר כיכר מוארכת שמכנים כיכר צימרינג, לסמל דבר שלא התכוונת, שנוצר באקראי וללא שום צורך. אימא אמרה שדומים זה לזה, האיש והמצבה לזכרו, והסכימו רק מפני שלא נראה די חשוב לשמש נושא למחלוקת, להתנצחות עם אלמנה צעקנית. בין כה וכה מיהרה לנטוש את הכפר ואם בכלל עוד קיימת. מה שנותר, טבעת שיחי לנטנה זנוחים, לא די גבוהים להסתיר את מה שבאמצע, עשבי בר וקוצים יבשים ומה שהצטבר ביניהם. עכשיו הטרקטור של שטרוייכלר מכסח את השטח, מעלה ענן אבק לשפר את המראה.

וצחקתי. כל מה שעושה רק להרבות לכלוך, טוחן ניירות ושקיות פלסטיק וקרטוני אריזה. מתנועע לפנים ולאחור שוב ושוב עד שכמו רסק.

גברת קונפיקו שחוזרת מהצרכנייה והסלים אחד בכל יד למשוך ולכופף את הכתפיים למטה. עכשיו עוצרת להתבונן, להכריז, יפה מה שעשית, ואחר כך עוד צריך לארגן את הנוער לבוא ולגרף את האשפה. דיבור אל עצמה, נבלע ברעש המנוע. הגיע הזמן, היא מסבירה לי, שיחזור חלק מהמסים גם אלינו.

אישה כבדה בלה קונפיקו. עכשיו שבה לאחוז בסלים, ממשיכה בדרכה בלי להמתין לתגובתי. כמו עוף לפיטום, סיפרתי לאימא, גושים של לחם, של אטריות ושומן, עד שנעלם הצוואר שלה, טובע בין הערמות. בסוף יהיה כבד לשים בבור.

גוש של טיפשות נפוחה.

ומעוותת את הפנים, לבטא הסתייגות מהאופן שמדברת.

להרהר בתפקידים. תאי גוף שצומחים להיות אצבעות ואוזניים. אחרים שמרפדים מאחור, לרכך את הישיבה. אתם ואתם, המוני המונים, שלבו ידיים ואחזו זה בזה כמו לבנים בקיר, למלא את ייעודכם. מיליארדי תאים, הסברתי לאימא, שנולדים לשמש בתפקיד יחיד ומיוחד, להיות מרכיב בישבן הגדול של זו, ובטוחים בחשיבות משימתם.

יוסף היה הראשון להתלבט בקול, מבקש להבין לשם מה, ולמה מתאמצים להשאיר בכל זאת זכר, להשאיר בנים שיהיו המשך. המשך לך, שבעצמך ממשיך דור קודם. מתנהלים בתחושת מחויבות לרציפות השרשרת, ולמה. עוד שאלה נוספת על הצאצאים, שאצלם המחצית היא משלך, כך בדור הראשון. אחר כך רבע ושמינית עד שכמעט כלום.

תמיד יישאר משהו, אמר המורה שוויג, נמהל ונמהל ובכל זאת מוסיף להיות.

כל עוד קיים משהו, יוסיף ויתחלק לשניים, העיר יהודה פרל חוכמה סופיסטית.

ואמרו, כל כך מעט שלא תרגיש.

משתכללים גם כלי האיבחון, התעקש שוויג, בסוף תוציא מתוך התערובת תא אחד שכולו שלך, ובאמצעותו תצמיח בן אדם שלם. תשים במבחנה על קרקע מזון עד שמתפתח מחדש.

וגזה אמר, שטויות הפילוסופיות האלה.

מה שאמרתי בחדר האבלים מול שני אלה, מריקה ואיזידור. להדגיש שתמיד התנהל במין ערפל מטריד. יודע בתוך תוכו שלא, וכאילו חש שיבוא מהר הכיליון, לכן השתעשע בתקווה שדי אם פעם אחת התקיימת. ואפילו תהיה טמון בעומק או מושלך בשדה, בכל זאת ניתן לחזור ולנבוט. תרביית רקמה שזורעים בצלוחיות מעבדה עד שיוצא.

היה ברק בעיניים שלו, סיפרתי, בזמן שחלם את המחשבות האלה שלא תמיד הבנו, ואיך התכופף גזה לתפוס בשתי אצבעות גרגר חול, להגיד, הנה.

מכריז ששטויות.

ומריקה אמרה, לא.

בשלב שעוד חי איזידור, שידע לקרוא את המחשבות שלה, את ההרגשה. נושאת כמו שק על הגב את האשמה שהסכימה. ורק לשער מה תקוע אצלה בראש, משוכנעת שעניין רע מלכתחילה, ספוג רעל ובלי מוצא. ומזה מסקנה שמורעל גם גרגר האבק שנשאר אחריו, לפי הדיבורים שמגלגלים כאן.

אבוד לעולם, אמרה מריקה.

ואיזידור אחז בידה להרגיע והחריש, שלא תאבד שליטה.

תמיד היה יושב מהצד, אם אפשר נמוך יותר מהשאר, על הרצפה או על מדרגת הבית. בבגדי עבודה לא נקיים במיוחד, וכאילו מקומטים במתכוון להבליט את הפשטות. כאילו מתגנדר בה. כאמירתה של אימא שנכנס למשחק עד הסוף, להיות איכר. עושה את כל העבודות בעצמו, לא מסכים לצרף פועלים בזמן שתילת העגבניות או כשמכניסים לפרדסים קבלן קטיפה, שעובר חלקה חלקה על פי סדר שקבע ועד הכפר, וכשמגיע אליו מסרב להשתלב בשיטה הזאת, מתעקש לבצע במו ידיו. אזי שניהם, מבוקר עד ערב, היא את הפרי שבענפים הנמוכים, והוא על הסולם מנקה את הצמרות עד שמסתיים.

למה להוציא את הנשמה, תמה אבא, והאם לא חס על אישתו שאולי מעדיפה את הדרך שעושים כולם, שהרבה יותר נוחה. גם מסביר לו שמקשה על ארגון העבודה, שבכל יום משלימים חלקה

אחרת לפי סדר המגרשים. ועונה שאולי טוב למי שמחפש חיים קלים, ואז למה דווקא בחקלאות. יכול במשרדים בעיר, ובשכר הרבה יותר גבוה. עובדה שנכונה גם לגבי מריקה שתמיד שרוטות הידיים, מאבדות את העדינות.

את זה מוסיף, מפני שצורפה לטיעונים כנגדו, להביע דאגה שמא מתייסרת. מפני שבחרנו בדרך הזאת, סיכם איזידור בדיבור גבוה. חושבת שלצורך הפולמוס שגורם לו להתעקש.

ואבא ביקש מסינלה לכבד את הרצון שלהם.

איכרים, אמר יוסף, ספק בלגלוג, ספק בחיבה, ואז היה צריך מלוא הבית ילדים, הרי לכך. גם כשפינו את הבית לזוג הצעיר, ולעצמם רק חדר אחד בקצה הרחוק, עד שבנו דירה קטנה נוספת, לפי מה שנחוץ, חדר שינה ומטבח שגם מקום לארח וחדר רחצה. וכשנכנס שכן, מושיבים אצל שולחן המטבח, או בצל האגוז שמתרומם ענק ומסתיר את השמיים.

אולי היה טוב לימים רגילים, אמר אבא, לא כדי לקבל את כל המבקרים שיגיעו לנחם. כי כזה המנהג אצלנו, להתאסף בבית האבלים בכל יום, ומי שמביאה בקערה תבשילי ירקות או מיני מאפה לכבד את האורחים, גם לאכול בעצמם. והכי הרבה אימא, שכאילו להפגין שלא נושאת טינה בלב.

והערת שגם להגזים בהצגה לא כדאי.

תמיד יהיו מתלחשים, ביטלה אימא.

ועוד אמרה, שבוודאי חושבים שחשה כמנצחת, צוחקת אחרונה, ובאמת אף לא שמץ מזה. והרי אינם יודעים את שהיה באמת, ולפי מה שמשערים, דווקא להפך, צריכה לחוש מוסר כליות, ולך תסביר.

סינלה

אנשים קטנים שמנהלים עסקים כמו דוכנים בשוק בדואי, ארבעה דונם אבוקדו, שלושה דונם מלפפונים, שלוש מאות מטילות. לכן קטנות גם התחבולות. להתגנב אל תיבות הגויבות בחלקת השכנים ולהעביר אחת אל הערמה שלך, או למשל להחליף ממטרה שפתאום מקולקלת בזו שבחלקת לופו, כאילו בהשאלה אבל יודע שלא תחזיר. אם הגיע עד גניבת מכל תפוזים, כבר נושא לשיחות במשך שבועיים כי בכל זאת ארבע מאות קילו.

לשער שהתפוחים נופלים רקובים סביב העץ. אבל בינתיים כבר גילו שמוטב בשתי ידיים. כל כך רחב, לכנות אמריקה. גם הביטוי, גלובאלי, שמאיפה צץ. לוקח הבן של שמוטב עשרה דונמים בגוש שקוראים ביצה, עושה עסקה עם ערבי ממהלול לזרוע עגבניות, מה שאסור באיסור חמור על פי התקנון. לכן ממציא סיפורים על שותפות, זאת אומרת מין הסכם לקנות את כל התוצרת בחמש לירות לארגז. ואמרת לך, תביא אותנו, את הפאדאיון הזה, נעמיס לו את כל התוצרת שלנו בארבע וחצי, אפילו בארבע.

או הבית שבונה מאנטל, וקודם הגיש למחלקת ההנדסה תוכנית רזה, בסך הכל שלושה חדרים קטנטנים, ארון לא ייכנס. מבקש לקבל את המענק הממשלתי למסכנים שבכינוי, אוכלוסיית רווחה. ושאלתי באיזה אופן, הרי יבואו לבדוק ויראו יסודות למאה ושישים מטרים. מאה ושמונים, הוא אומר, וקורץ בעין.

קודם הסתיר, כיסה באדמה, ואחרי שעברה הביקורת חזר ופינה, ועכשיו יכול לעשות כמה שרוצה, אפילו שתי קומות.

אף פעם לא נתקדם אם לא נפעל בשכל, הוא מכריז. מבקש שנגיש בקשה למשרד החקלאות שימחקו את החוב שלו לאגודה.

וברחוב אומרים, ממזר. במין קנאה שמעורבת בכבוד. אחד שיודע להתנהל בעולם ויכול להועיל בתחבולות שלו לכולם אם יעמוד בראש הוועד.

ושאלתי, מה יהיה אם לא יצליח. מאיפה הביטחון. כי השיטה שמציע, לקפוץ לבוץ, וכשזה מגיע עד הכתפיים, לזעוק לעזרה.

תמיד מצליח, הם עונים. צוחקים לשאלה של מנטו שמבקש להבין איפה ההגינות, המוסר. ואמרתי, יבואו לעזור עד לאותה פעם לא יבואו. ובנוגע למוסר, לא מרגיש שממונה עליו בכפר הזה, אבל לא מתכוון להסתבך בגלל מזימות של מישהו. לא מוכן לחתום על כאלה.

ולגבי השאלה הצדקנית של אדון מנטו, שאולי לא בדיוק עניין שלי, בכל זאת מוטב שיפשפש במעשיו לפני שמעלה אותה, כך נדמה לי.

להסביר את המוסד הזה שקוראים צרכנייה, שנראה כאילו סתם חנות שמגיעים בכל יום לקחת את הלחם והחלב והשאר, ובאמת מקום מפגש, לשאול מה שלומך ועל מה שקורה בבית, ולהחליף קטעי שמועות על המתרחש בחדרי חדרים. או מדברים על מחירי ההדרים שנמוכים מאד, לא משאירים שום רווח. להגיד, בכל שנה נדמה שיותר לרדת לא ייתכן, והרי לכם. הרצאה ששמיע לופו, משווה למלכודת, כל כך עלובה התמורה שלא כדאי להשקיע בחלקה, חומרי ריסוס נגד מחלות, נגד מזיקים, הרבה כסף ומאיפה יבוא.

כמו מלכודת, צעק לופו, כי לא עושים את הטיפולים ואז אבוד גם המעט שיכלו למכור, לפדות לפחות משהו לכיסוי ההוצאות, ובדרך הזאת הרי כלום.

ועוד, שנפגע גם יבול השנה הבאה, בגלל הפרי שנשאר על העצים. עניין ידוע.

לא כולם חרשים, מעירה ברטה לוי.

ועונה שמכוון אל מי שעוד איכפת. לא אלה שגם להשקות הפסיקו ומשאירים חלקות עזובות, קיני מחלות לזהם את כל הסביבה.

תיראה את הפנים שלך, מרגיעה גברת פסו, עוד מעט יתפוצצו מרוב צבע. כי מרגיז.

הדרך של אלה לצחוק בפנים, לעשות כל מה שמתחשק ולא איכפת אם זורם הביוב אל הגינה של השכנים, או ריח הלול שתקעו ממש תחת החלונות שאפשר להיחנק. איזה לול, מוחה ברכה פסו, ומסביר שרק משל, לבטא את חוסר ההתחשבות. טפילים שהצמחנו. כאלה שמתגלה הפרצוף האמיתי דווקא במצבים הקשים, אסון לכולנו.

תמיד במצבים הקשים, מסכימה ברכה פסו, לנסות להיזכר מתי לא היו. איש מגודל, ואפילו עכשיו שכבר זקן, עדיין אפשר לראות לפי האורך של הידיים, לפי הנעליים, אברים שלא מתכווצים. אחד שכל הימים צועק באסיפות, תוקף, וממשיך גם כעת בנפנוף ידיים שפוגע במי שסמוך. טרגש קרא, בן אדם, ואת הביטוי שקצת מאיים, דיר בלקום. אבא לא אהב את אדון לופו בגלל התחבולות. היה אומר ששלושה סוגי אנשים. כאלה שאורזים פרי גדול ובארגזים לחוד פרי קטן, והממזרים ששמים שכבות, להסתיר את המכוערים למטה ומלמעלה את הגדולים בשתי קומות, שלא תגלה גם אם תרים את הפרי העליון לבדוק מה שמתחת, זה הסוג השני. ושלישי יהודה לופו שדי שכותב על המדבקות, סוג אלף, ומישיר את המבט בעזות מצח, כאילו אומר, מה תעשה לי.

טיפוס מושחת, אמר אבא. ועוד, שאת התכונה הזאת מוריש גם לבנים שלו, שקוראים דור ההמשך. לכן אבוד לנצח, עניין ללא תקנה.

מי שנכנסת, סוניה דוידוב, עוצרת ליד הדלת להבין על מה המהומה, ומשתתקים עד שתיקח את הלחם, כיכר אחת שנבלעת בסל שלה ותכף יוצאת.

אולי לטעום מהתבלינים החדשים, מציע לה גרשום, מנסה לשווא לעורר עניין. רק הבוקר הביא. לופו מסמן ביד, תנועה שמרמזת להמתין עד שתתרחק זו שתכף יגיד זונה. בינתיים מציץ בסל שלי לבדוק מה בחרתי ועובר להערות על הצורה המוזנחת והלבוש. שואל על לאה.

לאה היא אחותי הגדולה. לפני שנים דבקה במתנדב בהיר שיער והרחיקה בעקבותיו לגדל את צאצאיהם בנופים זרים. אירוע שחילץ מאבא התבטאות כואבת על המאורעות שחזקים מאתנו, ומה שנותר לבחירתנו, סוגים שונים של אי נחת. אחת מצורות האובדן, אמר.

תמיד במכנסיים, רוטן לופו.

גם אתה, אני עונה, מפלסת דרך אל הפתח. והתשובה, כי גבר.

מכירה את ההמשך, שמבקשות לגנוב את תפקיד ראש המשפחה, מבקשות להיבחר לוועד. קלקולים שלא הכירו בארץ שם. לא ראינו את האף שלהן ששקוע עמוק בסירי הבישול. ופה מקצרות את החצאיות או במכנסיים מהודקים להבליט כל מיני חלקים. לא מבין לאן צועד העולם בעת הזאת, אבל אם לסמוך על התחושה שלו, מוכרח להיגמר רע.

לא את, הוא ממהר להרגיע, אפילו להפך.

מתכוון לעניין הרווקות, משהו שלא תופס במוח שלו.

עכשיו שכבר בדלת, וקורא אחרי לראות אם התרחקה ההיא, גברת דוידוב, ואת הכינוי שלא יפה לבטא.

סופי

נושא הגיל שלה שכבר כמו מום, כמו פרי שמתחילים סימני ריקבון ומתרבים עם כל יום שעובר. ממש לראות בעיניים איך נוסף קמט, מלבינה שערה. להיות דאגת כל הנפשות מסביב ובשיחות שלהן שרצופות השתתפות בצער וכמה חבל. אחת שדווקא עם גוף נאה של אישה, של אם, ירכיים להרות ושדיים להיניק, ואיך לפרש את האופן שמתנהלת לעצמה. עושה בלול ובמטעי האבוקדו ועל הסולם כמו גבר, ויכולה להגיד בתוך הלב שלשם מה צריכה שותף, לבשל עבורו, לכבס. אולי להוסיף תשובה מתחכמת, שגם את הדבר הזה יכולה לעשות לבד, זאת אומרת, להביא ילד. גם הרמיזות שלי שאולי לנסות בדרך שהיו עושים שם, שידוך. לא בושה כלל אם מארגנים בתבונה, בשכל. לדמות כאילו במקרה. ובמקום לענות מפסיקה את הארוחה באמצע ואת הכלים אל הכיור, רוטנת שהלך התיאבון.

לכן לחדול מזה, מכל הדיבורים. גם להסתיר רמזים שאולי באמת כמו גבר, והכוונה, שלא רק על הסולם, על הטרקטור. מכירים את התקלה הזאת שלא ידעו בדור שלנו ומתברר שקיימת בכל מקום. מה שמכנים אהבה בין נשים. כמובן לא יעיזו לשאול, ורק במין עיקוף רחוק שהוא פחות מרמז. בלי להישיר מבט, רק אולי להאזין לצליל הקול, והמחשבה שבוודאי עוברת אצלם בראש, שהנה נמצא סוף סוף ההסבר גם לפרשה הסתומה ההיא. אלוהים שבשמיים. לחדול מדיבורים ואיך לעצור את האנחות.

עוד הרהור שאולי מקצה אחר. על חיי איכרים שנמשכים ברצף דור אחר דור. כך בכל העולם ובוודאי גם אצלנו, מה שבכותרת בן ממשך, סעיף מרכזי בתקנון. לא בעיני מנטו שכמובן היה שמח לגוון בבן זכר, אבל לא לצורך ההמשכיות. עולם שמחליף צבעים, ומה שבמרכז המפה, מחר כבר בשוליים. כך החקלאות הזאת שבהתחלה חלום נשגב על חברה בריאה ויוצרת ועכשיו אפילו לא פרנסה. לכן אם להצטער, אזי רק על מה שטומן העתיד, זיקנה עגומה ובדידות. הרי לא ירחק היום שילוו גם אותי אל המקום ההוא, התחנה האחרונה. מה תעשה אז.

לא דיבור, לא אנחה, ומה שנותר, לחזור אל השושלת שמוטלת שרועה על הקרקע, פני ילד תמים ששקועים ממש בחול. רגל אחת מתחפרת בעפר והשנייה כפופה כלפי מעלה. צורה רזה כמו אבא שלו, יוסף. תתקרב במפתיע לגעת בכתף ואז יתרוממו העיניים בבהלה, וההבעה נבוכה שמא שמעתי את המלמולים שמשמיע בזמן שנועץ אצבע בגוף שלהן ומוחץ באמצע נמלה נמלה, אומר, תמות פולניה, תמות גרמניה, תמות ליטא. דיבור אל עצמו שגם מכותיב את קצב העשייה. לכן להסתובב ולהתרחק בשקט, לפני שיבחין שהקשבת, עד שמוסרת מאחורי שיחי הליגוסטרום. לתהות מאיפה צצו הרעיונות האלה. אולי סיפרו בבית הספר. וההרהור שמוזר איך הודחק תמיד, כאן אצלנו, כאילו לא היה, והנה חזר וצף.

עצי ברוש זקנים שסוגרים את החצר בצד הרחוק, והדיבור של אבא שעד כאן שלנו, ומי שחושב שיכול להזיז, אדרבה, רשאי לנסות. לדעת שאמירה שמבטאת לא רק ייצר רכושנות, שאיפה לבעלות על נכסים וצבירת חומר, מה שאופייני לעובדי אדמה מאז ומעולם, (בתנאי שיכולים למשש באצבעות, קרקע ועצים וסככות, לא עושר שכתוב בניירות). ובניסוח שלו, שאוהב להתבונן באדמה שמצמיחה גידולים, ויכול להחליט לזרוע ולשתול או לחילופין לגזום ולעקור, לכנות, מלך הנחלה. ועוד אמר שכל ההבדל בגודל, לזה מדינה שלמה ולי מה שכאן. לראות איך הכל מתעורר באביב, תופחים הניצנים בקצב שממש חי מול עיניך, עד שמופיע הירוק ולובן פריחה שאצה לחנוט פרי בתוך המולת חרקים שמרחפים מפרח לפרח. יכול לעמוד שעות בין העצים ועל הפנים ארשת של שביעות רצון. מה, שאלתי.

עושים בעצמם את העבודה, הסביר, ואתה כאן רק כדי לפקח על הסדר. וכשראה שבוהה בלא להבין, הסביר שממש עושה בעצמו, מצרף את השמש והמים ומזמין את הדבורים להגיע בהמוניהן. ושאלתי מי.

העץ, אמר אבא, שגם מארגן, גם נמצא ליד המכונות, מפעיל צנרת ומשאבות, ודואג לפרסומת שמשלב בה צבעים וריח. יכולים לבוא ללמוד ממנו כל משרדי הפרסום. מחשבות שעלולות לעורר לגלוג בציבור כי תמימות ומרחפות. אנשי עמל שמצרפים אדמה ומים וצמחים, למדוד את ההצלחה בכמות ארגזי הפרי ותבניות הביצים, מה שקוראים יבול. מושג שמאפשר לגעת, לחוש את חספוס קליפת התפוזים וחלקלקות העגבנייה. או שאומרים על אדון מאנטל, גבר מוכשר, שמצליח למכור את היבול עוד בטרם נקטף לפי אומדן של שנים עשר מכלים לדונם, ואם יותר, יהיה ההפסד שלו. אחר כך ירטון הסוחר שנפל בפח. מה שאסף רחוק מאד מההערכה הזאת. ולועגים, לקח סיכון ולכן בעיה שלו. היה צריך לבדוק מראש, לא להאמין. ולמאנטל כל הכבוד. כך הדיבורים אצלנו.

לכן להסתיר את הדמיונות של אבא, את המראות שצומחים בראש שלו ויוצאים אל השפתיים. במקום זה להצביע על הדרך שמטפל בחלקות, נקיות מעשבים השורות והעלים מבהיקים בירוק עז, סימן שמקפיד לדשן ולהשקות במועד.

לדעת שאי אפשר לשטות באדמה, אמר, ומה שתשים בתוכה אותו תמצא בארגזי הקטיפ. משחקי אהבה, לגלגה אימא, שמנהל עם הצמחים כאילו יצורים מבינים שמשתפים פעולה, ושמחים להחזיר אהבה, לתגמל ברוחב לב.

עד שתפסתי שלגלוג מר שמכסה על תחושת עלבון. מבקשת להצביע על משהו שפגום בתוך תוכו, שלא מתחבר לעולם מושגיה. כעין ילדותיות שלא הולמת את הגיל, לכן מקור לדאגה.

והרי לא. זאת אומרת לא בו, ומובן שגם לא בה אלא במה שביניהם. לבחון את הקשר הזה במבט לאחור, בנקודת זמן שכבר רחוקה, וממנה לראות בבירור שזיווג שלא תואם. והתמיהה איך לא חשתי לאורך כל השנים בשום חריקה שראויה להיקבע בזיכרון. מזה להבין את מידות הגמישות, ההסתגלות וההשלמה שטבועות בנו. גלגלי שיניים שמותאמים רק בחלקם, די כדי להניע את המכונה, אף שזו מפיקה הרבה פחות ממה שגנוז בה.

אם הייתה ביקורת הדדית, תמיד במסווה של התבדחות חביבה, ותמיד מפיה, הערות שנשארו ללא מענה. ממשיכים לסחוב את העגלה יחד כמובן מאליו, כיאה למוסר החברתי של אותו דור הדוגל באורך רוח. ומה שאומרות השכנות, מארי ורסנו או בקה קונפיקו, שצריכה לראות את החיוב, את היתרונות, שלא מבטל זמן בפטפוטי סרק אצל שמש רודיטי, אצל אלחי לוי, גם לא אורב לציד קל בחצרות אחרות.

לצחוק לאפשרות כזאת, ביטלה אימא.

עד שבא. ואז לא צחקה כלל, ואני בכיתי בשקט, מתכווצת בפינת המיטה ויודעת שתמו החיים, לא ישובו להיות.

זיכרון ישן.

מחזיר אל ההתחלה, כשעוד החול בין הבתים, וחול גם במקום שסלולים היום כביש ומדרכות, ושתילים חיוורים שגידלו ליד הקיר צמחי נוי. מעשה ידי הנשים שמבקשות להעניק תחושת בית, גם סוחבות מים בדליים ומוזגות בקופסה מעט לכל אחד. עולם שעוד היה גדול ורחב, ואנחנו ילדים יחפים, חופרים גומות לטמון חיפושיות ולכסות מלמעלה.

מהר, האצתי ביוסף, לפני שתטפס ותימלט זו השחורה. ומטיל מלוא החופן חול ואני אחריו מנה נוספת. כמעט הצליחה לצאת, צהלתי.

עד שהבחנתי בצל מעלינו, לראות את לאה מתבוננת במה שעושים, אומרת, איזה מין משחק. סתם, ניסיתי להמעיט.

קברתם אותה, קברתם חיה.

לא הרגנו, הסביר יוסף.

טיפש, זעמה לאה, מתחת לערמה בלי אוויר.

היא בעטה בחול ופיזרה לצדדים. החיפושית התגלתה מוטלת על הגב ללא תנועה. הנה.

עכשיו העיפה מבט בשאר הערמות. קדימה, לפרק את כולן.

יצורים חיים, הסבירה, ואתם רוצחים סתם לשם משחק.

יוסף זז ראשון, ממחר לציית, שולח יד בזהירות כי חושש לגעת. לכן בתנועה מהירה, ומעיף את החול ואת הגוש השחור שבתוכו. אל תשמע לה, רגזתי.

גם את, אמרה לאה.

ונענעתי בכתף. לא עניין שלך מה שעושים ואיך שמשחקים.

אני אחותך הגדולה.

אז מה, השבתי, אחות, לא אבא לא אימא. לא מקבלים פקודות ממך.

ראיתי שמתלבטת אם להתנפל. במקום זאת החלה מתרחקת, מכריזה שבסדר, נשמע את הדעה של אבא, וקריאה אל יוסף לבוא איתה, לא להתחבר אל אחת כזו.

אל תלך, לחשתי.

ואז ראינו שמנענעת ברגליים, מנסה להתהפך. תראה, קראתי, בכלל לא מותה, סתם הפחדות הדיבורים שלה.

ומתרום. מבט אל החיפושית ואל לאה ושוב, פתאום מתכופף לאחוז באבן ולהטיל בכל הכוח, נמלט אל הבית הסמוך, איפה שגר, ואנחנו מביטות.

עכשיו הרג אותה, זעמתי, באשמתך.

סופי

חווה הביטה על המכונית השחורה שעצרה בחזית הבית. היא אמרה, תגידי לו שיחדל לצפור לפני שאצא מדעתי.

צריך להודיע לאנחל, אמרתי, להביא את הטנדר.

מי שאחראי אצלנו על הקבורה, וכבר מהבוקר לא חדל להתרוצץ סביבנו. גם דאג להעמיד פועל שיחפור בבית הקברות.

ליד כהן, בישר לי, מקום לשניים.

הוא חיכה שאביע התפעלות. לפחות שביעות רצון. במקום זאת ויכוח קולני עם חווה, ראשון ברשימת הויכוחים שליוו את היום כולו.

גם על אמירת הקדיש, ואחר כך על סדרי השבעה שלא הסכימה. לא מסוגלת להיות חלק מההצגה הארוכה שצפויה להימשך כל השבוע, עם התפילות והפטופטים שביניהן.

שיבואו היום, כל מי שרוצה. אחר כך נשמח להמשיך את חיינו כמו עד כה.

חווה התנגדה נמרצות למקום שבחר לחפור קבר. לא זוכרת שהייתה ידידות עמוקה עם הכהן הזה, ההפך הגמור, דווקא היו כמה התבטאויות. בטוחה שאילו נשאל היה מעדיף לנוח על יד איזידור שגם שכן וגם ידיד. לכן מבקשת לחפש בצד ההוא.

אדון אנחל הסביר שחייב להשאיר מקום פנוי בצד איזידור עבור מריקה, כדי שלאחר מאה ועשרים תוכל להצטרף אליו. אולי שני מקומות, כי הרי גם מנטו לא היה בודד בעולם הזה. כלל לא בטוח שיש די מקום לדחוס את כל אלה בהמשך השורה, מוכן לבדוק, אבל מזהיר שגם אם יצליח, יהיה זה ממש עד הגדר. ראוי למקום מכובד יותר, אדון ברוך, זו דעתו.

תירוצים שממציא על מנת להרחיק זה מזה, ועוד יותר ממריקה שבבוא העת עתידה להצטרף אל בעלה. מנסה לתקן במעט מה שלדעתו קלקלו בחייהם. לכן דוחה בשתי ידיים את ההצעה שלה לשריין את המקום הסמוך עבור מריקה, לטמון את אבא מיד אחריה, ולשתינו לסמן מקומות בשורה המקבילה. אי אפשר לשים את מריקה באמצע, כששני הגברים מכאן ומכאן. צרוף שהוא בושה ופתח ללשונות רעות.

מכיר היטב את הכפר הזה, וגם את.

יצא לבדוק שנית ושב שבע רצון. בכל זאת הצליח לשמור מקום גם בשבילי.

כמובן לאחר אריכות ימיך ושנותיך, חזר ותיקן כמי שניזוהר מלפתוח פה לשטן.

כך ייצא שממש בקצה השורה.

זה מה שביקשתם, התנצל, ומדגיש שעושה זאת בניגוד למצפונו.

אבל לגבי אמירת הקדיש עמדתו הייתה נחרצת. יודע שאין בן זכר, וגם הבת הבכירה והחתן מצויים בקצווי תבל, ובאין מועמד אחר ייטול על עצמו את המצווה. לא תתכן קבורה יהודית בלא אמירת קדיש. חילול השם ממש.

וביקשתי ממנה, ממש הפצרתי שתניח לדברים. כל כך הרבה צער וסבל שליוו את הפרק המסיים של חייו, לכן נעמוד גם בזה. הרי חסרי חשיבות כל הטקסים בעיניה. וכך ניצבנו ליד הבור, עומדות ובוכות בשקט, חוה ואני ומריקה, והחברים כיסו בעפר, מעבירים את כלי החפירה זה לזה להיות שותפים במצווה.

הייתי מזכירה לו כשכבר היינו בסוף בית הספר היסודי, יושבים יחד על השעורים במתמטיקה או בהיסטוריה, שאלות הכנה לבחינה. לשמוח כשבא הקול של מריקה, קריאה להפסקה כי מוכנה ארוחת הערב. ואני בצחוק, שנקרעת מרוב מתח לקראת ההפתעות הצפויות במטבח, סלט ירקות וחביתה וגבינת זיתים שמערבבת בעצמה להיות ממרח על הלחם. תמיד אלה. דבוקה אל אותו תפריט ולא מתאמצת לגוון. חיוך גם אצלו, ואומר, שלא בענייני בישול, אימא שלו, עושה לצאת ידי חובה.

משער שהיו הערות בתקופות רחוקות, הרבה לפני שנולד, מפני ששונה לגמרי בדבר הזה אבא איזידור. אוהב לבשל, לאכול, ומיני תיבולים חריפים. לפעמים לכבוד חג או אירוע, תופס את מקומה ליד הכיריים, אומר, תשאירי לי. ומקבלת את ההצעה בשביעות רצון גלויה, מפנה את המקום.

בוודאי למד לחיות עם זה, אמר יוסף, כי לא זוכר תלונות. אולי בכלל נושא שהוסכם ביניהם מן ההתחלה, כששמה מה ששמה על השולחן בפעמים הראשונות והוא אולי משך בכתפיו בביטול. היו צריכים לבצע חילופים, צחקתי.

ומספרת על אבא שלי שבכלל חסר חוש טעם, לא מבחין גם אם חמוץ החלב בקפה, או כשאימא מבשלת פשטידת דלעת לפי מתכון שלא ניסתה לפני כן, ויודעת שלא יבחין כלל, לטוב ולרע. מקבל בלי הערות כל מה שתגיש לשולחן.

לכן שום תמריץ להתאמץ, הסברתי, לנסות לגוון.

הייתם צריכים להחליף זוגות, התבדחתי עם מריקה, מה שהיה עושה טוב לכולם.

וראיתי שגוחנת אל כיכר הלחם לפרוס ממנו אחת נוספת.

טוב למי, תמה יוסף, ומסביר שהיה מתבלבל הכל, כל מה שבדור השני, זאת אומרת אנחנו.

היה יוצר קצוות, שערתי, קווים שמתרחקים.

וחייך, כאלה שבסופו של דבר נפגשים אי שם במרחב.

תאכל, האיצה בו מריקה, ולוחשת לי, רק תני לו הזדמנות להתפלסף ונחשכת הארוחה.

בעת שכמובן לא ידעתי. אפילו לא לחשוד שמוסתר משהו. רק טבעי שאחר כך התאמצתי לדלות מהזיכרון שביבי אירועים, אולי רמזים, סימנים שיכלו לעורר תשומת לב, להדליק נורה. למשל ההתעסקות הנמרצת בפריסת הלחם, שכאילו בדרגת חשיבות הדורשת את מלוא תשומת הלב, לא מאפשרת הקשבה להערותי המתחכמות. אישה שמעוררת חיבה וגם במראה, ובוודאי עוד יותר חמש עשרה שנים קודם. להשוות לאימא שממש מאותה אדמה כבדה כמוהו, צלע משלו. לעומתה זו, ציפור שיר מגן אחר, זר, לכן מהלכת קסם. להדגיש מה שהיה מובן מעצמו, הקשר בין המשפחות שפרס מצע נוח לידידות הדוקה, גלויה ומוכרת בכל הכפר, עד שאמרו שמיותרת ההפרדה לשתי חצרות, לשני בתי מגורים, וכל החלקות שיכלו להיות פחותות במספר וכפולות בגודל, כך שהרבה יותר יעיל העיבוד. בכל זאת הקפידו לקיים הפרדה וגבולות, שאולי סייעו לשמר את ההנאה מהשעות המשותפות, מלילות השבת שהצטרפו לסעוד יחד, ובוודאי בחגים. להסתייג מהביטוי, הקפידו, שעלול ליצור רושם של צעד שקול ומכוון, פרי תכנון ומחשבה. נראה שהדברים פשוט זרמו בטבעיות ונמשכו כדרך חיים שהתקבלה בשביעות רצון ואולי כמובנת מאליה.

עוד לציין את ההתפלגות למינים, שבאה לידי ביטוי בהווי היום יומי. בייחוד הקשר בין הנשים, שגידול הילדים משמש לו רקע מעשי ועמוס. לזכור שכשנולד יוסף כבר הייתה אימא מטופלת

בשתיים ובעלת ניסיון מוכת, שחלקו האחרון (זו אני) אך בן חודשים ספורים, לכן רענן וטרי. אם שבב של אמת בהתבדחויות של איזידור שנהגו להיניק בצוותא, ולפעמים מתוך שעשוע גם החליפו ביניהן את הפעוטות. מוכן להישבע שבמו עיניו. סיפור שהכחישה בכל פעם ששבתי ושאלתי. כועסת על החיוך שלי, על החשדנות. אמנם כן, היה מקרה שהשיחה על שנינו, היא, כלומר מריקה, ואת לא חדלת לצוות, וחשבה שאולי מתוך רעב, לכן ניסתה להרגיע בדרך הזאת ובדיוק ניכנס וראה. מזה ליצור כותרת שמחליפות את התינוקות. מין הומור שלא משעשע. לא אותה.

יותר מכל בלטה הקרבה בינינו הילדים. צמד חמד שכמו אחים תאומים. הפרש גיל של שבועות בודדים העניק לי יתרון בשנים הראשונות, להדגיש שגדולה ממנו. (מה שהוליד מאוחר יותר את החשש שהנה מכשול לעתיד משותף, כיוון שכידוע, על הגבר להיות מבוגר מבת זוגו). בהדרגה הפך יתרון הגיל לטיעון של התבדחות. עבור אחותי לאה היינו שני אחיה הקטנים, שזקוקים לחסות וחייבים במשמעת. מערכת יחסים שהתקתה ככל שגדלנו. ברוב שנות בית הספר היסודי חלקנו שולחן אחד, ורק מורות בודדות ראו בכך פגם שראוי לצאת נגדו. כך גם בהפסקות. וכשהיינו שבים בצהרים, קיבלנו בלא הרהורים את הארוחה החדגונית שהמתינה במטבח של מריקה.

לא זוכרת מתי הפך למנהג לסעוד בצהרים דווקא אצלם. מה שלא התחבר עם יחסן השונה של האימהות לעסקי המטבח. לא התלוותה לכך שום התחשבות, ובמהירות נקבע תפריט שחוזר מדי יום. מרק שעועית ותפודים מטוגנים ולקינוח לפתן שהיווה פרט משתנה על פי עונות השנה. הצמחונות של משפחת אשכנזי, אף שלא הייתה אדוקה במיוחד, ולא ביקשה להתבלט ולעשות נפשות, השרתה עלי דוק של קסם וגרמה לי להדגיש לאימא (באותן פעמים נדירות שהיה עליה לדאוג לסעודתנו), שגם אני כמוהו, אותם מאכלים ממש. גם אם ניסתה לצרף ממה שהיה מצוי אצלה בקדרות, תבשילים ופשטידות ונתחי עוף מגולגלים בביצה ובקמח, מהר חדלה נוכח העיקשות השקטה שהפגנתי.

זוכרת את הזעזוע, סיפרתי, כי פגעה וריסקה את החיפושית האבן שזרקת. הייתה מפחידה ההתפרצות שלו, איבוד השליטה. אולי נבהל מהאיום של לאה לספר להורים על המשחקים שלנו שאכזריים, קוברים חיפושיות חיות. איך נלחץ וקם להסתלק, משליך בזעם אבן אל הקרקע ובתוך כך מרסק אחת שמוטלת על גבה ומנענעת ברגליים בחוסר ישע. כמו לביים הצגה.

הרגת אותה, הוספתי, ואת המחשבה שצמחוני. להדגיש שבעיני בת חמש. לכן זר כל כך רוב רושם המושג הזה שמגדיר השתייכות עוטת הוד. כמו להגיד אינדיאני. ומריקה צחקה, מסבירה שלא בקיצוניות, סתם נגאלת מהמחשבה ללעוס גוף חי. הרי הורגת יתושים וזבובים ובגינה את זחלי הפרודניה. אלמלא פחדה, אפילו נחשים. לכן את אלה איזידור, שייך לתחום אחריותו.

בעיני הילדה שהייתי, הסברתי. מתפלא שאינו זוכר. (והרהרתי, שדווקא אני, כל פרט, כמי שאוספת בולים או מייבשת צמחים, וכשבתוך האלבום הרי שלי). תאכל, ביקשה מריקה.

וסיפרתי איך הסתבכה בשיעור, המורה לטבע רוני, מושכת את הטעות צעד ועוד צעד וברור שבמוקדם מוכרחה להיתקע, להיכנס למבוי סתום. ואת המבוכה שלה כשהבינה שבדרך רעה, בלי שידעת איפה הטעות ואיך לתקן. לא הבחנתי כלל, צחקתי, עד שהערת.

היה עניין מביך גם לו, מפני שבכל דרך שיעיר יגרום לעלבון.
וסיפרתי למריקה איך ניסח, בקול שכאילו מתלבט בעצמו, שואל כיצד הגיעו אטומי הכלור אל
הנוסחה שכותבת, כי לא היו שם בתחילה.
כמו לתת סולם הצלה, הסברתי, ותכף הבינה.
עכשיו תשנא אותי, חייך.
אולי לא טיפשה, אבל לא בראש הסולם מהבחינה המקצועית. לכן להכיר תודה, כך לדעתי. והניד
בראשו שלא אלה החוקים, אבל לא די חשוב באמת.
והרהרתי שמה שחשוב, הדרך שבחר, כאילו מתלבט בעצמו וכך מצמצם את הפגיעה. אולי לכן יקר
בעיני, ולא איכפת אם שיטה בדוקה להידחק לשוליים, להיות נחבא בצל. בטוחה שאפשר גם
בצורה הזאת, זאת אומרת, לזכות באושר.
לחייך לתמימות של הילדה ההיא שהייתי, וכל הפינות שלא מכירה, כל הבורות ששכבת חול מכסה
מלמעלה וכאילו אין, עד שהנחת רגל ודרכת.

סינלה

להתבונן בצעירים שצמחו אצלנו, שכמעט במבנה הגוף של הוריהם, גם בגובה גם ברוחב גם בעובי.
בליל צבעים וצורות, ממש לנחש מי האבא.

זה במראה. שונה לגמרי מה שבפנים. לשמוע את השיחות שלהם, מזה להבין מה ממלא את הראשים, ריקנות שממש ייאוש. שום ערכים, שום אידיאלים, רק התחכמויות רעשניות ואיך להגיע אל הכסף בלי מאמץ. וכיוון שחסרי נתונים, לא מקצוע, לא השכלה, האפשרות היחידה, בהתחברות אל עסקים שהכשרות שלהם, איך לומר, מפוקפקת. מושב לצים.

לענות לקריאות ההתפעלות של בלהה, שלא תוצר של פס ייצור הגידולים האלה. לא להשוות למשלוח עופות לבשר שכולם במשקל קילו ושבע מאות, זהים במראה והצבע, אפילו בהבעה הטיפשית.

תשובה לבלהה סינלה, אישתי.

בזמן שמתמוגגת למראה התאומים של פסו שלובשים מדים של חיל הים. כל כך יפים בעיניה שיכולים לקשט מודעת פרסומת. ולעומתם הבן של מריקה שדק ורזה, לכנות עוף מרוט. ממש לא להאמין שינקו מאותה אדמה.

לא מאדמה, אני מתקן, רק משדיים שמאד לא אחידים. מזה להבין שלא אורח קבוע בחלומותיה הרטובים, הבן של אשכנזי.

לא אחת שתצליח להביך בהערות שלך. יודעת לקרוא אותן עוד לפני שעולות אצלי במחשבה. לא לחינם שרועה לצדי חשופת גוף כבר יותר מחצי יובל, על אותו מזרן ואותה מיטת עץ כפרית שבניתי במו ידי אי אז בעונת החיזור, מין מבחן פולינזי לגבריות.

לברר אם יצירת נגרות זו היא שהכריעה את הכף.

מה שמצחיק במבט מכאן. לעג שמכוון כלפי עצמך.

לכן התוספת, שלפחות בטוח בכיוון ההפוך. זאת אומרת שמופיעה בחלומותיו.

הו, היא מודה על המחמאה. מצטנעת בכנות שדי לה במקום שתופסת בחלומותי. ולגבי בני הנעורים, לא לגמרי מתמצאת במה שמאכלס את הראש שלהם, טעם מוזר במוסיקה, גם בלבוש. לכן לא תופתע אם לא ממוקמת בראש הדירוג.

יש שאוהבים דווקא את הבשלות והרכות, שמיכות פוך.

ממש כמו ההן שמזילות ריר למראה כרס משתפכת.

כאלה שיחות שמתנהלות ליד האח בסלון בערבי חורף, כשכבר רק שנינו.

והסברתי שבעצם עיוות. תוצאה של הליכה נגד הזרם. אומה שביקשה לחזור אל עבודת האדמה, וזה בשעה שכל העולם נימלט ממנה. מפני שאצלם מבקשים פרנסה ואנחנו אידיאולוגיות. אזי נהרו סטודנטים וגימנוזיסטיות שכופפו גו בהתלהבות כדי ליישר את הגב הלאומי מעיוותי הגלות.

כל מיני חיוורים עם ראש גדול וכתפיים צרות שיכלו למלא תפקידים נכבדים בתעסוקות של דיבורים וכתובה, בסוף מצאו את עצמם בין רפתות ולולים, זנב לשועלים.

אולי הראשונים, אמרה בלהה, שכתובים בספרי ההיסטוריה, לא אלה שלנו.

כי פליטים. נמלטו בעור שיניהם, ומשאירים מאחור משפחות שכבר לא ישובו לראות. ואיך חמקו דרך ערבות קווקז ובוכרה, שמחים למצוא קורת גג ולחם, לגנוז כל שאפתנות.

לא מחשבות גדולות, היא אומרת, רק שלוה.

ועניתי שאילו היגרו לאמריקה לא היו טובלים בזבל פרות.

להביא כדוגמה את אדון הופה. נפש מלאת מחשבות בגוף של ילד. עם חלומות על שמש העמים ושלטון הפרולטריון, וזה בזמן שמעשב בטורייה את הגומות בפרדס. כמה שיתאמץ לא יספיק גם חצי לעומת רודיטי או מנטו.

והרי היה יכול להתפרנס בכבוד ליד שולחן הכתיבה.

לבוא בטענות אל ועדת הקבלה, היא אומרת.

ואמרתי שאולי חשבו שיהיו יותר טעימות העגבניות אם ידיפו ריח חברה מתקדמת, שלא רק צוברת שטרות כסף אלא גם בונה מדינה. לכן דאגו למיהול נכון של שרירים ומליצות, בכתב ובעל פה. ועכשיו יכולים להגיד שאפילו ראו את הנולד, הבינו שיבוא יום ובמנוסה אל פרנסות חדשות יהיו עדיפים דווקא אלה.

לכן לחזור לבן של איזידור, להודות שאולי לא עורם מלוא חופניים מבטי תשוקה של נערות, וגם לא חלום של מאנטל להיות ממשיך את ענף תרנגולי ההודו, זאת אומרת אם חלילה יתחתן עם הבת שלו, בלה. אבל בחור נחמד ונבון. סחורה שלא צוברת עודפים במחסנים שלנו.

עניין ההמשכיות שכנראה רב חשיבות אצל האנשים. עמוק במיוחד בתוך החיים שלנו, וכדוגמה הכינוי בן ממשיך, להיות המשך להוריו בעסק המשפחתי. כמה מריבות וסכסוכים סביב הזכות הזאת, ואיך נקרעה משפחת בקר עד שנאלצה למכור הכל ולעזוב עמוסת מרירות. ראשונה הבת בקה שבלא ברכת שלום, אורזת מזוודה ונוסעת. ואמר סינלה שאולי צודקת מפני שבכורה, וללא ספק עונה על הדרישות, בכל זאת מגזימה בצעד שנוקטת. להדגיש שעניין של משמעת וקבלת מרות, אחרת לאן נגיע.

כי בת, התקצפה כנגדו יפה אנגל, ויודע היטב שרק בגלל זה. עדת חשוכים כולכם, שלא מסוגלים לעכל את רוח השוויון.

אם תצעקי, אמר אדון סינלה, דרך בדוקה לשכנע, לפחות לזכות בהערצה, וכאילו לא יודעת על שאר הבעיות.

מתכוון לסמי, החבר שלה, שהרבה רינונים ולחישות על תלונות במשטרה, ומה שמבקש, לזכות בנחלה. אחר כך ישליך כמו נעל בלה, טען גזה, לצחוק לביטוי בחירת ליבו. ודוויקו הוסיף שאדרבה, מבחן לרצינות כוונותיו, יוכיח שבאמת מעוניין בה עצמה, עכשיו שבאה בידיים ריקות. אחר כך יאמר, הנה, מה שהיה ברור מראש. ואת התשובה של יפה שיכול לעשות את המבחן עוד יותר משכנע אם יוציא למסכנה עין אחת. מה שצריך, דווקא להפך, לשים בסל גם מלפפונים גם עגבניות ועושה את החשבון שלו, מוכן לכזאת עסקה ולא מוכן לאחרת. עכשיו מה נשאר.

ושואלים אם שומעת את הביטויים שיוצאים מפיה, חשבון ועסקה, כאילו לא חתונה אלא מיקח וממכר בשוק. קולני הצחוק שלה על ההיתממות. כאילו צנחו מהשמים, נחתו מהחלל, לא מהכפר שלנו אלה, לכן מופתעים. לא נתקלו במקרים המאוד נדירים של נישואי תועלת. רק להביט בפני כל מי שכאן ולמנות. הכל חשבונות ובכל זאת מחזיקים מעמד, טפו טפו.

מתחיל עוד בותיקים, פרטה יפה, שנחפזו להקים משפחות וכך לזכות בנחלות. כל הבדיחות שכבר יודעים בעל פה ילדי הגן, איך נרשמו זוגות ואחר כך החליפו, ערבוביה שלמה. לכן צורות מוזרות, צחק גזה, פנים שדומים למי, לא לאב בכל אופן. ולייזר אמר שהיו פראי אדם כבר אז.

לראות את אלה, נזעקה מרצלה.

גם להזכיר שלא יהיה המשך לשם לאחר נישואיה, ואם כך מה הועילו חכמים. כל אלה שמייחסים חשיבות אפילו לנכד שחייב להיקרא על שםם בעודם בחיים. (בוודאי בחיים, צחק גזה, כי איך לסמוך ועל מי, כשכבר אתה באדמה ואת הירושה חילקת עוד קודם).

להשוות לענייננו שגדולה המשמעות פי כמה, כי מבטיח את השושלת ואת האחיזה בנחלה. לשאול את עצמך איך תופיע לפני אבותיך, כל הדורות הקודמים, איך תביט בעיניים שלהם. כמה עגמת נפש לאלה שבלא בנים זכרים שמרגישים מתים עוד בחייהם.

אם השתוקק לבן זכר, שאלתי את אימא. ומתארך השקט עד שנדמה שלא שמעה. נועצת מזלג בפרוסות מלפפון, בנתחי עגבנייה, ומקרבת לפה בקצב שאינו משתנה. הרי היה, היא אומרת.

מתכוונת לאחד שיהיה נושא את שמו.

ומגחכת. מין חיוך נמוך שכמעט אל תוך הצלחת, ועדיין טרודה בפלחי הסלט, להעלות יחד נתחים מכמה מינים בנעיצת מזלג אחת. שיטה למשוך זמן.

דבר שלא הטריד כלל, היא אומרת לבסוף, מוסיפה שפעם אכן שאלה, ומה שהשיב בחיוך מבטל. כשנולד מוליק מושונב וכל ההתרגשות מסביב, כי בעקבות תאוונה, וכבר היו בטוחים שבלא סיכויים, עניין אבוד, פתאום ילד חי ועוד ממין זכר. ועשו חגיגה שבוודאי יהיו משלמים עד סוף חייהם. בסוף מה.

חדל אישים שרק לבכות, היא מסכמת.

להדגיש שאף פעם לא תדעי מה עתיד לצאת מהביצה, או כפי שנהגו לומר בארץ שלה, לתחוב את היד לסדק באדמה ולהתפלא שהכיש נחש. כך בתרגום שלה שלא הכי מוצלח.

פתאום עלה, והרי תמיד התחמקה מלהזכיר את המקום ההוא.

לא סיימת לספר, אני מתעקשת.

ביקש לדעת את ההרגשה של מי שנמחק שמו. את זה ממנה, כי הרי מכירה את החוויה שעוברת כל אישה בעת נישואיה. בחיך כמובן. עניין שלא הטריד כלל, היא מבטיחה. אם לא מוזר בעיניה.

ומשיבה שהרבה רעיונות זרמו מבחוץ. אולי יפים אבל זרים, לא כל כך מתחברים לראש שלו, שלנו, של כל החבורה שהזדמנה לבנות את הכפר הזה. שלא בדיוק המודל של מייבשי ביצות, סתם אנשים שחיפשו מקום לחיות, ואין רע אם מתחבר לאידיאלים לאומיים. הרי לא הסוג מהספרים, שעזב בית ומשפחה והלך להציל את עמו. יותר שסתם מזדמנים שהצטרפו לזרם, ורק אחר כך התברר שהצליחו להתחמק מהרעה שם. כל מה שמבקשים, בריאות ופרנסה ושקט, ואם אפשר, המשך כלשהו למשפחה שאבדה. לשם ההרגשה, אפילו לא תחושת מחויבות. כך לפחות אצלה וכנראה גם אצל אבא. עניין אחר משפחת אשכנזי, בייחוד איזידור. כזו הייתה הרגשתה. להעיד שאף פעם לא הטריחה בסיפורים משם.

בכל זאת מודה שהיה קצת מוזר גם בעיניה, לפעמים אפילו הטריד שאף פעם לא דיברו. ובוודאי אחרי שנולד יוסף. יודעת שיש שאינם חפצים בילדים, כאלה שבמעמד גבוה או שצרפתים. גם כאלו שאומרים, אחד ודי. ובחזרה לאבא, בטוחה שלא הטריד עניין השם. לא זה. וברור לאן חותרת, להדגיש את הנושא האחר שלא נתן מנוח, בעיית נישואי שלא באה על פתרונה. יודעת שחוסמת את הדיבור הזה שממש על שפתיה. חלילה שייצא. לפי הדממה שהשתלטה, לפי ההתעסקות בשיירים שבצלחת. מחשבה שקשה גם לה, וככל שחולף הזמן מתעצם הכאב. אולי אוכל דווקא אני.

אמירה מתלוצצת, מפני שממשיכה לשאת את השם שלנו, כלומר שלו. וברור שלא מתחברת להומור שלי, ולא די חריפה להשיב שהבינה במאוחר את הסיבה לדבקותי במה שרשום כסעיף בטפסים, מצב משפחתי רווקה. ועוד, שנוהרת שלא להעלות את הנושא מחשש לתגובתי הזועמת, והנה. להזכיר שלא לנצח גם את, היא אומרת. מזה לדעת שלא הבינה את החידוד שהשמעתי. לכן מבארת שעדיין יכולה להביא לעולם בן שיישא את השם שלנו, בן שלי בלבד, ללא נישואין. לפרוץ בצחוק לתדהמה שעל פניה ולהרגיע שסתם, פטפוט של בוקר, לפני שהולכת לבלות את היום בקטיף.

סופי

להיזכר ברעיונות של ברוך שכמו דמיונות. וזה בכל פעם שנזכרת בלאה שלנו, הבכורה. היה אומר שאדם הוא צמח שנעקר. משער שבהתחלה היו מושרשים באדמה כמו עצים, יונקים מים ומזון וקרני שמש. לאט לאט פיתחו יכולות של בעלי חיים, לאחוז בדברים כמו צמח מטפס, אפילו לשלוח יונקות ולמצוץ. הרי יש מיני צמחים שטורפים חרקים כמו חיות. אבל כשנעקרו בסופה נגזר דינם למות, ובוודאי חלפו מיליוני שנים עד שאחד מאלה העקורים הצליח בכל זאת לשרוד, התנהל בקושי אבל נשאר חי. ואחר כך עוד אחד שכבר היה אולי המשך שלו, והתרבו.

מזה השאיפה הטבעית לחזור ולהשתרש במקום אחד, שנעוצה עמוק בתת ההכרה, ובגללה המלחמות בין העמים, בין השבטים. לא מבין את השאיפה לנדוד, להגיע לארצות רחוקות. משהו גרום בפנים, אולי במוח.

ואיזידור צחק שאולי לכן שנאו את היהודים, עם נטול שורשים, כעין מחלת נפש. אחת צמחה בבית שנעוץ בקרקע, מוקף שיחים ופרחים ועצי פרי, ועכשיו מתקשרת ממרחקים לשאול מה אצלנו. מצב נסבל בעמים אחרים, כאלה שמצטופפים מזה דורות במקום אחד ובשוליים מפרישים תרומה כלשהי גם לפינות זרות. לא אצלנו, אחרי שכל כך הרבה איבדנו, ועכשיו מנסים לצמוח מחדש.

זו לאה, אמרה חוה, קחי אותה וספרי שקברנו. ומושיטה את הטלפון. לאה מתכוננת ללידה השלישית, סופרת את הימים. לכן לא הגיעה להלוויה, אבל מקפידה להתקשר בכל שבוע. גם לאורך כל תקופת האשפוז שלו. אתה מגדל ילד, מתעורר בלילות, מאכיל ורוחץ, ושנות בית הספר ומחלות. בסוף מזדמן אחד זר, מושך כמו מגנט אל הארץ שלו.

מזג האוויר יפה אצלם בהולנד, אומרת חוה, ספרי לה שאצלנו חמסין. מין שיחות של נימוס שמנהלות השתיים, לא יחס אמיתי. מפחדת שתתחיל בשאלות על החיים שלה שלא מוליכים לשום מקום. אולי תשאל על השכנים, איך מתנהלים בלי איזידור, תביע דעה שבסופו של חשבון, טוב שלא הרחיקה לכת עם יוסף.

היית נשאת אלמנה עם ילד.

אולי שניים, אי אפשר לדעת, מתחכמת חוה.

לא יודעת את הסיפור כולו, ורק שנפרדו ויוסף הזדרז להתחתן עם אחרת. זו אולי כבר הייתה באיזה מקום בתוך הראש שלו עוד קודם. אצל גברים אף פעם אין לדעת. משערת שצריך לחפש את הסיבה שם. אבל מה שלא מצליחה להבין בשום אופן, למה האחות שלה לא הגיבה בזריזות למצוא תחליף הולם ואפילו עדיף. הרי הייתה שלוש שנים בעיר, מוקפת אנשים, ידידים. בחורה נאה שרק סיימה את השרות הצבאי. במקום זה הסתגרה בכפרון נידח, שבקושי למצוא את מי לברך בבוקר טוב, וכל השיחות על מה, על מכת הכנימות וזבוב הפירות.

שכנעי אותה לבוא אלינו, אומרת לאה, מבטיחה שתוך כמה חודשים תחזור לחיים.

אולי כדאי גם לי, אני אומרת.

הצחיק אותה. רק עכשיו קברת את אבא וכבר רוקמת תוכניות. מוטב לאט ובשלב. להתחיל בחוה, וכששתיהן יהיו שם, מובן שיגיע כרטיס טיסה גם עבורי.

אולי, היא צוחקת. אלה הלבקנים בארץ שלה מתלהבים מהגוון שלנו, בטוחים שמדיף ניחוחות וטעמים, ונמשך גם בילדים.

ממש נורא שלא ראית אותם אף פעם.

כבר הדבקנו אלבום שלם, אני אומרת.

דברי עם חוה, היא מזדרזת לסיים את השיחה היקרה.

כבר בני שלוש עשרה ושמונה, שני הנכדים האלה, ובנים זכרים. בעוד כמה שנים אולי יהיו רחוקים מלהתחבר. אולי מאוחר כבר עכשיו. לתהות אם היו לברוך הרהורים על אלה, שיישאר אלמוני עבורם. לחפש את עקבותיו בהם עצמם, ואיך יבחינו אם לא יודעים מה.

לחסוך לך את הטרחה, אמרה חוה, מבקשת לא לנסות.

צמח בר מרגיז שקוראים כותלית, שהגיע אלינו מי יודע מהיכן, מתפשט וחודר לכל פינה. סוג שלא הכרנו בתקופות ישנות. אולי הסתנן בהיחבא בין שתילי הצרטומיום שקנינו ממוני, תוספת חינם. בתקופה שעוד היה נוהג להופיע בשבת בבוקר כאן בחצר, סוחר קרטון שתילים קטנטנים ומכריז את המספר שלהם, שמונה עשרה או עשרים ושלושה, ולפעמים רק בודדים שנושא בכף ידו. תירוץ להזמין את עצמו אלינו לקפה של עשר. אימא הייתה רוטנת שאיזה שתילים הביא, לא שתילים בכלל, מוטב לכנות יבחושים, ואם רוצה את המחיר שסיכמו, בבקשה לדאוג שיהיו ראויים. אבל אבא היה ממחר לנעוץ בערוגות שהתארכו אט אט להיות חלקה מסחרית לשיווק ענפי נוי. שבע עשרה, הודיע אבא לאחר שסיים את השתילה ומבקש ממוני שיתקרב ויספור גם הוא. אחר כך רושם במחברת את הסכום שמגיע. תמיד הקפיד לשלם במועד שהוסכם, בסוף כל חודש. יצור מזוהם, רטנה אימא, שגם מנסה לרמות במספר, גם מביא תוצרת עלובה. לצרף את הריח שלו המבחיל, כי לא טורח להתרחץ, אדרבה, טובל בבוץ כיאה לעובד אדמה אמיתי. יצור מזוהם, הסכים אבא.

אימא התעקשה שלא חייבים להזמין לשבת, מוטב להמתין עם הפסקת הקפה עד שישתלק. עצה שלא הועילה כי נשאר לעמוד, לא ממהר לשום מקום, גם לא נעלב מההתעלמות. מוכנה לוותר על השתייה, רטנה אימא, ומציעה לקנות את הצמחים במקום אחר. לא יחיד בעולם הטפיל הזה.

אחר כך בכל זאת ארע הנתק המיוחל, וזאת בגלל החובות שלו שגרמו להתערבות הוועד. כמה זמן אפשר להניח לחיות על חשבון הציבור, לצבור גירעונות ולקוות שיימחקו באחד הימים. מיקו פסו התאונן שגם את הפרוטות שמרוויח מסתיר ונוטל לכיסו, לא מכניס לקופה הכללית, אבל רוכש על חשבון האגודה כל מה שמתחשק. אבא סיפר על וויכוחים בהנהלה, שאמרו, להפסיק את התקציב החודשי, את כל התשלומים. לא די עשירים לשאת על הכתפיים מין בטלן שכל היום משוטט בין הבתים, בין החצרות, למצוא אוזן לפטפוטים שאין להם סוף. אבא הדגיש שבגללו ובגלל עוד אחדים כמוהו הצטברו חובות שמונעים שחרור כספים למי שבאמת מגיע. לכן יקראו לאסיפת חירום לדון במצב האגודה.

מגוון ביטויים שלא תמיד הבנתי. גם את כל המבנה הארגוני שכאילו כל משפחה לעצמה ובכל זאת כמו שותפים. מיני רעיונות שהציג האיש מהמוסדות, אדון אונגר, בשלב ההתחלה, מסביר שנחוצים כדי לצבור כוח וגם לסייע למי שארעה תקלה. זוכרת בעיקר את ההתבדחויות של איזידור, איך הקשיבו להסברים של ההוא, כל מיני מושגים שמתזו כמו רוק, אגודה שיתופית וערבות הדדית ושיווק מאורגן. ביטויים שלא הבינו אבל נשמעו עמוקים ומקצועיים. איזידור עיוה את פניו והנהן בראשו לחקות את סוניה דוידוב, את אסתר מאנטל, שנדחקות אל המרצה. לתפוס מקומות בשורה הראשונה.

חשבנו שרק לשלב ההתחלה, סיפר אבא, להיות כתובת להלוואות שנתנו המוסדות והבנקים לשנה הראשונה. כי הרי עוד לפני שמגיעות הכנסות, ובינתיים צריכים לאכול ולקנות זרעים ומשכורת לגזבר ולפקידת המשרד. אחר כך ראינו שלא נגמר, ומי שראשון להבין שאפשר לקחת ולקחת בלי חשבון, וגם למכור מהצד ולהסתיר את הכסף.

זוכרת שיחות עם אבא בתקופות מאוחרות בהרבה. כשכבר משוללות יצרים, תערובת של הרהורים וזיכרונות, ואני אמרתי שבלי יסודות כל מה שהקימו, מדביקים ברוק את הלבנים אחת לשניה, לכנות אחיזת עיניים.

אבא שיער שפשוט קיבלו את הדברים, את הנחיות המומחים ובעלי הסמכות. היו הרבה דיבורים שלהם, נאומים באסיפות ושיחות וניירות. להדגיש שמצטרפים אל תנועה קיימת ומבוססת, שכבר סיימה עם כל מחלות הילדות. להיות אסירי תודה שמצאנו דרך כבושה ולא צריכים לפלס שביל חדש בין קוצים. ואנחנו מהנהנים בראשים, כשהמחשבות מכוונות אל דברים קטנים ומעשיים, צינורות וזרעים וסימון גבולות החלקות.

אבא גיחך שאולי טעו בנו, לא העריכו נכונה את מי שלפניהם, אסופה מקרית שהתקבצה בלי רקע משותף וחינוך רעיוני, ושום זיק חברתי. כל מה שמבקשים, להטיב להתפרנס ולטפח משפחה וילדים. גם הדעה של איזידור שמבנה ארגוני שאולי מתאים לזמן קצוב, עד שכבר יושבים איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ואז הרי כל אחד לעצמו בצל הגפן שלו.

או התאנה, אמרה מריקה. מוכנה אפילו סתם אורן שאינו נותן פרי ולא מושך זבובים.

מלבד אלה שלושטים עין אל פינות צל של אחרים, סיכם איזידור, סוג שתמצא בכל מקום.

ולגבי מוני, יודעת שחדל להופיע אצלנו בחצר. אבל כמובן לא נעלם מהנוף. למשל כשהיינו עומדים לפנות ערב, חבורת נערים ונערות ברחבת המחלבה או לפני מחסן התערובת. פתאום מתקרב

בהליכתו המתנדנדת, משמיע אמירה שכאילו מתחכמת על הגיל המאושר שבלי דאגות ושפע פנאי. משפט שחוזר עליו בכל פעם, והשאלה של גזה (שחוזרת אף היא בכל פעם), אם מתכוון לגיל של עצמו, ומתי מסתיים.

טיפוס מתועב, אמר יוסף, הסוג שמישיר מבט בלי מבוכה כשנתפס בגניבה. מי שחש מבוכה, דווקא אבא, שבהדרגה הפך למסתגר, ממעיט להגיע למקומות שעלול להיתקל באלה, ואם כן, מה נכון לעשות ואיך להגיב על ברכת השלום שלהם. הסיפור של אימא איך בדרכם מתחנת האוטובוסים פתאום צץ, צועד מולם. את מלמול השלום של אבא שבקושי נשמע, וכשכבר חלף, חוזר ופונה אלינו, קורא, רק רגע אם אפשר. לרגע התבלבלתי, סיפרה אימא, אבל ראיתי שאבא ממשיך לצעוד כאילו לא שמע, ומיהרתי להצטרף אליו ללכת הלאה, ורק השתיקה הכבדה העידה שבכל זאת ארע. משהו שאף פעם לא הצלחתי לברר, הסבירה. אף פעם לא סיפר, סרב לגעת. קשור בכלוך שהשמיע מאחרי גבינו, כאילו נשארנו חייבים לו סכום כסף. תארי לעצמך, אנחנו חייבים לו, אנחנו.

רני

הכי חמודה החתולה של סבתא, שלא שורטת אף פעם. אתה יכול למשוך בזנב, לגלגל ולהפוך על הגב או להרים לגובה ולהפיל, ולא מתעצבנת, יודעת שרק משחק. למשל להחזיק כשהגב למטה ולעזוב, ותמיד תצליח להתיישר לפני שמגיעה לאדמה. חתולים תמיד נופלים על הרגליים, הסבירה חוה, ומלטפת אותה בצוואר ובבטן, חופרת באצבעות לשמוע גרגור.

קולות של תענוג, היא אומרת.

ואמרתי שרק אם נדרסת.

מה, היא מציצה בי במבט שלא מבין.

אם נדרסת לא נופלת על הרגליים.

סבתא פותחת את הדלת וקוראת בשם שלה, ציונה ציונה. כי הכינה משהו לאכול. רואים שאוהבת אותה גם היא, אבל בלי לגעת, רק בדיבורים. לשאול איך עבר הלילה ואם ישנה היטב.

ואמרתי שבכלל לא ישנים בלילה, רק ביום, כי חיות טרף.

מה שהסבירה חוה, שיודעת הכי טוב. יודעת להתחבר אל חיות, אפילו כאלה שלא מכירה. למשל
כלב שמתנפל בנביחות, ודי שמשמיעה שריקה שקטה, שתכף יתקרב במבט ידידותי, מוכן לקבל
ליטוף כאילו חברים.

תלמדי אותי, ביקשתי.

פעם, כשעוד הייתה קטנה, סבא ברוך הביא לה כל מיני חיות. כלבלבים וחתולים, גם בנה כלוב
לארנבות, אפילו חמור שהיה אוכל את העשב בחצר ורץ יחד עם הכלבים לפני הטרקטור. לכן
יודעת איך לדבר איתם, איך לטפל. גם אני רציתי כלבלב וגם גדי שיגדל להיות עז או תיש. אבל
אימא לא הסכימה, כי אפשר לקבל מחלות, ודי בחתולה של סבתא ובתרנגולות שבלול.
מכלבים היא בכלל מפחדת כי עירונית. לא כל כך אוהבת את החיים כאן, את השקט, ושאין לאן
ללכת, אין מקומות לקניות, אין חברות, רק המורה תמי שפעם למדו יחד ועובדות באותו בית ספר
שגם אני. לפעמים גם עם חוה.

לא כל כך מתאימות, כי אחת אוהבת צמחים וחיות, ואימא רוצה לנסוע לסרטים או סתם לשבת
במקום שותים קפה ומביטים על הבגדים של האנשים שעוברים. חוה תמיד עייפה בערב, ואי
אפשר ליהנות מהצגה כשכל הזמן מתאמצים שלא ייסגרו העיניים. זה ההסבר.

פעם הקשבתי לשיחה שלהן, וזה כששיחקתי עם ציונה ליד עץ הפקן של סבתא סופי. אימא סיפרה
שמאוד רוצה שנעבור לגור בעיר. יכולים להשכיר את הבית שלנו ומזה לשלם את שכר הדירה.
אמרה שלא מסוגלת להמשיך כאן עד שייגמרו החיים.

לא הרגישו ששומע את הדיבורים שלהן, כי באותו הזמן הכנסתי קוצים לשיער של ציונה, לעשות
לה צורה של קיפוד, אני תוקע והיא מפילה.

חוה ענתה שצריכה להחליט ולעשות, אם כל כך חשוב בעיניה. לפחות לנסות לאיזו תקופה, שנה או
אפילו חצי שנה. ואימא ענתה שלא מעיזה לדבר עם מריקה.

היא הסבירה ששלה הבית, ומוכרחים לקבל את הסכמתה.

דחפתי את הראש לתוך הבטן של ציונה, כאילו מתחפר, והיא הרביצה בכפות הרגליים על הפנים
שלי ועל הצוואר, גם בציפורניים אבל בעדינות, יודעת שאסור לשרוט.

חתולה רעה, אמרתי, למה אף פעם לא מרחמת על עכברים.

חוה שאלה אם מדברות לפעמים. היא אמרה, שיחות נפש, ואימא ענתה שבעיקר מריקה, מספרת
על יוסף, איך היה בשנים ההן וגם עליך. כואבת שלא ילדה אלא אחד בלבד, שלא הצליחה ללדת.

הרי מכירה את מה שבראש של אלה שהיו פליטים. כל הזמן חושבים איך להמשיך את המשפחה
שמתה, מרגישים אחריות.

יוסף זה אבא שלי. היה.

עוד אמרה, הייתם ידידים כל כך קרובים, ואז הציצה בי כאילו בודקת, ושאלה בלחש, למה נפסק.
לא נפסק, ענתה חוה, הייתה התרחקות בשנות התיכון, ובתקופת הצבא ניסינו לחדש את הקשר,
לבחון אם אפשרית התחברות בוגרת, ולא הצליח.

כל הזמן נפסקו המילים שלה, כאילו לא יודעת איך להסביר.

נהג לומר שהיית כמו אחות שלו.

אולי, הסכימה חוה. תמיד ידעתי את המחשבות שעוברות בראש שלו בלי לשאול, וגם הוא.

אולי לכן.

היית צריכה לנסות לחיות בעיר, אמרה אימא, וחוה ענתה שעשתה שם כמעט שלוש שנים ולא
אהבה את זה.

לא מצליחה להבין, אמרה אימא.
ציונה זינקה הצידה והתחילה מתרחקת בהליכה איטית, וקראתי אחריה, חתולה רעה.

לחשוב על האופן שעובד הזיכרון, צץ מתוך המחשבה שבמקרה באותו רגע, כמו ניתז מחרץ בלתי מובחן, וכמה שתייגע את המוח לשחזר מתי היה ואת הנסיבות, לשווא. מה גרם ליוסף לחוות דעה על סוג עבודות שמוטב לעשות בחבורה. כך קטיפים, כך דילול נבטים ופירות, כך עישובים. מפני שחדגוניים ומשעממים. זוכרת שעניתי שאולי ירושה מאבא שלי, שדווקא בוחר לעשות לבד את אלה, ועל השעמום מתגבר בעזרת שיחות עם עצמו שמגלגל בראש. אנשים שבאו משם לפני האסון, התחמקו ממש בזמן, שרידים למשפחות שנתרו להתכלות מאחור. אם לכן נמוכי שאיפות, לא מהלכים בגדולות, ודי להם במשפחה שהקימו ובפרנסה סבירה. חלקת מלפפונים שזורע, כזו שיוכל להשתלט בכוחות עצמו, לעבור על השורות אחת ליומיים ולקטוף, וכך מצליח לשמור שיהיה הפרי בגודל הנכון עד תחתית הארגז. להבין שלא מובילה לעושר הדרך הזאת, ובמקומו, מלוא חופניים עמל. מתחבר אל הנוסחה שקוראים קורלציה הפוכה, מושג שמאיפה בא, בוודאי משיעורי ההיסטוריה של המורה שוויג.

אולי לא ההסבר הנכון וסתם מסתפקים במעט, לא מטפסי הרים.
כמוני.

ואז, איך האהבות שלהם, אם סתם גם הן.
אם לכנות את יוסף, מעט. הרי לא היה אליל הבנות, מין אורך טוכמן, מטר ותשעים, עם רגליים של קופץ לגובה. בכל זאת כל מה שרציתי.

את הציפייה לסופי השבוע, את ההתרגשות, המתח, ואם חלילה תורנות, שלו או שלי.
הרי לכן את התפקיד הטיפשי הזה, מורה חיילת, שמבטיח את היציאות לשבת.

לבדי בחלקת האבוקדו, מטלטלת את הסולם בסבך הענפים וממלאת תרמיל שלוחץ על הכתף ושוב. לא דוחקת השעה וסוף המכל להתמלא. בתוך כך להתענג על בוקר קריר ואוויר זך וצלול, שהנאה לשאוף לתוכך, ולהתאמץ להתרחק אל מחשבות קלות יותר. למשל על עליזה סמו.

את ההתפרצות שלה בישיבת ההנהלה. שבטוחה שלא בגלל הדיבור של סינלה, לא רק בגללו. אחת שמחזיקה את המחשבות עמוק בפנים ולא ממהרת להוציא. גם לא מהירה להתחבר. כבר חמש שנים בכפר שלנו, ובכל זאת נשמרת התדמית של חדשה, נטע זר, וכאילו מקיף גדר שאי אפשר לדלג.

נושא נכבד על סדר היום, אמר סינלה.

הדרך שלו להשמיע עקיצות ללא חיוך עד שאי אפשר להיות בטוח שמלגלג. מול חברי ההנהלה שיודעים היטב במה מדובר, באינסטלציה שמתקינים בסככת המיזן, שאפשר לכנות בלשון הקטנה, עבודות. גם יודעים למה באה. רוצה לערער על הסכום שנקבע בחוזה, אלף וחמש מאות לירות. עכשיו ממתינה בעצבנות שיפתח את הדיון. למה היה אצלי בראש שכבר סיכמנו את הסעיף הזה, מיתמם סינלה. סיכמנו, מאשר לופו, לפני שבועיים.

צריך לנזוף בו שאינו מיידע את אישתו, רוטן סינלה, מיני יצורים שצומחים בכפר הזה. לכי והזכירי לו שעוד מעט עליו לסיים את הפרוייקט, אם מתכוון לעמוד בלוח הזמנים. ומתרווח על מושב היושב ראש, לשאול, מה הסעיף הבא. להתפקע מצחוק, סיפרה מטי קריצמר, ומתארת איך העמיד פנים תמימות, מדפדף בדפים שלפניו, וזו יושבת נזופה, לא יודעת איך להגיב. לכן התערבה להסביר שעליזה מבקשת להחזיר את הנושא לדיון.

אחת שעובדת במזכירות, ובישיבות רושמת את החלטות. למה, תמה סינלה.

בגלל הסכום, התפרצה עליזה סמו, שלא מכסה את מחיר הצינורות. זה היה הסכום שביקש בהצעה, הזכיר לופו.

לא ייתכן שלא התמקחנו, מלמל סינלה אל לופו, כאילו ביקורת על הדרך שמתנהלים ענייני הכפר על ידי הוועד שהוא בראשו, מסמן להביא את התיק.

עכשיו התפרצה, סיפרה מטי, אומרת, בבקשה לחדול מהתיאטרון הזה. הטיפש כתב ואתם הזדרזתם לאשר. אלף וחמש מאות אינם מכסים את החומר.

והתבונן בה בשקט, ממתין בסבלנות שתגמור, ואז ביקש למחוק את המילה ההיא מהפרוטוקול, את הכינוי שאינו יאה. אין טיפשים אצלנו, ועוד מפי אישה על בעלה. אחר כך פסק שלא בשוק רוכלים, ומי שמגיש הצעה מוטב שיבדוק את עצמו לפני שחותם. לא עניין שלנו, של ההנהלה, מה שמתרחש בין כותלי משפחת סמו, ועכשיו לסעיף הבא.

מין ברק של הנאה על הפנים של מטי קריצמר בזמן שסיפרה, וגזה אמר שנהנה לפגוע בה, הממזר, דווקא בה.

האם גם יוסף, זאת אומרת, חיכה במתיחות לפגישותינו.

עניין שונה הגברים, האהבות שלהם. משהו שבחבילה גדולה יותר, בצד נושאים נוספים. ההיסטוריה המשפחתית למשל. לחפש בספרים על העיר ההיא, ואם נזכרת משפחת אשכנזי או האחרת, מלכין (זו של מריקה), אם נשארו עדויות.

שאל אם לא אבהל מילדים רבים.

וצחקתי, אם חשוב בעיניך.

אמר שאוהב כמובן, מתגעגע. חלילה שאטיל ספק.

להימלט שוב אל ההיא, גברת סמו.

שעברה שמועה על דמות ממין נקבה שנראתה בחברת יהודה סמו. התמיהה, גם הציחקוקים, כי טיפוס שלא מתחבר אל הצרוף הזה. שהיו אומרים, יסתיים בשידוך עם אחת שנואשה מתקווה בגלל מראה פניה, מום בגופה או פגם נפשי. וכאן הרי בית ומשק ומשפחה, בזכות אלה, שמשפרים במשהו את העסקה. אחד שכל חייו נחבא בשוליים, מזדנב אחרי חבורת בני גילו, גם צעירים יותר, לספוג ביטויי התקלסות ומעשי קונדס. כך גם בבית הספר שאיכשהו חלף בספסלים האחוריים, לצאת עם תעודת שרברב ולנשום בהקלה. מעכשיו יכול לנהוג בטרקטור אל החלקות הרחוקות, לפתוח ברזים ולסגור, ובין זה לזה לשוטט עם עצמו בין העצים, רחוק מאנשים ובעיקר מבני משפחתו שמהם רק הערות ומטלות, עשה כך עשה כך. לכן גברה הסקרנות כשהופיעה זו, אחת שלא ניכר בה פגם או עיוות, ומנסים לגלות ללא הצלחה סיפור רכילות שאולי יהיה בו הסבר כלשהו. אחר כך החתונה ושיגרת החיים שלא בדיוק על פי המתכונת שלנו, כי ממתינה בכל בוקר לאוטובוס שמסיע העירה וחוזרת בערב להיבלע אל תוך הבית פנימה.

יפה אנגל העלתה את האפשרות שאולי מלמדת שם, זאת אומרת מורה. את זה כבר הכרנו, אמנם רק כאלה שבבית הספר שלנו, או עוזרות בגנים ומטי שבמזכירות. אבל אז הרי צריכה לסיים בצהרים ולמה מתאחרת. ופנו אל אימא דונקה שגילתה שסתם עובדת במשרד, כתבנית, ולא מוכנה להישאר לעשות את עבודות המשק. עד מהרה התחילו לחשושים על מריבות וסכסוכים, וכאילו גדר בין בית ההורים והמחסן ששיפצו להיות מגורים לזוג הצעיר. להיות נושא לפטפוטים בצרכנייה, הטרוניות שהשמיעה אימא דונקה בלי מעצורים, לא בוררת את האוזניים, לטעון שבחר לעצמו מין מכשפה, לא מבינה בשל מה נפל עליה זה העונש, מה חטאה.

פה גדול יש לאימא דונקה ואבוי למי שנופל לתוכו.

מוכרחים לפצח את האגוז, קרץ סינלה, מתנדב להתלוות לנסיעת בוקר, ורק את מחיר כרטיסי הנסיעה מבקש שישלמו מהקופה. כבר למחרת ממתין בתחנה, מקדים ברכה אדיבה למי שמסתפקת בניד ראש נקי ממאור פנים. אחר כך בוחר במושב שלידה, לפתוח בשיחה על שעות הבוקר המוקדמות שצלולות ומרעננות.

נושא שהוא סיבה לגאווה אצלנו, שמשכימים עם אור ראשון ומסיימים כשירד החושך. נחלקת לשתיים היממה, לחיות על פי מה שקבע הטבע, עת לעמל ועת לשינה, ובאו בני אדם ועיוותו, אלה העירוניים.

שכנים שלך, הוא קורץ, כי הרי משם הגיעה, ואולי מעוותת גם היא. סינלה מצחקק להבהיר שמעין בדיחה, לא ביקורת חלילה וממשיך בשאלה על מה שאצלנו, איך בעינייה.

לא יודעת לברור בין הגירסאות. אם מיהרה לבחור לעצמה מקום ישיבה אחר בספסל מרוחק, או כדברי לופו, שקדמה שיחה קלה, ובוודאי הרשה לעצמו איזו מחווה ידידותית, להניח יד על הכתף או הברך. איש מזימות אדון סינלה, מדמה שמריח טרף קל, ולא נבוך מרינונים, אדרבה, נהנה להתקשט במעללים שהיו או צמחו בדמיון אנשים. לפקפק אם היו דברים לאחר זמן, כאלה שמלווים קריצות עיניים, ומולם לחוש בגרון מין טעם צורבני, לחוש תעוב. ולמה בכל זאת שבה ומרהרת באירועי ישיבת ההנהלה, זו האחרונה. כי תמהה איך הצלחנו אנו להישאר מחוץ לכל הזוהמה הזאת.

שהחמיצו הזדמנות להזיל ריר, חדות השתתפות בצער. כל אלה שכאן, הנשמות הטובות. יודעת בביטחון.

מריקה

משערת שעניין קשה לרוב האנשים. לחשוף דברים שבתחום האינטימי. וקודם כל לסווג. כי אפילו סתם מילים, ביטויים שהאחד פולט בלי לייחס חשיבות ואצל האחר יעלו סומק. למשל כל מה שקשור במין.

איזידור היה בוודאי מייחס את ההבדלים בעיקר לחינוך, ולא בטוחה שמספק ההסבר הזה. צורת האנשים היא תכונה גנטית, ונדמה לי שכך גם העדינות וההתחשבות, שאינן נימוס מוקנה בלבד. אחד כמו מנטו שבעל חיצוניות שמבטאת חוזק, אפילו לכנות קשיחות. מה שמשלב עם חוסר עדינות גם בחוש הטעם שלו לדברי מאכל, שרחוק מלהיות אנין, או למשל קהות רגישותו לתנאי אקלים, לקור החורף או לחום השמש בקיץ. זאת אומרת, צירוף רב צדדי של חספוס. פתאום לראות שדווקא הוא נבון מול ביטוי או בדיחה מהסוג שמכנים, המונית.

או למשל יחסים בין אנשים. מי שיכול לקנטר בסגנון מעליב, ללעוג למראה שומה על פניו של האחר או אורך החוטם, דברים שגם כך בוודאי מכאיבים לבעליהם. ולעומתו האחר שטובע בבושה רק למשמע דיבור בסגנון כזה.

כמו להתיר פקעת שבנויה שכבות שכבות.

האם עלו מחשבות מטרידות אצל איזידור בגלל החיצוניות של מנטו שהרבה יותר גברית משלו. למשל אם הרחר איך זו בעיני.

הרי שום סיכוי שיעלה את השאלה על שפתיו, גם לא יעקוב בחשדנות אחר רמז מצדי שאולי מכסה על מחשבה חבויה.

משערת שקיימת אצל כל אישה, זאת אומרת, תשומת לב למראה חיצוניותו של גבר. ואיך זו באה לידי ביטוי כשיושבים בערב, לוגמים קפה של רגיעה, מחליפים חוויות על מה שבשדות, שהספיקו

לעשות ושלא הספיקו. או סתם פטפוט על השכנים, למשל שהגיעה אחותה של אתי מדזר להתארח עם משפחתה, ואולי יבקשו להצטרף לכפר.

טיפשה נוספת, יאמר מנטו, והתרומה של איזידור שגם לא יפיפיה.

ואני אל סופי, שעכשיו תורנו להחליף דעות על הבעל של זו, כדי לאזן.

עקיצה חביבה שמתקבלת בחיוכים, וכשמחייכים הרי מאירות העיניים, אולי ברק. בטוחה שלא הוטרד מניצוצות כאלה שעלולים להוליד פירושים מרחיקי לכת. לא אצל איזידור.

גם מפני שחיבב את מנטו, (נזהרת מלכנות אהבה כי חושבת שלזו משמעות במרחב אחר), ובהחלט גם את סופי, שעל פי ההגדרה שלו, כפרית נעימה וטובת לב, כי לא מהלכת בגדולות, ומין חכמת עשייה של אישה משפחתית. ממש במילה הזאת.

בשנים שעוד צעירים כולנו, וכמובן הרבה יותר נאים.

לזכור שכבר היינו נשואים אז שבע או שמונה שנים, די זמן לחשוד שקיימת בעיה.

גם בעיני מי שמתבונן מבחוץ, שאולי יכול לפרש שעדיין ממתניים שיתבסס המשק, מצב שנתון להגדרתו של כל אחד על פי טעמו. בכל זאת להשוות אל האחרים מסביב, שכבר מצויים ילדים כמעט בכל בית. והיכן שלא, סיבה להתלחשויות.

גם לזכור שלא נעשיתי צעירה מיום ליום, ושעלולים לאחר את המועד.

וכאן משתרבב הסיפור ההוא, שלא יודעת איך לגמגם אותו, כך שיקבל את מידתו הנכונה. דיבור ישן של איזידור על מעבדת מחקר של אביו ודודו, שניהם רופאים, וכל מיני ניסויים שעשו בחומרים שאולי פוגעים בבשר. (גם בהם עצמם, סבר איזידור כשסיפר על בית הוריו בעיר ההיא פראג).

כבר היה בודד לעצמו כשנתקלנו לראשונה זה בזו, פליטים שממלטים עצמם בארץ מזרחית שאולי אוזבקיסטן או טורקמניסטן. כך גם אני. ויכול היה להישאר סיפור תמים על ילד סקרן שאהב להתבונן ביראת כבוד במה שעשו במעבדה שלהם, והם הודפים ולא מצליחים להרחיק.

בטוחה שלא היה חוזר להרהר בזה, וכמובן לספר לי, אלמלא נתקע פתאום בראשו החשד שהנה מקור הרעה.

עד היום בטוחה שללא קשר. תופעה שכלל לא נדירה, זו שמכנים קשיי פוריות. ומשערת שהיינו מחכים בסבלנות עד שבסופו של דבר היה בא ההריון המקווה. אבל הוא מיהר להתייאש, משוכנע שחסר סיכויים ויש לחפש מוצא אחר.

גם לא התייחס באמון לטענתי שלא מוכרחים, שיכולים להישאר שנינו. ראה בזאת הפגנת רוחב לב שלא יהיה הוגן לקבלה.

לכן.

הייתי מתבוננת אל תוך העיניים שלו במבט ישיר ומתארך, מצטטת אמירה של אימי שאין אדם מושלם ורק צריך לחפש בסבלנות עד שלבסוף תצוץ נקודת התורפה, והנה מצאתי.

כי לכאורה חכם והגיוני, ומכיר את כללי ההסתברות ומדע הסטטיסטיקה. בכל זאת נתפס למשהו שאינו יותר מסברה של ילד, וקרוב לוודאי חסרת יסוד, אמונה טפלה. מקווה שיתברר שטועה לא רק בגלל העניין עצמו, אלא גם כדי להוכיח לו עד כמה רחוק משלמות.

ולא קיבל.

את יום הזיכרון של יוסף התחלנו לציין בהרכב מצומצם. הייתה זו החלטה של מריקה בשנה שמת איזידור, טוענת שלאחר שלוש שנים די להטריח את כל הכפר. היא אמרה, זו השנה הרביעית, לכן מציעה שנתייחד אתו בתוך המשפחה. ניסוח מעודן שכאילו ממתינה להסכמתנו, אבל היה ברור שמבטאת בדרכה החלטה שאינה עומדת לדיון. עוד הוסיפה, שעכשיו שמת איזידור, מוטב לתת לאירוע אופי טבעי ומצומצם.

אבא כעס על ההתבטאות הזו, שכאילו מעניקה ציונים. גם מובלעת בה כעין ביקורת על איזידור שהיעדרותו מאפשרת התנערות מנוהג שאינו טבעי. הוא הסביר שבכל טקס משתלבים מרכיבים מקובלים וגם בזה שלנו. מתחיל בעמידה שקטה סביב הקבר, ואחר כך ארוחת הערב שמתנהלת תוך העלאת זיכרונות. בין זה לזה אירוח המבקרים שסרו לבטא השתתפות בצער או סתם מטעמי נימוס. אין בכך מקוריות רבה, והיא לא תגדל אם יבוטל הקטע האמצעי. טבעי שעצם ההיצמדות לתאריך פוגעת בספונטניות, כלומר בהתייחדות האמיתית שמתרחשת בכל פעם שנזכרים. אבל מקובל עליו שאין צורך להמשיך להקהיל משתתפים בצער, צעד שבוודאי היה זוכה לתמיכתו של יוסף עצמו.

דיבור מתון, שמנסח בסגנון שעלול להתפרש רע באוזניים זרות, לא בינינו. מוסיף שהרכב מדאיג התכנס סביב שולחן האבלים, שלושה קשישים ושתיים שניתן להגדירן כנשים צעירות וילד יחיד. הולך ופוחת הדור, מה שאולי צריך להטריד מישהו.

תמונה מקרית, אמרתי, כי הרי ישנה אחותי שנשואה באושר וכבר עכשיו אם לשניים. בכל זאת לא נמצאת כאן אתנו, התעקש.

לא נדחק כל הדור סביב השולחן הזה, גם לא מוכרח להצטופף בכפר שלנו. הרי אלה החוקים, בן ממשך אחד בכל משק, להבטיח שלא ישתנו הממדים.

חשבתי שהתכנסנו להיזכר ביוסף, העירה יונה.

ועינתי שנכון, ובאופן כלשהו מעלים את זכרו כשמשוחחים בסגנון שאהב. משערת שהיה מושך את השיחה אל משמעויותיה הרחבות, למשל אם מתפתחת מחלה דמוגרפית, כזו שבאה כתגובה להתפרצות האוכלוסייה בעולם. דיבורי היה נחרץ וקצר רוח, מי היא שטיטול בעלות.

ראיתי חיוך בעיניים של מריקה, אומרת, רק צריכה לחקות את הקול שלו. ויונה מלמלה בהסכמה שבאמת חיפש בכל דבר את הפן הפילוסופי. היה משהו מטריד בטון הדיבור שלה, לא כעס אבל כעין ביקורת, תוך שנמנעת מלהיגרר למריבה, ופתאום חשבתי שאולי מסתייגת מעצם נוכחותנו כאן, בפורום המשפחתי המצומצם שהרכבו לא מובן לה, לא יכול להיות מובן. כאילו זרים שדחקו עצמם למקום שאינו שלהם ועוד מתבטאים באדנות שאינה יאה. דוגמת אחותי, שאיך מתחברת לסטטיסטיקה של הנוכחים, ומאיך, התעלמות מבני משפחתה, למשל מאחיה שבעיניה בוודאי שייד.

אחת שהכיר במכללה אחרי שנסעתי. וכבר באמצע השנה נזכרה במכתבים ששלחה לי אימא. רק ציון עובדות בלא חלוקת ציונים או עמדה אישית. זוכרת את ההרגשה למקרא המכתב, את הרעד הבלתי נשלט שאחז בגוף שלי והמחשבה שחייבת להיות חזקה, להתגבר ולהמשיך. הרי ברור שקשה גם לו, ורק שלא כמוך, ששקועה ברחמנות עצמית, תגובתו תכליתית ונחושה. אחר כך המכתב שלו.

במבוכה שניכרת בכל שורה, סיפר שלומדת יחד אתו, ובמתכוון מושך להידוק הקשר. לא, לא גילה דבר. אילו עשה זאת הייתה אולי חושדת במניעיו. הייתה מתנה בצדק כל המשך בהיפרדות מוחלטת (שאוּלי נכונה כשלעצמה, אבל למה לקבל החלטות מתוך לחץ). יודעת כמובן שהיינו חברים ושחדלנו. קל להסביר משבר בין מי שגדלו יחד מילדות בפינה נידחת, על רקע המפגש עם העולם הגדול. חושב שמוטב שיישאר כמות שזה, בלי לצרף לחבורת השותפים לסוד. משער שאין זו אהבה גדולה, גם מדמה שניטיב להסתדר שתינו אם אחזור ביום מן הימים לגור בבית. מבטיח לקבל כל מי שאבחר כשותף לחיי. לא היה עולה בדעתי להיחפז ולבנות משפחה, אבל נראה לו שזה ייטיב עם כולנו. שואל אם רשאי להזמין, כלומר אם רוצה להיות מוזמנת לאירוע. ממש מתקשה לנסח את השאלה הזאת.

צרם מספר הפעמים הרב שחזרה אצלו המילה טוב בהטיותיה השונות. ועוד, שראוי לתודה שלא הזכיר ילדים ולא המשכיות.

את התבטאותה של מריקה לגבי טקס הזיכרון, והשימוש במילה, טבעי, לא לגמרי הבנתי.

סופי

דברים שמזמן הזיכרון בלי שביקשת, בלי שתביני לשם מה, כאילו להכעיס. כזו האמירה של איזידור שאולי קשר רע. וכיון שמדובר באירוע מיקרי, אפשר לומר מזל רע. את זה בבדיחות דעת, ולך תבין את ההומור של אלה. הרי יכולנו להתנהל כחלק מהכפר הזה. חקלאים שמתעוררים בבוקר לעבודה ומסיימים בערב, כולל הפסקות לארוחות ולסידורים, קניות במחסן הטכני ובצרכנייה. והדרך למדוד, לפי ימים ולפי עונות.

למדוד את החיים.

ואת ההישגים, לפי מראה הגידולים והיבולים וההכנסות.

לא שעשויים מעור אחד התושבים כאן. לא בכשרון ולא בחריצות, ובוודאי לא במראה ובאופי. אבל כולם מתנהלים על דרך כפרית, וצריכים להתאים את עצמם אליה. לפחות בכללי ההתנהגות הבסיסיים. לדמיין את אחת הנשים, מרצלה או פלורה, מתיישבת בבית קפה בשעות שלפני הצהריים, כדי לפטפט עם חברותיה. ממש כמו לדמיין שטסה בכדור פורח. משהו שלא מתחבר אל האנשים שלנו.

גם לא נגינה בכינור או למשל ביקור בבית אופנה.

אולי לא סיבה לגאווה. גם הספרייה שלנו שאמנם קיימת אבל משמשת כמעט רק את בנות הדור השני.

אפילו לא את כולן.

והשיחות כשנפגשים (וזה בעיקר באירועים ובשמחות), על מתכונים לעוגות ומאפים, ועל אבקות כביסה וחומרי ניקוי, והלחם שלאחרונה ממש תפל. נראה שהחליטו לחסוך במלח במאפייה. בטוחה שאילו כך, כבר הייתה חוה אם לשניים, נשואה לאחד מבני המקום או אפילו מהכפרים השכנים. אולי תורמת לכלכלת משפחתה משכורת קבועה של מורה או אחות. בדרך זו היה גם המשך גברי למשק שלנו, גם אם תחת שם אחר.

במקום זאת התגלגל הכל לאפיק זר, שהמיט רעה על כל מי שנקלע אליו. משפחת אשכנזי שלא במקומה באדמה הכבדה הזאת, ממש כמו צמח טרופי בארץ מושלגת. ואנחנו שדבקנו בהם.

פרי כלאיים, כמו פרד בן חמור וסוסה. צרוף עקר.

לא די מלומדת להבין את הצד המדעי, ואם באמת היה הכרחי שימות הבן שלה, יוסף אשכנזי. אם היו שורשי הנגע בתוך הגוף שלו כבר מעצם הזיווג. ההחלטה לשלוח יד בנפשך, הרי באה מבפנים

(אם אכן זהו שארע), מתוך מחשבה שלך. אולי לא יודעים גם אנשי המדע עצמם, לא הגיעו בחקירות שלהם עד לאותו תא, והאם הפגם שטמון בו הוא פרי של צירוף רע. באחד הימים יתברר שלא משוללת יסוד גם הטענה שעונש על עבירה שדינה מוות. זיווג אסור שמוליד ממזר, גם אם בהסכמה.

הרי גם גילוי עריות יכול להיעשות בהסכמה.

מחשבות שלא יודעת איך להרחיק.

גם את ההערה של חוה שעכשיו הגיע התור של מריקה.

בזמן שאכלנו ארוחת ערב ואני סיפרתי על ההזמנה לחגיגת סיום עונת הקיץ, שעושים בכפר בכל שנה על הדשא של בריכת השחייה. ביקשו שנביא עוגה, ולמריקה כתבו שני קילו פרי. וכאילו לא מקשיבה.

השתיים האלה, מטי ובלהה, שלא מתעייפות. כל הזמן מארגנות אירועים, כל הזמן מתרוצצות. גם שולחות מכתבים על לכלוך שהצטבר לפני הבית ובבקשה לטאטא, או לגזום את הענפים שחוסמים את המדרכה. מזל שקיימים טיפוסים כאלה, אמרתי, שטורחים לטובת הכלל.

ומתבוננת בה שמנסה ללכוד במזלג את האטריות והן חוזרות ונופלות.

אם בכלל שומעת מה שמספרת.

ועונה בלי לחדול מעיסוקה, משהו על מסיבת סוף הקיץ ושצריכים להביא פרי.

עוגה, תיקנתי, את הפירות הזמינו ממריקה.

כמעט בעוד חודש ולמה הזדרזו להודיע.

שלא יבואו בטענות שברגע האחרון.

אנשים עסוקים, היא צוחקת, שחייבים לשריין זמן בלוח שלהם. יותר סביר שעד אז ימותו כמה או יאושפזו בבית החולים, וכך יתערער כל מערך הכיבוד.

הצצתי בה. מי ימות.

למשל מריקה, עכשיו התור שלה.

לא ידעתי שקיים תור.

ומסבירה שקודם יוסף ואחריו איזידור ועכשיו אבא והיא האחרונה. וכשרואה שלא הבנתי, מסבירה, כל חברות הפשע.

אפילו לא העלתה חיוך כשדיברה.

לסמן קו בשער בית הספר התיכון שמסמל את כניסת אוטובוס התלמידים, אולי עדיפה רחבת הפריקה שממוקמת הלאה, בחצר עצמה, לכן אפשר היה לקבוע את נקודת ההתחלה שם. החלטה טכנית שכולה שלי, שנועדה לבטא את תחילת שלב הגימנסיה ומה שיבוא בהמשך, השיבוץ לכיתות ואת מי שקבעו להיות מחנך, המורה אברמוביץ.

קורא את השמות שלנו, לבחון אם דייק בהיגוי ואת שמות הישובים שגרים. ואז סוגר את היומן ומתיישב מולנו, לשאת את נאום הפתיחה.

הרבה דברים רוצה לומר. הרבה יותר רוצה לשמוע מאתנו. וכדי שתצליח ההידברות הוקצב פרק זמן ניכר. ארבע שנים. מקווה שעד סוף התקופה יכיר כל אחד לא רק את הדברים שהוא עצמו מאמין בהם, אלא אף את אמונות האחרים. תהליך מורכב וההצלחה בסופו של דבר אישית ותלויה בכל אחד ואחד. אם רשאי להביע דעה ראשון, הדבר מותנה במידת נכונותנו להיות גלוי לב וקשובים. זאת אומרת, ברצינות כוונתנו לצלול לעומק.

ואת זה מבקש מאתנו, להיות גלוי לב וקשובים.

עכשיו השתתק ואחרי רגע ארוך שאל אם אין מי שמבקש להגיב, אולי לחלוק. דן פוהורילס הרים אצבע לשאול מה עם מי שאינו מאמין במאומה, מה עליו לעשות.

אברמוביץ שאל אם מאמין שקיים אחד כזה.

אני, אמר דן.

המורה הסביר שאינו מתכוון לאמונה באלוהים דווקא, אפשר להאמין בדמוקרטיה או במוסר, ולחילופין בכוח הזרוע.

דן סימן שהבין.

הייתי רוצה לשבת מולכם בעוד ארבע שנים, המשיך אברמוביץ, ולומר שהנה השלמנו את המשימה, ועדיין אנחנו בהרכב מלא, לא השארנו חללים בשטח.

המקצועות שלו ספרות ותנ"ך והיסטוריה, שמכנה אותם מקצועות ערכיים. קביעה שמחייבת הסבר. אם יש מי שמוכן לנסות.

מישהו שלא הכרתי הצביע מספסל אחורי. מציע להבחין בין מקצועות מדעיים וכאלה שיכולים לכלול השקפות שונות, אפילו מנוגדות. למשל דעות הנובעות מעמדות פוליטיות. אחד שחושב שקומוניזם זה טוב והשני בדיוק להפך.

אם כולם מסכימים עם ההסבר הזה.

מישהו מנסה להתווכח, ועוד אחד. ועכשיו כבר אני מאבדת את המעקב אחרי הנימוקים. נדמה לי שהמחנך מרגיש פגוע מהטענות שמעלים, כאילו זלזול במקצועות שלו. לכן מתחיל לסכם בעצמו, להסביר שערך מוסף. אפשר להתייחס אל כל מקצוע כמדע, אבל אין פיסיקה רעה או למשל ביולוגיה.

הפיסיקה עושה פצצות, אומר דן, גם הכימיה.

זה מה ששומר עלינו, צועק מישהו.

הנה הגענו, מכריז אברמוביץ בשביעות רצון, ומבקש לכתוב בבית חיבור על הנושא מדע וערכים. בהפסקה תגיד דפנה בננסון שמקווה שהמשך יהיה מעודד יותר. ארבע שנים שיכולות להיות מאוסות לפי ההתחלה הזאת. שונאת התפלספויות. במקום זה עדיף שילמדו ויבחנו ויתנו ציונים.

נהיו מחנכים, היא רוטנת, כשיודעים שבאנו בשביל התעודה.

היא הייתה בת זוגי לספסל, נערה נאה שתהיה יפה אף יותר ותתחתן עם הפוהורילס הזה עוד במהלך השירות הצבאי. הוא יעשה חיל כאיש תקשורת, והיא תשתבץ במדורי הרכילות כאשת חברה פופולרית, עולם רחוק.

הרכב הכיתות נעשה על פי מגוון שיקולים, ולכן שובצנו, יוסף ואני, בכיתות שונות. הודעה על כך קיבל כל תלמיד עוד לפני תחילת השנה, והופתעתי כשאבא לא הוטרד מההפרדה הזאת, נדמה לי שאפילו נראה שבע רצון. אפשר להיות ידידים טובים, אבל למה להיצמד למסלול זהה כשלא זהים תחומי ההתעניינות והכשרונות, ואיזידור הוסיף בהלצה שאולי גם נתעקש לשרת יחד באותה יחידה בצבא. איך יכולתי לדעת שבפרוש יוזמה של שני אלה שנעשתה מאחורי גבינו.

עכשיו צריכה להתמודד לבד עם המשימות, רטנתי, לשכנע שהפיסיקה רעה.

והביטו בי.

זה החיבור שקיבלנו לכתוב.

שהפיסיקה רעה. עיניים תמהות ננעצו בי באי הבנה, ואיזידור שאל איך לחבר בין השניים.

למשל שעושים פצצות, ציטטתי את ההוא ששמו דן.

אנשים עושים פצצות, לא הפיסיקה, אמר איזידור.

בעזרת הפיסיקה.

גם בעזרת הכתב והדיבור, ואולי גם משתפים את המוח. לא די בקיא אבל מוכן להמר שמשתמשים בתהליך גם במים ובאוויר.

מריקה צחקה שמוכנה להתערב שלא משימה שהטיל המורה לפיסיקה.

ונענעתי ביד שיניחו לי. עכשיו נעשה פתאום קל. לספר על אנשים שעושים מעשים טובים ומעשים רעים, וגם סתם מעשים שקשה לסווג, ומשתמשים בכל מיני חומרים, גם בידע, אבל בלי שכל לא יצליחו לעשות כלום. אדם עומד לפני ארון המגירות ותוהה מה להוציא, מה עשוי לסייע. קצת חשמל ופחם, ואבקות שבוערות בחום רב, וברזל שממנו יבנה את המעטפת, ולצבוע מבחוץ שלא יחליד. כשמסיים הוא פולט נשימת רווחה שהושלמה המלאכה, נושם אוויר.

עכשיו כבר מאד עייף ויכול לסיים את יום העבודה, ללכת הביתה לאכול את הארוחה שהכינה אישנו ולשחק עם ילדיו. הוא מאד אוהב את בנו ואת שתי בנותיו ומוכן להתאמץ במעבדה כדי לאפשר להם רמת חיים גבוהה.

ממש אסון הילדים האלה. בגללם מייצרים פצצות, סיימתי.

נראה שמצא חן בעיני אברמוביץ. מפני שכעבור שבוע כשהחזיר את החיבורים, ציין בכתב ידו שצורת ביטוי מקורית, אבל כמובן לא הדרך לנתח בעיה. את זה נלמד במהלך השיעורים הבאים, הצגת הנושא, ניתוח הנימוקים וסעיף הסיום. הרבה דרכים לפתוח. רצוי בדרך מקורית שתעורר רצון להמשיך ולקרוא. מי יכול להציע.

אהרון שמשי הציע את הסיפור על אדון נובל, ממציא הדינמיט.

בכל שנה אנחנו הולכים לבקר את אבא. סבתא אומרת, עולים לקבר, אפילו שבאמת יורדים למטה אל החלקות שליד הוואדי. זה ביקור של שקט. כולם עומדים מסביב לאבן שעליה כתוב באותיות שחורות השם שלו, יוסף. אימא קוראת שיר, וסבתא מריקה מנגבת את הדמעות שמטפטפות פתאום מהעיניים שלה.

זה לא בכי, היא מסבירה כשכבר אנחנו בדרך חזרה, סתם יוצאות כמו מברז מקולקל. אחר כך אימא תבקש שלא אשאל. היא תגיד, אינך תינוק וכבר יכול להבין שבוכים מתוך כאב. סבתא מריקה היא אימא שלו.

אם אמות תצטרכי לבכות גם את, אני אומר.

למה שתמות, היא כועסת.

תמיד מתים לפני הנשים שלהם, הסברתי, אבא וסבא ועכשיו גם סבא מנטו. מזל שאין איש לחוה, כי לפי התור גם הוא כבר היה צריך.

אף אחד לא צריך למות, התעקשה אימא, ומביאה דוגמאות ממשפחת מאנטל וממיקו פסו ששם דווקא הנשים.

כשאימא קוראת את השיר כולם שותקים. הקול שלה רציני ובלי מנגינה. וכשמסיימת ממשיכים לעמוד בשקט עד שסבתא אומרת, כן כן, כאילו סימן שנגמר. אז מתכופפת ללטף את האבן ומנענעת בראש. היא אומרת לאימא, סידרת יפה מאד. מתכוונת לצמחים שקוראים אספרגוסים ולאדמה מסביב שרואים שמגורפת.

אימא מלמדת בבית הספר שלי. בכל בוקר עומדת עם הילדים שמחכים להסעה, וגם בצהריים באוטובוס שמחזיר אותנו. לפעמים אומרת, היום תיסע לבד ואני אגיע עם הפיאט של סבא. ואז אני יודע שבדרך חזרה תבקר אצל אבא לטפל בצמחים ולנקות את האבק. הרי מוכרחים להשקות אותם אם רוצים שלא יתייבשו.

והתפקיד של סבתא, להדליק נר שבוער יום שלם.

אני אוהב לרדת על הברכיים ולהביט איך האש הצהובה עומדת בסבלנות בשלולית קטנה של חלב שבתוך קופסה של פח. היא שותה לאט לאט שבכלל לא מרגישים ונדמה שלא ייגמר אף פעם. סבתא אומרת שהנר הוא כמו בן אדם, נושם בשקט וחושב שכך ימשיך לעולם, כי לא מפריע לאף אחד, אבל פתאום רואים שדי, נגמר.

אני אמות אחרון, אמרתי, כמו אדון מיקו. וחוה צחקה.

לא חושבת שתענוג להישאר זקן בודד עם כל מיני מחלות.

אבל למות יותר גרוע.

על זה עונה סבתא שלא בטוחה. הייתה שמחה להתחלף עם אבא שלי, שהוא ימשיך לחיות במקומה. נורא לקבור את הבן שלך, לא מאחלת את זה לאף אחד.

והסברתי לחוה שמצטערים לפי הסדר הזה. הכי הרבה ההורים של האיש שמת, ואחר כך אישתו ואם יש אחים אז גם הם, והכי פחות הילדים שלו.

חוה הביטה בי בפנים רציניות. היא שאלה אם כך אני מרגיש, והמשיכה להתבונן בי עד שאמרתי
שלא היו לי בכלל דמעות, וגם לאימא.
חוה חייכה.
ולך היו.
בהתחלה המשיכה לשתוק. אחר כך הסבירה שיש אנשים שבוכים בקלות ויש שלא. זה לא סימן
שמצטערים פחות, פשוט לא מראים את מה שמרגישים. בטוחה שאימא מאד מצטערת.
ואמרתי שגם אני מצטער שאבא לא חי. וגם סבא איזידור. אבא יכול ללמד את הבן שלו כל מיני
דברים שאימא לא יודעת.
חוה חייכה שאין דברים כאלה.
למשל להרוג נחשים.
עכשיו כבר צחקה בקול ואמרה שאת זה אדע בלי שילמדו אותי. מלבד זאת לא בטוחה שצריכים
להרוג אותם. כשהייתה ילדה וגם אבא שלי, הוא הסביר לה שמביאים תועלת. די להרחיק אותם
מהחצר אל השדות ושם כבר יצודו עכברים וחולדות.
ושאלתי אם גם לעכברים יש דמעות.

לסופי שבוע הייתי מגיעה הביתה. לא כדי לנוח, יותר לשם חזרה אל עצמי, לדרוך על קרקע
מוכרת, לכן מרגיעה, ולנשום את האוויר שהרכבו הותאם ממש לריאותי, ובעיקר אל האנשים.

כמעט עד סוף השירות הצבאי לא נגמלתי מההרגשה של אורח שנקלע לארץ זרה, אחרת, ולא מבחירה, לכן להתאמץ לעבור בשלום. ומאחר שכבר כאן, להשתדל להפיק מהנסיבות את המרב, לחזור עם מטען חוויות שנעים להעלות בזיכרון.

להתפלא היום, שלוש עשרה או ארבע עשרה שנים מאז, שכמעט לא שב ועולה. כאילו נמחק הפרק הזה.

היו הבחורים שקפצו לבקר את שאר המורות. אחד מודי, במדי חייל והרבה לבקר את אורלי. היא אמרה, ידיד, לא מעבר, לכן כל מי שמעונינת, בבקשה. ולילי העירה שחברה אמיתית, מוכנה להקריב למעננו את חולצתה האחרונה. אבל לא, לא מוכנות לשאת על מצפוננו את הקורבן הזה. אולי אם היה מוסיף דצימטר בגובה ומחסיר אותנו מהאף.

(וסימה שאלה, מה זו המילה שאמרת שצריך להוסיף, בצחוק בצחוק).

תציעי לו, אמרה אורלי, אולי ייכנס למשא ומתן, יציג תנאים בתמורה. היא סקרה את לילי בכבוד ראש והוסיפה שלא, לא רואה מה יכול לדרוש מצורה גיאומטרית מושלמת.

היה לה מבנה גוף עגלגל, לכן אמירה שעלולה לפגוע, אלא שזו לא הייתה מהמהירות להיעלב. בטוחה בעצמה ובעסקי משפחתה, עד שהתפלאנו כיצד נקלעה ליחידה הזאת של מורות למתגייסי שוליים, שלא יוקרתית במיוחד. בתיה הקצינה, שבדרך כלל חילקה הוראות בתקיפות מגוחכות, הייתה מרככת את הקול כשפנתה אליה.

והיה שמעון גולן, החבר של שרית לוי.

הוא היה עוצר את המשאית הצבאית ממש מתחת לחלון וצופר עד שהייתה יוצאת אליו בריצה, כולה חרדה. בהתחלה העירה אורלי שלא אצלם בשכונה וכדאי שתיידע אותו. אבל שרית רק הורידה את הראש ולא השיבה.

מפחדת ממנו, לעגה אורלי, ולילי הוסיפה שהנה צומחת כאן לעינינו אישה מוכה.

אם תזכה להגיע למעמד הזה, הרהרה אורלי, עושה רושם שלא מאלה שקונים טבעת. מקבל מה שרוצה חינם ובלי מחויבויות.

לא מקבל, לוקח.

בבקשה חפשו נושא אחר, התחננה שרית.

טיפשונית, התעקשה לילי, בטוחה ששווה מאה כמוהו. מוכשרת, חרוצה, ואם לא תיכשלי בשטויות, עשויה בהחלט לטפס לאנשהו. אלה, רק מין ואופנועים, לכן הכי טוב בשבילך שתייעצי לו ללכת.

שרית שתקה, נחבאת בין דפי המחברת שלה.

מאוהבת, הא. לילי צחקה.

לי הניחו. כבר בשבוע הראשון, כשטקס ההיכרות כלל את שאלת החובה הנוגעת למצב האישי, הצהרתי על חבר שגר במושב שלי ומשרת במודיעין. נפגשים בשבתות ואין טענות. גם חייכתי לעצות להיזהר מבנות המודיעין שבוודאי לא יניחו לסחורה טובה שתחלוף לידן.

באמת התראינו רק אחת לשבועיים, כיוון שכזה היה סדר היציאות ביחידתנו. גם אז היינו מקדישים את רוב שעותינו לסיוע בעבודות השונות, לרוב במשק אשכנזי, שתמיד נאבק נואשות על עמידה בלוחות זמנים. לפעמים יצאנו לראות סרט בעיר, יושבים יחד בחושך ולאט לאט מחזיקים ידיים או שהניח זרוע על הכתף שלי. רק זה. ופעם חיך כששאל (כסיומת להבעת צער על העייפות שהיא מנת חלקם של מי שעוסקים בחקלאות), איזה משק אבחר בין השניים. לאחר שנות התיכון

שהתאפיינו בהתמתנות יחסינו, באה התעוררות מחודשת שהתנהלה באווירה מאופקת, בשלה, ללא התרגשות וסערות. כזו שמאפיינת בני זוג שכבר טעמו חיים משותפים, והשגרה נוחה להם. הייתי גאה בתוכי שכך. ביקשתי והנה שלי. שום חשש שיהפוך את עורו, ייתן עין באחרת, לא קורץ מהחומר הזה הדוהה בשמש. ואני הרי רק את זאת רציתי.

שלוש פעמים יצאנו לטיולי סוף שבוע. מסלול הליכה בשבילי הצפון ולינה בשקי שינה על מדשאות בקיבוצים.

לפעמים השענתי ראש על כתפו. לפעמים צנח ראשו על ברכי. מגעים שהצטיירו כמובנים מאליהם ופטורים מהצורך בליבון ובירורים. מסלול שברור לאן מוליך.

להשיב בהן וודאי על שאלת המשורר, מה זאת אהבה. זו.

ולא, לא הרחקנו לכת. לפעמים תהיתי איך יתרחש גם זה. הרי ברור ומובן עד שנדמה שכבר מאחורינו. לא היה חשש לפגם בו או בי, לא פיסיו ולא נפשי, ופעם במהלך שתיקה של ערב קיץ, על הדשא שרק נקצר ובוודאי בזכות החשיכה, העזתי לשאול אם לא חושק בי. שלוש מילים והרביעית בצורת מנגינה, ותכף משתתקת במבוכה, מתכסה בחושך ובשקט, עד שחוזר על המילים בשינוי גוף כמתחייב, אם רוצה אותך.

יודע למה מתכוונת, אמרתי.

ומשיב, בוודאי. ואת.

בוודאי.

נהדר, צחקנו.

הרי לא נחפזנו לשום מקום. שום סיבה להזדרז. מה פלא שמצא אותי בבתולי הטיפוס ההוא, עמיר שורף.

המאוס ההוא.

וכמובן לא חשנו ברחשים שמאחורינו, שסיפר אבא לאחר זמן, (ולו רק כדי שאאמין שלא מתוך קלות דעת), על שיחות שקיימו, הסתודדויות. משוכנע שרעה מכל, עצימת העיניים, ושמתחייבת החלטה. חלילה להניח לדברים להתרחש במקרה. קודם עם איזידור, מפני שהכל החל בו. אחר כך גם עם מריקה. התלבטויות מענות, הדגיש אבא, בזה חייבת להיות משוכנעת. גם את הדעה של איזידור שמוטב לגנוז, יירד לקבר אתנו. זאת הייתה דעתו.

ושאלתי למה דחה את העצה.

פחדתי, לחש לאחר שתיקה קלה, מסביר שככל שהעמיקו הלבטים גבר הפחד. יש לו לטבע דרכים לחשוף סודות. אומנם לא תמיד, אבל לפעמים נופלים במדגם, ומה אז.

סינלה

להכריע בקולו הכפול של היושב ראש. משמע שחלוקות כאן הדעות, שלושה מול שלושה. כך תמיד כשעל סדר היום כסף, וההתלבטות הפעם, האם לאשר יום אירועים במסגרת חגיגות הכפר. לא

עניין פעוט. מתחיל בקניית מזון בהיקף שכמעט סיטוני, ולשכור מומחה להפעלת החוגגים על הדשא המרכזי, ובערב, הופעת אמן שמשולבת בהלולה מתארכת אל תוך הלילה.

אומנות צרופה, יוזמה ברוכה שבאה תמיד מוועדת התרבות, זאת אומרת בלהה אנגל, שעוד לפני שמסיימת מסיבה אחת כבר טרודה בארגון הנשף הבא. רק צריכה תאריך בעל משמעות או כזה שבהרבה מאמץ תצמיד לו משמעות. למשל, שמלאו עשר שנים לייסוד מקהלת הקשישות, מפעל לאומי שאומנם מדשדש בקושי, וכבר קבר את מרבית חברותיו, אבל עקב כך זוכה לשפע הזדמנויות לשיר ליד הארון או בטקס הקבורה עצמו. למשל סיומת לערב התרמת דם, שמכריזים חודש מראש ושולחים דף אישי לשכנע בחשיבות לכלל הציבור ולמשפחתך הפרטית. בסוף כמה מגיעים, בקושי עשרים, אם לכלול את השניים שבאו מהמושב השכן. אבל במסיבה אין די מקום לכל המתכנסים וצריך להוציא שולחנות גם לרחבה.

מה שנותר, לעלות על הבמה, ולברך את הנוכחים על רוח ההתנדבות וגודל הנפש שמעידים על הכלל. מה שכיניתי, זרע קודש. לדמיין איך נתקפו בבהלה שם, בגוף המתרים, מול כמויות הדם שזרמו מהכפר שלנו, שאפשר למלא חביות. יותר מנות מנפשות. אולי העלו חשד לקיום זייפנים, כאלה שתרמו יותר ממנה אחת, מעשה שבאיסור חמור מטעמי בריאות. לראות בקהל את מיקו פסו ודוידוב שלא שיערת שיצליחו להתפנות מעיסוקיהם הרבים, והנה הפתעה. בשמי ובשם הוועד.

את מי לחפש ולא למצוא, את הגברת והאדון מנטו ואת משפחת אשכנזי, שדווקא מופיעים ברשימת התורמים, הנה כאן באמצע, והנשים כבר בהתחלה, מספר שתיים ומספר ארבע. ולמה לא באו לחגוג את המאורע, לטרוף מאפים על חשבון הקופה הכללית ובשר ששורפים על האש. טיפוסים לא חברתיים. לא מבינים את ערך ההישענות על הכלל. תרום לי ואתרום לך. ואת הציטוט מדברי חכמים שיסרס הרב אנחל, שמידת סדום מי שאומר שלי שלך ושלך שלך. מפני שיפה נפש.

לשלוף הוכחה מהנהלת החשבונות. לדפדף בפנקסים ולחפש מתי היו הכרטיסים של אלה במינוס. זאת אומרת שחייבים כסף לאגודה. הנה יש. בשנתיים הראשונות, אפילו בחלק מהשלישית, כשרק התחלנו להקים את המשקים. אחר כך די. תמיד בזכות. תמיד מסתגרים בתוך עצמם לחיות ממה שיש. אפילו את הבתים שבנו, חדר ועוד חדר. אפילו בשנים שנפגעו היבולים בסופות או בחמסינים. במקום לפנות לגזבר, מקמצים בהוצאות, חיים בדוחק. מה עושים בנוף שלנו.

אולי ירושה מאבא שלי, שהתגלתה לעין כבר בגיל הרך, ההשתעשעות בצמחים. לעקוב אחר אופן הנביטה, אחר הגידול והפריחה, לייבש את הזרעים שבתוך הפלפל והעגבנייה, אפילו צמחים מורכבים יותר.

למשל הצבר.

הביטו עליה, קנטרה אחותי לאה, מוציאה את הגרעינים.

אבא הסביר שצריך ללעוס ולבלוע את החלק הרך יחד עם הגרגרים הקשים. כך אוכלים את הפרי הזה.

אבל מלא באבנים, רטנתי.

זרעים, תיקן יוסף.

אפילו שלא נראו כאלה. סתם גושים בתוך הציפה המתוקה.

לנסות לזרוע, הצעתי, להוציא בזהירות שלא יתרסקו בלעיסה ולזרוע.

לא מאמין שיצליח, פקפק אבא, ומסביר שיש צמחים שאיבדו את הכושר לריבוי מיני. בננות למשל.

בכל זאת נבטו. קודם הופיע זוג עלעלים תמימים וחלקים, כאלה שלא מתאימים כלל לצמח הגס והמאיים, עד שתהינו אם אין טעות. אבל אחר כך באמת יצא עלה דמוי קקטוס קוצני ורך. שתיל צבר.

הרבה יותר פשוט להשריש עלה מצמח גדול, טען יוסף, תוקעים באדמה ומיד מוציא שורשים.

אבל הבט כמה עדין וחמוד, כמו תינוק.

רונית, המורה לטבע, התמוגגה מהתפעלות. אף פעם לא ראתה צבר שנובט מזרע. היא השתמשה במושג ריבוי מיני, ממש כמו אצל בני אדם שמצרפים זרע וביצית ונוצר ילד שנושא תכונות של הוריו. כך גם הצבר הזה. לכן אי אפשר לדעת איזה פרי ייתן. אולי משהו שעוד לא הכרנו.

אם תהיה לכם סבלנות לעקוב אחריו. שנתיים, אולי שלוש, עד שיגדל לשיח.

היו מחוספסות הפנים שלה והחזה תפוח, וצחקו שתמיד נשארת עם אהרן המנהל אחרי שנגמרים הלימודים. שריה אמר שלא מבין את הראש שלו, כי הרבה פחות יפה מאישתו. אבל רוביק הסביר שלוקח את זה בנוסף, וגם היא, סתם בשביל התענוג. בשיעורים הייתה מאירה פנים ליוסף, מהללת את הידע שלו, ולפעמים כשחשה שלא הובן מה שהסבירה, הייתה מבקשת ממנו לחזור עליו בקול. אחת שיכולה לחנוק בליטופים שלה, הזהיר רוביק, מיעץ לו להיזהר.

שתילון הצבר צמח לאיטו. יוסף הציע שנביט גם מינים נוספים, חמישה שישה מכל אחד. הוא אסף קופסאות שימורים ריקות ומילא באדמה, ואז הטמנו בתוכן גלעיני שסק ואגוזי פקאן וזרעים שחורים שמצאנו בפרי אנונה שאיחר להבשיל. אחר כך גם שזיף. הוא אמר שאם יצמח זן מצטיין נקרא לו בשם שלי.

חושבת שבאמת קיווה שיצליח.

בכל יום היינו משקים אותם כששבנו מבית הספר, נושאים דלי מים ומוזגים בקופסה לכל אחד. ראשונים נבטו הפקאנים והשסק, גם אנונה אחת. לא היה קושי להנביט פיטנגו. אבל כשהגענו לפירות הסתוויים, הרימון והגויאבה והאפרסמון, כבר דעכה ההתלהבות. היה צורך להעביר חלק מהנבטים אל הקרקע, ואבא הקצה פינה מאחרי המחסן. נראה שדעתו הייתה נוחה מהעיסוק הזה, לכן בהדרגה נטל על עצמו את הטיפול במקומנו. בסופו של דבר לא הניב הניסוי תוצאות מרעישות, ומלבד עץ רימון שהגיע לניבה והצמיח פירות חסרי עניין, חוסלו כל השאר או גוועו מאליהם.

גם הפלפלים שזרענו בשורות ונבטו, חוגגים עם המים והשמש, ותכף צצו הבעיות. תחילה הנמלים שחפרו לעצמן קן בלב הערוגה, והחלו מערימות פירורי עפר כמו תלים חלקלקים.

מוכרחים לסלק, טענתי, אחרת ישמידו הכל.

נציף במים, הציע יוסף.

יכולנו להתכופף שעות סביב השלולית, מתבוננים בהן איך צפות ומתאמצות למצוא מקלט יבש, מטילים לידן עלים וגבעולים שיוכלו לטפס ולשוט, ולא מצליחות.

כך יישארו עד שירדו המים, הסביר, לא טובעות כי קלות. אבל אחר כך יגלו שהוצף הקן ונהרס ואין לאן לחזור.

לא היו מוכרחות דווקא במקום הזה, טענתו.

מה יכולה לעשות כזו קטנטונת שכל מה שיודעת, להביא כל מה שנחוץ לקן, לחפש אוכל, להוציא גרגרי חול. אחת שקוראים פועלת. ועכשיו גמורה. לשמוע בקול שלו את הצער. הרי יצורים חיים שנולדים בלי שנשאלו וכל החיים רק עמל וקשיים, ואם יש בכלל טיפה של נחת. עניין אחר זחלי הפרודניה שממש זללו את העלים.

רונית לימדה את מחזור החיים שלהם. פרפר שמטיל ביצים ומהם הזחלים שאוכלים ואוכלים עד שנעשים שמנים ואז מתגלמים, רובצים בתוך הפקעת כאילו ישנים ופתאום יוצא שוב פרפר. היא הביאה זחלים בקופסת קרטון ומילאה בעלי תות.

בכל יום להביא עלים טריים, הורתה.

שיחפש עלים אחרים, אמרתי ליוסף, מצדי אפילו עלי תות, עלי חלמית, עלי חרציות וסביונים, שזיפים ותפוזים ואבוקדו. רק שיעזוב את הפלפלים האלה.

או שימות.

וניסינו. יוסף הרים והניח על כף היד ורצנו אל עץ התפוח שעמד בסיום פריחתו. הנה. הזחל התקפל כמו טבעת ולא זז.

מפחד, אמר יוסף.

לכן הנחנו אותו והתרחקנו, וכשחזרנו אחרי רבע שעה כבר לא מצאנו. אולי פנה למצוא מחסה או נטרף על ידי ציפור, אולי סתם נפל.

לא עניינו, קבעתי, וראיתי שלא מקבל.

אם מת, ייהרס המחזור, אמר.

בסך הכל זחל עלוב.

ולא הסכים אתי. אחרי כל המאמץ שמתחיל בגולם. לא סתם סגור בנרתיק אלא טורח כל הזמן לפתח את הכנפיים והרגליים והמחושים. עבודת מיליון תאים שאצים להתרבות לפי תוכנית שעשה הטבע, וסוף סוף נבנה הפרפר השלם, שבוקע ומתיישר ועף, ניזהר שלא יטרפו הנמלים והציפורים והעכבישים שפורסים רשת. ורק דאגה אחת בראש הקטן שלו, להטיל הרבה ביצים ולטמון במקומות מוגנים. כשסוף סוף מצליח, בוקע הזחל הזה שממהר להשמין, לאכול ולאכול כדי שיגיע לגודל שמבטיח גולם בשל. ועכשיו כבר לא יהיה.

לשווא כל המאמץ, אמר יוסף.

לצחוק מכאן, כי כמו רוב החלומות.

הנה הילדון הזה, שאולי שארית אחרונה לחלומות של מי. סבתא מריקה ואבא יוסף, ואיפה סבא איזידור, איפה אבא שלי ואני. בסך הכל ילד של אימא שלו, גברת יונה אשכנזי שמשוכנעת שנפלה בפח, להיות תקועה לבדה במקום שאפשר להתחרש מרוב שקט, במיוחד היא, שלא דרכה כף רגלה על עפר שאינו מצופה אספלט עד שנגררה לכאן. אחת שהייתה מוכרת את המשק ונמלטת, אילו בידיה ההחלטה. ומנגד, מריקה, שלא נחפזת כלל, מסרבת למות.

הצבר המטונף הזה, יאמר רני, שרק קוצים ובלי פירות. שואל אם בכלל היו.

צמח זקן, סיפרתי, שנבט מזרע שהוצאתי מתוך הפרי שאוכלים. יחד גידלנו כשהיינו כמעט בגילך, אביך ואני. עכשיו כבר מאובק כולו ובקושי מצמיח עלה חדש.

מכוער, הביע רני את דעתו, ובלי פירות. לכן כדאי לעקור.

פעם אהבנו אותו, הסברתי, והרבה זיכרונות. בטוחה שלא היה מסכים אבא שלך, היה אומר שאכזריות. אפילו צייר אותו כמה פעמים. זו שתלויה בחדר שלך, הוא נזכר, אבל שם נראה יותר ירוק.

סופי

לא בטוחה שיש טעם להתלונן. שבעים ושלוש. גיל שאמנם אי אפשר לכתוב אריכות ימים מופלגת, אבל גם לא פטירה בטרם עת. לא מעט כבר מסיימים בו, לכן לא סיבה לחוש קיפוח. דרך הסיום היא שמרגיזה.

דוגמה לאחד שנפטר פתאום, איזידור אשכנזי. איך מתעוררת מריקה בבוקר לקראת יום חדש, ומגלה שרובץ מת לצידה. כך, בלי שום אזהרה מוקדמת, בלי אנחות וגניחות, בלי התרוצצויות בין רופאים ומרפאות ובתי חולים. ואומרים, מיתת נשיקה. הלוואי על כולנו. נכון שבקושי בהגדרה של זקן, בן ששים ושש בסך הכל, אולי ששים ושבע, ואף אם לא הבריון השכונתי, גם לא אוסף של מחלות מאיימות, וצלול בדעתו כאילו רק מתחיל.

דוגמה אחרת, של מי שמבלה בבתי חולים, נכנס ויוצא, ובהפסקות רובץ במיטה עם בעיות לב וסוכר ולחץ דם, עינוי מתמיד לו ולכל המשפחה. או מכאובי הסרטן, הקרנות וניתוחים וייסורים שאין להם סוף. ממש מתחנן לסיים אדון גולדברג.

ומה שבמקרה שלנו, אולי הכי גרוע.

סיום משפיל.

שקוראים תשישות נפש. זאת אומרת שמטושטשת המחשבה, הקשר עם הסביבה. לא מזהה את האנשים הקרובים לו. מתחיל בהתקפות קצרות עד שמשתלטת המחלה לגמרי. פתאום מעשים שלא נעים לפרט, עשיית הצרכים וכל זה.

ואמרת למה שאת עונש, לא מבינה על מה. לא ראוי לכאלה עינויים, אפילו כגמול על הפרשה ההיא. וגם אם כן, במה חטאנו שתינו.

ראוי, היא אומרת, וגם לאיזידור. מצטערת שהצליח להתחמק בצורה כל כך קלה.

מרגיז האופן שמדברת.

כבר היינו עייפות עד קצה גבול היכולת, כי גם חזק בגופו ומגלה התנגדות, ממש משתולל. ואמרו כולם שמוכרחים לאשפז במוסד. מצב שאין ממנו חזרה, רק יותר ויותר גרוע, ומה טעם להתעקש להחזיק בבית אם כבר לא מזהה גם אותנו. חוה הסבירה שפשוט נהרסו תאים במוח, והרוס המנגנון שמפעיל את האיש. משהו חסר מרפא ורק לחכות בסבלנות שיסתיים.

מוסיפה שמה שעושה הטבע נקי משיקולי צדק, אחרת בוודאי היה מוצא דרך לפגוע בו בלי להתעלל בנו. וכשמבחינה במבט שלי, שתמה, ממהרת לתקן, שלפחות עלי היה צריך לחוס.

ושאלתי איך יהיה, הרי נתמוטט.

לא הוקל גם אחר כך, כשכבר היה במוסד, יושב ובוהה בנו, וברור שלא מכיר. עד שהתקרבה האישה שמטפלת, ולעינינו הקימה בתנועה נמרצת, העמידה על הרגליים ומשכה אחריה, מכריזה, עכשיו לאכול.

ונאנחתי, איזה מין חיים, ועוד יכול להימשך שנים רבות, כי חסון הגוף שלו. וחווה ענתה שלא, לא יימשך.

אלה יודעים איך לעשות שיסתיים.

בזמן שנסענו בחזרה. והתבוננתי בה, מחכה שתסביר. ולא מפנה אלי את המבט כי חייבת להתרכז בנהיגה, בנעשה בכביש.

הרי בעצמך אמרת שאין טעם שיתארך.

מוסיפה, שלא קיים צדק ולא רחמים, סתם המצאות של אנשים. מתנהל העולם כמו יער. זוכרת משיעורי הטבע את שרשרת המזון, עד אחרוני החיידקים שמפרקים אפילו את הזבל. אפשר לפרט את כל התהליכים, שביחד מהווים מערכת משוכללת ויעילה, רק לא יודעים להסביר לשם מה. אם בכלל קיימת מטרה בקצה הדרך. ממש לתהות על הניגוד שבין מורכבות הבריאה וכל המנגנונים המפותחים שבתוך התאים ובמוח, מול חוסר התכלית של המבנה כולו.

מומחה לפרטים, האלוהים הזה, ושם נגמרות מחשבותיו.

אולי אפילו להתנחם בזה.

לכן גם לא להתייגע בשאלה הפרטית שלנו, שיחד עובדים ואוכלים וישנים יותר מארבעים שנה, מגדלים בת שנדדה למרחקים, ושנייה שמעדיפה לבד, בלי רצון לתרום להמשכיות, והרי השאיפה לקיים את רצף הדורות היא הבסיס למה שקוראים חיים.

זאת אומרת ניסיון שלא הצליח.

ושאלתי למה מתכוונת, איזה ניסיון.
המשפחה שלנו, ענתה חוה.
דיבור מרגיז, כי גם באשמתה. מה שלא אוהבת לשמוע. ולאה הרי בקרוב תלד בפעם השלישית,
ולא איכפת שנמצאת שם.
ושותקת, מוצאת מסתור בנהיגה שלה, שנעשית תוקפנית, חותכת נתיבים ועוקפת בנמרצות
שמעוררת פחד. בסוף אומרת במין רשעות, ששכחתי לספור את רני. קצת שייך בכל זאת, עם השם
מנטו או בלעדיו.
ועוד, שלא מתחרטת על שום דבר, על כל מה שעשתה ועוד תעשה.

עצה שבוודאי תנודב בארשת של מומחים, לספר את הדברים על פי סדר התרחשותם. דרך
שלכאורה מפשטת את הסבך, אבל מציבה את המאזין כמעט בכל צעד מול חסרים בנתוני רקע.
כאלה שאם נסתרים מעיניו, לא יבין את ההיגיון שבמהלך האירועים. אזי לומר, רק רגע, מוכרח
להקדים הסבר פה הסבר שם, אף שתלושים לחלוטין וקוטעים את הרצף.
המרחק הרב בין מה שבראש ואיך שיוצא בצורת מילים, כי הרי ברור שאצלי במחשבות הכל יושב
היטב, משובץ בפרטים שמעניקים צבע, מעניקים צפיפות. לכן כמו תמונה, לתלות בסלון על הקיר
שמעל פינת הישיבה, ערבוביה של ניקודים וברודים שמבקשת להדגיש את הראוי ולטשטש את מה
שבשוליים.
לכן לא צילום, יאמר יוסף.
מסביר שמבקש להציג את הנוף כפי שמשתקף בעיניי שלו, בראייתו הייחודית, המעוותת, לכן
מעניקה משמעות.
זה סוד כל אומנות, יסכם יוסף.
יפה כמות שהוא, התעקשתי, מסתפקת במראה שמשתקף בעיניי הטובות שלי.
ונענע ביד בתנועת ביטול סלחנית שמבקשת לקבוע שלא אבין אף פעם.

ועכשיו כשמתבוננת בתמונת הצבר שמעל מיטתי, ושהשארתי כל השנים לא בגלל ההתפעלות מכושר הביטוי, אלא סתם כדי לזכור, ופתאום מבינה. איך נאמר שם, נפקחו העיניים ונתגלה העירום, וחשה שחייבת להניע את הטרקטור בזה הרגע ולמהר אליו, היכן ששוכב לחוץ מתחת לאבן שמעוצבת בסיתות גס, וללחוש לו שסוף סוף התברר גם לי מה שהבחין כבר אז, לפני יותר מעשרים שנה.

שלא ישתלב אף פעם, הצבר הזה. גוף זר.

אפילו הירוק כלל לא ירוק.

מדהים ביופיו העקר, הזר.

ושאלה נוספת, למה מתכוונים כשמדברים על סדר ההתרחשויות.

יכול בעיניים של איזידור אשכנזי, חקלאי במושב כפר חנוך. מתחיל בשיחה עם האישה שלו, מריקה אשכנזי, ועוד שיחה ועוד, ויכולה לשער קטעים מתוך אלה, והצעות שאולי לפתור בדרך אחרת. אימוץ למשל. אחר כך הסתודדות עם השכן, ברוך מנטו, שיחות טוב ושוב, מפני שלא פשוט להחליט. כך עד השלב האחרון, המסיים, כשכבר מוכרח להתיישב מולי ולקלף את הכיסויים שהצטברו כמו קליפות בצל.

לומר לי שנבוך, בעיקר מפני שלא שלם עם ניפוץ הסוד הזה. לא בטוח שצעד נכון, אבל מוכרח לכבד את הרצון של אבא שלי.

מכאן ואילך יהיה שלי סיפור ההמשך, תאור ההתרחשויות. חלק שני בסאגה המשפחתית.

אבל יכול בהיפוך תפקידים שמכתיב סדר שונה לחלוטין. מתחיל בשיחת ערב בין חקלאי שכבר במורד חייו ובת של שכנים ידידים, על הספסל הישן שקבוע מתחת לעץ הפקאן שבחצרו.

שיחת ערב שבפירוש מביכה, מקוטעת. לא אופיינית לאדון אשכנזי שמיטיב לבטא את מחשבותיו, ושאי אפשר למנות את כושר הדיבור בין נקודות תורפתו. מישיר מבט כששח שנטל על עצמו לספר לי, מפני שאם קיימת אשמה, הרי היא שלו, ובהחלט מסוגל להבין את הקושי של אבא להיות האיש המבשר.

בפירוש בביטוי הזה, האיש המבשר.

וכבר התכוננתי לרע מכל. אולי מחלה חשוכת מרפא, משהו שהוא בגדר אסון מצוי. לא זה.

ואת השאלה שלי, שמוזר איך צצה בתוך המערבולת שגדשה את מוחי ושהעידה על ליקוי מאורות ואובדן שיקול דעת.

על אימא, אם יודעת.

והתשובה שלו שעכשיו בוודאי תדע גם היא.

זאת אומרת, מבנה אחר לחלוטין של הצגת ההתרחשויות, כאשר נקודת המוצא היא העיניים שלי. כי נכנסות לתמונה לראשונה באותה שיחת ערב. וממנה לקפוץ לאחור, לדברים שמלפני יותר מעשרים שנה, כפי שסיפר.

משונה איך פועלת המחשבה. איך בוררת את הפרטים שראויים בעיניה להשתבץ בזיכרון. למשל השאלה שכבר הזכרתי. כאילו בראש סולם החשיבות, אם הייתה בסוד הקנוניה, או הורחקה במתכוון, סופיה מנטו.

ולמשל התהייה מה הטריד את מנוחתו של אבא ברוך יותר מכל, כאשר, איך לכנות זאת, כאשר נעץ את הסכין.

האם דאג לי, יודע שכמו בשורת איוב שיכולה להמית, או שעיקר דאגתו הופנתה לשמירת תדמיתו בעיני. מתאמץ לבל תצטייר תמונה של התהוללות שלוחת רסן, אלא מעשה שנשקל ארוכות ונעשה ברוב טוהרה, ולהדגיש שבתפקיד משני באירוע הזה, כמי שנתבקשה עזרתו ורק סייע.

חייבת להאמין לו שהאריכו בלבטים. בחנו כל נקודה שעלולה לגרום מכאוב. למשל, מוסכם היה שאסור בשום פנים שיגרום לפגיעה בידידות שבין המשפחות.

היה מקוטע הדיבור שלו. משערת שתכנן מראש את דרך ההצגה, וכשישב מולי סילק כל מחשבה על אופן הניסוח. סיפר על שיחת הגברים, והשיחות והלבטים שקדמו לה בינו לבין אישתו. אל אבא הגיע עם הצעה מוסכמת.

מוסכמת עם מריקה.

חלילה שיובן שבקלות ראש.

וכמובן לא יכלו לדעת איך יגיב אבא, אפילו חרדו מתגובתו. אבל נכונותם הייתה תנאי מוקדם לשיחת המשך זו שהסתכמה בשאלה אם יסכים לעשות זאת למענם, לסייע במה שאינם מסוגלים בכוחות עצמם בגלל עקרותו של איזידור.

ומיד הבנתי. ביקשתי שישמיע את השורה התחתונה.

זאת אומרת שאחים. אחים למחצה.

וראיתי שמסרב לקצר.

רוצה לדעת רק את זה, התעקשתי.

הוא לא הרים את עיניו, אבל קיצר את השתיקה, משער שכנראה זה המצב.

בכל זאת מבקש שעוד אקשיב לו. עוד כמה דברים שמבקש להדגיש.

ראשית, את ההתלבטות הארוכה (את זה כבר שמעת), כמה חודשים של הרהורים יחד והרהורים בנפרד. רק שניהם, שני הגברים. וכשנענה בסופו של דבר, סוכם שבאופן חד פעמי, ויותר לא ישוב ויעלה, לא בשיחה ולא ברמז ואפילו לא במבוכה. כאילו לא היה. סוד שיירד אתם לקבר.

כמעט עשרים שנה עמדו בכך.

הדבר האחד שלא הובא בחשבון, אמר, מה שהתפתח ביניכם, על זה לא חשבו.

וחייך, הרי יכלה להיוולד בת, או שהיית יוצאת בן זכר גם את.

על זה לא חשבתם אז, אמרתי, אבל כמובן היו די הזדמנויות שתתעורר הדאגה אחר כך.

בטוח שהתעוררה, הנהן איזידור, ומי שנשבר ראשון, אבא שלך.

והרי יכלו להמשיך ולהעלים. אצל מלכי מצרים תמיד נשא אח את אחותו.

וענה בלחישה שאת זה באמת הציע, אבל אבא סירב. טען שיהיו מסתבכים והולכים. תארי לעצמך שהנה ייוולד לכם ילד שנושא מחלה או מום, ומתחילות בדיקות.

התעקש שאסור להניח לכם ליפול בפח הזה.

ושתקנו. זוכרת שהרהרתי שאולי רק חלום רע, וגם, שעדיין בשלב הבלבול, ואולי בכל זאת לא בשורה על מוות. גם זוכרת שלא הרהרתי באבא ובמה שחש הוא. מחשבות שבאו אחרי זמן.

פתאום שאל אם הייתי מעדיפה שלא היה מגלה, ועניתי שבוודאי.

אם כך, יכולים עדיין להתעלם מזה, הציע. ועניתי שמשערת שיכולה. אני, לא יוסף.

עדיין אינו יודע, אמר איזידור.

סופי

תעסוקה מרגיעה עבודת העישוב. את כורעת על ברכיך בשביל שבין שתי ערוגות אספרגוס או שרכים, ומתקדמת אט אט, תופסת בצמחים הרעים ועוקרת עם שורשיהם. האדמה לחה והאצבעות מאומנות לאחוז בגבעולים ולשלוף. וכשמציצה אחורה חשה סיפוק למראה החלקה שהתנקתה.

קשים במיוחד הדגניים. דורת ארס צובא, יבלית וכאלה, שממש מגלים התנגדות עיקשת, וכשכבר נעקרו מובטח שהשאירו אחריהם קנה שורש או שריד גבעול שישוב ויצמח, עד שמהר יחזור המראה כאילו לא עשית.

הכי גרועים צמחי היהודי הנווד, מין פליט תרבות שהתגלגל אל תוך החלקה, השתרש תבוי בצל הענפים ומשם מתרומם וכובש לעצמו מקום. כמה שתלוש, כמה שתחפור בקרקע, עדיין יוותרו חלקי גבעולים שאינם ממהרים להתייבש. נדמה שלא מתים לעולם, אינם צריכים אחיזה באדמה, ורק תפנה את הגב וכבר יחזרו להתפשט ולכסות.

ממש לחוש שנאה אל אלה.

במכנסיים ארוכים שנדבק עפר לח בברכיים, והידיים עושות במלאכה כמין אוטומט שלא נזקק לריכוז, והמחשבות מטיילות בין קירות אפורים, חסרי חמימות, דוחים. למשל הביקור של מריקה.

איך נכנסה באותו בוקר, מתנהלת לאיטה וכאילו קטנה ורזה יותר מבמציאות. הליכה שמבליטה את כאבי הפרקים שעם הגיל, ואת הצוואר הכחוש והקמוט. שולחת מבטים שמגששים בחרדה אחר תגובתי, וכשנוכחת שמוסיפה לשבת, ללגום לאט מכוס התה שלי, אומרת שתכין אחת גם לעצמה. לא נזקקת לעזרתי. מכירה היטב את המטבח שלנו ואיפה מונח כל מה שצריכה. תמרחי לך פרוסת לחם, הצעתי.

והניעה בסירוב.

כמה יכולה למשוך את מזיגת התמצית והמים. למשוך את השתיקה.

ועוד, שלא ממתיקה כלל.

סיפור שיותר מעשרים שנה, אמרה לבסוף.

כשכבר יושבת מולי, מוצצת בזהירות פעם ושתיים, ומספרת על חיים בצל מועקה מתמשכת ומחשבות שחוזרות ועולות בלי שתוכל למנוע.

מחניק כאן, היא מתרוממת לפתוח חלון.

מסתבר שמלכתחילה לא מצא הרעיון חן בעיניה. נראה לה כמין ליצנות. הסבירה לו שאפשר לסיים מערכת חיים מספקת בלי זה, ואם דווקא מתעקש, אולי לאמץ. אבל איזידור חש שמתקפחת באשמתו. לא רואה כל רע אם יהיה ההריון לא ממנו. בטוח שיקבל את הנולד כבנו לכל דבר.

ובזה באמת עמד.

עדיין רחוק מאד ממה שעשיתם, אמרתי.

שכבת בוץ חודרת אל מתחת לציפורניים, ויודעת מניסיון שלא ממהרת להתנקות גם בשטיפה נמרצת. תמיד נשארים שרידים שחורים שעושים מראה מלוכלך, של ידי פועלת מחוספסות, והאצבעות מתקצרות ותופחות משנה לשנה. לא ידיים של פסנתרנית, צחק מנטו, ומה יהיה על חוש המישוש, שטוענים שקבע את מקומו כאן בקצוות. ועייתי שגם המראה שלו לא לפי התמונה של תלמיד חכם, ובבקשה להציץ בכפות ידיו שכמו של איכר פולני, וגם הפנים הצרובות משמש. לא משתוקקת לליטוף מידיים כאלה.

מריקה השתתקה, הסבירה שהקדימה את המאוחר. כל מיני דיבורים שאולי אחר כך. מה שמבקשת, לשבת מולי ולהשפיל מבט. יודעת שחטאה לי בדרך כלשהי. בדרך כלשהי, גיחכתי.

מחשבה שלא הרפתה מאז שיחת אמש, מצטרפת לתחושה הרעה שבוודאי לא הניחה לאיש בבית הזה להירדם. לא דיבורים, לא ארוחת ערב, הסתגרות אישית כל אחד בתוך עצמו באווירה חונקת, ובבוקר השכימה חוה ויצאה לדרכה, אל בית החולים שבו החלה לומדת את מקצוע הסיעוד. מהדלת הנידה בראש לשלום רפה, ואני אמרתי, שמרי על עצמך, ילדה. בטוחה שלא הגיעו המילים.

ששאלתי את איזידור, למה בלעדי.

את זה להטיח גם במריקה. לתהות אם חששו שאתנגד. מנקרת ולא מרפה המחשבה הזאת גם אחרי שהסביר לי שביקשו לחסוך צער. מי שלא יודע, נקי מאחריות, פטור מהתחבטויות, לא שרוי באותה מועקה רבת שנים שהזכירה מריקה.

האם מעלה בדעתך כוונה אחרת, תמה איזידור.

מאמינה שכך באמת, ובכל זאת תחושה של עלבון. להיות שותפה נחותה שאפשר לדלג כשמגיעים אל השאלות הגדולות.

זאת אומרת קצה כוונה.

משערת שהייתי נותנת את הסכמתי, אמרתי למריקה.

אולי אחרי כניסה לפרטים. לשאול מדוע לא תורם אחר, זר. לא מפני שמקנאה או חוששת לבלעדיותי על הגבר שלי. רק כדי להימנע ממשוהו שקשה לחזות, ושאיני יודעת לומר מהו. לא מסוגלת להעלות בדעתי, אבל אולי בכל זאת קיים או יצוץ ביום מן הימים. וחוזרת על ההסבר שלו, שביקשו לצמצם את היריעה ככל האפשר, את חוג השותפים לסוד, למנוע רינונים.

עוף השמים, את יודעת, אמר איזידור, גם אם תתרחקי עד קצה העולם.

לכן רק שלושתם, בלי רופאים ותורמים ועדים.

ולא שאלתי איך עשו. לחוש בושה מפני השאלות עצמן, שאולי יסגירו קנאה או הסתייגות. ומוכרחה לדמיין את האפשרות הרעה, שממש יחד, אולי במיטה הזוגית הפרועה והמתקלפת שבחדר השינה של משפחת אשכנזי, בזמן שאיזידור הרחיק עצמו במתכוון אל אחת מחלקות המטע. לתהות אם היו ליטופים, גילויי חיבה. יודעת את הדעה של מנטו שחמודה בעיניו. את זה מן ההתחלה, והנה הזדמנות.

אם חיבק כשסיימו, מפני שאיך לקום סתם ולהסתלק.

אולי בדרך אחרת, כמו שעושים לפרות. סתם לטפטף פנימה.

לא מסוגלת לברר בשום אופן, גם אם מטריד, מטורף את הדעת. מראה היד שלו המוחספסת שאולי מלטפת בעדינות, והבעת פניה שכולה עונג, אולי בצרוף גניחה. הרי לבדם. ויכולים להצדיק בהיגיון, להדגיש שבפירוש מעשה חד פעמי, כך הוסכם, לכן ראוי שיעשה בתנאים שיגדילו את סיכויי ההצלחה.

ואיך העלו על דעתם שעושים ותכף משכיחים, מוחקים כאילו לא היה. החלטות ריקות שלא ייתכנו כשמתראים בכל יום. כשמחייכים עם ברכת בוקר טוב, מחליפים דברים על בעיות שצצות, עסקים ומחלות וארוחות חג שעושים יחד. זה ליד זו או ממש מול, כשצמחו ותפחו תוצאות המעשה. מחפשים בזווית העין רמז שכמו קריצה, שלא סתם התעלמות, אלא במחשבה מכוונת להתנהג כאילו אין, ובתוך תוכם, בלב, מיותר לומר.

האספרגוסים האלה שצומחים בגושים, מתרחבים בשוליים ושם לחפש גם את הענפים הטריים, שקוטפים ואורזים למשלוח. לכן בזהירות שלא ייפגעו קדקודי הצמיחה. לשער שנמצאים בתחרות מרה עם עשבי הבר הלא קרואים, על מזון ועל מים. עדינים לעומת חסרי התרבות האלה. לכן סבר מנטו שאחרי העישוב מוכרחים לחוש רווחה, שהנה סולק הפולש, בוטל האיום. עכשיו יכולים להפנות את כל הכוח לייעודם האמיתי, להצמיח ענפים גבוהים ורבים. לא יכול שלא לתהות אם מבינים שלמענם מאמצינו. אולי חוששים להיפגע גם הם, אולי מתפללים לנס. בטוחים שבזכות תפילותיהם נותרו שלמים.

כך הדמיונות שלו.

ואמרתי למריקה שהעמיד במקום את מי שחשבו עצמם לחכמים מחוכמים. מתכוונת לאלוהים. כנראה לא אוהב שפועלים מאחורי גבו. רק לקוות שהוגש החשבון כולו, ולא יעלו תביעות נוספות.

אנשים שיושבים לפני הבית, שותים קפה שחור של ערב, ומנפנים למטיילים שפוסעים על הכביש בצעדים איטיים של זקנות. בוקה ודונקה ומטי וכל השאר. בקצב שכמו שבלולים, לא תבחין בתזוזה עד שתבדוק את השינוי לאורך זמן. שהנה הגיעו לקרוא ערב טוב אל חבורה זו ואל זו, ועונים, ערב נעים ואיך הבריאות.

ברוך השם ברוך הוא.

לא כאלה שמקפידים על המצוות, ובשבת הרי מדליקים אור ואופים את מאכלי הבצק, גם נוסעים בטרקטור לפתוח ברזים בחלקות הרחוקות. ורק רגילים להשתמש בביטוי הזה שכאילו מענה סתם לשאלה שלא מוצגת באמת, ורק מתוך נימוס.

אימא אומרת שעושות לפי ההוראות של דוקטור רסקין. מתקבצות בחדר ההמתנה שבמרפאה בכל בוקר, לספר על מכאובי הלילה שנגמר, והוא יוצא ונעמד מולן, שואל אם חל שינוי משמעותי, זאת אומרת אם לא הצליחו להתרומם מהמיטה בבוקר. והרי שטות, כי הגיעו עד לכאן. לכן חוזר ומשמיע את העצות שטובות לכולן ושיודעות בעל פה, ויכולות להצטרף אליו כמו מקהלה, שחובה להניע את האברים בצעידה איטית ומתמשכת, שעתיים לפחות בכל יום, ולא לחדול מלדבר.

חשוב מאד עניין הדיבור, הוא מדגיש, ששומר על ערנות המוח.

איזידור ואבא היו מחליפים הערות לגלוג על העצות שלו. חושבת שכך מנעו מאימא מלהצטרף לחבורה הזו התוססת של נשים קשישות שמכרכרות סביב המרפאה, כאילו בית כנסת. הרי פעילות בכל שעות היום, טען איזידור אל אימא ומריקה, מתרוצצות בגינה ובלול ובצרכנייה, והכי הרבה זו אצל זו. ועל צלילות הדעת אין שומרים בפטופטי הבל.

לא יודע מה התרומה לפטפטן, אמר לדוקטור רסקין, אבל הרי חייב שיימצא מישהו שגם מקשיב. מוכן להתערב שיאבד את שפיות דעתו במהירות.

לא חייב, תיקן הדוקטור, אלה ידברו גם אל מת. משווה לילדים קטנים שמשתעשעים בארגז החול, זה מול זה, מפטפטים תוך משחק כאילו קבוצה, ובאמת אל עצמם.

הצחיק אותנו, סיפר איזידור, ונאלץ להודות שבאמת לא מכיר מחקר שמאמת את הרעיון שלו. גם את אימרת חכמי הקדם על זקני עם הארץ, שככל שמזקינים דעתם מטרפת עליהם. בפירוש זקנות שתייהן, אימא ומריקה. מה שתואם את הצפי. בייחוד אימא. לפי דעתי.

להתבונן בתמונה מטווח נכון. כזה שמאפשר להסביר את מות הגברים. כל אחד במועדו ושלושתם יחד. יכולה להשתמש במושג חטא שמצטרף למושג עונש. ויותר פשוט לפרש בכלים מדעיים, כמו לזרוע דגן על כביש אספלט. ולפי זה הרי הייתה חייבת למות גם מריקה. לא בטוחה שאימא.

הרהורים ששבו ועלו בשנים שחייתי בחוץ, ושבסופו של דבר הביאו להחלטה לחזור לכאן ולעשות מעשים. בשכונה עגומה שקראו שכונת שלום. שם שבוודאי לא המציאו התושבים עצמם, טיפוסים מעוותי צורה ובלתי מגולחים, שעשו את שעות היום, זאת אומרת מאחת עשרה בבוקר ועד חצות, בישיבה בחזית דוכני רחוב. חבורות גברים שמדיפים ריחות עזים של יין. לשוב בלילה אל כוכי המגורים ושם לחבוט בנשותיהם במין דבקות שמתחייבת ממסורת של דורות, בטרם יגררו אל המזרון לקיים את מצוות ההולדה. כבר בלי שום עניין, בלי הנאה, סתם שלב שמתבץ בדרך אל שנת שיכורים עמוקה.

כך בכל ערב, הסבירה סבירה יונייב במין שוויון נפש. כבר רגילה לסדר הזה שמקובל בעדה שלהם. כך אימא שלה וקודם הסבתא, ולא צריכות הדרכה, כי רואות ושומעות כשעוד ילדות. לא איש רע, הייתה מצטדקת, ומוכרח להתנהג לפי מה שראה אצלם בבית, שעשו אבא וסבא שלו. ואם לא, לא יהיה כבוד לגבר.

מי שהייתה בעלת הבית שלנו, והתגוררה בדלת ממול עם חמשת ילדיה. אישה שאולי עוד לא באמצע שנותיה, אבל חסרת צורה ומוזנחת. מראה שבא מהלידות ומהלחם, ובוודאי ממה שבירושה, המשך לדורות מכווערים שלא עתידים להסתיים. מאירה הייתה מתווכחת אתה, אומרת שצריכה לטפל בשיער ובעור הפנים ובשיניים שהרוסות לגמרי. איך לצפות ליחס של כבוד אם כזאת צורה. לא מבינה איך בכלל חוזר אליה בכל ערב. וצוחקת, הרי שיכור.

מאירה, שיחד שכרנו את דירת שני החדרונים, הייתה פעילה במפלגה. מתרוצצת בערבים בין ישיבות וחוגים עד אמצע הלילה. למחייתה עבדה במין מועדון תרבות שקוראים מתקדמות. זמן מה ניסתה לגרור גם אותי להצטרף אליה, עד שנואשה, הכריזה שללא תקנה. בטוחה שאשאר בבתולי, בודדה ומרת נפש. אדם צריך לחיות ולשאוף להתקדם, שאם לא כן לשם מה החיים האלה.

טיעונים שהעלה גם ערן הכט, המנהל שלי ביחידת החשבונאות של החברה ההנדסית, שבה הועסקתי מיד לאחר סיום קורס בסיסי בן מספר חודשים. הייתי מעתיקה סכומים מתוך חשבוניות וקבלות, מתייקת על פי שמות הלקוחות ועל פי העניין, ומסכמת את הטורים. כך במשך שעות רצופות שנקטעו רק להפסקות של קפה, שתיים או שלוש במהלך היום. קבוצה של חמש נשים, ורק ערן, הגבר היחיד. מין שחצן נמוך קומה שטרח להישמע חכם, לשלוח רמזים לעובדות שלו. בייחוד כרכר סביב מלכה פרידמן, אישה נשואה בת שלושים וחמש, שלא חדל מלקוות שהנה הנה יעלה ברשת. ליהנות ולהתקדם, שתי ציפורים שיכולה לצוד במכה אחת, כך, בצרוף קריצה, אבל מוכן להסתפק באחרות. אותי כינה חית מערות. לא מצליח להבין ממה נהנית ובמה מגלה

עניין. הרי חייב להיות משהו שגורם לאדם להתלהב. אולי אחרי הפעם הראשונה, היה מתבדח, בתנאי שיעשה בדרך מקצועית.

מוכן להתנדב ולהקדיש לי מזמנו.

צפרדע, כינתה אותו מלכה מאחורי גבו.

אבל היו גם אחרים. מהנדסים צעירים שהסתובבו בפנים חשובות, בטוחים שמעשה חסד מצדם אם פונים אליך או מחזירים ברכת בוקר. גם מהנדסים פחות צעירים שלא הבחינו כלל. בטוחה שאילו נשאלו היו פניהם מביעות תמיהה. לא זוכרים שראו. שלוש שנים עשיתי את רוב שעות היום עם אלה עד שהחלטתי להודיע לאבא.

אני שבה הביתה, שחתי לו.

המבט שלו שהסגיר את מבוכתו. חודש לפני כן נולד רני, בנם של יוסף ויונה. אבל גם קודם לכן היה ברור שעניין זה חתום. מעולם לא הרחבתי באוזניהם על המתרחש בחיי בעיר, מתחמקת משאלות מגששות. לכן ברור שיכלו לקוות שאולי מוצאת שם את מקומי, אולי יום אחד אתיישב מולם ואודיע על בן זוג שמצאתי ושהולכים להקים משפחה. פתאום זה. איש מהם לא העז לחקור אם החלטה שבאה בעקבות אירוע כלשהו, ולאן עשוי להוביל הצעד החדש. משערת שהניחו ששלב מעבר אל משהו שבהמשך. אולי חזרה ללימודים. הרי עמדה לזכותי שנה ראשונה שהשלמתי בבית ספר לסייעוד, וטבעי שקיוו שבתום תקופה ישוב הכל למסלולו. מי שהעזה ראשונה הייתה דווקא מריקה שתקפה ישירות. היא שאלה מתי מועד ההרשמה.

בעמידה מול עץ השסק שמאחורי הבית שלנו. מצטרפת אלי לטעום מביכורי הפרי, ולחזור על האמירה, שלא מצטיין ביופיו ובצבעו, אבל הטעם ללא מתחרים.

אי אפשר לחדול אחרי שטעמת ממנו, היא מחייכת.

ואחרי שתיקה מתארכת של לעיסה בצוותא, שמחזקת את החשד שלא טלטלה את עצמה אל החצר שלנו בשעה כה מוקדמת רק כדי ליהנות ממתיקות הפרי, היא פוסקת ללא היסוס שצריכה לחזור ללימודים.

כך, בלי לחלוץ את המגפיים, הודפת את הדלת ונכנסת.

והתבוננתי בה.

כבר בזבזת די זמן, ואמרנו, בסדר, לא נדחק עד שתירגע. אבל נמשך יותר מהראוי.

לא עניין שלך, שיסעתי, נדהמת מההחלטיות שלה.

ומסבירה שרצו להביא ילד לעולם, אבל לא במחיר הזה. בעצם, לא בשום מחיר. אם נושאת טענות בלב שלי, הרי מכוונות גם אליה. לכן בהחלט עניינה. רוצה לראות שממשיכה בלי צלקות וכך אני גם להם. כבר שילמנו באמצעותך די, היא אומרת.

והמתנתי שתסיים, עוקבת אחרי ידיה שמחזיקות עלה וקורעות ממנו פיסות פיסות לפי קצב הדיבור, עלה גס של שסק. אז הסברתי שכבר גדולה ומחליטה בעצמי מה לעשות, ולא מתכוונת לחזור ללימודים מכל סוג שהוא.

אנשים ששותים קפה חריף בזמן שנושמים את אוויר הערב על הדשא בחזית הבית. איך יבחינו אם נמהל קורטוב חומר זר, אפילו בעל טעם מובהק, מלוח או מר, בתנאי שגרורים בודדים. כמה חומרי רעל במחסן שלנו, אחד שטוב להשמיד זחלי פרודניה, ואחר שמכוון נגד אקריות. גם חומרים שנקראים סיסטמים, שתפזר בגומת העץ ויהיה נשאב אל תוך הגזע עם המים, חודר אל העלים ומשמיד את הזחלים הזעירים שהתמקמו בתוכם. יש להיזהר מאד באלה כי חריפים

ומסוכנים במיוחד. מדף שלם קבוע במחסן, ועליו בקבוקים ואריזות נייר ופלסטיק, רעלים בצורת נוזלים ובצורת אבקות. כל מה שצריכה, לטפטף טיפה בודדת אל הכוס המיועדת ולחכות שתעשה את מלאכתה. לאט לאט, חלילה שיתעורר חשד, לפרוס על ימים רבים ולקוות שבהדרגה יצטבר בגוף פנימה, בכבד או הדם.

אחד אחד, על פי גודל האשמה. לכן ראשון איזידור שבמוחו צמח הרעיון. אחד אחד גם כדי למנוע מהומה ולעורר תהיות ושאלות. לכן בהרבה אורך רוח, בסבלנות. לא אצה הדרך. מין צדק שקוראים נקמה.

סינלה

לנשום לרווחה כשסוף סוף הואילה לצאת, הספחת, גם אם בהפגנת זעם. גברת ריקי כהן. נצר לשושלת כלי קודש שפעם אפילו שרתה במקדש, לפחות לפי השם שלה, שאומנם מהבעל, בכל זאת לא סתם.

וקודם לדרוש בתוקף שתמחק את הטיעון על משקעים היסטוריים, אפילו שנאה. מה שמסביר, לדעתה, את ההתעקשות שלי לסרב לסייע. בסוף מכריזה, לשמוע את השורה התחתונה, זאת אומרת, לא. ומסתובבת ויוצאת תוך טריקת הדלת בהדיפה מרסקת.

כך תמיד עם אלה. נחסם השכל כשמגיעים לכיס. ויכול להמשיך לפמפם באוזניה עוד שעה ושתיים וכאילו לקיר.

אני כבר מגיע, מגיע, הודעתי לבלהה, ויכולה להתחיל לערוך את השולחן. כבר ערוך מזמן, היא רוטנת, ורק להדוף את היורשים קצרי הרוח, שדורשים להתחיל בלעדך. חייבת להחזיק מעמד, אני מפציר, עניין של דקות.

כפר שמנסה להתפרנס מפרדסים.

להתמוגג משיתוף הפעולה בשנים שהאירו פנים השווקים, כשזרם כסף, ורק להשתדל למהר ולשווק לפני שינשור בסופות או ייפגע ממכה פתאומית של ברד. מאבק עצבני על סדר הקטיפים, על התור, ומתי תגיע קבוצת הקוטפים אל החלקות שבצד הנמוך, שראשונות לפורענות. ממש מלחמת אחים. אבל יחד אתה גם פרנסה. לכן לנהל ביד קשה, בתקיפות, שאם לא כן תתפורר המערכת לרסיסים, וייעלם יתרון הגודל שהוא הכוח מול שרשרת החמסנים שעוטפת אותנו מבחוץ. מיני פקידים ועסקנים וחברות שיווק ובתי אריזה ומובילים וארגונים. כולם מתאמצים להתחבר אל הווריד ולמצוץ. ואתה עמוד באמצע ונהל מערכה מפנים ומאחור.

כך בימים הטובים שחלפו ולא ישוּבו.

מה שהסברתי בסבלנות לריקי הזאת, שחבל על המאמץ. לא רק הרווחיות על הקרשים, גם הפנים שלה, שכבר לא חלקות כמו פעם, ומראה הגוף בכלל.

אם מסתכלת לפעמים בראי. את האביזר הזה מוכן לממן מכיסי, תרומה אישית. כשכבר סחוט מדיבורים, ומין תחושה שעוד מעט יבגוד הלב, לא יעמוד בייסורים. וזו לא תזוז בלי חבטה בפרצוף, אפילו מתחת החגורה שכבר הרחיבה בעשרה חורים. מפני שמתחילה בחנחונים, בעקיצות, להגיד, מה קרה לאדון סינלה ואם כל כך הזדקן. זוכרת זמנים יותר מוצלחים, כשעוד היה ברק בעיניים וכל מיני דברים שמשכו את תשומת לבו, עוררו עניין.

ומשחקת בכפתורי החולצה שלה.

בלהה התאוננה שמתאמץ מעבר לראוי, וכבר לא בן עשרים, לצערה. היה צריך כבר מזמן לפנות את הכיסא לצעירים, גזה או לייזר ורסנו. שיתרוצצו הם, ואולי ימצאו את הפתח למערת המטמון. בזכות העיניים הגדולות שלהם. וצחקתי. מפני שמכה כפולה. לא רק שההכנסות פחות מחצי וההוצאות המריאו לשמים, שם גם הציפיות. רמת החיים שמתנהלת כאן בשנים האחרונות, עם מכוניות ומזגנים וביקורי מולדת, זאת אומרת, נסיעות לכוכים העבשים שמהם באו, ואת הבתים הרחיבו כאילו קבלני עבודות עפר.

בסך הכל מה מבקשת גברת כהן, רק חתימה קטנה על טופס ההלוואה. בטוחה שאחר כך יסתדר הכל מעצמו.

זה אתה שפינקת אותם, אומרת בלהה, השמינו בשקט כי יודעים שיש מי שיתרוצץ וידאג. לא מבינה עד כמה חמור המצב. מתפרקת החבילה, ועוד מעט כל אחד לעצמו, תשחה או תטבע. מתמוטט כל הבניין שבעזרתו עברנו את השנים הכי קשות, כשיכולנו להתעודד יחד וכך להמשיך. לא מבינים גם האחרים.

לכן מוכרח ליזום, להוסיף גידולים שיגוונו את המשק שלנו, יעניקו תנופה מחודשת. וכבר עיבדתי תוכנית לנסות מיני עופות שטרם נבדקה משמעותם הכלכלית, כאלה שקוראים שלווים, שמיוחדות הביצים שלהם, ואל הבשר להתייחס כתוספת הכנסה. אולי מיני ברווזים או חוגלות. לשלוח שלושה חברים שיבחנו היטב, וגם את הצדדים המקצועיים. הוצאה נכבדה המשלחת הזאת, אבל בלעדיה עלולים להיכנס להפסדים גדולים פי כמה.

את זה להסביר לאדון אשכנזי, ובסבלנות, בלי לאבד את השלווה. מפני שקם באסיפה להודיע שמתנגד. אין צורך בכל השיתוף הזה שרק מצמיח טפילים. כאלה שאף פעם לא ניזוקים כי מקבלים שכר. ואותם שבכל זאת מעוניינים, עדיף שיתארגנו לשאת בהוצאות. כך בפשטות. איזידור אשכנזי, שאף פעם לא מגיע לאסיפות הכפר ופתאום בא. חלילה שיובן כאילו הסתייגות מההשתתפות שלו, אדרבה, והלוואי שיתמיד.

את זה להכריז בקול, במאור פנים, ובלב גידוף ברוסית, מפני שצצים תמיד מכוון שלא תצפה, לא תורמים לדיון רעיון אמיתי אחד, שקוראים קונסטרוקטיבי, רק לתקוע מקלות בגלגלים. והסברתי שנחמד הרעיון שלו, להיות שותף רק להצלחות, אבל להתחמק מלשאת בהוצאות, אם יהיה כשלוך, חלילה, או שיתגלה כבלתי כדאי.

מפני שברור שלא יישב מהצד אם מכרה זהב.

ומכריז שדווקא כן, ומוכן להתחייב בכתב.

כאלה שפוגעים בכלל. שמחזיקים בנחלאות שהן חלק מהכפר שלנו, נחלאות עקרות, וכשעומדים מן הצד מגדילים את הנטל על האחרים. אולי לא מוטרדים מבעיית פרנסה, כי בקושי בן אחד שגם הוא היה מקור לרינונים, ושהעניק לנו את אלמנתו ובנו, תרומת חיים. כך גם החבר מנטו שתחום התמחותו בבנות נקבות, ולאחרונה טרח להשיב הביתה את זו היפיפייה, בוודאי מתוך חשש למשק שלא ייפול בידי זרים. אחת שאף פעם לא הייתה הבטחה אדירה, ועכשיו גם בלי שמחת נעורים,

יצור מריר. כך אלה, ויבושם להם. אבל מה על האחרים שעדיין נאמנים לדרך, ושהעמידו בנים ובנות לתפארת וצריכים להתקיים.
דברים קשים שהטחתי, ושבוגעים במקומות הרכים, הרגישים, בולמים את המחאות.
לגזום את הענפים היבשים לפני שיחדור הנגע פנימה, לתוך הגזע עצמו.

איזידור נועל את סוגרי מתקן ההבחלה ומזרים את הגז פנימה. אחר כך מתכופף ופוחת ברז פליטה תחתון כדי לבדוק אם כבר התמלא עד לגובה זה. לחוש בעזרת הריח. בתוך כך מכוון דיבור שרק לאוזניים שלי, כיון שהלכו כל השאר.
היינו בטוחים שתישארי שם.

אחר כך סוגר את הברז ופוחת שני, גבוה יותר. אם נפלט הגז מכאן, סימן שכבר מלא המכל כולו. מזדקף ומתכופף בלי להפנות פנים, ובדרך הזו פטור מלהישיר מבט ויכול להתנסח בחופשיות, ללא מבוכה. כך גם אני כשמשיבה.
מסתבר שמזומנות הפתעות לכולנו.

בזמן שצוברת את שאריות הפרי משולחן המיון אל הדליים, להשליך בין העצים.
תמיד האמנתי שהנה ייצא הספר שכל כך טרחת לכתוב, אני מוסיפה עקיצה.
ועונה שכבר לא.

עכשיו תורי להמתין, וכשנוכחת שלא אף לפרש, שואלת למה מתכוון.
פשוט חדלתי, הוא מסביר.

ממש לכעוס. בגלל המחשבה שהייתה לי, ההתלבטות, שאולי להניח לו עד שישלים את הספר, ובינתיים להמתין עם המזימה או לשנות את הסדר, ופתאום מספר שחדל, ועוד במין אמירת אגב שתמית.

ועדיין מוסיפה להקשיב, לא מרפה. כי היו דפים בערמות, כתובים בשורות ארוכות וקצרות, עמוסי תיקונים. נהג לקרוא באוזנינו בערבי חורף, כשרובצים סביב תנור הנפט. לפעמים שיר שמצרף מילים למשפטים שתומים. לפעמים תאור מסע בין חולות צהובים נקיים מצמחיה, ורק לטאות שצצות פתאום ממש מתחת לרגל, מזנקות בזריזות למצוא מחסה מאחרי תלולית או אבן.
האם מצטטת נכון.

אלף קילומטרים של עולם קר וריק, ורק חיפושיות שחורות, או חגב שכמו שבב עץ רקוב וזבובים. לפעמים נחש שזהוב אף הוא.

היו צועדים במפוזר. מקפידים על הרווחים, שאם יתנפלו שודדים יהיו ערוכים להתגונן, להשיב מלחמה. בבגדים רחבים שתלויים כמו וילון, מסתירים את הגוף עד שלא תבחין אם אישה או גבר, והאצבע על ההדק.

אלף קילומטרים של חול מדברי, כתובים במחברות שמגובבות בארון זו על גבי זו, ומחשבות שמקפצות בין טירות אבסבורגיות דהויות, וצבעוניות השווקים של אסטרךן וסמרקנד, אבל בעיקר צוהב המדבר, עייף ועויין וכאילו ממתין לנגוס במזדמנים.

סיפור על עולם ריק שמחזיר אל הראשית, בטרם התחילו החיים לצאת מתוך המים לנשום באמצעות ריאות. אולי לאחר חורבן שיטביע באש וגופרית, וענן קיטור שעולה מכבשנים. חלילה להביט לאחור.

גם תאור האנשים שנתקלו בדרכם, רועי צאן מאובקי רגליים באדרות צמר ועורות. מתבוננים באדישות בזרים, בקצב שלהם שלא מתחבר לנוף. לא עניינם להסביר שמוכרחים להאט אם מבקשים לחיות. ולא יהרהרו חרטה גם אם בעוד ימים יחזרו למצוא שלדים מתייבשים. מיליון שנות היסטוריה שמתנועעת לאט, סב ואב ובן ונכד, שזהים כילדים וכגברים וכזקנים. אותן עזים ושיבולי חיטה, אותם בורות מים. תינוקות נולדים וממהרים למות, ומי שמגיע לבגרות, אחד מכמה. פתאום דור שבבת אחת כמו פרץ געש, מצמיח במהירות מכוניות ומטוסים ותרופות ותחנות כוח, ובין רגע מטפס לשמים, להיות כאלוהים.

לכן חייב האל להחזיר את הסדר על כנו, את השפיות. למחות את גן העדן וכך להכריח להתחיל במחזור חדש של היסטוריה.

כתב במחברת, שכמו במנהרת הזמן. הגר המצרית שתועה בין הדיונות במדבר, מחפשת צל ומים ומשהו להרגיע את הרעב, מתאמצת לשרוד. אחת שקוראים מריקה. ואיך אמרה לו, אולי בשאלה, מהיכן יבואו הכוחות להתחיל שוב, עכשיו כשכבר יודעים שכמו לגל חוזר.

אם מסוגל לעצור שם, בין יושבי האוהלים, לפתוח דף חדש, בלי ספרים וצלילי פסנתר, בלי תאורת חשמל ומים מברז ומברשת שיניים.

זוכרת את התשובה שנתת, אמרה מריקה.

לא זו שקרא באוזנינו מתוך הדפים, המצאה מאוחרת שמשווה לשתיל שנעקר, ושב והשתרש באדמה זרה. יודע שכמה שתטפח, אף פעם לא ידביק את הגובה שנקטע. לכן מחוץ לתחרות, ויכול להתנהל לזמנו החופשי, להסתכל סביב בשוויון נפש. וכשרואה התרגשות, מגנח, וכשרואה יצרים, פחדים, גם גאווה. שדה ראייה ששמור דווקא למי שמחוץ למרוץ. את זה למצות בניסוחים על גבי נייר.

כך כתבת לאחר זמן, התעקשה מריקה, כשכבר כאן בכפר שלנו, אבל זוכרת מה שענית לי שם, אמרת ששמורה תמיד הזכות לחדול, וזו מעניקה את החופש לשחק בלא לחצים, להיות פטור מאחריות, לכן להמשיך.

תשובה אחרת, עניינית, לא זו של חכם לאחר מעשה.

עכשיו רק שנינו כאן בסככה, מסיימים יום שכולו אפרסמונים. קטיף ומיון ואריזה. בעוד יומיים יוצאו ממתקן ההבחלה התיבות הזוהרות בכתום ויישלחו לשוק. מה שכבר נהייה חלק מדימוי הסתיו שלי, מתחבר לצינת הבוקר הלח, וכל משפחה בחלקתה תולשת את הפרי אל הדליים וקריאות שהתמלא, הנה כאן. אבא היה עובר בינינו, נושא אל המכלים שעל הטרקטור, ואת הריקים מחזיר למלא שוב. צמודות שתי החלקות זו לזו, וממש זהות בגודל ובמראה. לכן המולת עשייה משותפת שפותחת את היום, ותכף יתחילו הנשים למיין ולערוך בתיבות, שכבה על גבי שכבה ואל תוך המתקן.

צורת התארגנות שאצלם כבר הרגל, ולי, אורח חיים שממש נולדתי לתוכו. לכן לא התעוררה התמיהה אלא לאחר שנים רבות, על הלהיטות הזו לעשות יחד, שמסרבלת ומכבידה, וגם בנויה על

הנחה בלתי אפשרית של שוויון בגובה היבולים ובאיכות הפרי. לתמוה אם לא הייתה לעיתים סיבה לתרעומת של צד זה או אחר.

אימא הסבירה שמקל על הביצוע, ריכוז מאמץ שמאפשר לסיים את הסיבוב כולו עד הערב. כך פעמיים שלוש בשבוע לאורך שלושת חודשי העונה.

ושאלתי למה לא שותפים גם במטע עצמו, ואז לקטוף יחד.

לכן נטעו עצים במספר זהה, היא משיבה.

לא מבינה למה השאלות המיותרות האלה.

לא הבנתי גם אני.

עכשיו הוא בא ונעצר מולי. מביט ישר בפני ואני בו. מזמן לא קיימנו שיחה רצינית, אני לועגת. ומשיב, שלוש שנים.

מוסיף שחשב שלא תידרש. כולם חשבו. היו בטוחים שתישארי בעיר. בחורה צעירה שכל החיים לפניך, ושבאה לה הזדמנות להימלט מהמאורה הזאת. כזה היה הרושם.

מסתבר שטעיתם.

למה לא חזרת ללימודים, הוא מתעקש.

שאלות כאלה שמתאימות לאימא שלי, ענית.

ומביט בי. נפולות הפנים שלו עד שאולי סיבה לדאגה. אף פעם לא הצטיין בבריאותו, אדון אשכנזי, ועכשיו שעיף לאחר יום עמל ארוך הוא נושם בכבדות.

מה לשאול.

אם חזרתי באופן סופי, אני מציעה.

איזידור חוזר על המילים שלי, ואני עונה בכך נחרץ, וגם שלא מתכוונת לחזור ללימודים.

שזו הרי תהייה השאלה הבאה.

תסבירי, הוא דורש.

אולי מפני שאוהבת את האפרסמונים האלה, המגע החלקלק, ממש לא מסוגלת בלעדיהם. גם בלי האבוקדו והקלמנטינות והלול. הרי זו הסיבה שכולכם כאן, אני צוחקת.

עקשן המבט שלו ולא מניח.

להזכיר שלזה חינכתם אותנו. שילבתם בעבודות המשק מילדות, וכל חגיגות הכפר בסיום העונות, והנטיעות, ובית האריזה החדש. את האהבה לעבודת כפיים, לטבע שהוא האמת. האם מצטטת נכון את אדון סינלה בחג יום העלייה.

לכן לא מובנת השאלה, ולפחות מוזרה.

אפילו התברכת בהומור, הוא אומר.

זה בנוסף לשאר התכונות הטובות. יודע שלא גידלו ילדים רבים, אבל אלה המעטים בהחלט מוצלחים, ובלי מום מדאיג שעלול להעכיר את החיים. מה נותר לבקש, רק שנהייה מסודרים בחיינו, שאיפה שמשותפת לכל ההורים שבעולם. שנקים משפחות ונשתלב בתעסוקה הולמת ומהנה, בקיצור, שנהנה מחיינו.

מכירה כאלה גם במשפחות שלנו.

עוסקים בך, הוא מתעקש.

ואני פורסת את הידיים בתנועה ששואלת מה אפשר לעשות. לדעת, שלא כל מה שרוצים, ולקבל את זה.

ניכנס הביתה, אני חותכת בתקיפות.

רני

יכול לשכב בחושך המון זמן ולהקשיב לבכי שלהם. נשמע ממש קרוב, כאילו מתחת לחלון, אבל יודע שלא מעיזים להיכנס לחצר, שהבטיח סבא שרק נדמה שכאילו כאן ובאמת לא. אולי יושבים במעגל מאחרי המחסן של סבא מנטו ומייללים לפי התור. תנים.

כמו בציור שהראתה לי אימא שכאילו יושבים, מקופלות הרגליים האחוריות, והגוף מתרומם עם הראש למעלה אל השמים.

יו הו הו הו

אחד גומר, נותן סימן לשני וההוא לשלישי, אבל לפעמים מזדרז להתחיל עוד לפני שהגיע התור שלו ואז בערבוביה.

כמו כלבים ערביים, אומרת סבתא. פעם ראתה רץ ליד השסק כשיצאה לסגור את המים. חושבת שהיה תן, אבל לא בטוחה. סבא איזידור וסבא מנטו ראו המון פעמים כשנסעו עם הטרקטור לחלקות הרחוקות. אומרים שפחדנים, מתחבאים מאחורי העצים או בערמות של המזבלה. סבא לא מאמין שהיה תן מה שראתה.

מה שנראה כמו כלב הוא כלב, הוא אומר.

ואמרתי שלא יכול להיות כאן בחצר, סימן שלא תן.

לפי מה שהבטיח. ומנענע בראש בהסכמה.

אמרתי שדומה לתן, תיקנה מריקה.

והוספתי שבוכים כמו תינוקות, כמו טילדה.

אחת שבכלל לא תינוקות.

אפשר לבכות בשקט, העירה אימא, לא מוכרחים לצעוק.

טילדה גרה בצריף שליד הספרייה. כזו נמוכה וקצת זקנה עם מטפחת על הראש. בנוז הביא אותה לגור כאילו אישתו, אבל מהר התחילו צעקות, סימן שמרביץ לה. את זה אמרה ליסה שעובדת במרפאה, ושהיה ברור לה שכך יהיה.

הרי מכירים אותו, יודעים עם מי יש עסק, יודעים שטיפוס אלים.

אימא ענתה שאנשים בוגרים, לא צריכים את ההתערבות שלנו. זו יכולה לקום וללכת אם מציק לה. הרי בכלל לא נשואים. אבל מריקה שאלה לאן יכולה ללכת, אחת שרק עכשיו באה מרוסיה בלי משפחה.

יכולה לבוא לכאן, הצעתי, לישון בסלון שלנו.

הן הביטו בי אבל שתקו. אימא הביעה דעה שאולי מתחרט, איבד את העניין באישה הזאת ומנסה להיפטר. אבל ליסה נענעה בראש להגיד שלא. זה האופי שלו להשתמש בידיים. כך היה גם עם סוניה, אבל ההיא הייתה חזקה וידעה להחזיר.

סבתא צחקה. אחת שלא חיכתה שירים יד. תמיד הקדימה אותו. זוכרת שסיפרו שבא לישבת הוועד להתאונן, וסינלה יעץ לו שירביץ בחזרה. הכי קשה הפעם הראשונה, אבל תגלה אחר כך שמאוד פשוט.

דיבור שמתאים לסינלה, צחקה גם ליסה, בטוחה שהוסיף שמדבר מניסיון אישי.

אחר כך היו צריכים לקרוא למשטרה, מפני שצעקה הצילו. חוה סיפרה שכל הזמן בכתה כשליסה חבשה את הפנים שלה וניגבה את הדם. השוטרים אמרו לבנוזו שאסור לו להתקרב לבית, אפילו שאמר ששייך רק לו ובכלל לא שלה.

הסביר שאמר לה ללכת, לא רוצה אותה יותר, וכשלא זזה היה מוכרח להוציא בכוח. מה היית עושה אילו נכנס מישהו לבית שלך ולא יוצא.

חוה סיפרה שהשוטר הביט על בנוזו, על הגוף השמן שלו והגובה, ואמר שלא רק לבית נכנסה, גם למיטה שלך. כך כל ערב, נכנסת ולא יוצאת. להתפעל איך הצלחת לסבול את זה שנה שלמה.

שמונה חודשים, תיקן בנוזו וכולם צחקו.

מריקה אמרה, עכשיו תלך למיטה. לא נושא שמעניין ילדים.

ושאלתי מה זה טיפוס עלים.

מה, שאלה אימא.

עלים, מה שליסה אמרה על בנוזו.

הו, הבינה מריקה, אלים שכותבים באלף, אחד שפותר את הבעיות בכוח.

כמו סבא מנטו.

מה פתאום, קפצה סבתא, להסביר שלא סתם שימוש בכוח, מה שעושים כולנו. מתכוונת לאלה שמכים ודוחפים אנשים אחרים, לא מי שמפעיל כוח בעבודה.

ושאלתי את אימא אם זוכרת שהכתה אותי.

היא צחקה. אפילו כמה פעמים, ותמיד מסיבות מוצדקות.

זה גם מה שהסביר בנוזו.

סבא צחק ואמר שאלה מכות חינוכיות, ועכשיו כדאי שאלך לישון, כדי שיוכלו להמשיך לדבר בלי שיגיע לאוזניים לא מתאימות. בוא ילד מוכה, בוא.

ואמרתי שיש גם אחד שבהתחלה אלים ואחר כך הורג. יכול גם בנוזו, אם טילדה תצא מהצריף ולא תיזחר.

יכולה לחוש בריח המיוחד שבא עם הרוח בעת שנוהגת בטרקטור, אבל הרבה יותר ברור כשעוצרים. ריח של חמסין שכמו עשן משרפה רחוקה. יותר מדי כאלה בשנים האחרונות, כאילו הוכחה לדעה של לופו שמתחמם העולם.

לאט לאט, הוא אומר, אולי סנטימטר בשנה, אולי פחות, אבל מצטבר. זאת אומרת, שמתקרב כדור הארץ אל השמש ועד שיבחינו כבר יהיה מאוחר להגיב.

מה איכפת לך, שאל סינלה, עד אז הרי יהיה הגוף שלך רקוב באדמה מאה שנה. אפילו התולעים כבר יחפשו משהו טרי יותר.

מפני שביקש להכניס בדחיפות לסדר היום של הוועד.

ליד הבית שלה כבר סיימה מריקה להשקות את החרציות. יוצקת בקופסת פח מנה לכל שתיל, ועכשיו עומדת מחזיקה את הדלי הריק וסוקרת את צמחי טיפוחיה.

חוהלה, היא אומרת, נראים כל כך לא מאושרים.

אולי חשים את השרב שכבר מתחילת הבוקר. לשער שמגיבים למה שבאוויר, יובש, רוח. ואולי נכונה הטענה של אבא, שמחוננים בחושים שלא נתפסים על ידינו, כאלה שאין להם שם. לנחש שגם אנחנו. מה שמסביר את החרציות בפנים שלה שפתאום העמיקו להיות שדה חרוש.

כאילו התעייפו, לא מגלים רצון להתמודד.

מרגישים שיהיה יום קשה, ואולי נמאס גם להם.

היא נאנחת. רק אתמול פיזרה להם זבל מהלול כדי לשמח אותם. מעט מעט ליד כל שתיל ותכף הרטיבה שלא יתייבש ויעוף. מזון שחביב על צמחים, זבל עופות, ובכל זאת ללא אותות שמחה.

כבר הספיקה לאסוף את הביצים מהלול ואין משהו שדחוף להביא מהצרכנייה, לכן יום ריק. שוב לדפדף בספרים הישנים שבשפה האחרת, יוסף קירקהובן וצוויג ושניצלר. כאלה שכיכבו בשנים רחוקות, ואם מוזכרים כיום, רק כשאלות לתשבצים: סופר יהודי שכתב בגרמנית, או מחבר ביוגרפיות שהתאבד, כי במקרה יצא מתאים לפי האותיות.

גם שירים.

אומרת שכבר לא ממש קוראת. פותחת באקראי ומציצה בקטע שהזדמן, אם מעורר זיכרונות, ואם לא, להמשיך לדפדף הלאה. לספרים חדשים איבדה את הסבלנות. את טורחת שבוע רצוף מפני שהצליח למלא שלוש מאות עמודים צפופים באותיות קטנות, בסוף לא מצליחה לעקוב אפילו אחר העלילה, וכל השמות הרבים שאי אפשר לזכור מי היו.

והרי הטיבה לקרוא, כל אלה הכרכים העבים שלא הקלו על הקורא, לא ויתרו. והשירים.

בין הרים פרש יורד אט
אל ליבו יהגה מר
האל בית כלתי ארדה כה
אם אל קבר קר

אלה כבר לא מעניינים איש. זאת אומרת, מאז שנפטר איזידור והשאיר אותה להמשיך לאחוז בדגל. כאן בשולי העולם שעוד מעט יתגלגל הלאה בלעדיה. גם הוא לא זמן רב, צחקתי, אם להאמין לאדון לופו. ובלבי חושבת, לא כל כך מהר, מפני שקודם אבא ואת אחרונה. כך התור.

וסיפרתי לה שבא לישיבת הוועד, הלופו הזה, וביקש להבין איך מסוגלים לבטל בזלזול את התחושה שלו. כך כינה זאת, תחושה. מפני שאת החום הרי מרגישים כולם, וכשמדובר במרחק כזה, מכאן עד השמש, שבכלל אי אפשר לבטא בקילומטרים, מפני שיצטרכו לכתוב כל כך הרבה אפסים שלא יספיק הדף, איך יכולים לדייק בסנטימטרים, נניח, אחד ליום או לשנה. מתכוון שמצטמצם הסיבוב, הרדיוס שלו. בסוף כבר נישרף כולנו. אולי יש בוועד הזה מישהו שיכול לתת תשובה. אם לא, לחפש אותה במקום מתאים. להבין את גודל האחריות.

סינלה הרים את הראש מהניירות והתיקים שבערמה לפניו והציץ בתמיהה באורח הזה שכלל לא זומן לישיבה, תוהה אם לבקש שייצא. במקום זאת הציע נוסח החלטה, להטיל את המשך הבדיקה על לופו, כאילו תפקיד ציבורי. אבל זה נעלב משום מה, הודיע שדי שהציג את הבעיה ומעכשיו מרגיש שעשה את שלו.

חובה לרשום בפרוטוקול, התעקש סינלה, כי עלה לדיון בישיבה, לכן לכתוב שמשתמט מאחריות. ואמרתי למריקה, עכשיו לא נדע אף פעם למה החום. לצפות שתשיב שכנראה יאלצו לפתור את הבעיה בלעדיה. אולי קריצה שובבה, לרמוז על אלה הלופואים שהיו צריכים למות מזמן, וממשיכים להטריד בקול המנסר שלהם. דור הראשונים שתובע זכויות כאילו שריד לאיכות אחרת, מיוחדת במינה. אבל שותקת. בשקט אוספת את הכלים להחזיר הביתה, ואת המגפיים מסירה לפני הדלת שלא תכניס בוץ. מתוך הרגל, כי מאיפה פתאום בוץ בשרב הזה. לשתות קפה אתנו, אני קוראת אחריה.

מחשבה שחזרה ולא הניחה בכל אותן שנים שהתרחקתי, שכמו גמול. אתה נכנס לים במקום שתלוי שלט, אין רחצה, וניקלע למערבולת, או חוצה את הכביש איפה שעשו סורג למנוע מעבר הולכי רגל. כאילו התגרות בגורל שהורגת בין רגע, עונש על חטא. והרבה יותר גרוע אם עונש על מה שסתם במקרה.

למשל, להיקלע אל מתחת גלגלי מכונית שנהגה איבד שליטה, או הכשת נחש ארסי שדרכת עליו בטעות בעת טיול תמים.

מפני שהרי התגלגלו הדברים כפי שהתגלגלו בגלל אותו מפגש שאפשר לכנות היסטורי, כשהיו ממתנינים בפרוזדור הממשלתי. בלעדיו לא היו נקלעים לכפר השולי הזה. היו מוצאים את מקומם בעיר, משולבים בתעסוקות של חשיבה וכתובה, בחברת אנשים שאתם עשויים להחליף רשמים על ספר שזה עתה יצא, או על מנצח חדש שבא לסדרת קונצרטים. ממירים עם השנים את הדירה הצנועה שרכשו בשכונה מזדקנת, בחדשה יותר ומודרנית בפרוור ירקרק. מטיילים בעולם.

לא יודעת אם מבקרים בעיר ההיא, שממנה נמלטו בצעירותם, ושמופיעה אצלם בסיוטי לילה. לא יודעת אם מאמצים ילד. אולי היה נאחז באותו פתרון שניתן למימוש בכל מיני דרכים, (כפי שסיביר לו שם רופא ידיד בערב של גילוי לב). אבל לגבי משפחת מנטו, אין ספק שזו הייתה

משתלבת במסלול שמתאים לכאן, ולאחר יום עבודה נושמת אוויר מרענן של ערב, על הדשא הטעון כיסוח, מנפנפת לשלום אל המטיילים להנאתם, ואת דעתה, שהתחזקה הצליעה של אסתר מזר, והביטו על הכרס שצימח ורסנו, ומתי הספיק.

לקבוע שבמיוחד הזוג אשכנזי, הם שהציצו ונכוו. לא העלו בדעתם שמלכודת. כמו ליפול בשבי פראי אדם באפריקה או ביערות האמזונס. רק ללא הצבעים שמקשטים בהם את הסיפור כדי לרתק את הקורא. בלי הנוצות והעור האדמדמ, הקשתות והרמחים ותופי הטם טם. מתאים לכנות אסון.

לא צריכה לשאול כמה קפה לשים בכוס, ובלי סוכר, והחלב רק כדי לתת גוון. קמוטה כל כך והרגליים שמבצבצות מתחתית השמלה דקות וגרומות. בלתי אפשרי שיעניקו רוך וחמימות בלילות חורף. לתהות איך, כשנצמדו זה לזו במיטת העץ הישנה, כשעוד היה חי. אם חלף בראש שלה (כן, באותו רגע), הרהור על השביל שבחר לה (כן, אתה), ולאן הוביל. אם הייתה יודעת מראש.

בעיניים שלי שבוודאי בצבע אחר. וגם, חוכמה שלאחר מעשה.

מקומטות גם השפתיים כשנצמדות לכוס וגומעות במציצה. אימא נאנחת על החום היבש שגורם לה לנשום בקושי. זה בגלל עודף המשקל, אני אומרת, שפוגע לא רק בצורה שאולי כבר חסרת חשיבות, אלא בבריאות בכלל.

עוד צריכה להעמיד על האש סיר תפוחי אדמה לארוחת הצהריים, ומרק שעועית בעגבניות שאוהב רני. לא משימות גדולות, לכן לא נחפזת.

נהייה כל היום מרווחים מרווחים, שעושים לזוז לאט, היא אומרת.

גם בעינין החלומות שחדלו. נרדמת בערב וכאילו מתה עד הבוקר. לא זוכרת אם הופיעו. ופעם דווקא הרבתה לחלום. היו מגיעים באישון לילה הילדים מפראג, מנסים לארגן את תחרות הכשרונות, ופתאום הבהלה שלא הכינה יומן מסע, שי מיוחד עבור מנהל בית הספר שאמור לשמש בתפקיד רב חובל בהפלגה למדגסקר. שכחה להכין. עכשיו אולי יבטלו את יציאת המשלחת. מרחוק רואה את המנהל, את הכעס שלו. צועק, לא לתת משימות לזו היהודיה, ומתחמקת לחדר המכונות, לראות שתלויה שם חליפה כזאת בדיוק, ותפורות הטבלאות על הכיס משמאל, רק לגזור את השרשרת שמחברת לקולב. ומתחילה למשוך, לא מבינה למה השתמשו בכזו שמיועדת לכלבי שמירה. ומהמשיכה בוודאי ייפרמו התפרים בשרוולים ולא איכפת, קוראת, אין דבר, וזה אל השרת שמנסה לעצור, קוראת, זוז. והוא מכה בחזה שלה, בכתף, בועט ברגליים, ומתעוררת טובלת בזיעה, לגלות שהתהפך כסא הנוח שעליו נרדמה.

תמיד חלומות בלהה על תקופת בית הספר. כאלה שפתאום טוענים שלא השלימה את החומר, החסירה קורס ביסודות קורט ולא ניגשה לבחינה. גם עבודת הגמר בלטינית, שלוש שעות שבועיות שבכלל לא נכחה, ועכשיו חייבת להתגנב לרכבת לבוקובינה, להסביר לממונה על האנרגיה את התועלת לטקסי הקבורה משבשבות רוח שתולים בכניסות לבתים. מישהי שמנסה לסייע, להכניס לקרון כאילו שלה הכרטיס. מייעצת לא להביט על הכרטיסן שמבקש את האישור על תרומת הדם לפועלי הפקטין. לא להביט, היא לוחשת, ומסבירה ששלחו לתרגום, כי בשפה שקוראים אוזבקית. זה בגלל הבעל שלה שכלל לא יהודי, יכול לראות לפי השם, ולדהיים. זה הרי מפקד המשטרה, נבהל השוטר ומסמן לכרטיסן לפנות דרך.

מילנה, אמרה מריקה, השם של החברה הזאת, לא מבינה איך התגלגלה לחלום שלי.

חדלת לנגן, אני מעירה, ואימא מגחכת שמשקיעים כל כך הרבה, לרכוש פסנתר ומורים, ולהתאמן כמה שעות בכל יום. בסוף כלום.

סופי

אתמול אמרתי לאתי דוידוב על אימא שלה, שכמה חבל שלא האריכה לחיות, כדי ליהנות ממראה הבת, ומה שהצמיחה בחזה ובבטן ובעיקר מאחור, שעושה צורה של אישה מכובדת. לא זכתה, זיכרונה לברכה, אבל אולי בכל זאת מסתכלת מלמעלה ורווה נחת.

נפגעה ובלי שהתכוונתי, עונה שבגלל הלידות, חמישה קילו מכל אחת, תוספת חינם. מלבד המשקל של הממזרים עצמם, או אולי דווקא הם התוספת. היא צחקה.

בפירוש כך, בכינוי ממזרים. ואת זה מי יכול לדעת יותר טוב ממנה.

ואמרתי לחוה שלפי החשבון, צריכה להיות בת ארבעים ושתיים, אולי שלוש. וכמה הוסיפה, לפחות פי שניים ממה שמכסה ההסבר שלה. מוכנה להתערב שסוחבת יותר משבעים.

דאגה של האימהות בתקופות של פעם, לחשוש שלא יימצא בעל למין מטאטא דק וארוך שלא צובר שום דבר מתחת לחזייה. בכל זאת שלחו ידיים, אמרה חוה, ועוד איך.

היה מרבה רגליים מתרוצץ ליד ארון הבגדים. מאלה שצצים לפעמים בגומות העצים בזמן העישוב, בשרניים ומאיימים, ואתה חותך לשניים במכת טורייה. איך התגלגל זה אל תוך הבית, והחשש שיצליח להסתתר באחד הסדקים, עד שלא תדע מאיפה יגיח. לכן קראתי לה לבוא מהר עם נעל, למעוך במכה אחת.

מרגישה צמרמורת כשנתקלת בכאלה.

וצוחקת לי, להגיד שסתם יצור קטן, וכמה שיתאמץ לא ישיג בריצה.

לא להשוות לנחש.

ומספרת שלפני שבוע כמעט עלתה על קן צרעות. המין הצהוב שאם תיפגע בלי לשים לב, תכף יתקפו כמו ירי חיצים, ומכאיבות העקיצות שלהן. להיות כל אלה חלק מהחיים בכפר. הרי כבר יותר מארבעים שנה גם את, היא אומרת, רוב חיך.

עומד ממש לפני הגיוס הבן השני שלה, סיפרתי על אתי. בחורים חסונים שכאילו נולדו לתפקידי חיילים, כל השלושה. גם לעבודה על טרקטור, על משאית. נחת להורים כבר עתה, ועוד יותר בהמשך, כשיתרוצצו הנכדים.

רמז שסיפור שונה בנים זכרים. לא אחת שתטוס בעקבות בעלה, וכל מה שהשקעת, תלוי מעכשיו בקצה חוט של טלפון שלפעמים מצלצל. וזו שכאן, שעוד פחות נחת, עץ סרק. נועלת את המחשבות בתוך הראש שלה, ורק לנחש.

אם כבר הביא לעולם בן זכר, למה במין צרוף שלא יישא את שמו.

מה חשוב השם, היא מבטלת, אנשים מחליפים אותם כאילו שינו כתובת.

בכל זאת מרגיז.

יכולתם להביא אחד נוסף, היא מתעקשת.

לתת עצות, ועוד כחוכמה מאוחרת, כשכבר טובה רק כמחט, אולי מסמר אבל חלוד. ולמה מעלה בזיכרוני שיחה ישנה, שאפילו עכשיו, על אף המרחק, מעבירה בי צמרמורת, טעם של מאכל מקולקל שנדבק לפה גם אם תשטוף ותשטוף. לחוש טיפשה כשנזכרת איך הבעתי את צערי על

שהנה שוב בת, וברוך חייך בביטול, מסביר שמי שמופקד מטעם אלוהים על מין הילוד הוא דווקא האב, כך על פי תורת הגנטיקה, לכן כשלוך שלו. ובסגנון מתלוצץ עם איזידור, כמה חודשים אחר כך, חלק שבחים על קליעה כבר בירייה הראשונה. והרי ידע ששקר, וגם האחרים. לכן לגלוג שמכוון רק אלי, כמו קריצה. והתגובה של איזידור שמשפחה אחת כולנו, וחש שותף גם בבנות. לכן שמח לתרום לקופה הכללית.

התבדחות שבמבט מכאן נשמעת ממש מכוערת, מעליבה.

אף על פי שעניין ישן, טמונים בבור שניהם, זה ליד זה, ומי שעדיין חיה, כבר מטושטשת ומבולבלת המחשבה שלה. לכן יכולים להמשיך לקרוץ כאוות נפשם, ובכל זאת כמו דקירה בכל פעם שנזכרת, יריקה. וגם, שאף פעם לא העזתי לשאול איך עשו. אם כאן בבית שלהם, או שנטלו שמיכה לפרוס בין העצים במטע. אולי בחדר ששכרו באחד המלונות, נרשמים בדלפק כזוג נשוי, הנה תעודת הזהות שכתוב שם בת הזוג, סופיה, ורק ליום אחד, זאת אומרת עד הבוקר. יודעים ששקר, שיעשו ותכף יסתלקו. העמדת פנים שבוודאי העלתה חיוך בלב פקיד הקבלה, שכבר מוכרת לו ארשת המבוכה הזאת. ולמי איכפת, התשלום הרי בוצע מראש.

לדמיין את הבעת פניו הרצינית של פקיד המלון, שאולי לא היה ולא נברא. בירור מביך שבושה אפילו לעורר חשד שמנקר באחת הפינות הקטנות, בלב או במוח. גם התהייה על השיחה בשעת מעשה. הרי מכרים ותיקים ולא יתכן שכמו אילמים. לדמיין שנוגעים וחוזרים ונוגעים פעם ושתיים ושלוש ובלבד שיצליח. ממש לשמוע את איזידור שבנעימה מתנצלת מדגיש שמיותרות העצות שלו, בכל זאת ממליץ לחזור מיד על המעשה כדי להגדיל את הסיכויים.

מנגנות באוזניים המילים שלו אפילו עכשיו.

והאם סתם כך, כממלאים משימה, אולי לכנות חובה. בלי גילויי חיבה, בלי ליטופים, ורק חיוכי מבוכה.

אתי דוידוב אמרה שהיו דאגניות האימהות של פעם. לא מסיבות ברורות להן עצמם, יותר להגדיר כתכונה. וכלל לא הכירו את הבנים שלהן, שרק תניחי אצלם את היד כאילו ללטף, וכבר כמו שיכורים. יכולה להוביל אל החורשה שליד המזכירות ומשם ישר אל החופה.

בכל זאת רציתי לטעום מכמה צלחות, היא קורצת, ורק בסוף להחליט.

מי שזכה, שמוליק דוידוב, בוודאי בגלל השופל שהבטיח אבא שלו. גם עבודה, גם פרנסה, ומקום לגור במחסן ששיפצו. לא למשוך עד ראש השנה את לידת הבכור, כזה שיכול להיות מתאים לפי הצורה. אבל אולי מתאים גם לכמה אחרים.

בסופו של דבר, מי שמגדל הוא הוא האב.

וחוה כינתה, זנזונת. לצטט דיבורים במחסן התערובת שהפכו חלק ממנו למועדון. לטעון שלא הרחיקה את השאר גם אחרי החתונה, לא ממש. אולי מזה הבשר שהצמיחה על הגוף שלה.

ועייתי, שאם בעצמה שבעת רצון, ולאדון דוידוב נחת שיכול להעמיד פנים חשובות כשחולף בכביש עם הטרקטור. גם למצוץ בקול את השפתיים כשטופח לה על הישבן ולהכריז, איזו סחורה.

סינלה קרא, לדעת לקבל החלטות הנהלה שנבחרה בצורה דמוקרטית, עניין של חינוך. וברכה בכר ענתה שמצאו דרך למלא את הכיסים, לרשום פטנט שמנפח את הראש כמו דלעת, ורק צריכים להמשיך להחזיק בשלטון. בטוחים שמתחיל ונגמר העולם בשער הכניסה לכפר הזה, לא יודעים שכל כניסה היא גם דלת החוצה.

ומכריזה שלא מתכוונת לשלם את מסי הוועד, ובוודאי לא את החיובים הנבזיים האלה, יכולים לשכור עורכי דין ולנהל משפטים אפילו עד אמריקה. שכחו שלא החתימו על ערבות הדדית כבר יותר מחמש שנים, והפירוש, שלא חוקיות ההחלטות שמקבלים. כל ההחלטות. ובערב עוברת מבית לבית, מסבירה את המזימה, שקבעו מחיר נמוך בעד כל טון תערובת, ואת ההפסדים יחלקו שווה בשווה בין כל החברים, גם כאלה שכלל לא משתמשים, כמוה למשל, או שקטנטנים הלולים שלהם.

כמוכם.

דרך חכמה מצאו הממזרים.

אימא הינהנה שכך אומנם מההתחלה. חילקו את ההוצאות שווה בשווה בטענה שדרך לעודד את היוזמה, את הייצור, וזו הרי המטרה. זוכרת את הטרוניות של איזידור עוד בשנים ההן, וכשראה שלא מועילות, חדל להשתתף באסיפות.

לכן החלטתי לארגן התנגדות, הודיעה ברכה, ומבקשת שנצרף את חתימותינו למכתב שתשלח לוועדת המשק הארצית ולפיקוח הממשלתי.

אימא לא נראתה נלהבת. עכשיו שנשארנו רק נשים, ובעצמה כבר זקנה ולא בנויה לכאלה מאבקים, גם הבריאות שלה. ואתן הצעירות תעשו מה שחושבות.

מציעה לאורחת כוס תה או קפה.

גם להדגיש שמתחייבים שיקול דעת, מחשבה. לא סתם לקפוץ למים בלי לבדוק אם עמוקים. את זה מציעה גם ליונה. וכשנשארים לבד מודה שחשדנית, לא ממהרת להשתכנע מהדיבורים שלהם. מכירה את בעלי הרעיונות החברתיים, האידיאולוגיות. לדעת שיגידו מילים יפות וכל מיני סיפורים, פתאום תמצאי שבתוך בור, רק את, כי ידעו לזוז הצידה בזמן. כל החיים שלי פה לידם, והלקח, להיות זהירה.

אחר כך ביקשו בדף החודשי הצעות, מי מוכן להפעיל את בית האריזה, וסמו אמר שעוד תרגיל. התחברו יחד, סינלה ומאנטל ודוידוב ועוד מאלה, עשו יד אחת, ועכשיו יוכלו לדרוש מחירים כמה שרוצים. עניין רע החקלאות, שאם תנכה את ההוצאות לא יישאר שום רווח. אבל אלה השירותים לא מפסידים אף פעם, כי קובעים את המחיר לפי ההוצאות בתוספת מנה לעצמם.

וסיפרתי לאימא שגם אותה צרפו לחבילה, את ברכה בכר, ועכשיו כבר תסתום את הפה.

מחשבות עכורות. לא בוץ. יותר כמו סופת אבק שנדבקת לזיעה, גורמת להרגיש מזוהמת. בזמן שעושה במטע, לבדוק שלא נסתמו מתזים ולדשן באמוניאק. עבודות שלא צריכות את הראש ויכולה לנדוד עם המחשבות אל רחבת בניין ההנהלה, איפה שהציבו את כוורת תאי הדואר. סידור מיוחד לפי המשפחות, מפתח לכל אחת שמתאים רק לה, והצד האחורי פתוח אל חדר המזכירות לאפשר למטי להכניס כל מה שרוצה. חידושים שהמציאו כדי לצמצם בהוצאות, לחסוך את התשלום לאדון דוידוב שעשרים שנה היה אחראי על חלוקת המכתבים.

תמונות שעם הזמן עברו מן העולם, להישאר כזיכרונות ילדות, איך הגיעה על הכביש עגלת הלחם שבנויה כמו ארגז רשת, נעצרת ליד שעוני המים שבמפגש החצרות, שתיים מכאן ושתיים מהצד האחר של הרחוב, ואני רצה לברך בבוקר טוב את אדון ויטלי, לקחת מידי את הכיכר הטרייה. אחר כך דרש גרשום לשים בארון שבצרכנייה וכך לחסוך את דמי החלוקה, גם לשפר את ההיגיינה. איש פיקח גרשום. יודע שכשמגיעים לקחת את הלחם, כבר מוסיפים לתוך הסל עוד ממה שעל המדפים. ובעניין הטרחה לבוא עד המרכז, מבקש שנאמין לו שרק לטובה. מוכן להזמין את דוקטור רסקין להעיד שתורמת לבריאות ההליכה ברגל.

אבא סיפר איך צעקו באסיפה, יפה אנגל ומארי ורסנו. טענו שנוטל פרנסה מחבר ותיק, גוזל את פת לחמו. ומשיב שאדרבה, מוכן לתרום בכל יום כיכר שלמה ללא תמורה.

מין התבדחות. מחזיר להן באותה מטבע.

בסוף סוכם שיחדלו לחלק, וגרשום ישלם לויטלי בכל חודש את הסכום שקיבל עד עכשיו, בתוספת כיכר אחת.

הצעה שלך, הדגיש סינלה, אומר למטי לציין זאת בסיכום.

אחר כך התקינו את תאי הדואר. בגלל התלונות שלא מקפיד על הזמנים, אדון דוידוב, ולפעמים מעכב את החלוקה יום ושניים מסיבות בריאות או עייפות או שנסע לחתונה בבאר שבע. כך נמחק מהנוף המראה הזה בשעות שמתחיל הערב, צועד עם התרמיל שלו ותוחב לתיבה שבכל כניסה. מי שהתקין ארגז מעץ או חתיכת צינור צבועה באדום, ואצל שיינמן מין מבנה מכוער בצורת מלונה שעשה ממלט ואבנים.

מעשה אומנות, לגלג איזידור, יפה כמוהו.

להיות חגיגה לכלבים, הצעידה של אדון דוידוב. מסתערים מכל חצר, ועוד בטרם הגיע כבר דרוכים לקראתו, נובחים בחמת זעם להפגין מסירות ודבקות במטרה, מול הצנום הזה שחוזר ומנסה בכל יום לחזור לחצר וממהר לסגת.

בטוחים שהצליחו להבריא.

איש עליז אדון דוידוב, שמשמיע קריאות ידידות אל היושבים בכניסות הבתים, נושמים את אוויר הערב, ובתוך כך מתבשרים שהגיע חשבון המסים של המועצה, או מכתב מהבן ששלח מחוץ לארץ. לפעמים מהאחות של אדון קריצמר שגרה בבת ים. כבר שנים שאחראי על חלוקת הדואר, ויכול לזהות את הכתב שעל המעטפות, מכיר את הקשרים. לפעמים שואל את ברטה לוי איך זה שלא מקבלת כלום ממקסי פלדמן, מעריך שכבר יותר מחצי שנה מאז המכתב האחרון.

נמשכו כמעט שנה ההתכתשויות עד שביטלו את התפקיד. אומרים, צורת חלוקה שכבר לא מתאימה לזמנים החדשים, לא מודרנית וגם בזבזנית. ללכת לראות איך עשו בכפרים השכנים תאים מניקל עם מפתח אישי, ויכולים להגיע מתי שרוצים, אפילו פעם בחודש, ולא עניין של אף אחד. גם לא צריכים לפחד שיעוף ברוח או יירטב מהגשם.

לכן ניגשת ברגל אל רחבת בניין ההנהלה שתמיד הומה מילדים וצעקות, לעבור בצד הדגל שלא מורידים אף פעם, אף על פי שבלוי וקרוע שממש בושה. ומי באה ממול, ברכה בכר, צועדת בזריזות שלא מתחברת למשקל שלה, כאילו פרצה שריפה וחייבת להציל, וכשכבר ממש לידי, עושה תנועה בראש שמצטרפת לאמירת ערב טוב. ואני ממשיכה בלא להפנות את המבט, בלא תגובה, כאילו איננה, לא קיימת.

מפני שמנוולת, הסברתי לאימא, מעמידה פנים שבגלל הצדק, בסוף רק כדי לתפוס מקום ליד הצלחת.

עכשיו בוודאי נעלבה, רוטנת אימא, ואת זכית בעוד אויבת.
וגיחכתי. למי איכפת. אולי בשל כך לא תופיע שוב לבקש את חתימותינו למען מטרות נעלות.
בטוחה שתקוות שווא.
כפר קטן, היא אומרת, ולמה לחיות דווקא כאן אם שונאת את האנשים.
לא את אלה. מה לי ולהם. לעבור ולא לראות. להזכיר שמי שהזיקו באמת, דווקא שלנו, האחרונים
שתעלה בדעתך לנקוט באמצעי זהירות מפניהם.
לא את, אמרתי לה, מפני שבצד הקורבנות. אבל כל האחרים .
לכן כאן.

מריקה

האופן שביטא את השם שלי בזמן שהציץ בברז המטפטף, פותח וסוגר ומסביר שכנראה נשחק בפנים, לא יודע אם רק הגומייה או שצריך להחליף את כל המנגנון. כמובן ישמח לתקן אם אדאג להביא את החלק.

אדון ורסנו.

לא מבין למה חשה אי נעימות שכאילו מטריחה. אין שום בעיה, גברת מריקה, הוא אומר, וכלל לא מאמץ בשבילו.

כבר רגילה לאופן שמבטאים ולא איכפת, כי הרי רק שם. לדעת שאפשר בכל מיני מנגינות. הכי נשפכת זו שמכוונת אל הילדה, בארץ שכבר איננה, וכאילו מטושטשים הקצוות, מטפטפים לצדדים אל תוך הרחש העוטיף. תערובת צלילים שמבלבלת גם את הכתיב. שונה לגמרי זו של אדון ורסנו שחותכת את ההברות כאילו במסור, ליצור נהימה בשפה כמו סינית, מריקה.

פעם אמרתי לאיזידור שכאילו עיברתו, תירגמו משפה לשפה. גם מפיו כשמציג לאנשים, נא להכיר, אישתי. וענה, הרי אנחנו כאן. את זה בחיך. מתכוון שעלול להישמע מוזר לאוזניים שלא רגילות למנגינה ההיא, שגם מנקדת את הסיומת בצורה שמכווצת את השפתיים. רק כשביקש לבטא חיבה, למשל לאחר הלידה, כשעוד מוטלת מטושטשת מהמאמץ והתרופות, מעביר יד מלטפת על השיער ולוחש במבטא הישן.

כמו חיך.

ועכשיו כשאין סיכוי שיחזור, אומרת לעצמי שלא חשוב. הרי לא יעלה כלל על דעתו של אחד שלא מכיר, וקצת טיפשי להעיר במין השתפכות נרגשת, שפעם ביטאו כמו סלסולי זמרת אלט, עמוק ומתנגן, וכאן העבירו לשפה שטובה לקניות, לעסקים ולעבודות ניסור והלחמה. חלילה שיתפרש כזלזול.

דיבורים של איזידור, לרוב כמחשבות בתוך עצמו, בלי להעלות על השפתיים. והייתי חייבת לעודד כדי שיגיעו גם אל האוזניים שלי. הרי לכך משפחה. אומר על הביישנות שלרוב מכוונת כלפי אחרים, כאלה שאיכפת להם הרושם שמשאירים, וחלילה שיובחנו נקודות התורפה. מצטרפת לדעתו שאפשר לארוז בחבילה אחת יחד עם תכונה אחרת ששמה צניעות. מידות שראויות לשבח. ראויה פי כמה ביישנות שמופנית אל עצמך, שנקייה מרמייה.

כאילו סתירה, הסביר, מפני שכולנו בשר ודם, עם יצרים וחולשות שמבקשים לשלוט בנו, ואנחנו מתגוננים, נאבקים, מתאמצים לעצור, מוכנים לשלם את המחיר. וכשלא מצליחים, עדיין קיימת דרגת ביניים, כעין פשרה בין עדנה ועזות מצח, אם לפחות מקפידים למקם באופן שחבוי ונסתר מן העין.

עושים באין רואים או לפחות מדמיינים, וכל עוד סגור בתוך הראש כאילו איננו.

ואז תהייה החלוקה לחסרי בושה ולנבוכים מפני עצמם.

כזו הרצאה.

ושאלתי לאן מובילים הניתוחים האלה, כי לא מבינה את הכוונה. וענה שסתם, פלפולים שעלו בראש שלו, והוסיף קריצה. מה שגרם לי להשתק, משוכנעת שחש במבוכה שלי, בייחוד בתקופה שלאחר מה שעשינו, ושהביא לתוצאה המקווה, ילד חי.

זוכרת כשסיפרתי לו, וזאת לאחר למעלה מחודשיים. לא נחפזתי לבשר, מחשש שאתבדה, ואין מאכזבת מאשליה. גם הוא לא הטריד בשאלות, לא במבטים בוחנים, המתין בסבלנות. היה בשעת לילה במיטה המשותפת, שקועים איש איש בספרו לפני שיורדת תרדמה. והשמעתי דיבור שקט בתוך השקט ובלי להפנות את הפנים, שכבר חודשיים. בערך במילים האלה, אולי ביתר בהירות,

שמתעכב אצלי כבר פעמיים. והניח את הקליינט או אולי היה זה מאן, והתקרב אלי, מעביר את היד מאחורי הצוואר שלי לחבק, ואת המילים, בשורה אמיתית.

חושבת שלא היו עוד דיבורים בערב ההוא. אבל בבוקר ביקש שאשמור על עצמי. מציע להמתין קצת עם ההודעה לציבור ורק להיזהר מכל מה שעלול לפגוע, משאות ועבודות מאמצות. אחר כך הוסיף שאת מנטו כדאי ליידע ראשון. לא בגלל זכויותיו, כי אין כאלה, אבל עלול להגיב בצורה מעוררת חשד אם תבוא הידיעה במפתיע.

לא אחד עם כשרון משחק, גיחך, וגם את.

טרדה שלא חדלה להתרוצץ בראש שלי, לחשוש שמקבלת ביטוי חיצוני המבוכה, והאם יכולים להבחין בטון הדיבור או במבע שבעיניים. אולי דווקא בהימנעות מלהצליב מבטים, בעיקר אתו. כיון שחוששת מהעיניים של איזידור שאולי עוקבות, כי בוודאי חושד, וכמה שתסתירי בכל זאת יבחין.

גם לשאול איך יפרש מנטו את החיוך הקטנטן החבוי, שאולי רומז שלא נשכחו הרגעים המענגים והאם זכורים גם לו.

ושלישית, אני מול עצמי, שכלל לא בטוחה שלא במשמעות של ערגה.

איך ניסח זאת איזידור, להיות נבוך כשמביט לתוך עצמך, ובלי להונות.

להשתעשע בכל מיני צירופי דמיון, שהנה נותרים רק שניים. לא איכפת הסיבה, מחלות או תאונה. אולי פיגוע רצחני שכמותו כבר אירעו כמה וכמה. מחשבות מכוערות שלא מלוות כוונה אמיתית, רק כדי לתהות אם יתאחדו אז שני אלה להיות המשך פורה.

מפני שאי אפשר שלא להבחין באיכות המפגש ביניהם, שלא להתרשם מההצלחה של ההזדווגות הזו. איך לפרש זאת אם לא כהוכחה מובהקת להתאמה הדדית, פיסית ונפשית.

אם כך, לשאול למה אחד בלבד. הרי אנשי כפר שילדים הם חלק מאורח חייהם, סעיף מרכזי בהווי הקהילה וממש מרכיב חיוני בעסק המשפחתי שמתנהל סביב הבית והחצר. האם עלתה מחשבה כזו בראשו, לאחר שהתגלה כסיפור הצלחה. יודעת ששאלה שלא תבוא ממני בשום פנים ואופן, לא במפורש וגם לא ברמז. אבל הוא, כשראה איך משתעשעת בילד בן השנתיים או השלוש, מדוע לא שאל אם לא משתוקקת לאחד נוסף. יכול לנסח כאילו בבדיחות הדעת וכך לגשש. לפחד מהשאלה הזאת. לפחד לשווא כי לא באה.

עוד על דבר שכל השנים היטבתי לשמור סגור בתוכי. (יודעת שניסוח מעוות כי עלול להתפרש כמשהו יזום ומכוון), זכר המשפחה משם, שהרגו חיות האדם בדרכים שאף פעם לא בררנו. רק פעם אחת ביטא איזידור בניסוח שואל, אם לא מגיעים בחלומות הלילה, באים בתביעות לעשות שלא יאבד שמם. וחייכתי שאכן זוכה לביקוריהם, אבל לא לשם כך. אבא הרי טרוד במחלת הלב של אימא, וחוזר ומפציר שלא נכביד עליה, במיוחד עכשיו כשנוקק להכוונה, הפסנתר שלה, חורק באוזניים. מזל שנחלשה אצלה מאד השמיעה, וגם כאבי הראש נדבקו ולא מרפיים. בלחש רומז שכבר לא כמו פעם העסקים, ממש בכי רע.

סוג השיחות שמנהלים בכל פעם שמגיע.

מזה שנים שסר בלילות ולאחרונה ניכר שהזדקן ונחלש, מתקשה לנשום. את האחרים מארחת רק ביום, סתם כשחוזרת במחשבות לשם, אל אחי היחיד שנותר לתמיד נער גימנסיה בלי להיות מוטרד ממשא השנים, ושאת שמו נטלנו.

גם מיעוט השאלות מצד יוסף.

רק כשכבר אב. אף פעם לא לפני כן. כאילו נושא שכלל לא העסיק בתקופות קודמות, עניין תמוה כשלעצמו, מפני שהיה ילד סקרן. וגם בפעמים המאוחרות הללו מיהר להרפות כשראה שבקושי מנדבת פרטים, לא מתענגת על הזיכרונות.

הרי המשך רק שלי.

להעיד על עצמי שלא מאלה שנאחזים באמונות טפלות, השארת הנפש ועולם הבא, מיני המצאות שנועדו להקל על הלב לקבל את מה שהכי צפוי ובטוח, הכיליון. כמובן נשארים בזיכרוננו, המתים, ובדרך כלשהי גם בתוך החומר עצמו בדרך שמכנים תורשה, עד שבהדרגה מתמסמסים גם אלה.

וכאן מבקשת להדגיש, שלא התעוררו לחיים במשנה מרץ כשבא ההיריון הזה. אדרבה, כאילו נדחו ממחשבת. כך כשבוחנת את הדברים עכשיו. לא זוכרת שהיו הרהורים, למשל, שאולי בכך מצטמצם במעט הנזק הנורא שארע להם, ושמא נהנים בדרך כלשהי, אי שם במקום ששרויים, שהנה בכל זאת לא נמחו.

איזידור הציע את השם, יוסף. ממש כשכבר נלחצנו למלא טופס במשרדי הרשות. הוא אמר, כמובן אם טוב בעינייך, וזוכרת שחייכתי בהסכמה אדישה, תמחה על היזמה והאם העסיק את מוחו.

צמח שקוראים יבלית, שדי שיתגלגל אל החצר ענף בודד, ושוב לא תיפטר לעולם. יכול לעקור בטורייה, יכול לרסס, ותמיד יצוץ מחדש במין עקשנות שעוטה חולשה, חוסר אונים, אפילו לעורר רחמים. יכול לתלוש ולהניח על הצמחים השכנים, למנוע כל מגע עם הקרקע, ועדיין שומר על חיוניותו, ממתין להזדמנות.

פעם הגדיר זאת איזידור כנקודת שיא במלחמת הקיום. מלחמת האנשים בעשבי הבר. מאבק על מרחב המחיה. לתהות של מי הקרקע הזאת, ולמי הזכות להפיק ממנה. אלה במעדרים וברעלים, וההם רפים וחסרי ישע, מקבלים את המהלומות בשתיקה. אולי מוחים על העוול בדרך משלהם,

שאף פעם לא נדע. בכל זאת לא מסתיים בהכרעה הקרב הזה. רק תפנה גב והם צצים בהמונים, מכסים שוב.

כמו זירה רומאית, אמר איזידור, והוא מלמעלה מציץ מהמקום שיושב ומתענג. ואמרתי, הו, לא ידעתי שמאמין באלוהים.

לאט לאט גם את, הוא מעודד, בלי זה איך תצליחי לשמור על השפיות בבוץ הזה. ועוד אמר, שלא מותאמים החיים לקצב השינויים בעולם, ארוכים מדי כבר עכשיו ועוד מוסיפים. פתאום תפנית שמרחיקה אותך הצידה, כי איחרת להבחין בה, ולך תתחיל מחדש. אז אתה מרים ידיים ונישאר מאחור. הציצי בותיקים שלנו, כולם ללא יוצא מהכלל. ואמרתי לאימא שדיבר עליהם בלשון זכר, בסוף מי נשאר, דווקא הנשים, ומובן שרחוקות מאחור. צריך להביא אל מחסן הביצים, היא עונה.

אישה זקנה שכבר על פי סדר יום קבוע. לצאת בבוקר ולאסוף אל תוך תבניות את מה שהטילו, ואם מגלה אחת מלוכלכת מנקה במין מטלית מחוספסת. גם בודקת את זרימת המים אל הכלים, ואם מלאים האבוסים בתערובת. יש אחת חולה, היא מספרת, כבר יומיים ששמה לב, והיום רבצה בפניה עצומת עיניים.

עכשיו תפנה את שולחן האוכל, ותבשל משהו לארוחת הצהרים. תפוחי אדמה ורוטב עגבניות ופלפל שמוסיף חריפות. מתנועעת לאט לאט והידיים רועדות. כך גם איסוף הביצים שלפעמים נשמטות ונשברות. מעוררת רחמים הבעת החרדה שהתיישבה על הפנים שלה ובעיניים, חפורה עמוק בחריצים.

אם כדאיים החיים האלה שרק מתכערים מיום ליום.

מתכוונת לעצמי. כאילו שלט אזהרה להתריע על הצפוי, מוצב כאן מולך, ושום סיכוי להתחמק. אולי מתמלא המוח סם מטשטש. אחרת, איך להבין את האדישות, את קבלת הדין. היו צריכים להתייצב בטור על גג הקומה העשירית ולקפוץ. המרצפות האלה, היא חוזרת בפעם המאה, כי שקעו ולא ישרות, ומוכרחה להיתקל כשגוררת את הרגליים.

כך כל הבית, אני עונה, לראות סימני גיל בכל מקום.

אולי אפשר לשפץ. תיקוני טיח וסיוד, גם קורות העץ של הגג, ואת הרצפה לכסות באריחי קרמיקה. עניין שאין לו סוף, מפני שגם את הדלתות וחלונות העץ שכבר מתחיל ריקבון, ומערכת החשמל שלא עומדת בעומס.

מישהו יהרוס ויבנה מחדש, אני מנחמת, אחרי שכבר לא נהייה שתינו.

ולא מגיבה, כאילו מקבלת את הדין, ויותר סביר שלא קלטה כלל, אולי בגלל השמיעה שמיום ליום רק יותר גרועה ולא נעים לבקש שאחזור על המילים. אולי סתם נסתמים הפתחים ורק טיפות שמחלחלות בזחילה עד שמגיעות פנימה.

פתאום קוראת אלי, שואלת, מה הצלוחית הזאת כאן על השיש, ומיהרתי לסלק, מסבירה לה שקצת חומר הדברה שצריכה למרוח על ההרכבות שעשיתי. לא במטבח, היא גוערת, יכול בקלות להתערבב עם האוכל. וצחקתי, אל תדאגי, אותך לא ארעיל.

בעוד שנים מישהו בוודאי יקים בית חדש, חזרתי בקול רם, אולי כזה מפואר שעשו אצל שקורניק, עם מפלסים וזוויות וחומה בחזית הפונה לרחוב. מעשה ראשון יפרק את הלול ואת המחסן, כי מכוערים, וביצים יקנה בצרכנייה ארוזות בתבניות ומוחתמות במספרים לפי הגודל.

דיבורים של אחד אלון בלקינד שכמו התבדחות, שכשהיה ילד היה בטוח שתוצר של בית חרושת, ולא הבין למה בחרו בצורה העגלגלה הזאת שמסבכת את האריזה. משוכנע שיתעשר מי שימצא דרך להעביר לקופסאות מלבניות של פלסטיק קשית, אולי גם להפריד בין הלבן והצהוב, לקנות לחוד מה שרוצים.

אחד שחכם בעיני עצמו, בטוח שיודע הכל והכי חשובים הדברים שעושה, לכן בוודאי מעניינים את כולם וראוי להשמיע.

בערב הראשון שיצאנו. קודם למסעדה, להטעים לבת הכפר את מעדני העולם הגדול, שכתובים בתפריט בשמות צרפתיים ואיך לדעת את המראה בצלחת. לכן ביקשתי משהו פשוט. מפחדת מאלה הרמשים שקוראים פירות ים, ויין בקושי מסוגלת לטעום בלי לקבל סחרחורת. טיעון שגרם לו לצחוק, להסביר שדווקא לכן, מפני שהרבה מזימות בראש שלו להמשך הערב, וכדאי שאמלט כל עוד לא מאוחר. מיני התחכמויות שמעורבבות בהערות מהתחום המקצועי, על עמודי הבטון שתקועים בין שולחנות המסעדה, ליצור פינות מבודדות, וכך משתלבים הקונסטרוקציה והאינטימיות. יכול ללטף את היד שלי בלי שינעצו עיניים.

מאירה עודדה שבסך הכל יוצאים לבלות. לא ממהרים לקבוע מועד לחופה, ולא יזיק מעט ניסיון עם אלה שכינתה גברברים. מכירה את מהנדסי הבניין שתמיד יעירו על מבנה הבמה והשיפוע של אולם התיאטרון. הרבה יותר גרועים המומחים לאקוסטיקה שממש מעורר רחמים הסבל שלהם במהלך הקונצרט.

משעממים גם אחר כך, סיכמה מאירה, כשכבר מגיעים לתכלית עצמה, קטיף הפרי שבשבילו טרחו כל הערב, בזבזו כספים.

לכן לשאול אותה לשם מה.

כדי לבנות קן, צחקה, ומישהו שיפרנס את הגוזלים. מצב שקוראים, פשרה, ורק להשתדל שלא בצפיפות מוגזמת. לזכור שלא מושלמות גם אנחנו.

אחת שנטשה כדי לחפש מחסה, וכשחשה שכבר התרחקה די, מסובבת את הראש לבחון את הנוף, להיווכח שלא מלבב. לא ממש הרמוניה בין הדבוקים להיות בשר אחד, ים סוער שמכוסה קרום דק, אולי שמן, וחלילה לטעות. לפחד מגורל אשת לוט, מהזעזוע שבמבט לאחור. גם האכזבה למראה הכיעור שעוטף וחודר, אנשים שכל הימים בחדרי מדרגות ומתאמצים לטפס קומה נוספת ואחר כך אולי יצליחו עוד אחת. אומרים לך, התבונני היטב, תמהונית שכמותך, ותגלי את היופי שחבוי בגלי הזוהמה. הכל עניין של הגדרה כידוע.

איך יכולה להיגרר אחריהם.

לכן לחזור הביתה, ושם הרי הסיפור ההוא שכבר סיפרתי, ושגורם לי להדק שיניים, לקמוץ אגרוף שאפילו שיחת פרידה (שכלל לא נדרשה), אפילו סתם שתיקה בשניים (ללא חיבוק שאולי ירתיע, אצלו, לא אצלי), ובלילות לטוות מחשבות נקם שאט אט מתבהרות, עד שמוליכות אל פתרון שממש על כף היד, פשוט וצודק. לתמוה איך נמלטתי, משאירה אותם להמשיך את חייהם כאילו כלום. היה ראוי שיברחו הם, נע ונד תהייה בארץ, ציווה האל למי שדמי אחיו זועקים מן האדמה. והעדיף מכל, שיימחקו לגמרי.

לזה חייבת לסייע.

בערבי הקיץ מתרווחים הכל אצלנו במרפסת, ואימא מכבדת בלפתן שרקחה מפירות העונה. כמין הרגל גם לה וגם לנו, והכי טעים כשעושה שמשזיפים אדומים, שאין צורך לשפר את צירוף הטעמים, המתוק והחמוץ, גם הגוון. מי שהעייפות מושכת אל הנמנום, מפילה תרדמה. ואצל

איזידור להפך, כאילו משתחררת הלשון, מתעוררת לפעילות, לשפוך מחשבות כמו מחבית שנפרצו המגופות. הדעה שאף פעם לא יצליחו להשתוות להישגי הבריאה, ההתאגדויות לפעולה משותפת, עם מסלול התמחות לכל פרט. להיות מסור ליעודו גם במחיר חייו. לראות את הדבורים בכורת, שאף פעם לא נדע אם לא מהרהרות בסתר לבן חרטה, לפני שנועצות את העוקץ ומביאות על עצמן את הקץ. כך נמלות הקציר שנדמה שמכונות לאיסוף מזון, אבל קל להיווכח שלפעמים מתלבטות ומפעילות שיקול דעת, למשל אם צריכות להעביר את המשא הכבד ברווח הצר למדי שמתחת לגבעול קש, או שמא לעקוף מהצד.

אם משלבות מחשבה, למה להגביל למה שגלוי לעין, אמר איזידור.

בטוח שגם לגבי עצמן. להימלט מסכנה למשל.

ומריקה צחקה. אם מתעלם במתכוון מהמעדן שהכינה סופי. אולי סבור שלא כל כך מוצלח בפעם הזאת.

וצחק גם הוא. חושש שיישמעו נדושות מילות השבח, אבל כבר השתמש בכל ביטוי התפעלות אפשרי, ורק לחזור על המליצות.

מציץ באימא בחיוד נבוך.

כאילו דבורה או נמלה בעצמו, הוסיפה מריקה, לכן מייחס להן את מה שמרגיש כאדם. למה לא להניח בפשטות שרמה אחרת של תחושות ורגשות, נמוכה בהשוואה אלינו.

למה לא להניח שעולם מלא וגדוש, גם אם שונה משלנו.

דו שיח שמתנהל ביניהם וכל האחרים כמו צופים. ומסביר שכמו עיניים אנושיות שמבחינות בפרטים שמעל סף מסוים, ומה שמתחת לו נראה חלק לגמרי.

עד ששמו מתחת למיקרוסקופ ופתאום מתברר ששורץ יצורים ותנועה, ממש עולם ומלואו. למה לא יהיה כך גם במחשבות.

ושחתי לבלקינד את המשך הרעיון, שבטוח שבבוא היום יתגלה שלא רק מלאים דמיון ועומק גם הקטנטנים ביותר, אלה שקוראים חיידקים, אלא אפילו תאי הגוף שלנו שאי אז בטרם ההיסטוריה הצטרפו יחד להיות יצור מורכב, אימפריה משותפת למיליארדים, וכמו הנמלים, גם הם ויתרו על עצמאות, מצמצמים עצמם לתפקיד מוגדר בשולי אחד האברים, בכל זאת יתברר שמתנהלים בפרטיות מסוימת, עם בחירה ושיקול דעת.

שאם לא כן, טען איזידור, איך להסביר את היוזמות של תאים סרטניים.

זוכרת את המבט של המחזר הנכבד, כאילו השמעתי קריאת תרנגול, או חשפתי אוזן שלישית מתוך תלתלי ראשי. המהנדס אלי בלקינד, שכבר חמישה או ששה שבועות מקדיש לי את כל ערביו, מסעדות ומופעי בידור וסרטי קולנוע מהסוג המשעשע, ובין כל אלה לילות חשק חד גוניים. פתאום מתבונן בי כאילו נלכד במעשה הונאה, תרמית יזומה.

ואמרתי, אולי גם אתה. מתבונן מלמעלה במבט של איש חשוב, בעל יוזמה שיודע להציב יעדים, ולכוון את האירועים כך שישרתו את מטרתו, ומלמטה רוחשים כל מיני קטנים, ממלכות נפרדות, לב ומוח ושפתיים ואצבעות, שלפעמים משתפות פעולה ביניהן, לפעמים מתנכלות זו לזו, מפילות בפי.

פטפט תמהוני, מטריד, ומוכרח להזדרז ולברוח לפני שימצא עצמו שקוע בבוץ.

כשכבר הבנתי שלא הטעם שלי ושכלל עומדת לחמוק בכיוון האחר.

לא יודע (היה אומר יוסף), איך מתרחשים הדברים בתוך המוח. איך נוצרים הרעיונות, המחשבות, ההחלטות. אולי באמת בעזרת תאים נועזים שתופסים פיקוד ומשתלטים על השטח. אולי

משמידים את האחרים, תאי השגרה, ומנהלים מערכה לאורך חודשים ארוכים ותוך שינה שנודדת, תוך הרהורים של שנאה ויצר נקם, ותאוות צדק שאין הרסנית ממנה. הרי לא יתכן שדי בהתנצלות, סליחה טעינו, דרסנו בטעות, קיפדנו את חייך בלא כוונת זדון. הן תביני שדהרנו בטירוף לשם מטרה נעלה, לכן קבלי את השתתפותנו בצער. לא יתכן שיעבור כך. למות יחד אתי כל קן הצרעות. וגם אתה, לשאול אם בכלל אהבת.

סינלה

שלשום שאלתי את ברכה בכר מה שלום הבעל שלה. כבר יותר משלושה חודשים לא באת לבכות אצלי במשרד והתחלתי לדאוג. דיבור ארסי, מפני שברור לשנינו שלא הייתה אלא העמדת פנים, כדי לזכות במכסת ביצים. כך בפעם ההיא שהתיישרה מולי ובקול נשבר שחה שכמעט ללא תקווה, כי נחנק מרוב אסטמה, מיקו בכר, וייאלצו כנראה לעבור להתגורר בעיר הדרומית ההיא שעושה טוב לבעיות נשימה. להיות נרעש מהדמעות, רטנתי. לא זוכרת שבכיתי, שחה המנוולת, ותיקנתי שלא היא, אני הוא שהזיל דמעות, ממש נשבר הלב. כך לפני יומיים, והבוקר בישרה מטי את החדשות, שנטש את הבית, עבר לעבוד במפעל תרופות בחיפה ומתגורר עם איזו מאהבת שמצא לעצמו. העיניים שלה זרחו מהתלהבות. סוף סוף נושם לרווחה, אמרתי.

ובעניין המכסה, זו תישאר בידיה, פיצוי קטן על עגמת הנפש. הרי צריכה לטפל בשלושה ילדים או כמה.

ארבעה, תיקנה מטי.

לא סופר את דינה שכבר מזמן לא מתאים לכנות ילדה.

עוד לא בת שלוש עשרה, היא מתעקשת.

תסבירי זאת לבחורים, אני צוחק, בטוח שיקשיבו.

כי בכל ערב, בני השש עשרה והשבע עשרה, ומי שבצבא, בכל הזדמנות שיכול, ולא מאבדים את הזכויות גם לאחר שמשתחררים. להסתודד עם זו שתמיד נדחקת ביניהם ברגליים חשופות וחולצה שכאילו מנסה לבלום. לא יודעת שובע.

גזע בריא שצומח מהאדמה שלנו, עם שרירים ויצרים ושמחת חיים. מה עוד תבקשי מאתנו מכורה. מפני שגם כשמתגייסים לא תמצא שיושבים במשרדים, לא טיפוסים של ניירות. בסוף כבר ילביש טבעת מישהו מהם, מקווה שלא אחד משלי.

כי לא תדע מרגוע גם כשתתחתי. לא דומים לדור שלנו שמכבד את הכללים, את הגבולות. אלה יוצאים החוצה ופוגשים עולם שהכל מותר, ומוכרחים להצטיין גם בזה.

הנה אדון ארדיטי שמגיע למשרד ומבקש לשוחח אתי. כבר מעבר לחמישים וגם פרלה אישתו, וכל השנים עובדים ועובדים, לא יודעים דרך אחרת. גם גידלו ילדים וברוך השם יום יום. עכשיו טוענת פרלה שלא חיים פעמיים, ומכוננית פרטית כבר לא סימן לעושר, כאלה חונות ליד יותר ממחצית הבתים. מתכוון למשהו צנוע, במצב טוב, לא חדש חלילה. אם אפשר להיעזר בהלוואה שיחזיר בתשלומים, שנתיים שלוש. יצטמצמו בהוצאות, גם הילדים כבר מסודרים, עושים איש איש לביתו ולא זקוקים לעזרה. שואל מה דעתי.

עם גוף קטן ועור שחום שתמיד תדמה שבלתי מגולח. אולי בגלל היבלות הכהות שעל הפנים, והגבות שעבות ופרועות. כל הזמן חוזר ומדגיש שעשו את שלהם, הקימו משק וגידלו ילדים שאפשר לומר, לתפארת. לכן כששואל לדעתי, לא מתכוון באמת, ויכול לחסוך לו את עקיצותי. הרי לא צועדים לקראת שגשוג מפתיע במשק המיושן שלהם, שעד היום איפשר אורח חיים צנוע, עם כמה פרוטות בצד להחלפת מכונת הכביסה ששבקה חיים. לכן במה יצטמצמו. אולי דווקא בטור המקביל, זאת אומרת בהכנסות. פרדסי ולנסיה ואשכוליות שכבר שנים חדלנו להשתעשע בתקוות. אולי שלוש מאות המטילות שלהם שתחובות בתאים מחלידים שקוראים סוללות, ואוכלות בכל פה תערובת שכל הזמן רק מתייקרת.

אדון ארדיטי, אני אומר לו, עניין קשה האישה. נכנס יתוש לראש שלה ולא תצליח לשלוף גם בעזרת מלקחיים של נפח. אולי מבינה בגידול תרנגולות, אבל לא גידלה אף פעם הלוואות. משהו שונה לגמרי, ההפך הגמור. מפני שמשמינות ותופחות דווקא כשלא מאכילים. תציץ אחרי שנה ותגלה שצמח להיות מפלצת. גידול שלא מת אף פעם, גם אם ישבוק חיים האוטו שתרכוש. עכשיו להסביר על תשלומי הביטוח והרישוי והדלק וגם המוסכים שמבקשים להתפרנס וצריכים תורמים. חושש שאין טעם להסביר את כל אלה לגברת ארדיטי. הרי כבר מיושב הראש שלה מרוב עישובים ובישול. לכן הטוב ביותר לחזור הביתה ולהתאונן באוזניה שסרב לעזור, האיש הרע אדון סינלה, וכמה שעמלת לשכנע, להסביר, גם להתחנן, ולא.

הנה נשאל את חוה, מפני שהופיעה פתאום בדלת, וממהרת לסגת החוצה, להמתין עד שנסיים. וקראתי, חכי, חכי. לשמוע דעה נוספת.

ראית איך נבהל, אני קורץ לה.

מפני שקם ומיהר להסתלק, לא טרח להגיד שלום, לא סגר את הדלת. נימוסים יפים יש לאיכרים האלה שהקימו משקים מזילי ריר.

איכרים כולנו, היא מעירה.

בוודאי, לכן מנוסח בהכללה, ושמא יתברר שנכון גם לגביה. הבה נשמע.

חיה מבקשת להעלות את בעיית משפחת אשכנזי, המשק שלהם. אין שם מי שמסוגל לעבד, אפילו לנהל כהוגן. פה ושם מסייעים השכנים. ומה שמציעה, למצוא חוכר שיטפל בחלקות תמורת סכום סביר, וכך תהנה מריקה מהכנסה כלשהי. הרי צריכה להתקיים כל עוד חיה.

רעיון יפה, אני מהנהן בהסכמה. משוכנע שיאושר בהנהלה אם תבוא בקשה.

ואז רגע של דומייה, ממתינה שאמשיך, מפני שברור שלא התכוונה רק לתשבחות.

מציעה שאנחנו נארגן את זה, זאת אומרת הכפר.

ושאלתי מי זה הכפר ואם מתכוונת אלי.

אתה יושב ראש הוועד.

להודות על הכבוד שאולי מגיע בזכות. אבל אלה לא יעניקו מתנות חינוך, מכיר את הקליינטים. מצפים שבתמורה יטרח ויעשה את מלאכתם. ההוא שהחליט לגרום נחת רוח למכוערת שלו ולהעמיד מכונית בחזית הבית, ואדון דוידוב שהחכיר חלקת עגבניות לסוחר ערבי, ופתאום נתקף חרטה, לא מפני שניזכר שעבירה מפורשת על פי התקנון, אלא כיוון שפתאום התברר שקפצו המחירים בשוק. עכשיו הדאגה לזקנה הזאת. דאגה צודקת, אין ספק.

אחת שאף פעם לא הצליחה להבין איך התגלגלה לכאן. לא שורשים, לא המשכיות, סתם נחלה מבוזבזת שרק מכבידה על הכלל. מוטב היה אילו מכרו ועברו לעיר, וכך היה מתפנה מקום למשפחה שתדע להפיח חיים במשק הזה. הרבה בנים משלנו ישמחו להזדמנות.

לזה בהחלט ישמח לסייע.

ונועצת בי מבט תקיף. כזה שמתארך עד שיימצאו המילים שמחפשת. בינתיים להרהר שבזבזו אמיתי נוסף, השדיים שלה והירכיים וכל השאר, שלא משתבחים עם השנים. בנות כפר שמגיעות לשיא פריחתן כשעוד תלמידות בית ספר, ובאותו חיפזון מאבדות את הצורה. להצטער על זו שמתרוצצת כל הימים בין המטעים והלול. הרי כבר יכלה להאכיל ולרחוץ שניים שלושה זאטוטים, ועם הזמן גם רביעי, כאלה שבאים בתענוג, איך נאמר שם, הזורעים ברינה.

אם רמוז שמכוון גם אליהם, היא אומרת בלא להסיר את העיניים, מוטב שאזדרזו לשכוח מזה. חבל על מקום במוחו העמוס של ראש הוועד.

הכי גרועים הלילות. פתאום פוסעת בשביל שמעבר ללולים, רואה דחפור מתמרן בקצה המגרש, עוקר את הברושים הזקנים שנטע אבא לסמן את הגבול. רק להגיע עד אליו לפחות שתי דקות ובינתיים כבר יספיק להפיל אחדים. מי שאצלו, לייזר, שעובד לפי הוראות שנתנו במזכירות, לחסל את כל השדרות שעשו משברי רוח.

כדי לחסוך במים.

אלה שלנו, הסברתי לו, מתאמצת לתלוש את הקוצים שצמחו דבוקים לגזעים, ינבוטים מעמיקי שורש שכמה שתעקור תמיד יחזרו. לייזר מחפש ברשימה, הקטע שקוראים ביצה מערבית, ומושיט בחיוך מנצחים להראות, הנה קראי.

לא איכפת הרשימה, אני צועקת, לדחוק את עצמי לפני הכף ולחסום.

הוא מתיישב על הארץ, זוקף את הברכיים שלו כלפי מעלה קצרות ושמנות, ומסמן למפעיל להמשיך לעבוד, במין קריצה מתחכמת, שיכול לקרב את הכף אלי ולהשחיל מלמטה, לאט שלא לפגוע.

מנוול, אני צורחת בזמן שמורמת ונסחבת הצידה ושם בתנועת פריקה נשפכת למטה. ומתעוררת מחלום רע.

מפני שכרתו שדרה אחרת. זו שלאורך חלקת האבוקדו. אפילו לא טרחו להודיע. לבוא בבוקר ולגלות שנעלמה. ועונים שנטיעות שעשו כדי להגן על השתילים הצעירים, זאת אומרת, האגודה, והיום ההמלצה לחסל, כי פוגע בשורות הגובלות.

לכן מכרו לקבלן חמאוי שמשלם עשרים ושמונה שקל לקוב, וכך מקבצים משהו לקופה המדולדלת, לשיפוץ הדרכים החקלאיות, ולמדריגות לספרייה, ולסייד את מחסן הביצים. הרי דרכים שמשמשות גם אותי, גם המחסן, ואיש לא מונע ממני להתחיל לקרוא. סגנון מתחכם שפיתח ראש הוועד.

אלה שלנו, אמרתי לסינלה, החלקות שמצדי השדרה. אנחנו ומשפחת אשכנזי שמהעבר השני. לכן דאגה פרטית שלנו, הנזק למטע. כלל לא ביקשנו את עזרתכם.

הו, הוא קורץ, שהנה הבחין ברוח קרבית, שבט אשכנזי, עובדי אדמה מדורי דורות. מפני שחצופה הדרך שמנהלים את הכפר. כאילו נחלתם הבלעדית. עוד מעט יחדרו גם לתוך חדרי השינה לבדוק את המזרנים שבמיטות אם לא פוגעים בבריאות. יסבירו שעלולים לגרום לכאבים בגב, ואז איך יצאו בבוקר לעבודה.

תפסיקי לצעוק או שתצאי, אמר סינלה, מודיע שאלה הברושים הם רכוש האגודה, ולא מחויב להודיע אישית על כל החלטה של הוועד. די שרשומה בפרוטוקול. כך לפי התקנון.

ועכשיו כבר לא מצליחה להירדם. תקועה בחושך עם המחשבות וגם החום והמחנק. לכן להדליק את הרדיו, וקודם לסגור את הדלת שלא להעיר את אימא.

קול אישה שמתאוננת על הבעל שלה, והאיש מהתוכנית שואל מתי הייתה ההתחלה. מתי בפעם הראשונה השאיר אותך לבד והלך לאכול אצל גרושתו. הדיבור שלו רך ושקט ובקושי מגיע לאוזן, ולא יכולה להגביר מפני שזו משיבה בקול צועק. אומרת שבהתחלה עשה שבוע שבוע. ליל שבת אחד יחד בבית, ובשני עם הילדים שאצל ההיא, ועם הזמן יותר ויותר עד שבאופן קבוע.

לא יודעת מה לעשות, היא פורצת בבכי, כי יושבת לבדה כל הערב, לא מסוגלת לאכול, גם לא להדליק נרות, ומתביישת לספר למשפחה שלה. לפעמים מתפרצת להכות על הבטן שכבר בולטת מהיריון. רוצה למות.

כי גם מאחר לחזור, היא עונה לשאלת האיש, ואי אפשר לקדש על היין באמצע הלילה. אנשים דתיים שמקיימים את המצוות.

הדרך שלו, לנסות להרגיע, אולי לחתור לנוסחה שבהסכמה, לחלק שווה בשווה בין ילדיו ובינה. נושא רגיש הילדים. בוודאי מבינה שחש מחויבות. מתאמץ לבטא את אבהותו, לטפח את הקשר. יש מין המצאה של יועצים מלומדים שחביבה עליהם במיוחד, שמכנים פשרה. לגרור אותך הלאה אל השיממון. וותר, הם מטפטפים, הייה סבלן כדי שיישמר השקט, אלה החיים.

לחוש איך נקמצים אצלי האגרופים מול סמי ההרגעה שלהם.

יותר ויותר מאחר לשוב, היא מייבבת, לא יודעת מה עושה איתה עד מאוחר.

הנה שברה את המחסום, פרצו המים מן הגומה. כי בוודאי שיודעת, וגם הוא, האיש החכם מהתוכנית. לכן משנה פתאום את המנגינה ובמקומה כאילו מארש צבאי.

עליו לבחור, הוא מכריז.

מציע שתודיע שערב חופשי גם לה, בתחילה אולי בבית ההורים, אחר כך יחד עם חברותיה וידידיה הישנים. בילינו, תאמרי לו כשתיפגשו בבוקר, וקבענו לשוב ולהתראות בשבוע הבא. האם בנויה לכזאת התמודדות. האם מסוגלת.

עליו לבחור, בתנאי שתהיי איתנה בדעתך בעת המיקוח הצפוי.

פתאום צץ הרעיון להיכנס לשידור, לנקוב בשם בדוי ועל כך להקפיד היטב. גם לטשטש את הפרטים שאי אפשר יהיה לזהות. הזדמנות לברר איך מצטיירת בעיני אדם מבחוץ ועוד מקצוען. לשמוע אם מבחין בסימני אי שפיות.

עצרי, אני רועדת, מוטב להרהר שנית, לשקול בזהירות. אבל היד ממשיכה להקיש את המספר בנמרצות בלתי רצונית. משננת לעצמי שוב ושוב את עניין הזיהוי שאסור בשום אופן. להסביר לו שממש חשה איך מתגברת השנאה. רגש שלא הכרתי ועכשיו ממלא את כולי, את כל מחשבתי. מראה השכנה שנעה בשקט בין הצמחים בחצר ממול. לא מצליחה להבין למה מאריכה ימים, ואיזו הצדקה מוצאת לקיומה לאחר כל מה שעוללה. גם את הפטפוטים של אימא, דיבורים תפלים שמתחברים היטב אל היריקות בפניה. וכי למה תצפה אחת שמתנהלת בשוליים כמו שפחה, חיים של בישול וניקיונות ובהדרגה להעלות שומן. פירצה חיה שקוראת לשועל.

אבל הכי הרבה, לשנוא את המתים, את הגברים, האשמים העיקריים. אפילו מחפשת פגמים חיזוניים, האף השקוע של השכן שתקוע בפנים שאולי זקנות מלידה. תמיד בבגדי עבודה רחבים שמסתירים גוף מדולדל, ומנגד אבא, שלפעמים בטוחה שחשה ריח, נפלט מקירות הבית, מהרהיטים, ריח של, (סליחה על הביטוי), בהמת הרבעה.

והכי הרבה, את מי שאהבתי, ולאחר מה שארע (לא יכולה לפרט, גם לא לרמוז) הבנתי שוויתר בגלל דבר שחשוב ממני, ולי הן לא היה חשוב ממנו. לכן תמות (אמרתני), שתה רעל. גם אל האנשים שמסביב, השכנים האחרים שאף פעם לא היו משמעותיים בעיני, דמויות כמו צללים, ופתאום מתעבת.

נעשה גרוע מיום ליום, אני יורה בשטף שלא מניח לקטוע בשאלות. כי מבקש לדעת את הגיל, ומתי היה זה וזה, לבנות את לוח הזמנים. אולי לפרט יותר את מה שהטבעתי בערפל סמיך ושהביא לסיום הקשר עם בן השכנים.

לא מצליח לדמיין נסיבות שיצדיקו את עמדתי הנחרצת, שאכן התחייבה הפרדה. אבל כך.

ובכל זאת מאשימה.

שגרמו למה שגרמו, הרסו את חיי, גם אם בלא כוונה.

אנשים סופגים מהלומות, הוא אומר, ובכל זאת ממשיכים.

גם אני. ממשיכה ושונאת, ולאט לאט שונאת וממשיכה.

ועכשיו כבר יודעת מה צריכה לעשות, ואת ההמשך לשמוע מתוך מכשיר הרדיו, ששואל מה קרה, חוזר וקורא בשם הבדוי שנתתי, קורא יונה, ומצטער על שירדה מהקו, נשמעה כמי שזקוקה מאד לסיוע, וצר.

רני

לרדת על הברכיים לאט לאט, עד שכפופים ממש נמוך שהסנטר ייגע בדשא. ואז בזחילה שבקושי רואים, להתקרב בשקט, שממש אפשר לתפוס ביד, ולא תעז, מהפחד שתדקור במקור שלה. מין צורה מצחיקה. ציפור שמזכירה את בלהה ארדיטי, שמתאים הכינוי אישה מחודדת, גם בסנטר, גם באף, וכל הגוף דק וארוך, ידיים ורגליים ואצבעות, רזה כמו צמח קוץ. יכול לקרוא, אישה דוכיפת, עם תנועות קופצניות, תוקעת את המקור בזריזות באדמה, אולי מוצאת תולעת, ושוב, כאילו עודרת.

תך תך תך.

חווה הסבירה שגם זחלים ארסיים. כאלה שיש רעל בשערות שלהם, שקוראים תוואי התהלכה. תיגע ביד ותכף תרגיש גירוד כואב, והכי גרוע אם נוגעים בעיניים. מין שגדל בתוך קורים על עץ האורן ומטיילים בכל מקום, גם מתחברים זה אל זה לצעוד בשורה. מוכרחים להודיע למועצה, אמרה חווה, שיבואו להזריק לגזע חומר שהורג את אלה, ואם לא, לא נפסיק להתגרד.

מסבירה שכאילו נותנים זריקה לעץ.

היא הצביעה על הציפור הזאת שגלגלה את הזחל בחול, הופכת במקור מצד לצד ואז בולעת. כמו פירות של צבר כשמורידים את הקוצים.

השם שלה דוכיפת ויש לה נוצות על הראש, כאילו נמשך המקור למעלה כמו קרן. אולי קראו כך בגלל שדוחפת לתוך האדמה.

אולי, היא מחייכת, אבל כותבים באות כף.

אחת שמכירה את כל החיות והצמחים ותמיד מסבירה.

ואימא בדיוק להפך, ובכל פעם שמתרגזת מכריזה את החלום שלה לעבור לגור בעיר, להיות קרובה לכל דבר, לקניות, להצגות, לחברים, ובלי בוץ בחורף, בלי כל החרקים והנחשים והיתושים, בלי השעמום. אומרת שלא יודעת מה לעשות עם עצמה אחרי העבודה. מפני שגדלה שם, ומי שנולד בכפר אוהב את השקט, את הטבע. יכול לשבת סתם ולחשוב, או לדבר אל חיפושיות. חוה סיפרה שדווקא ניסתה לחיות בעיר, גם בצבא וגם אחר כך, ולא אהבה את זה, כי מוקפת קירות וכבישים ועשן של מכוניות. חושבת שאני כמוה וכמו אבא.

לפעמים מספרת לי איך היה פעם כשעוד היו ילדים בעצמם. שרצה להבין כל דבר ותמיד שאל למה ואיך יודעים, למשל, שיש אוויר. הרי לא רואים בעיניים, ואולי סתם המצאה. והמורה הביאה מניפה, להראות שכשמנענעת מהר, זזים הניירות והדפים בלי שנוגעת. אולי זזים מפחד.

הייתה להם מורה טיפשה שלא אהבה את השאלות שלו. ניסתה להשתיק. והילד יוסף אמר, הביטי, והתקרב אליה, דוחף יד אל הפנים שלה, כאילו מכניס אגרוף ישר לעין, והיא נבהלה ונסוגה מהר לאחור.

הנה, הכריז, לא נגעתי ובכל זאת זאת.

וזה במקום לצחוק עם כל הכיתה, התרגזה ושלחה אותו אל המנהל לקבל עונש.

או למשל על המחשבות של העצים. האם מרגישים כאב כשעוקרים אותם, או אפילו כשרק שוברים ענף. כי אם לא, למה נאחזים באדמה בכל הכוח, ממש מתנגדים. אפילו נקרעים לשתיים כדי שחלק ימשיך לצמוח.

ואמרתי לחוה שכמו לטאה שעוזבת את הזנב.

כאלה דיבורים בזמן שנמצאים יחד בחצר שלה, או כשאימא נסעה סוף סוף לישיבת מורים, וסבתא הייתה בבית חולים בגלל האבנים בכליות. משהו שכואב מאוד.

קודם הכינה סבתא סופי ארוחת ערב, ואחרי שאכלנו הלכנו לבית שלנו, אני וחווה, להמשיך את הסיפור שקוראת לי כדי שאירדם. הקול שלה שקט, נמשך ונמשך ופתאום נעלם כי נרדמתי בלי להרגיש. תמיד בוחרת סיפורים על מסעות והרפתקאות, כאלה שפעם אהבה בעצמה. גם על חיות וכלבים שסוחבים את המזחלת בשלג, או על ילדים אסקימוסים ואינדיאנים שאחר כך פוגש בחלום כשמחפשים את האח שלהם שהלך לצוד בהרים ונעלם, לא יודעים לאן. הכי מסוכנים הזאבים, מתנפלים מכל הצדדים ומרוב פחד התעוררתי.

היה חושך ורק קצת שנכנס מהתריס והאיר את משענת הכיסא שעליו ישבה לידי. כמעט נתקלתי בקיר כשקמתי לחפש במטבח ובחדר הגדול שחשוך גם שם. אור רק בבית של סבתא, ויכול ללכת להמשיך לישון לידה. מרגיש קצת ער וקצת רדום, לכן מבולבל ולא זוכר שבכלל איננה. במקומה למצוא את חוה, שוכבת על המיטה שפרועה לגמרי, שמיכות וסדין על הארץ, והפנים שלה תקועות בתוך המזרון הישן, לנשום את הריח שלו.

שכבות של ספוג שהיו דבוקות יחד ועכשיו מתפוררות. כל כך צהובות שכבר מזמן היו צריכים להחליף, לקנות מזרון חדש. מה שטוענת אימא וגם סופי, ולא עושה, כי רגילה אליו. עוטפת בציפה כחולה שמחזיקה את הספוגים יחד, על זה סדין שכל שבוע מחליפה ומכבסת, ומלמעלה השמיכה. עכשיו זרוק הכל על הרצפה, לישון ישר עם הפנים אל תוך הכחול שלמטה.

היה נעים לגוף כי רך, לכן נשכבתי על ידה, לא מספיק לשאול למה הפסיקה לקרוא לי והלכה לשם, ולמה הורידה את הסדין. כל כך עייף שמוכרח להירדם בין רגע, לחלום על צפיפות של

דוכיפתים, ממלאים את החצר כמו לול לפיטום, ולפי הקצב תוקעים את המקורים. מה שמוציאים מהאדמה מתנועע כמו שלשולים, שורשים של דשא שמנסים לברוח.

להתעורר משינה שרק החלה, מבולבלת לגמרי, לא מצליחה להבין איפה נמצאת ולמה, והכי טוב לקום ולהסתלק לפני שאסתבך בהסברים שרק יגדילו את המבוכה. נמשך כמו נחש עד שהבנתי שכלל לא בוקר, סתם שעת ערב מאוחרת, וזו חזרה מהישיבה שלה והדליקה אור, שואלת מה מתרחש כאן. לכן השתרכתי אל הדלת, ממלמלת ברכת לילה טוב, והלאה אל הבית שלנו, מתאמצת לשמור על שיווי המשקל עד שצונחת על המיטה להמשיך את מה שהופסק.

יכולה להעביר בעצמה את הילד שלה למיטה.

גם השאלות הצפויות של אימא אחרי שתשמע, ולא לענות.

יצטרכו להתרגל להתנהגות חדשה, שעושה דברים ולא מסבירה. לא חייבת דין וחשבון לאיש, ובוודאי לא לזו המורה הקטנה, שלאחרונה מתחילה להרים את האף, נהיית חשובה בעיני עצמה. קטן עליה הכפר הזה, נחשל מדי עבור מי שחווה ילדות צפופה ומאושרת בשיכון סדוק קירות, נאבקה עם חמש אחיות על הצד הטוב של המיטה, קרוב לחלון. אם הסיבה שבחר בה, צפה פוריות מובטחת בזכות מסורת רבת דורות.

ועוד, הכרת תודה.

מה שמכוער. שאם כן, לא רק חכם, גם חכם בעיניו. (תכונה איזידורית, אז איד). אם מענה לתקווה הנסתרת שבכל זאת יופיע, אולי כשיחלוף הבלבול, יודעת שלא ואף על פי כן.

להביט על רני ולחפש מה משל אביו ומה ירש ממנה. כזה שאוהב לחלום, לשקוע בתוך עצמו, אבל המחשבות תמימות, לא מאורגנות כמו אצל יוסף. ומה משלה, מלבד משהו בשיער, צבע העיניים. מה באופי, בנפש. הייתה צריכה להיות ילדה בגילו בבית שלנו כדי שיוכלו להיות יחד ולהמשיך את השושלת, ולא תהייה.

מין נקמה קטנה, שיכולה להגיד לעצמי שהנה קלקלתי את כל המשחק. להגיד לאימא, גם אם לא אשמה, ולמריקה, שבוודאי תחזיר מבט תמה, לשאול על מה מדברת. מתפלאות שאחרי היכרות כל כך ארוכה, שנים של חיים ביחד, טרם הבנתי שההמשכיות היא האחרונה בדאגותיה. אילו בה תלויים הדברים, לא הייתה מתרחשת כלל הפרשה ההיא שהביאה את יוסף לעולם.

והתוספת, שגם לא זו המאוחרת שהוציאה אותו ממנו. אמירה שלי.
הו. (כי מציצה בי בדאגה).
הזדמנות לברר, אולי יודעת. הרי התגוררו יחד. יתכן אפילו ששמור אצלה. לכן לנסות.
כשעוד הייתי בעיר, די קרוב לזמן שמת, אם זוכרת מכתב.
ומתבוננת בי, מנסה להבין.
ממני ליוסף, כתב לי וענית.
אם נתקלה לא יתכן שלא תזכור (זאת אומרת, אם בכלל ארע).
ועדיין בוהה בי. לפני שמת, היא שואלת.
רוצה לדעת על מה, מוכנה לבדוק. עדיין שמורים אצלה ניירות, בתנאי שלא השמיד מיד.
אחד בלבד, אמרתי (לכן אם היה מוכרחה לזכור), וכתוב שכל מאמציו לשווא, לא יהיו ילדיו המשך
אמיתי לשבט אשכנזי. ומחייכת, מניעה יד בתנועת ביטול, אנא הניחי לזאת.
בכל זאת הייתה שמחה אילו שיחקו בחצר ילדה או שתיים. לא כהמשך השושלת, כמשהו
שבינתיים. גם קצת תוכן עבורי.
האם לא זו המשמעות של שמי. נדמה לה ששמעה פעם את ההסבר שבכתבי הקודש. להודות שלא
תחום שבקיאח.
כל מיני שיחות שניהלנו עוד לפני שמת איזידור, גם אחרי. ואחרי שחלה אבא, אחרי שאושפז.
ניסיונות לברר שוב ושוב איך היה ביניהם ועד איפה.
מאמצי שווא.
לזכור שאיבדו את המשפחות שלהם, איזידור והיא, ומי שכך, מאבד את החלומות. זו דעתה. נותר
להשתדל להעביר את השנים. ואיזידור היה שותף מצוין כי ממש באותה דעה.
ואת זה ניתן היה גם בכפר הזה, שלא בדיוק סוג אנשים שאליהם היו מורגלים. איך לומר מבלי
לפגוע, תרבות אחרת.
כך חשבו אז.
היה חסר סיכויים מראש, אמרתי. וענתה שאולי נכון להגיד, חסר תקווה. כזו שמתעוררת מדי פעם
כשנדמה שהנה נוצרה הזדמנות. למשל כשהתברר שבהיריון או בעת שנולד. לשעה קלה היה נדמה
שאולי, אבל מהר חזר האפור.
זאת אומרת, לדחוס אל תוך הזמן, ספרים וקצת נגינה ושתילי פרחים ועבודה. הרבה מאד עבודה,
ועוד כזו שמעייפת, שטובה לשינה.
על זה להודות.
כאילו דרך להסיר את החשד, להביע פליאה על המחשבות שמבקשת לייחס לה, שבאות
מהמציאות שלי, עולם אחר.
בכל זאת התעקשתי לחשוד. הרי אישה, ועדיין צעירה באותן שנים. מי שמבקש רק להעביר את
הזמן, למה שיידחה תכנים שמנעימים. כבר מכווצת וקמוטה שממש לא לעורר יצרים, אבל זה הרי
צפוי לכולנו, אם נתעקש להגיע לזקנה. מוטב להציץ באלבומים הישנים, תמונות בלי צבע
שמחזיקה תינוק בזרועותיה וצוחקת אל המצלמה, או רובצת על הדשא, מפנה את הפנים אל שני
פעוטים שמטפסים על הגב שלה והמבט שובב.
גם תמונה של כולם יחד.
ושאלתי מי צילם. הרי נראות כאן בהרכב מלא שתי המשפחות, אוחזים בתינוקות ששולחים מבט
תמה אל המצלמה. תמונה ישנה, אמרה אימא, מקרבת אל העיניים לנסות לזהות את הקטנים,

למצוא שנושאת על הידיים שלה את יוסף, ואני דווקא אצל איזידור, רוכבת על הכתפיים שלו. היא ניסתה להיזכר, בוחנת שוב ושוב, גם את הצורה של עצמה, שמנה ולא חיננית, כאילו בהיריון והרי לא. מוסיפה שנראה גבר נאה אבא שלי, זקוף ומוצק.

את מתנהלת לצד אנשים שנים ארוכות, ומה שנשאר בזיכרוןך, המראה האחרון. גם אם תתאמצי למשוך לאחור, לשפץ מעט את הקמטים, את שיבת השיער, תיקונים קלים. לכן מוזר לראות את הצורה כפי שהיו באמת, בגיל שכמעט כמו שלי עכשיו. הייתה חמודה, אמרתי.

אימא נטלה את התמונה להתבונן שוב. בוודאי עורכת השוואות שאינן מחמיאות לה. עניין ישן וחסר משמעות בעת הזאת, כשכבר בקבר כל הגברים, והנשים זקנות ומעוותות. בכל זאת בוודאי מרגיז. ואולי דווקא להפך, הסיפוק שבסוף הצליחה ליישר קו עם זו, אמנם באיחור רב, הרבה מעבר לקו המטרה.

ארון ספרים ישן עומד בסלון הצנוע של משפחת אשכנזי. שתי דלתות שמסרבות להיסגר ורק בעזרת וו שהתקין איזידור. במדף התחתון דחוסים תיקי קרטון ומעטפות ועיתונים ישנים שביקשו לשמור וכבר שכחו מדוע. שם גם האלבומים שלהם. כאלה שעשויים דפים שחורים מופרדים בנייר שקוף למחצה, והתמונות מוצמדות ארבע חמש בכל עמוד, בעזרת פינות זווית דביקות. ואמרתי למריקה שפתאום התעורר רצון לדפדף בהם, לנסות להיזכר. אם לא מתנגדת.

וודאי שלא. ורק בזהירות, מפני שכבר מקולקל הדבק ונושרות עם כל תנועה. את אלה להשאיר באותו עמוד שנמצאות, יהיו מונחות עד שתתמלא מרץ לחזור ולהשיב כל אחת אל מקומה. והצעתי שתעביר לאלבומים מהסוג החדש, כאלה שמתחברות התמונות אל הדף בשכבת נייר שקוף שמעניקה ברק ובעצמה בלתי נראית. הרבה יותר מהודר, לדעתי, וחוסך לטרור עם מדבקות. באחד הימים, היא מסכימה, ובמין לצון, שאת התמונות עצמן אי אפשר להחליף, וחבל. נדמה שנבהלת מההוצאה הכספית הבלתי צפויה.

כאילו נתלשה ההתחלה. לא תמונות ילדות שלהם, לא תמונות הוריהם, הסבים והסבתות של יוסף, סוג שתמיד מתבונן בך בהבעה רצינית מהדף שפותח כל אלבום משפחתי. כי השאירו מאחור, יחד עם הנפשות עצמן, בעיר ההיא פראג ועוד אחת ששכחתי את שמה. יחד עם הזיכרונות שאותם אולי יכלו לשחזר, להעלות על הכתב. כעין טיח שממלא את הרווחים בין שברי חרס עתיקים, לבנות בעזרתו את מראה הכד השלם כמו שהיה.

במקומם השאירו דף ריק, לסמל חלל, לסמל שמתחיל מהאמצע. כמה תמונות דהויות של אנשים על רקע שוק מזרחי רחוק, דמויות בלבוש כבד שאי אפשר להבחין בפרטים. אחריהן תמונות פספורט של אנשים צעירים, תלושות מתוך תעודות מעבר ישנות ורשיונות שפג תוקפם. גם תמונה זוגית. הוא בכתונת לבנה ארוכת שרוולים ועניבה, שיער מסורק משוך שמאלה, מעל פנים רזות שמביעות רצינות. והיא בבגד פרחוני ושיער מתולתל שמקיף פנים עגלגלות ומין צחקוק קונדסי של ילדה.

מצהיבות בשוליים ושחוקות בפינות. גם אלה שאחריהן, שכבר מהכפר שלנו, על רקע הבית שטרם טויח מבחוץ. פעם עומדת, מחזיקה במעדר. פעם נשענת על אדן החלון וכך מתגלית רק מחצית הגוף העליונה. כמו גבעול הגוף שלה, שנושא פרח כלנית אדמדם, אולי סגול, כי בלי צבעים.

רק את, הערתי, או שנושאת את התינוק שלך, קודם כשעוד בתוך הגוף ואחר כך על הידיים, ואיפה איזידור. וצוחקת, כי הרי בצד האחר, אוחו במצלמה ומתאמץ להנציח את ההתפתחות, את השלבים.

אם לא חשדה שמרחיק עצמו במתכוון. אולי חושב שכבר לא שלו בשלב הזה שני אלה, לכן לא ראוי שיידחק ביניהם.

ומתחננת שאחדל, למעני.

יכולתי במשך שעות. לקרב אל העיניים כדי לחפש פרטים ובמיוחד בהמשך, כשמתחילים להופיע גם צילומים קבוצתיים, זאת אומרת שגם אנחנו. כאלה שדומים לתמונה שבאלבום אצלנו, ושם לחפש רמזים.

תמיד בצד, אימא שלי.

לכך לא שמה לב. לבחון אם באמת. ושולפת דוגמה אחרת, שעומדות במרכז והגברים מהצדדים. אבא דווקא לצידה, מה שמבקש לפרוץ כהערה נוספת, ובקושי חוסמת שלא תצא. הנה צרוף נוסף שבו הורי באמצע, אבא בין שתיהן ואימא בין הגברים. בוודאי מפני שצולם לכבוד יום הולדתה.

מריקה מציצה בי, מושכת את השתיקה כאילו להכעיס, עד ששואלת, ילדה, מה נותנות לך ההערות האלה.

ומשתתקת גם אני. להיזהר מאמירה ישירה שתכף תגרום לה להתכדר כמו קיפוד. רק בעורמה, בעבודת בילוש אחר פרטים זעירים, ריח מזרנים, שביב מבט מן המחבוא, כאלה.

גם להביט בה באין רואים. מכווצת בתוך הכורסה הישנה כמו שמיכת חורף מקומטת שגיבבו ערימה. מציצה בי כשמדפדת לאיטי, ומהרדיו דיבורים שמתנהלים לעצמם, כאילו בעולם אחר שלא נוגע. דיבור ישן אל יוסף שכמו תזמורת ללא מנצח, כל כלי מנגן איך שמתחשק, ובמקום רעש שחור, מתמזגים לתמונה פסטורלית שקוראים נוף. אם שומע את זמזום הדבורים, וציוץ של עורבני שאולי מכריז אזהרה לחבורה שלו, וזחל שעיר שמכרסם את העלה בשקט. אם יש מי ששומע את כולם, גם את הכי קטנטנים. וחייך, הנה הגדרה חדשה לאלוהים, זה ששומע את כל המיליונים ומבחין בזיוף פה ושם.

מחשבה שלו שכבר מזמן איננה, אבדה יחד עם אוושת העלים ברוח.

האיש שם ברדיו, שקראו את השם שלו גרבוז, אל מי מדבר. בוודאי לא אלינו. נדמה שכועס על פרסים בספרות שחילקו באיזה מקום. אולי על טקס שהרגיז אותו, ולא מקשיבה להבין למה. היה צוחק אילו ידע שנשפך לריק כאן בחדר בזמן ששקועות בעניינים שלנו, בזבז גמור.

סינלה

דברים שקורים במדינה ולא נעצרים בגדר שלנו, אדרבה, מעוררים שאלות שכלל לא עלו על הדעת בתקופות התמימות של פעם. הדוגמה, אלחי לוי, שמגיח פתאום אל תוך ישיבת הועד ומול מבטי הסלידה שקולט מכל הנוכחים, מבקש להוסיף סעיף לסדר היום. במגפיים מסריחות מרפת, והרי אין ולא הייתה.

עניין שנוגע לכולנו, ישר מן החדשות.

ואמרתי שלכבוד לנו. בטוח שמייצג בהכרזה שלי את כל הנוכחים. רק להבין במה זכינו.

מפני שסתם חרגול שמקפץ בין החצרות, בין המטבחים, בפרצוף מזוהם וזקן שלא גולח שבוע, לשתות קפה עם בטלנים שכמותו ובתמורה לבדח בסיפורי כישלונות אישיים, איך חרש בטעות את משתלת הפלפל או על המתחחת שרכש מציאה במגרש הגרוטאות של פיזנטי ולא מסתדרת עם המנוע של הפיאט שלו, כבדה עליו.

החבר לוי מוזג לעצמו מבקבוק המיץ שעל השולחן. אף פעם לא ממהר. גם להערה שלי שמפריע, ואם מכיר את הנוהל איך מביאים לדיון, פונים בכתב שבוע שבועיים מראש, די זמן לבחון אם ראוי, ומה מידת הדחיפות. קצת כבוד לחברי הועד שמקדישים מזמנם בהתנדבות, כבוד להנהלה שמתאמצת להוביל את המפעל הזה בימים לא קלים.

יכול היה להיות קצת יותר קר, הוא מצביע על הכוס שלו, אבל די טוב גם כך.

אם שמענו מה קרה במושב אלאוף, אירוע שנוגע לכולנו.

מהעבר האחר של שולחן הישיבות מעיר מיקו בכר על עניין הנימוסים. להתפרץ כך לתוך הישיבה. מבקש לחזור אל הדיון שהתחלנו קודם, על הלול של מאנטל שכבר התחיל להקים בלי שום אישור, ושגם אם יאושר, מתחייב הוא, מיקו, לשרוף אותו ברגע שתסתיים הבנייה. לא שטח הפקר הכפר הזה ואפילו בתוך המגרש שלך. יפה אנגל הכריזה שכבר מזמן היו צריכים להרחיק את כל הלולים מאזור המגורים. מפגע שפוגע בבריאות האנשים, מחניק את הנשימה. מאנטל ענה שכבר הניח יסודות, השקיע כסף. לזכור שהכי קרוב לבית שלו עצמו, זאת אומרת אם מדברים על סבל. יכול גם לקפוץ מהגג, צרח מיקו, ומה שיותר פשוט, לשכב על פסי הרכבת, מבטיח לא להתערב, אבל

כאן מדובר בפגיעה בכולנו ואת זה אין לאשר. הוא ביקש להביע את כעסו במכת אגרוף ובתוך כך הפך את כד המים ששמו כיבוד, ואמרתי שעכשיו גם לצנן את הרוחות אין במה. אלחי שאל אם תמיד סוערות ומלאות עניין הישיבות שלנו. ישמח להצטרף בקביעות כמשקיף, אולי גם לתרום נושאים לדיון כמו זה שדיברו ברדיו, שהגיעו בחבורה גדולה למושב ההוא, מבקשים לשפץ איזו חורבת מסגד שהשאירו במרכז הכפר, כדי לקיים בה תפילות. מסביר שערבים. מאלה הפליטים שגרו שם פעם ועכשיו נזכרו. שוב אתה, אמר מיקו, להזכיר ששיבת ועד, לא מועדון. אבל אלחי התעקש שמחר יגיעו גם הנה, אל המחסן שבפרדס הזקן, שאולי גם הוא היה שייך לאלה. זו יפה שהציעה לו שילך למלא את הקנקן. סיבוב רגלי קטן שעושה טוב להרגשה, גם להביא סמרטוט לנגב את המים. ועצרתי שרק רגע, מבקש להעיר לו שמצליחים למלא רשימת בעיות שבועית בכוחות עצמנו, ובעניין המחסן שתקוע כמו קוץ באמצע החלקות, מצבור לאשפה, אולי באמת צריך להביא שופל ולחסל אותו. האיסלם הזה שרק מחפש ליצור מוקדי בעירה, דת מסריחה ומאמינים מסריחים. זו דעתי. עכשיו לחזור לחצר שלנו. מטי שאלה אם לרשום בפרוטוקול את הביטויים האלה, אולי בכינויים יותר עדינים, והזכרתי שלא סעיף על סדר היום ויכולה למחוק בכלל. מזה כל הרעש שעשתה החמוצה ההיא, חוה מנטו, כי נפלו לתוך החלקה שלה קצת אבנים מהקירות שהרס וגם על הדרך. לחשוב שהתנכלות מכוונת בה ובאמה. כי לא שמעתי מילה אחת משאר השכנים. ומשיבה שעוד לא הגיעו לחלקות שלהם, לא ראו את הנזק. חקלאים גדולים התקבצו כאן, ומעבדים את השדות מרחוק, אפילו את פתיחת המים. לא מתכוונת לדוידוב שאצלו כבר מזמן יבשות החלקות ורק קוצים. לראות אותה בלבוש המרושל, וכשצועקת כבר מתחילים הקמטים סביב האף ובמצח. לאט לאט מתמלא הגוף בשר ובעוד כמה שנים לא תעורר שום תשוקה, שום חשק לשלוח יד. אישה כפרית ככל השאר. מה שאמר פעם חכם יצחקוב עליו השלום בעקימת אף, מסביר למה השאיר אלוהים את הלילה, את החושך. יכול היה למחוק באמירה אחת, אבל חשש שבלעדיו לא יבואו תינוקות לעולם. פולט את זה החידוד, תוך שמביט בנשים שלנו בהבעה של תשעה באב, כאילו מתאבל על חורבן הבית.

יותר ויותר שבה המחשבה שחייבת לעזור להן לקצר את שלב החיים הזה, שכל כך מיותר. זה כעניין לעצמו, ללא קשר לחשבונות העבר והתפקידים שמילאו בו. אלף דוגמאות מהטבע שמוכיחות שלא מגלה אהדה למי שעבר זמנו. בעיות בריאות ורגישויות שמחלישות את הגוף, ואז נטרף ראשון, אם אחד מאוכלי העשב, גנו או זברה, ואם מהקבוצה הטורפת, מאבד את הכושר לזנק ולצוד. עולם חסר רחמים ובלי רגשות, שמשתכלל בלי הרף להשיג קיום לראויים ביותר, וכאן פיות שאוכלים בלא שום תמורה, גם בלי יכולת להעמיד צאצאים ולהגן עליהם. נטל בלבד.

ועוד, שלא נהנים בעצמם. רק לשמוע את האנחות של אימא.

יותר מדי תרמילים סוחבים על הגב שלנו, הסביר סינלה בדף החודשי שחילקו בבתים. מאיים שתשקע הספינה מרוב עומס, יתמוטט הכל.

לא כתב במפורש את השמות, אבל יודעת שמתכוון גם אלינו, כל הקטנים שמתאמצים להתפרנס מהגידולים האלה, שכמעט לא משאירים רווח, אם תחשב את ההוצאות על מים ודשנים וחומרי ריסוס, שמתייקרים בלי הרף, וכנגדם מחירי התוצרת שממש פרוטות.

ייצור שפוחת משנה לשנה, הדגיש סינלה, ומוכרח להעלות את המסים, גם להגדיל את החלק שמשלמים כולם שווה בשווה, ולנכות פחות מדמי המחזור של היצרנים, שגם כך נושאים על כתפיהם את עיקר הנטל.

עוד כתב על הפועלים, שיותר ויותר מתרוצצים בחלקות, עושים כל עבודה, מריסוס ועד קטיפ ואפילו את פתיחת הברזים. מזל שכבר לא עושים ילדים אצלנו, אחרת אולי היו משתלבים גם בזה. ומזכיר את הדרך לבחון כדאיות של גידולים, שלימד אדון אונגר, הפקיד הראשי, עוד בשלב ההתחלה, לסכם את ההכנסה ממכירת התוצרת ומזה להפחית את ההוצאות. העודף הוא התמורה לחקלאי בעד עבודתו. עכשיו שגם על העבודה יש לשלם במזומן, מי יודע אם בכלל נשאר משהו. אדם צועד לתומו, בטוח שדורך על קרקע מוצקה ופתאום מגלה שמתחתיו חלל ריק ושבעצם מרחף באוויר.

ייאוש, סיכם סינלה במילה שהדגיש בשורה נפרדת, כך בפירוש.

הרבה ביקורת על הדברים שכתב, על תעשיית הילדים שסתם גסות רוח, וכאילו אין פועלים אצלו בחלקות. אפילו את הניקיון בבית.

כאלה שיחות גם בינינו, כשרובצות בחושך על הדשא לקראת סיום יום חיים נוסף, ויונה לוחשת, שכנעי אותה חוה, אולי תצליחי את. שכנעי אותה למכור את המשק, ובמקומו, דירה קטנה בעיר. לפחות ניפטר מהגירעונות ומהמסים הנוראים שרושמים בכל חודש בחשבון שלנו, עד שנפוח מרוב חיובים.

עוד קצת, לוחשת מריקה, כל זה יבוא מעצמו כשאצטרף אליהם.
כאילו לחכות שתמותי, מתכעסת יונה. הרי ברור שלא לכך התכוונה, ושמצדה יכולה להאריך ימים ושנים וליהנות מהנכד שלה. אחד בלבד לצערה.
הרי קצת נכד גם שלנו, אני פולטת אמירה סתומה, ויונה עונה שאדרבה, יוכל לבלות אצלכם את החופשות.
נדיבות אמיתית.
אחת שנפלה בפה, בלי ספק, צעדה בעיניים עצומות אל תוך הביצה, ואלה הנפשות הטובות פשוט שיקרו לה, העלימו נגע שתקוע עמוק בגוף ולא נראה מבחוץ. לא מעלה בדעתה שמראש היו חסרי סיכויים הנישואין שלה, מפני שהכלאה של חטא.
המילה שהמציאו בכתבי הקודש, כרת. ביטוי נורא.
ולמה חשה טינה כלפיה, אפילו מין רגש שאולי תיעוב. הרי לא ידעה שנדחת אל תחומי, ושנבחרה במיוחד לסתום חלל. מעשה הונאה שרקמו כל אלה שחכמים בעיניהם.
לא יודעת גם היום.
ואני יודעת, וגם אלוהים (בבקשה, הנה חזר הרב העגלגל הוא בדיוק כשנחוץ). זו חושבת שתיקח את הילדון, בטוחה ששלה. ואני הטיפשה טורחת לפנות למענה את המכשול שקוראים מריקה, השותפה האחרונה לקנוניית החטא שהביאה אותה עלינו.
להפוך כמעט ברגע האחרון ולצרף לרשימה.
ולמחוק באחת את סימני השאלה. הרי מלאות האוזניים בתחנונים, בוידויי התנצלות, בפלפולי היגיון. של אבא, של מריקה, וביחוד של איזידור, האדריכל הראשי. מודה בחטאו בכל מיני ניסוחים מלומדים.
מין ניסיון שלא עלה יפה, השמיע פעם כמין סיכום. אולי סיכום חיים, מפני שכמה חודשים אחר כך מצאה אותו מריקה מוטל במקלחת ללא רוח חיים, ואני הרהרתי שסוף סוף. כמה עוד צריכה לטפטף לו.
כתמיד על הדשא שבין שני הבתים. כשכבר הלכו לישון כל השאר וכאילו במקרה רק שנינו. מה שחזר לעיתים קרובות, לכן סביר שבמתכוון גם מצדו. כאילו לבוא לקראתי. אם מוכנה לגשת למטבח למזוג למענו כוס קפה. יודע שמעורר, עלול להפריע להירדם. בכל זאת מבקש.
אולי ניחש.
אחרי שציטט בפירוט את הסיפור התנכי, מין תרגיל בעשיית צדק במושגי הימים ההם, חה חה, שואל אם למדנו בבית הספר, ואת הנפשות, אוריה ודוד וכמובן היפיפייה ההיא שכל כך רגישה לניקיון גופה, בת שבע, אולי סתם בגלל החום. דווקא כאן מקצר הכותב, אבל מרבה בפרטים על מחשבות הנבל, ואיך סבר שהנה נפתרה הבעיה, נקברו הראיות. לצחוק לו.
מין תיקון עולם שאי אפשר לקבל, ורק אם תבין שכלל לא לשם עשיית צדק. מה שהתבשל בחטא דינו כליה. לכן ימות הילד החף מפשע, ועכשיו פותח דף חדש בכללי משחק שונים, כיוון שאלמנה. עכשיו יכול לעשות את השני, את יורש העצר.
ניסיון שלא עלה יפה, כך לדעת איזידור, מפני שניסו לשנות סדרי עולם. ומי שקבע את כללי המשחק ניזעק להחזיר את הדברים אל המסילה. ממש כשם שלא תוכל להנביט חיטה על סלע, להשקות בנפט, או לזווג חתול ותרנגולת. דוגמאות של שטות.
ולעגתי שנשמע כמי ששבוי באמונות טפלות. האם באמת מאמין בהבלים שמשמיע. הרי לא הייתה מזימת זדון ולא אנשי זדון כל השותפים לעבירה.

הילד מת, התעקש איזידור, והמלך קם מאבלו וחזר לחיות את חייו.
ועניתי שכך בספר ההוא, שלא משכנע. וכאן, כל עוד אהיה קיימת, לא תהייה מחילה.
לכן להשלים את המשימה, זאת אומרת, את מריקה. אבל קודם למחוק את זו האישה הקטנה,
שמקווה שבעיר הגדולה ימצא לה זיווג חדש. הן בסך הכל צעירה למדי והצורה די נסבלת. רבות
בימינו נישאות בגילה לראשונה.

לא לשם כך.

פתאום התבהרו השמיים, הואר השביל גם אם מתארך. אזי יישאר הילד לנו. רק הגיוני שימשיך
לחיות כאן בסביבתו הטבעית, ואם תתעורר מחלוקת עם משפחתה, הוריה או קרוביה, תמיד
אפשר יהיה, כצעד אחרון, לטעון לאבהות, להוכיח בבדיקות שבן אחי, כלומר שדודתו על פי קרבת
הדם.

אלמלא כפרתי בקיום האל, הייתי חשה שכאן לצידי באותה סירה.

מריקה

אנשים שמתחככים זה בזה. שולחים ידיים לחבק, או המנהג החדש לנשק על הלחי, שמאיפה הגיע, אולי מהערבים, או חזים בכתפיים, בזרועות, ומקרבים את השפתיים לפנים שלך. אבל אפילו כששומרים על מרחק, בכל זאת מגיעים עד אליך משבי הרוח. לחוש את הדגדוג בחלקים החשופים, בזרועות, בצוואר. תחושה דוחה. אם פולטים גלים גם המחשבות שלהם.

מפני שמסוגלת להרגיש את ההסתייגויות של חוה אפילו כששותקת. דוקרות כמו שנאה. במבט לאחור, נוטה לקבוע שהיו די סימנים מההתחלה. משהו שמוקרן מתוך הבינוניות, כאילו מתגונן. כזה שמעורר בך נטייה למחול, להתעלם, כי בסך הכל אדם נוח, ובעלת תבונה מעשית שאולי זרה לנו, שידעת לצרף אחת ועוד אחת והתשובה תמיד שתיים. אף פעם לא אחרת. לומר לעצמי שזיווג מצוין עבור יוסף, מפני שבוודאי תדע לשמור על הכיוון, ובלי להגזים בחלומות. ציפור ביד.

כי אצלו הראש להקת ציפורים, חדשות בכל יום. לכן משערת שיכלו להישאר מאושרים יחד, עץ ששורשיו בקרקע וצמרתו מרחפת. לא שמבטלת את החששות של מנטו, את הסכנה לפגעים שצצים לעיתים בגלל נישואי קרובים. גם אם תדמה שעבר בשלום השלב המידי, זה שבדור הראשון, בכל זאת מקנן בפנים ועלול לפרוץ. חמור במיוחד בעת הזאת, שכל כך בהולה לחשוף את סודות הבריאה בכלים מדעיים, לפענח את מקור התקלות.

לכן לא התבצרתי בדעתי מול עמדתו הנחרצת. אפשר כך ואפשר כך. יתאוששו וימצאו את אושרם עם בני זוג אחרים. מי יכול היה לשער התפתחויות שמחוץ לכל היגיון, שאפשר לשייך לתחום בריאות הנפש. למצוא בספרים דוגמאות רבות לשברון לב. אנשים ששולחים יד בנפשם או נמקים לאטם ללא מוצא. לא התגובה של זו שכאילו החליטה לגרור איתה לתהום את כולנו.

את קימוט המצח של איזידור כששמענו שהחליטה לשוב הביתה. עושה העוויה מוכרת של סלידה, שגורמת לתווי הפנים שלו להראות חדים עוד יותר, אפילו מכוערים. ואמרתי שאולי בכל זאת קצת נחת להורים, כי משוטטים בין חדרי הבית הריק, דוהרים אל הזיקנה. לצטט את הטרוניות של סופי, שלא יודעת למה מקפידה לשטוף את הרצפות בכל שבוע, סתם מתוך הרגל.

דיבור שמכוון אליו בעת שטרוד במרסס ההרבי, שבכל פעם מסרב לפעול כי נשחק איזה מגע חשמלי. לכן מנסה להשחיל כבל חדש לתוך המוט ולחבר בברגים. אולי לא הקשיב להערה שלי, לשאלה אם לא נובעת מאיזו סיבה בריאותית ההחלטה שלה. לא נמנית על הסוג שממהר לספר, שחה סופי, הרי מכירה אותה.

בשנים שעשתה בעיר המעיטה מאד בביקורים. מנטו היה נוסע אחת לשבועיים לבדוק את שלומה, לראות איך מתנהלת. היה מביא לה ביצים ופירות, מציע עזרה בכסף שסירבה לקבל. מסתדרת היטב בשכר שמרוויחה. אפילו חוסכת. לא עושה זאת במתכוון, אבל לא יודעת לבזבז. על שמלות למשל.

נראה שבסדר, סיפר כשחזר, זה הרושם שקיבל.
פתאום הזדקרו לעין אותות הגיל, מחוזקים עוד יותר בגלל תופעות של הזנחה. פניו שנצרכו בשמש
עטו זיפי זקן לבנבנים, כי חדל להקפיד על הגילוח, וכל העמידה שידרה חולשה ועייפות. פתאום
רבץ באמצע היום בצל האגוז, חובק את ברכיו וכאילו התבלבל בדרכו. וכשראיתי לראשונה חשתי
אליו לשאול אם קרה משהו, אולי מעד או נתקף סחרחורת. וחייך במבוכה, הניע בראש בתנועה
נמרצת. ואחרי שחזר המראה בשנית כבר נראה מדאיג, וביקשתי לדעת, בנימה תכליתית, תוך
שיורדת על ברכי מולו, להבהיר שלא מתכוונת להסתפק במענה של חיוך.
והשיב שכאילו נמחק הזיכרון, שבריר של רגע שלא ממש ידע איפה נמצא. מין קצר בראש, עד
שנדלק שוב האור.

עניין מפחיד.

לא השתפר עם שובה של זו, אפילו להפך, מתנהלים בין גדרות סמויות, להיזהר בדיבור שלא
לפגוע, אולי שלא להיפגע. רק מילות נימוס, בוקר טוב או ערב, וזאת כשמזדמנים במקרה. תקופה
שבלי קפה על הדשא או סתם לסור לשאול אם צריכים משהו מהצרכנייה, ובערב ללכת לישון
מתוך תשישות ריקה.

האם לקשור למותו של יוסף שאז ממש סמוך, ושרבץ על כולנו כמו ענן שחור. מוות ראשון ואחריו
כמו שרשרת, מגיפה של שברון לבבות. לחוש אפילו היום כשכבר חלפו שש או שבע שנים, ותוך
אחיזת עיניים בלתי אפשרית של שגרה.

בזה אחר זה, קוראים לבוא אחריהם.

אולי בחברות עתיקות, כאלה ששקועות באמונות טפלות על עין הרע ומעשי כשפים. היו נאחזים
בדיבור תמוה שניפלט באחת מארוחות הבוקר. מתחיל בהערה של סופי על כמות הסוכר שממלאת
בקפה ושכמו רעל. אם לא די בכפית אחת, ועדיף בלי סוכר בכלל.

לפחות למות בדרך מהנה, השיבה חוה, תוך שמערבבת גבינה בסלט הירקות, למרוח על פרוסת
הלחם. מציעה שניטעם גם אנחנו. הרי ראו מה הכניסה, עגבנייה ומלפפון וגבינה, ושום חומר
ריסוס, שום רעל.

וצחקה, זה בינתיים.

לחיות בתוך סיר הלחץ הזה, שסגור היטב במכסה מלמעלה, או הביטוי, חתולים בשק, שמכוון לעניין אחר לגמרי ומאיפה צץ. חבורה שמדשדשת בצעדים של זקנים, שתי אלו, ואני שמשלימה את המשולש ולאט לאט חשה זקנה כמותן.

לא לספור את רני ואת יונה שדמויות משנה.

להודות לאל על התעסוקה במשק שקצת מוציאה מתוך המחנק. לנהוג בטרקטור בדרכי העפר בשעות שבקושי מתחיל האור. לפעמים להיבהל מחזיר בר שלא מיהר לשוב למחבוא לאחר שיטוטי הלילה. יצורים מגושמים ומזוהמים שמזדרזים להימלט מרעש המנוע, אבל איך יגיבו אם יעמדו מולי פתאום, פנים אל פנים, כשמסתובבת בין העצים או בראש סולם הקטיף. יכולים להסתער בזעם, בפראות, אולי להרוג.

להיזכר בויטלי בכר כשעוד במיטב כוחו, ואיך מצאו מוטל בפרדס, פצוע ובלי הכרה, ועל הגוף שלו סימני דריסה ונשיכות ובוץ. אירוע ישן שהכרתי מהסיפורים שלהם, ואת התוצאה עצמה, יושבת בכניסה לבית שלו ושולחת קריאות אל העוברים והשבים בטון צוהל.

הרבה מהפראי עדיין חוצה את הגדרות שלנו, נחשים ותנים ודורבנים, וחשה אהבה מיוחדת כלפי אלה. סודקים את הכיסויים שבמשך דורות הלבשנו על עצמנו ועל הסביבה. מה שמכנים, טבע.

גם חית הבר שעקבה אחרי אבא בחלקת השרכים, בעודו שקוע בקטיף ענפי הנוי, מתכופף ומזדקף עם כל ענף, ובדרך לא מוסברת חש במבטים בגבו. שוב ושוב הסתובב לאחור ולא ראה דבר, עד שבתנועה זריזה הפך את פניו והבחין בה, זקופה על רגליה האחוריות וצופה בו מקצה השורה במבט סקרני.

נמייה.

הוא קרא לנו, ויוסף הזדרז להביא מביתם חופן מתוך שקית של מזון לחתולים. תמיד גדל חתול בחצר של משפחת אשכנזי. התייצב מרחוק והטיל בזהירות גוש אחר גוש לעבר הנמייה, תוך שהוא מצמצם לאיטו את המרחק. שוב ושוב חזר על המעשה, עד שתוך מספר ימים כבר האכיל אותה מקרוב, ממש מכף ידו. היה מתייצב בסככה וחוזר כשהנמייה צועדת בעקבותיו ומתיישבת לידו. כל נסיונותי להצטרף לחברתם רק הבריחו.

הקשר המוזר נראה פלאי, כמעט דמיוני, אפילו מסוכן. אבל כעבור שנים מצאנו בספר כלשהו שמדובר בתופעה ידועה, ויש מקומות בעולם שמגדלים כחיות בית.

הייתה זו ברייה צעירה ונאה, והקשר נמשך שבועות מספר, ואף הונצח במצלמתו של איזידור. יום אחד נעלמה ולא שבה.

לא סוג מפגשים שמוכרים למי שכל חייו ברחובות סלולים ומדרכות ובתי קומות וצפירות כלי רכב. אחת כמו יונה, שבוודאי נתקלה בצמחים רק בצלחת הסלט, ובעלי חיים ראתה צועדים בצד גברות קשישות שאוחזות ברצועת הקולר, אולי מייללים ליד פחי הזבל. עכשיו נראית נכנסת למכונית זרה שעצרה לפני הכניסה שלהם, ותכף ממשיכה בנסיעה.

בטוחה שהבחנתי בפרצוף גברי במושב הנהג.

השלישי מאז שהתאלמנה. מעט מדי למי שמחפשת דרך אל מסגרת משפחתית מקובלת, ובעל שיכול לפרנס, להוליד ילדים, ולהיות שותף נוח לבילויים ולביקורי ידידים. אלה החיים שמכירה, ואם לא תזדרז תאבד את מעט הסיכויים שנתרו. מודעת לשעון הזמן שלא מפסיק לתקתק, גם משא הבן הזה שיחד אתה, חבילה אחת, והמראה שלה שאיך לומר בעדינות, בינוני מאד. עוד לצרף

כנתון את מקומו של שדה הקרב, שתקוע בשוליים, רחוק מאנשים, מהזדמנויות לפגוש ולהכיר. לכן מה שמעלה החכה, דגי רקק.

והשאלה שלי באחת הפעמים, אם תחליפים ראויים בעיניה, אם שותפים ראויים. אלה לא מצלצלים בדלת, לצערה.

אם לא חוששת.

האיום הכי נורא, שתישאר כמוני, בודדה בין קירות הבית, בחדרים הריקים. מחשבה שכמו סיוט, היא אומרת. מסרבת לכוס קפה או תה.

ורציתי להעיר שאיכשהו פרח מזיכרונה הילד, שעדיין צעיר ויהיה נזקק לתמיכה עוד שנים רבות, לכן לא לבדה.

ולא אמרתי. אותו הרי מבקשת לעצמי, ורק למצוא דרך, ובדחיפות. חשש שתקום ותסתלק יחד אתו, אולי תעבור להתגורר אצל המחזר הזה שנראה כמו חלק של דחפור או משאית, אולי שייך לשוק הירקות. בשום אופן לא מתחבר אל רני, אל התמימות שלו. צירוף שמעביר צמרמורת.

אם לא ששה להצטרף לקפה של ערב, על הדשא או אצל שולחן המטבח, צריך בשיטה שונה, כזו שבפעם אחת. לערבב כמות שאיך לומר, תשלים את המשימה. למשל בארוחת חג שעושים במשותף.

כך לזכות בילד.

מהחלון יכולה לצפות בו, משתעשע בחתולה. מתגלגלים יחד על הדשא ואת הראש תוקע לתוך הבטן שלה. זו מצמידה את רגליה סביבו כאילו מחבקת, אבל לא תנעץ ציפורניים. יודעת שרק משחק. בוודאי גם מדבר אליה אגב ההשתוללות, מטיף מוסר על ההתנהגות שלה. בטוחה שבסגנון מבדח, ורק שלא מגיע הקול עד לכאן ומוטב שאתקרב.

הנה משהו בשבילה, אני אומרת.

מה שגורם למפנה במשחק. עכשיו זו מזדרזת לשקוע באכילה נמרצת, בעוד השובב מנסה להדוף אותה הצידה, אולי להפוך. הביטי איך שנצמדת לקרקע, הוא צוהל, ממש מפעילה את השרירים, להיות כבדה.

הנה שוב.

היזרה, אני נחרדת, כי עלולה להתרגז, לשרוט. אבל רני ממשיך לטלטל לצדדים כאילו צעצוע, ומשמיע דברי מוסר לאמור, חתולה רעה שכמוך, שוברת שביתות שכמוך, למה את שוברת שביתות.

אתה בעצמך, אני צוחקת, תן ואחבק אותך.

למה.

כי אהבתי את אבא שלך, ואתה כמו המשך.

הוא אמר, טוב, כמי שמשלים עם כורח. אחר כך חזר להשתעשע בזו, אומר, אפילו לא הפנתה את המבט, רק אוכלת ואוכלת. לא מבין איך מצליחה להיות כבדה יותר ממה ששוקלת.

לתמוה איך צץ מתוך התבשיל המוקדח יצור חמד, שאפילו כשמתגלגל בחול או כשמתחבק עם החיה המטונפת, עדיין צחים הפנים כמו חרסינה, והצהלות תמימות ונקיות כאילו נרחצו בטל.

מתוך התבשיל שהקדיחו אלה, שבכינוי, ממזר. עוון שבלא מחילה.

אגש לתא הדואר, הכרזתי.

דרך קורקר שפילסו על הגבעה, מהכביש אל רחבת משרד המזכירות, ועם השנים התמלאה שקעים ומהמורות שמקפיצות את הטרקטור עד שעדיף לסטות לשוליים. להיצמד אל גזעי עצי האזדרכת

שנטע פעם החבר יזרעאלי בעת ששימש כמה שבועות כראש הוועד. נלעג מעשה ההתנדבות הזה מפני שבעורמה, בגלל החתונה של הבת שלו, מיקה, שארגן למעלה, ברחבה, כדי לחסוך את מחיר האולם. ראשית דאג לכסח את כל השטח, כל הקוצים והעשבים והאשפה שהצטברה ביניהם, והעמיד פועלים לנעוץ את העצים האלה, שסיפק בקופסאות פח, תוצרת עצמית שלו, ולהשקות בדליים. עוד הוסיף ביתן שירותים מיוחד שהציבו ליד מגרש הכדורסל, לנוחיות האורחים, ואחר כך, לכל מי שיצטרך. לופו זעק ששערורייה, לאיזה צורך בית השימוש המזוהם הזה, וגם האזדרכות לא מתאימות, לא יצמחו בלי השקיה. ובכלל, איך העז למכור לנו מין צמחים שנובטים בכל פינה בכפר בלי שתטרח לזרוע, ועוד במחיר שכאילו עצי פרי. מי נתן אישור לעסקה. אבל סינלה הרגיע אותנו, אמר שחבל להתרגז, ובכל זאת ראוי לשבחים, אדון יזרעאלי, על התחכום, גם על העונג שגרם לכולנו, קורת הרוח, למראה הטיפוס המוצלח שהביא חתן לבתו. יפה אנגל העירה שקצת מוקדם לקבוע דעה, למהר לפסול רק בגלל ששתק במשך כל הערב, אולי אילם. גם החיוך התמוה שלא יורד מהפנים שלו עשוי להתגלות כסתם טוב לב. אבל סינלה הרגיע שלא צפויה שום הפתעה, וכידוע, צחוק הוא סגולה לבריאות ואריכות ימים. מתכוון לצחוק שלנו. לכן להתגאות בתרומה שהעלינו לטובת הזוג המאושר והוריו היקרים.

תכף לאחר החתונה התפטר אדון יזרעאלי מהתפקיד הנכבד שנטל על עצמו, וגם ביתן השירותים פורק די מהר, לאחר שהפך מוקד פעילות לחולדות ועכברים. אבל עצי האזדרכת דווקא צמחו, זוקפים את ענפיהם מתוך העשבייה ששבה והתחדשה, ופורחים בוורוד מנומר שממלא את האוויר בבושם מתקתק. לייזר טען שראוי לשבח, אדון יזרעאלי, גם אם קרה בלא שהתכוון. הן ברור שלא היו טורחים לבזבז מים על עצי סרק שצומחים עזובים לנפשם בשטח ציבורי. ודווקא אלה מקבלים בשתיקה, מסתפקים במעט שיש, ועם הגשם מכסה מרבד ירקרק שנאבק לשרוד.

עד שהגעתי לקצה הגבוה, היכן שפונה הדרך בסיבוב חד ימינה אל רחבת החנייה. וכאן הבן של קונפורטי ודוויקו פרץ שעצרו כדי לשוחח. זה, בישיבה על הטרקטור שגורר עגלה עמוסת פסולת, והאחר, מתוך הטנדר האדום שכמו בשר מבשרו, חילזון בקונכייה. כך חוסמים את המעבר. רגע ארוך חיכיתי ולא זזו. קונפורטי העיף מבט וכאילו כלום, כאילו בחצר הפרטית שלו. וצפרתי.

טיפוס גס הקונפורטי הזה, אפילו לומר, גס רוח. כך עוד כנער. לא ממשפחת קונפורטי שברחוב שלנו, אלא מהאחרים שבקצה למטה. למראהו תמיד נזכרת שאפילו לחתונתנו לא הגענו, ואת ההסבר של אבא שלא חש מחויבות, ועוד לטרוח עד לאולם השמחות ששכרו בתל אביב. מאמין שלא יורגש חסרוננו. גם איזידור הצטרף לדעתו, מוסיף הערכה משלו לגבי הכלה. משפט מזלזל שגרם למריקה להביע מורת רוח. עכשיו הביט לעברי, ואת היד סובב בתנועת שאלה, אם מבקשת משהו.

שתזוזו, צעקתי.

וממשיכים בשלהם כאילו להכעיס.

איך נקמצו אגרופי ומין תשוקה בלתי נשלטת לפגוע בטנדר המצוחצח מאחור, לשרוט את הצבע. מפני שאת האישיות הזאת, פרץ, בקושי מכירה, אחד החדשים שרכשו כאן משק, ומהר מאד אימץ את נימוסי המקום. אולי לא היה מצויד בטובים יותר עוד מקודם. ולא עשיתי.

סתם כיביתי את הטרקטור וירדתי לצעוד ברגל. וכשעוברת על פניהם, זורקת אמירה בוטה בלא להפנות את הפנים, בלא להאט, ממשיכה בדרכי לעבר תאי הדואר.

שאת החלאה ההיא מכירה מיום שנולדה, עכשיו, מסתבר, זכתה לבן זוג.
כך ישר לתוך חלון הקבינה, והלאה, בלי לעצור, בלי להגיב, כאילו לא שומעת את השאלה שרודפת
מאחור, מבקשת לברר מתי כבר יימצא הבעל, שאוכל לפרוק עליו את עצבי.
וצחוק פרוע.

סופי

לא יודעת איך הבחינה שלפעמים שוכחת למלא להן את הכלים, ונשארות בלי אוכל יום שלם. אולי
לפי תבניות הביצים שפתאום פחתו, אולי לפי מכל התערובת שלא מתרוקן בקצב הנכון. היו

מפחידות העיניים שלה כשאמרה שלא מבינה איך אפשר לשכוח, הרי רק לשם כך את ניגשת בכל בוקר ללול. ומלמלתי שלא מבינה בעצמי.

אחר כך תיקנתי, שלא רק לשם כך. גם כדי לבדוק את זרימת מי השתייה, ואם כולן חיות ובריאות, ואיסוף הביצים. לא בכוונה, האמיני לי, ואין צורך לכעוס. לא כועסת, ענתה חוה, רק דואגת, ואיך לא שומעת את הקרקור שלהן שמכריזות שרעבות.

מפני שבאמת משהו לא טוב קורה לראש שלי בזמן האחרון. לזיכרון שלי. לפעמים לא מוצאת את המילה או שם של חבר, וכמה שאתאמץ, כאילו נמחק. לכן אמרתי לה בערב, שאולי כדאי שתבדוק אחרי בכל יום. תעיפי מבט, ביקשתי, הרי לא חושדת שבזדון.

בוודאי שלא, אבל מוכרחה לשים לב אם יודעת שעלולה לשכוח. לשאול את עצמך שוב ושוב. אולי לשים סימנים. למשל לקשור את הדלי אל הדלת, או לתלות אותו כך שיחסום את המעבר, ותמיד תמיד להקפיד על סדר הפעולות.

רעיון נכון, כי למשל כשמבחינה שלא מגיעים מים, תכף ממהרת להתעסק בברז, לכוון את הזרימה, ואחר כך עוברת לאיסוף הביצים וכך שוכחת.

כל הלול הזה, רטנה חוה, לא ברור אם בכלל משאיר רווח. עוד מעט נצטרך להביא מחזור מטילות חדש, הוצאה ממש ענקית. לחשוב טוב אם לא כדאי להקדים ולחסל.

ואז מה יהיה עלי. מה יישאר לי לעשות. להיבהל מהמחשבה הזאת. כאילו להיעזב מאחור, מוטלת על הדרך, ורק להתפלל שימהר לבוא המוות.

הדוגמה שהביא מנטו, איך מתפשטת שרפה במהירות, ואתה רץ מצד לצד ומנסה לעצור, לכסח את העשבים, להתיז מים. מרגיש שנגמרת הנשימה, וגם החום מבריח לאחור. פתאום רואה שמתקדמת בצד האחר ומזנק לשם, אבל כבר מתנהל בקושי. חש שדי, לא מסוגל ליותר, ומה שיהיה.

לדעת לקבל מה שמעל הכוחות.

עכשיו לדמיין (המשיך מנטו), שמה שבוער, לא שדה אלא מכונית. ושם בפנים לכוד מישו שמאד יקר לך, אפילו בן או אח, זועק לעזרה. ואתה מוכרח לפרוץ את הדלת, למהר להציל. וכשמנסה להתקרב מוכרח לסגת מרוב חוס, לא מסוגל, גם אם מוכן להקריב את חיידך. ולא יועיל כמה שתתאמץ. לא תצליח להתקרב בשום אופן. ואז התחושה שאבוד הכל. שלא כדאיים החיים.

לא הכי מוצלחת הדוגמה הזאת. לא מתאימה למצב שלנו, שכבר תשושים ועייפים מראש, מכוונה רעועה וחורקת. לכן קל להרים ידיים ולוותר.

ואמרתי לחוה שלא בחירה שלנו, שלב החיים הזה. לא בידינו לקצר. רק לקוות שיחלוף במהירות ובשקט. בייחוד מאז שמת ברוך, ואפילו קודם לכן, כשהחלה ההידרדרות. פתאום חשתי שגם עלי להתחיל לארוז את המזוודות, לשבת לידן ולחכות שתבוא הרכבת.

ורק המחשבה שיכלה להיות זיקנה מוצלחת יותר, עם נחת מנכדים ושמות שבתוך המשפחה, לידות, וימי הולדת, ומסיבות סיום. לא כזו שבנויה על שיחות טלפון עם מי שבחרה להרחיק לארץ אחרת, ושאת ילדיה אף פעם לא אזכה לראות בעיני, ועל מתקפות רוגז של הבת האחרת, שדווקא כאן לידי בצמידות מוגזמת, מבזבזת את שנותיה ללא תכלית, והבעות פניה כאילו הטחות, שרק באשמתנו.

גם כשמדברת סתם על האנשים, על הגסות שלהם, הכיעור. לשאול איך הזדמנו דווקא לכאן. וגם אלה שכבר ילידי המקום, ונושאים אותן תכונות על פי חוקי התורשה. כמו בהמות, היא אומרת, שרק נוגסות בחציר, וכל מה שבראש, איך לעקוף את השכן בתור לקטיף, ושיא הנחת, אם מצליח

להגדיל את החוב לאגודה. הציצי בצורה שלהם, היא אומרת, חזירים מפוטמים, וגם את, שמיום ליום יותר שמנה, יותר מסורבלת.

להזדעזע מהסגנון הזה שכמו אתראה, אזהרה ממהו נורא שאולי כבר בפתח. לתהות לאן נעלמה הילדונת שגידלנו, מאושרת ושופעת חיים. שזרחה בכל שנה מול נבטי הכדן שעוד בטרם הגשם הראשון, מרבד מחטים ירוקות שפורחות בסגול עדין, ואת הפטפוט שמשווה לדגיגי זהב מול הלוויתן הבריון, זה צמח החצב שנתקע ממש ביניהם. הייתה ילדות שבישרה טובות, העלתה אור בעיניים של ברוך, שהנה כאן מתרוצצת ההצדקה לקיומנו, לשם כך להתיישר ולעמול.

ושחתי למריקה שממש מבולבלת, מבולבלות המחשבות. לא יודעת, לא יודעת. ואם לדבר או לשתוק. לא מבינה לאן מוליך, לאן נגיע, ואולי צריך להתייעץ עם מישהו שיותר חכם, עם מומחה. כל עוד חי ברוך סחבנו את המשא יחד, את האחריות. עכשיו נופל הכל עלי, ולא יודעת, לא מבינה, ומרוב בהלה מתבלבלים הכיוונים, לא יודעת לאן לברוח.

רחוב שכולו אוסף של סיפורי רכילות. למשל אדית קזז שנטלה יום אחד את התאומים, ולא יודעים לאן הסתלקה. גם לא הבעל, נחום, שנותר כאן אתנו, ומתנהג כאילו לא עניין שלו. או סוניה שימקו שמשכירה חדר אצלה בתוך הבית, ובכל שנה מחליפה את הדייר. מקפידה לבחור ברווקים, ורק כאלה שבגיל מתאים להיות בני זוג. מקווה בדרך הזאת למצוא לעצמה בעל, ובינתיים לפחות לא לבדה. אחריה ברחוב, משפחת הופה, צמד חמד נמוך ורזה שגידל את בתם היחידה על פי תורת השוויון ואחוות העמים. בחדרי חדרים יטען אדון סינלה שעושים בושות לכולנו, ומוכרח להשמיד בסתר את הפתקים שהללו שמים בקלפי בכל פעם שבוחרים ממשלה. ממש מוגלה שעלולה לזהם את הגוף כולו, גייס חמישי. לכן חובה לדחוף שיסתלקו, להציק לילדה

שלהם, או לפזר אשפה לפני הדלת, פגרי חתולים שנדרסו בכביש. עוד עלול להגיע חתן ערבי להיות חבר אצלנו.

לשמוע את חריקת השיניים שלו כשהשתמש בכינוי בני זונות.

גם אחרים. משפחת סבן שהסיעו את סימה לעשות הפלה עוד כשהייתה בת שש עשרה. לא יודעים מי האבא, לא הסכימה לספר בשום אופן. גזה טען שמכל האפשרויות, הכי הגיוני שאדון סבן עצמו. מי יסכים לגעת בכזה גוש שומן עם חיוך של מפגרת, ואפילו תמורת תשלום. הוא שער ששולח ידיים גם אל שאר הבנות, לכן מצמיחות שדיים כבדים עוד לפני שחוגגות בת מצווה. היה צריך להרחיק מזמן מהבית, אבל אצלנו רק לרכל, לקרוץ מאחורי הגב, ולהעמיד פנים שכלום, לא שמעו, לא ראו.

גם הפרשה של ציקי ובן עמי כהן.

איזידור היה מלגלג שבהעדר בעיות חשובות באמת, מנפחים זבובים להיות פילים, הרי צריכים נושאים לפטפוט בצרכנייה. ומריקה שאלה, איך לקבוע מה חשוב באמת, ואת מי לדחוק לשוליים. עבור בלה חמו למשל, העובר שהפילה בשנית, אין חשוב ממנו. ובעיני פיקו, אירוע העשור הוא הדלעת שגידל במשקל שלושים ושמונה קילו. כפר שהוא עולם קטן, עמוס בבעיות ובמגוון טיפוסים שמאפילים על כדור הארץ כולו. זה הכדור שבעיני אלוהים לא יותר מגרגר אבק מרחף, ויכול להתכלות כהרף עין.

לראות דברים בפרופורציה נכונה, זאת אומרת, הכי מעוותת. זו דעתה.

ועכשיו שמהרהרת בשיחות הישנות שלהם, בייחוד במה שאמרה היא, מקבלות המחשבות צורות מוזרות. לא מבינה מאיפה צצו כאלה, לא מתחברות להיגיון. כאילו מתוך כיס שקבור במעמקי המוח, שאולי מטמון מגלגול אחר, גורר לכיוונים שלא יאמנו. ממש לצעוד במהופך, הראש על הארץ והרגליים מתנפנפות.

אחת ששמה פוטי סברדלוב, שבכל שבוע מתפרצת לישיבת הוועד בדרישה לסלק את השכנים שלה משפחת אנחל. אלה לא יהודים, היא מסבירה. לצחוק, כי מקופחת בכל כיוון שתעלה על הדעת. לא צורה לא חוכמה, וגם החיים שזימן לה הגורל, המכות מהבעל, פויו, עד שנטש לבסוף. ומתעקשת לטעון שבכל לילה מזיז השכן את עמודי הגדר, גונב רצועה מהמגרש שלה. כבר יצאו ובדקו, חיפשו סימנים, חפירות, אולי עקבות של איזו פעילות אחרת שגרמה לה לחשוד. וכלום. לכן לפני כחודש סימן לה סינלה לצאת אחריו מחדר הישיבות אל החושך, ושם לחש שזהו, הלילה. מה, שאלה פוטי, וסינלה הסביר, תוך שמצמיד את שפתיו אל אוזנה, שמתכוונים לצאת ולהחזיר את הגדר למקומה הנכון. הוא הדגיש שחיוני שהכל ייעשה בשקט, ועליה מוטל להעמיד פנים כאילו כלום, כאילו לא יודעת, זאת אומרת להתנהג בחוכמה. ועכשיו תלכי הביתה ואף מילה לאיש. שואל אם הבינה.

איך צהלו שם בוועד. ביקשו להבין כיצד שכנע, ומה עוד הספיק לעשות עם זו בחושך. לא משתכנעים מהבטחתו שהסתפק בנגיעות רכות. ואדרבה, אל יטעה בכוונתם, כולם בדעה ששכר מצווה מצווה, ובהחלט ראוי שיבוא על שכרו.

כמובן ממטי, מאיפה יידעו אם לא ממנה. עוד באותו ערב דאגה להפיץ את הסיפור. הרי חלק מתפקידה כמזכירה.

והיום פתאום נעמדה מולי בצרכנייה, ממשמשת את כיכרות הלחם שעל המדף, גם לוחצת באצבעות, ברטינה שלא טריים. לא ייתכן שמהבוקר. כך מפני שלאיש לא איכפת ויכולים לשלוח אלינו את השאריות שהחזירו שאר החנויות. בואי תרגישי בעצמך. תכף תפסה ביד שלי ואני

משכתי בכל הכוח כדי להתחמק מהמגע הדוחה, וכך בתנופה ישר לבטן של אדון לופו שבמקרה מאחורי, פולט צווחת כאב, וגם שכבר אי אפשר לקנות בשקט בלי להסתכן. ביקשתי סליחה, לא התכוונתי. מה איכפת לי מהכוונות שלך. כך.

לילות שמתעוררת משינה מעיקה. לא זוכרת אם בעקבות חלום רע, אבל יודעת שכבר לא תחזור השינה. רק לשכב בחושך בתוך מחשבות של חושך שעושות כבד בלב, ושום סיבה לרצות את מה שממלא את הימים שלי. הרי קל לשער מה ייזמנו השנים הבאות. את תהליך הדעיכה של אימא שכבר ניכר היטב בעבודות הבית והלול, הזיכרון שבוגד שוב ושוב, ושבמהרה יצטרפו אליו שאר תפקודי המוח ותחלואי הזיקנה חסרי המרפא. אהיה מתרוצצת בין צרכיה המתרבים לבין טרדות המשק והגזרות שתנחית הנהלת הכפר, להדגיש באוזנינו שאבד הכל על היצירה המיושנת שמכנים משק משפחתי. כל מה שהיה בעבר סיסמה ודגל, עכשיו יכולים במזויאון, לצד הסנדלר והחלבן וחנות המכולת.

לתמוה על הדבקות המשונה בחיים הדוחים האלה. לתמוה על עצמי.

את זה לבטא בקול, להכריז שמחפשת הסבר לאובדן שיקול הדעת. מכוונת אל אוזני מי שיחד אתי בחושך, יציר הדמיון ששמו יוסף, שכאן ליד מיטתי, מזיז את השמיכה ודוחק את רגליו היחפות מתחתיה לבל יקפא מקור. לא מצליחה להבין בשום אופן, אני מתאוונת.

הוא אומר, נהיו קרים הלילות, ממש לחוש את החורף, וכאן אצלך דווקא חם ונעים.

בגלל מצעי הפלנל שסופגים את החום ומחזיקים בו.

מצעי פלנל, הוא תמה, ואני מסבירה שהסדין והציפה. לא הכרנו בשנים ההן, ומאז שנכנסו לשימוש לא חדלים להתפעל. בייחוד הזקנות שכאן אתנו, ושכל הזמן קר לעצמות שלהן. בוא תתקרב יותר.

ממש חשה את רגליו נלחצות אל שלי, ועוצמת את העיניים להתענג על זרם החום ממני אליו ובחזרה. לפחות עד הבוקר, אני מבקשת.

כי נפלא המגע הזה שדבק וחודר, החיבוק שמלטף.

עוד, אני נאנחת.

לטבוע בחמימות שכמו קרני שמש, וכאילו מוטלת על הדשא, מבקשת להיבלע בירוק. רוח קלילה מתגנבת בין עלי הפקן, לא די עזה להניע ענפים, רק להחליק את השיער, את הפנים והלאה. בעיניים עצומות לנעול כל דלת, כל חלון וכך למשוך, להשתוקק שלא יחדל.

צריכה להצטרף אלי, הוא אומר, למקום שלא חוששים מהבוקר, מהיקיצה. עונג שלא נגמר.

אחר כך חריקת דלת שנפתחת, והתמיהה של אימא אם לא חשה בטוב. בקול דואג כי איחורתי לקום. ואני עונה, כבר כבר, מיד אצטרף לקפה ראשון. לשוב להיות בין הצבעים המוכרים, בלויי ריהוט וסיד תקרה מתקלף. לרגוז בגלל מפת הניילון שפורשת על שולחן המטבח, שלמי נחוצה כשמתחת משטח פורמייקה. פינה פרטית של דלות שגורמת לה עונג, אולי ביטחון, שהנה חלף לו בשלום עוד יום לקראת המועד הקרב.

בוקר טוב, אני מודיעה כפתיחה חוזרת לבוקר הזה.

אימא מגישה את הכוסות, לאט ולכן ברעד, עד שפוגשות את המשטח שמתחת. תמיד בדפיקה קלה, תוצאת סגירה לא מושלמת של הרווח האחרון. בוודאי נרגעת בתוכה שאיכשהו בכל זאת הצליחה ויכולה להתיישב מולי. היא אווזת בפינת השולחן ומורידה את גופה בזהירות, וכשחשה במושב, מושכת את עצמה לאחור להישען על הקיר. כמעט נגמרה שקית החלב, היא שחה.

חיים שנמדדים בשקיות חלב, בכיכרות לחם ובתרופות שיש ליטול מדי בוקר, מיני סמים וויטמינים שמיועדים לעכב את התפוררות הגוף. מילא, כשעוד רחוק קו הסיום וכל כך חבוי שנדמה שלא יגיע אף פעם. אבל איך להבין את ההתעקשות כשכבר את אצלו ויכולה לחוש את מגע אצבעותיו הקרות בעורך. כסילות שרק בזכות התפוררות המוח שמאיצה כדי למנוע שאלות. כך ודי.

אם לא ארד אל החלקות, אני משמיעה הרהור.

תנוחי יום אחד, היא תומכת.

אולי בכלל, אני מתעללת בה ברשעות.

להתענג על מבוכתה, נועצת עיניים וממתינה להסבר המתמהמה. וכשמתקשה לעמוד במתח, מגששת אל הלילה, אם הייתה רעה שנתני. בגלל השינויים במזג האוויר שגורמים לכאב ראש. מוכרת לה התופעה היטב.

ביקר אצלי יוסף, אני מספרת, סתם קפץ לשיחה קלה.

שואלת אם מתכוונת לחלום.

כלל לא. דווקא כששכבתי ערה, לא הצלחתי להירדם ופתאום בא. משתעמם שם כנראה.

הבעת בהלה על הפנים שלה, ומצביעה על הקפה שלי שמתקרר.

הציע שאחדל מהעבודות האלה שמתישות וכלל לא משתלמות.

ומה תעשי.

זאת לא אמר.

היא מתבוננת בי בשתיקה. רגע ארוך ומעיק. את זקוקה למנוחה, היא אומרת. עצה שכבר נתנה לי לא אחת, אפילו הפצירה. ואין צורך לטלטל לשם כך את המתים מקברם. אם לענות לה שלא באמת. לא מאלה שנתפסים לאמונות הבל, והמתים קיימים רק בזכות זיכרונו שמטשטש והולך גם הוא. לכן לא כדי להצטרף אל מה שלא קיים. לחדול, מפני שדרך ראוייה להביא סוף לכל מה שהיה. גם פשוטה וקצרה. ולא אכפת עניין הצדק, שבכלל המצאה של מי, בוודאי לא של הטבע. ימשיכו אלה בשלהם, יגררו את השנים המענות, שוב לא יהיה זה ענייני.

מריקה

אתמול ציטטתי באוזני סופי את הפילוסוף הסיני למפדוזה. הפחד הוא יציר השטן, אחד מכלי עבודתו. לכן מוטב להפנות את הדאגות לדברים קטנים, התייבשות עציץ, קלקול ברז, שבירת צלחת וכאלה. פחדים של אנשים זקנים הם בפירוש עניין נלעג. גם כל שאר התופעות שצצות בגיל מתקדם, הליכת הזיקית המזדחלת, קשיי השמיעה, והקור שחודר לגוף ומתיישב בתוך העצמות, הכנה טובה לתנאי הקבר.

חושבת שנעלבה מהצורה שדיברתי, כי כאילו ביקורת על האופן שמתנהלת, כאילו הטפת מוסר. לכן הזכירה את חלקי במה שבא על חוה, משמע במצב שתיהן. במין התרסה מרושעת שלא תורמת אבל מכאיבה.

והרי הבעתי בכנות את צערי, והלוואי שיכולתי לעשות משהו למענה, לעזור אפילו במעט. ילדה מסכנה. לא פלא שפוקדים אותה סיוטי לילה. שמופיע בחלומותיה. בכל זאת להדגיש שגורל שנטלה על עצמה גם מבחירה. כמו אלמנות בדואיות, השוויות, שנותרות בבדידותן עד הסוף. אם חושבת שהנאה בשבילי השבבים של הפרשה ההיא.

שבבים, היא מוחה, חיים של בני אדם.

בעמידה ליד הלימון שבין החצרות, שאף פעם לא עלתה השאלה למי שייך. שעה שכמעט צהרים. ואיך נגררות לשיחת מריבה שכלל לא רוצות, ולא יודעות איך לעצור. מין דיבור, אני אומרת, שנפלט כשמר בפנים, ומבקשים להטעים גם לאחרים. בטוחה שחוה לא התכוונה באמת, ורק לשדר מצוקה. אולי, היא מהרהרת, אולי לא.

אילו האמנתי שיועיל הייתי משוחחת אתה. חוששת שרק יגביר את הרוגז.

ועונה שכבר אין מי שיכול לשוחח. לא אחת משתינו, וכמובן לא יונה.

נשאר רק רני, לחכות שיגדל, היא מתבדחת.

פשוט להמתין, אני מציעה, לקוות שרק התפרצות של רגע.

סופי מהנהנת בפקפוק. אקפוץ לצרכנייה, היא אומרת, בעיקר כדי להזיז את הרגלים. אם רוצה להצטרף.

ושחתי לה על סתימת שן שנפלה לי הבוקר. פתאום חשתי במשהו קשה שלעסתי, חריקה כאילו טוחנת אבן, ובלשון למשש את החור שנפער. קלקל את מצב הרוח, כי שונאת לבקר במרפאת השיניים, ואת הטיפולים שאי אפשר לדעת במה כרוכים. אם יתברר שלא ניתן לתקן וצריכים שן חדשה. עניין מייגע וכמובן יקר.

לכן לא אמהר, הסברתי. נראה מוגזם להקפיד על תיקון כל פגם כאילו בראשית החיים, ובפרט שלא גלוי לעין, חבוי מאחור.

סופי העירה שכשמתחילים בכאלה חשבונות, כאילו מנהלים תחרות מי יקדים, הצורך לתקן או המוות. כאילו מחכים לו, שאם ישיג, תהייה הוכחה שצדקתי.

בבת אחת החלה מתרחקת, ואני הבטתי אחריה עד שהסתירו השיחים. חושבת, הנה גם זה. כבר התרגלתי לכאבי הפרקים, הגב, כאלה שנהיו חלק מהחיים, ושאין שום סיכוי שיחדלו. רק להרגיע מדי פעם בעזרת כדור, כשמתגברים במיוחד. גם כל השאר, התנועות המחושבות, לאט ובזהירות שלא למעוד ולבל ייתפס הצוואר. הראש שכבר לא כמו פעם, שוכח מה שהתכוונתי לעשות ממש לפני רגע. פתאום מוצאת את עצמי עומדת לפני הארון, תמחה מה ביקשתי להוציא ממנו, ולא מצליחה להיזכר. מצב מביך. עכשיו גם הדיבור. יוצא מהפה בלי שמקפידה על הניסוח, לבדוק אם ראוי. וכשכך שתינו, הרי מוכרח לשרוט.

ממש מזל שלא כמו פעם גם השמיעה.

איך התבוננה בי כששחתי שלא מצאתי שום מכתב, ובטוחה שכלל לא היה. הייתי צריכה להסביר לסופי את העניין כולו, להוסיף שנדמה לי שפרי הדמיון גם המכתב מיוסף.

מסכנה חוהלה אם כאלה מחשבות בראש שלה. לבלוע רעל וכך ללכת אחריו, להצטרף אליו. מכירה את ההרגשה הזאת, הנוראה, כשנדמה שכבר ללא מוצא. חיים שלא מובילים לשום מקום.

משפט שהשמיע איזידור, כשעוד בראשית הדרך, (וכאילו כדי למחוק, בזכות הקשר שהחל בינינו),
שבוודאי אצל כל אדם, פעם אחת לפחות, הרצון לסיים.

סינלה

להיות התחלה טובה לבוקר, ספיקת הכפיים של החברה בכר, שאיך אני נראה, ואם חולה או מה.
ועניתי שסתם עייף. כבר לא בני עשרים כולנו, חושש שעברנו אפילו את השלושים.
אתה. אני רק בעוד שנתיים.
לא הייתי מנחש.

היה גוון חדש לשיער שלה, קצת אדמדם שלא מתאים לפנים הזקנות, תפאורה זולה. מילא, אם
מוצא חן בעיני סנדו, שבוודאי כבר מטושטשת הראייה שלו.
ושחתי שאמש החזירו את חוה מנטו, הביאו במונית.

והנהנה באדישות, חוששת שלא בפעם האחרונה. ידוע שכשמתחילים לבקר במוסדות האלה, גם
מסיימים שם. ולא לשם כך באה. מבקשת שאתקשר לברר מתי ייקחו סוף את הפרגיות. כבר
מאחרים בשבועיים וכל יום זוללות את מעט הרווח שכבר לא יהיה. ביזיון אמיתי.

ומאנטל העיר שעושה צחוק מכולנו, המשחטה.
הוא הציע לה לבדוק עם הערבי, אולי מחפש סחורה. אבל היא דחתה את הרעיון. זה משלם כאילו
מטילות זקנות, ואחר כך עוד לרוץ חודשים אחרי הכסף.
אף פעם לא ניסית, אמרתי.
רודיטי ניסה.
וקרצתי. מספרים סיפורים כדי להשאיר משהו בכיס. מכיר את כל ההתחכמויות. אחר כך מופיעה
מכונת כביסה שבעה קילו אצל הבת שלו, וסיפור נוגע ללב שמתנה מהמחותנים, במקום החלק
שלהם במימון החתונה שאף פעם לא החזירו.
מקרר, היא מתקנת.
יהא מקרר, ממש לא איכפת השם, בתנאי שעושה את הכביסה. נראה שהייתה טרודה בזמן
האחרון, אם עד כדי כך לא מעודכנת. מה הפעם, שוב סימה. שאלה שתישאר ללא מענה.
אתקשר למשחטה, אני שולח לה הבטחה כשכבר מעבר לדלת.
באמת לא יזיקו כמה ימי חופשה. ואולי צודקת נאוות ביתי, שכבר זמן לפרוש לגמרי, לנסות
ליהנות מהשנים שעוד נותרו. מצבת זהב בין כה וכה לא יציבו לך.
בגללך, עניתי, יודע שתוותר להם, וגם הנוסח שיש לכתוב, שחייב לספר לדורות הבאים. אולי,
איש החזון והיצירה. לבדוק כל מיני כתובות שחקקו על קברי צדיקים.
לא אלה שלנו, שמסתפקים בשמות האיש והוריו ומועדי הלידה והפטירה. לפעמים מוסיפים מילת
שבח נלעגת, את הכינוי איש עמל, או על האופי שהגון וישר. מה כבר יועיל לחבר מנטו השבח
הצנוע הזה, כשכאן מתרסק כל מה שטרח ובנה במשך שנים.
סיפור שכבר יניע את הלשונות. להתווכח אם הייתה מעשה מכוון, ההרעלה, או סתם דמיון של
מטורפת, שעוד טרחה להרחיב את היריעה ולכלול בה את כל הנפטרים לדורותיהם.
איך ניסחה זאת גברת הלולים לבית בכר, להיות בטוח שיסתיים בבית משוגעים.

רני

כשאימא מתעכבת בבית הספר וחוזרת הביתה בהסעה המאוחרת, אני וסבתא אוכלים תמיד
במטבח. סבתא אומרת שכך יותר נוח, לא צריכה לערוך את השולחן הגדול, ובחורף גם נעים כי
חם מהבישול. לכן כשרואה מהחלון שעובר האוטובוס, תכף מתממת את הסירים ושמה בצלחות
שיהיה מוכן כשאגיע. דווקא היום לא הספיקה כי רצתי, וזה בגלל הגשם. היא אמרה, כבר כבר
מסכן שלי, בטח גווע ברעב, ואיך נרטבת, כאילו המתין עד שתגיע ואז התחיל. ומנגבת את הפנים
שלי ואת השערות, שלא אצטנן. בטוחה שקופא מקור כמוה. כי זקנה, וכשזקנים תמיד קר, אפילו
בלילה כשמתכסים בשמיכת חורף. אימא אומרת שגם בגלל הגוף שלה, שרזה, עור ועצמות ובלי
טיפת שומן. ואתה ממש כמוה.
דורשת שאגמור כל מה שבצלחת, ואת פרוסת הלחם, אולי יעזור.

כך כששלושתנו, בימים שחוזרים יחד, וגם בבוקר ובערב ובשבת, לא מפסיקה להציק. אבל סבתא לא מכריחה ורק נאנחת. אוספת את שאריות תפוחי האדמה או האורז, לשים בכלי של ציונה, שלא איכפת לה כי חתולה, ואת הנקניקיות השלמות מחזירה למחבת. אוכל לא זורקים.

בגלל המלחמה שבקושי הצליחה לברוח, וגם סבא. הלכו והלכו, וכל הדרך אכלו עשבים וסלק וכרוב שגנבו בשדות, ותפוחי אדמה לא מבושלים. כך סיפרה חוה. ואמרתי לה שהכרוב דווקא טעים, וגם כל מיני עשבים שאפשר ללעוס את הגבעולים שלהם, אחד שקוראים חלמית, ואחר שהטעם שלו כמו צנון. אבל תפוחי אדמה ממש לא. כמעט עשו לי להקיא מרוב בחילה. כי רציתי להתאמן.

חוה הזהירה לא לעשות שוב, בשום אופן. יש צמחים מלאים רעל, ולי לא חסר אוכל. מקווה שלא אצטרך, אבל אם יגיעו חלילה זמנים קשים, כבר אדע מה לעשות. היא אמרה, דיה לצרה בשעתה. מין פתגם שהסבירה לי, קודם לחוד כל מילה, ואחר כך את שלושתן ביחד. הכי נורא בעיני סנתא לזרוק לחם. יותר טוב להרטיב ולשים על המרפסת שיאכלו הציפורים. ואמרתי שעושות מהומה, גם מלכלכות, כי בבת אחת מתנפלות כולן, דרורים וצולות ויונים, כשרק רואים שיוצאת מהדלת עם הקערה.

סבתא אמרה, הכנתי לך היום לביבות מתפוחי אדמה. יודעת שאוהב לטבול בסוכר. ורק לסיים קודם את הקציצה. מפחדת שאחר כך אגיד שכבר שבע.

להביט איך רועדת היד שלה כשממלאת את הכפית לשים אצלי בפינת הצלחת, ובדרך מתפזרים הפירורים על כל השולחן. מצחיק אותה שאני מנסה לרעוד כמוה, מחזיק את היד באוויר ומנענע. הנה חזרה חוה, היא מנחשת, כי קול של טרקטור שנכנס לחצר. איזה שיגעון לרדת אל החלקות בגשם כזה, ובוודאי נרטבה כולה. זה טרקטור אחר, אני אומר.

לא מבחינה ששונה לגמרי הרעש. ובאמת הגיון דיר של קונפיקו שהביא מכלים ריקים. תכף ידעתי.

קודם תגמור לאכול, היא מבקשת. רוצה לספר לי משהו שמוכרחים בשקט. היא מתיישבת מולי ומתחילה לאכול את המרק שלה. תמיד רק מרקים שקל ללעוס ולבלוע, או דייסה, אוכל של זקנים. מתכופפת אל הקערת כדי שלא יטפטף מהכף, ולא ממהרת. ואמרתי, עוד מעט תגיע אימא.

ועצרה כשכבר באמצע הדרך אל הפה. החזירה למטה. רוצה לבקש ממני משהו, וקודם לספר שבבוקר היה מצב הרוח של חוה רע מאוד. סבתא סופי הייתה ממש מודאגת.

והשתתקה, כאילו מחכה שאגיד, ומסבירה שצריך לנסות לעזור, כי קשה לה מאוד. לא רק בגלל העבודה, גם כי תמיד לבדה, בלי חברים, חברות. ומי יכול, רק אנחנו שאוהבים אותה.

מאוד הייתה רוצה שאנסה גם אני. יודעת שאוהבת אותי, אוהבת להסביר לי, ללמד כל מיני דברים. ישמח אותה אם אראה לה שמתעניין, ואז אולי ישתפר מצב רוחה.

ושאלתי למה אין לה בעל כמו לכל הבחורות.

סבתא מריקה הביטה בי. אולי לא מצאה מישהו מתאים.

מכיר דוגמאות אפילו בכפר שלנו, שהתחתנו, ואחר כך האישה של קזז ברחה עם הילדים. גם דוגמה שלהפך, אפילו שתיים, ויותר טוב שלא היו עושים בכלל. יש אצלנו בכיתה ילד שלאימא שלו קוראים חד הורית. זאת אומרת שאין בכלל אבא. לא מבין איך נהייה ילד לבד.

היא חייכה. זה אי אפשר.

אז איך.

והסבירה שאולי נפרדו, אולי בכלל לא התחתנו. מסובך מאוד העולם. מלא שאלות, מלא בעיות, וכשאגדל אבין יותר. אבל אפילו בגילה נשאר המון דברים שלא מצליחה להבין. המבט שלה נהיה טוב כמו חיוך, אומרת שלא כדאי לספר לחוה על השיחה שלנו, על הבקשה שלה ממני, הרי מבין. יכולה להתרגז אם תחשוד שמדברים עליה כשלא שומעת, אפילו שרק מתוך דאגה, חושבים איך לעודד אותה. עכשיו חדלה לחייך, כאילו התעייפה ורוצה לסיים. לכן שאלתי מהר, בקול שקצת מגמגם, ומוריד את העיניים שלא יביטו ישר, רק לרצפה. למה לא התחתנו, אם היו חברים כל כך טובים. כך, בלי להגיד מי. בטוח שמבינה. ונשארה שותקת עד שחשבתי שכבר לא תענה, אפילו פחדתי שתפרוץ בבכי. אבל אחר כך חזרה לחייך, שהנה דוגמה למה שאמרה קודם, על דברים שאפילו בגילה לא מצליחה להבין.

הדיבור של יונה אולי כקש אחרון.

מין חוכמה סופיסטית שנסחבת אתי עוד מהתיכון, מתחברת למורה אברמוביץ שביקש להדגים, לא זוכרת מה, אולי את גדולת האל שמצוי באחרון הפרטים. אותה שערה שממנה ואילך ניכרת הקרחת, אותו קש בודד שהצטרפותו למטען היא שמכריעה את גב הגמל, גרגר החול שמוריד את כף המאזניים.

אומרת שהיו ריקים גם החיים שלהם. דיבור מבטל, גס.

וסימנתי לה להנמיך את הקול, בתנועת אצבע אל השפתיים ומהם אל רני.

בטוחה שקולט הכל.

כפוף אל החתולה הצהובה שמוטלת על הגב, ומטלטל את הבטן שלה. והיא נאחזת בידו בארבע רגליה, אבל מקפידה להטמין את הציפורניים עמוק בתוך הכפות. ניכר שנהנית מהמשחק.

גוש מטונף, דוחה.

ליד המכלים הריקים שפרק קונפיקו. וקודם הזזנו אחד מהם, שלא ימעך את צמחי הכדן שמתמידים בכל שנה במקום הזה. רני רטן שהוריד ישר עליהם. מה איכפת לו בכלל. ואני הצעתי שנגלגל הצידה. הרי לא יכול לדעת שצומחים כאן ושחשובים בעינינו.

אוהב לשוטט בחצר בהפסקות הגשם, ומזמין את החתולה לבוא לראות מה נבט, ואת החלזונות שהתעוררו מתרדמת הקיץ. בתוך כך לא מפסיק להשמיע לה דברי קנטור והטפות מוסר שלא מכוונים לאוזניים אחרות, וכשרואה אותי מתקרבת, מודיע שכבר התייבשו לגמרי פרחי הכדן, ומה שנשאר, מרבדי עלים דקיקים, זקופים כמו מחטים.

קטנטנים, הוא מאשר, ומרחוק בדיוק כמו עשב, לכן הניח ישר עליהם. עכשיו אל ציונה, כי החליטה לרבוץ עליהם גם היא. טיפשה שכמוך, הוא גוער בקול מוכיח, ומתכופף להרים ולסלק בעדינות.

והסברתי שסיימו את המשימה לשנה הזאת, לפרוח ולפזר זרעים. ולשם כך התאמצו שנה שלמה. ממש כמו לגמור בארוחה אחת את התבשיל שטרחת עליו יום שלם. כמה זמן נמשך, שבועיים שלושה, לא יותר, ועכשיו בוודאי נושמים לרווחה ומתחילים לצבור מזון לסיבוב חדש.

הוא מתבונן בהם בשקט. כל כך חלשים ומעוררי רחמים. להשוות לחלמית או לחצב שגם כן גמר לפרוח, ותראי את העלים שהוציא, עבים כמו אגבות שעושה לו חשק לרמוס.

ואמרתי, אולי להשוות לנמלים, קטנות אבל כל כך רבות שאי אפשר לספור, ותמיד מנצחות. רעיון שגורם לו לשקוע במחשבות. אוהבת להביט בו במצב הזה. נסגר בתוך עצמו, שותק, והעיניים שנעוצות באדמה בוודאי סתם, לא רואות דבר, כי הראש נדד הרחק, עד שמתעורר לשאול מי מפחד ממי.

ומשכתי בכתפי. איך לדעת. זאת אומרת, אם בכלל קיימת אצלם התחושה הזאת. אבל אפילו כן, יש להם די סיבות חשובות יותר לדאגה. הגשם שלפעמים מתעכב, ובני אדם שרומסים בלי כוונה ולפעמים חופרים באדמה או מרססים. לא חסרי בעיות.

או מפילים עליהם מכלים.

הוא מתכופף ומעסה את בטן החתולה שרובצת הפוכה, שואל כבדרך אגב אם בגלל זה חזרתי. דיבור בלתי צפוי שנחת כמו מכה.

בגלל מה, אני נדרכת.

שאוהבת צמחים.

מי אמר.

אף אחד.

במבוכה של מי שנתפס בקלקלתו. מעורר גיחוך המאמץ שלו להעמיד פנים שסתם. לכן דבק בהתעסקות בחיה הזאת, בלי להפגיש את העיניים, ומנסה להדוף את השאלות שלי שעכשיו יורדות חדות, מבקשות לפצח.

אם זוכר את זה.

את מה.

שחזרתי.

לא.

אז מאיפה פתאום בא.

תנועת ראש מתחמקת, לטעון שבעצמו לא יודע. כנראה דיברו ושמעו.

אז למה המבוכה, כאילו נתפסת במעשה רע.

ולא עונה.

אם גיחכתי, רק ממרירות, כי הייתה תקווה שלפחות אחד שלא מסתיר ממני, ועכשיו יודעת שלא. אמירה נחרצת כמו סיכום, ואחריו, להסתובב ולחזור הביתה.

שאת מרוגזת היום, הוא נסוג, וכשנוכח שמתעקשת, לא מתכוונת להסתפק בשיירים, מותר סופית ומסגיר. כמובן, סבתא מריקה ששמעה מאימא. באמת רק זה.

ובוודאי ביקשו לא להגיד לי.

הוא מחייך כאילו אל עצמו. שואל אם עוד כועסת עליו.

מאוד.

ולא מבין למה. הרי סיפר. נשבע שהכל. ואני התעקשתי שמי שמשקר פעם אחת, כבר לא ראוי שיאמינו לו.

ונכנסת הביתה. תגובה ילדותית שמעוררת גיחוך, אני יודעת.

אחר כך מול יונה שיצאה להזהיר מפני הבוץ. תמיד חוששת שיתלכלך. אולי האזינה למלמולים שלו שעזבתי כועסת, מפני שהמשיכה אלינו. מקישה בדלת ונכנסת בלי להמתין לאישור.

אישה קטנה, שאפשר לתת ציון בינוני בכל תחום. לא תסובב את הראש אחריה אם תחלוף ברחוב.

לא תזכור שהייתה. אולי לכן בחר בה למלא במהירות את המשבצת הריקה. חשש שאם יאריך

בחיפוש, יעלה מוגלה הפצע. והרי בעצמו לא מהטיפוסים שמלהיבים נערות בזכות קומתם

ושריריהם. גם לשפוט את הבחירה על פי תוצאותיה, שחייבת להודות שיקשה לבוא בטענות.

משערת שלא היה מוצלח יותר הפרי, אילו היה צרוף המשתתפים אחר, ולא אשמתה שיחיד.

להטות אוזן לתשובה המתארכת של אימא. עונה בפירוט על הדרישה בשלומה. לא פחתו הכאבים

בחזה וגם השיעול. לא מבינה לשם מה תוספת השנים הזאת, שמשופעות בייסורים ובלי ברכה

(שוב). אבל מה יועילו התלונות אם לא בידינו. דיבור מתחסד, כי מוטרדת מכל מיחוש, מקפידה

בלבוע בדייקנות את הגלולות וסמי החיזוק וכל השאר, כאילו בהם סוד חיי הנצח. הקול שלה מגיע

עד אלי, אבל לא תנועות ידיה שבוודאי מתלוות להטיית ראש, מצביעות לעבר חדר. אולי בתוספת

חיוך של שותפות ותמיכה.

הי חוה.

עכשיו תגיד על הגשם שבוודאי סיבה לשביעות רצון. תחקור אם משבש את עבודות הקטיף. ירד

בשטף בזמן שהייתה בדרכה הביתה, גם ברד, עד שנאלצה להאט את הנהיגה. ממש התקשתה

לראות את הכביש, וכל הזמן החשש ממי שעלול לפגוע בה מאחור.

לא אוהבת את החורף.

ראתה אותי בחצר, אבל עד שסיימה לאכול ויצאה כבר נעלמתי. כתחליף זכתה בהרצאה מאלפת

על פריחת הכדנים שמסתבר שהחמיצה. תמהה איך לא הבחינה שלא סתם עשב בר שמבצבץ בכל

מקום רטוב. הרבה יותר מכובדים, כי נמנים על צמחי הבצל. ממש הופתעה מקיומם של מעמדות

גם בטבע, ושמחתרים ביניהם על כל פיסת קרקע. עומדים בשורה הזרעים והבצלים והפקעות,

מצפים במתח לאות הזינוק, וכשמרגישים בטיפות הגשם הראשונות, פורצים קדימה להשיג.

כך הסביר לה. וכשהתקשתה להבין על מה התחרות, הציץ בה ברחמים. כמובן על השמש ועל

האדמה שדרושה לשורשים. נדמה שכאילו שקט ומשעמם, ובאמת מלא אלימות וכוחניות ומתח.

גם יעץ לה להטות אוזן, אולי תצליח לשמוע את הצעקות שלהם, ושמקללים זה את זה, בעיקר

הסרפדים. לא בטוחה שדיבור מתבדח, כי בלי חיוך.

שבהזדמנות אסביר לה את עניין הפקעות.

מתחילה לתפוס את יתרונות הכפר, שלא כל כך משעמם כפי שחשבה. הבעה מהתלת על פניה.

והתפעלתי בקול ממתקפת הדיבור שאחזה בה, ומההומור. אם מפני שהיה יום מוצלח בעבודה, או איזו בשורה מרנינה אחרת. לא משתפת אותנו בשמחות שלה.

עכשיו מקרבת את הכיסא האחד אל המיטה שלי, מושכת אתנחתא של שתיקה לאפשר מעבר לאווירת רצינות, ומבקשת לשאול על ענייני, כי נשמעים דיבורים בכל מקום.

והבטתי בה בשתיקה, וגם היא. כך בעיקשות. לא יודעת מה ההבעה שמתיישבת על הפנים כשכך. ואם ניתן לקרוא בהם את ההרהור שאפשר לתרגמו לתמיהה, מי את שאפתח את לבי לפניך. לכן בתערובת של התנצחות וזלזול, אולי בוז, ומחשבה שמדלגת אל חלקת הזיתים, איפה שראיתי לפני ימים אחדים שפעת פטריות רעל.

אולי שנאה.

לדחוק הצידה את רגש הרחמים אל זו, שפתאום מוצפת עד גדותיה ביטחון, כשאומרת בטון של כהן מוודה, בחייך חוה, אולי באמת זמן לשיחה רצינית.

רק את זה. חה חה.

ועיניי שלא מבינה את היזמה שלה, וכשאגיע למסקנות אדאג לידע את כולם.

לא מבינה גם אני, היא מתעקשת, וגם לא את הניסיון שלי לפטור אותה באמירות מתחכמות. כבר מזמן תהתה על ההתנהלות שלי, ואיך משתלבת בריקנות הזאת שאולי מתאימה למי שריק בעצמו, או שאין כל ברירה לפניו.

אלה הקשישות שעם כל הצער, כבר מאוחר לחפש עבורן מוצא.

ושאלתי על אימא שלה, גברת מנטבר, שקשישה לא פחות, וטרודה בהפרשותיה ובהפרעות הנפש של אדון מנטבר, שפעם היה בטוח שמנהל את העולם במחלקת הגינון העירונית. אם חושבת שרוותה אושר רב בחייה. רב בהשוואה לאלה כאן, שעד כמה שזוכרת, לא נראו משועממות אף פעם. מבטיחה לבחון את השאלה עם אימא שלי.

הצחיקו אותה מאמצי לפאר את מה שמסכמת בשתי מילים, עמל ומחסור. לא שמותחת ביקורת. גם חלילה שיישמע כזלזול בחשיבות מפעל ההתיישבות והתרומה להיסטוריה הלאומית. ביטויים מהספר. אבל בצדו מה באמת הייתה מנת חלקם, מלבד עמל ומחסור. זאת דעתה. ואחרי הרהור, את התוספת, ריקנות, משמע שלוש מילים. בטוחה שהיו ריקים גם חייהם.

סופי

דיבור של מריקה שמעביר בי צמרמורת אפילו כשבצורת התבדחות. לתהות איך להגיב בלי לפגוע, איך לחייך, מפני שלזה מצפה. לא מעלה בדעתה להשוות באמת, וחלילה שיתפרש כהסכמה מצדי, לכן למשוך רחוק. ואמרתי, אם חושבת לפעמים מה יהיה כשתישאר רק אחת מאתנו. איך יימשכו מסיבות הקפה של עשר וארבע. אולי ביחידות. וכלל לא לקנא בה, בזו האחרונה. הו, היא נחפזת לתקן אותי, להדגיש שזו לא נכללת בין דאגותיה, ומוטב שלא אשגה באשליות, בתחרות הזאת ניצחונה מובטח.

בזמן שלוגמות יחד. עיסוק שמשתבח עם הזמן כמו יין, שמתארך, כי לא ממהרות לשום מקום. לפעמים נושאת אתה פרוסות מעוגה שאפתה, במספר קצוב, קבוע. סוג שלא טומן הפתעות. וקודם נזכרת שביקשה לשאול, לברר אם פוקדים אותי חלומות. לא מתכוונת לחלומות בהקיץ, כשלא עולה בידך להירדם, או סתם כשרוצים להעביר את השעות. מתכוונת לחלומות אמיתיים. ומוכרחה לבדוק, להתאמץ להיזכר, ולהודות שכבר זמן רב לא היו. ואצלה דווקא להפך. פתאום התחילו לפקוד לילה לילה, חדים וברורים שגורמים לה לחוש מבולבלת, כי מחזירים לשנים רחוקות.

לפקוד, זו המילה שהשתמשה.

נחמד, אמרתי.

כשהם לעצמם, אולי באמת, לא מתווכחת. אבל כתופעה, לא יודעת אם לדאוג.

פתאום צץ בראשי החשד, עושה להידרך, שאולי כמתגנבת, מתחילה במכוון ממרחק ולאט לאט תגיע אל הפטריות ההן, אולי הן שגרמו. הרי ישנן כאלה שקוראים פטריות הזיה. מעכשיו תבדוק כל שינוי, כל מיחוש, אם לא בגללן. ושאלתי על מה. על מה חולמת.

על זמנים רחוקים. פתאום בתוך מהומה בבית הספר. טעתה בתאריך ולא הגיעה למבחן בלימודי הדת. עכשיו לא תהייה זכאית לתעודת גמר, לפחות לא בקיץ הקרוב, ומה יהיה. סתם כך תלך לאיבוד שנה שלמה. לא מצליחה להבין איך קרה. בטוחה שאצלה בלוח רשום מועד אחר, הנה בבקשה. היא מחטטת בין המחברות, מחפשת את היומן. היה חייב להיות כאן בתיק. תמיד כאן, לא מוציאה אף פעם. רק רגע בבקשה. אבל צועקים שתכף ייצא האוטובוס. לא יכולים להמתין. ורואה שמתחיל לנסוע, והנה תאחר גם אותו. ממש הקלה שהתעוררה.

יכולת להישאר שם, אני מתבדחת, צעירה ונאה, עם הבחינה או בלעדיה, ולאן התעוררת. גם אחרים, היא אומרת, שבהם ממש ילדה. היה שם מגרש משחקים, והיא חגה במין נדנדה מסתובבת, כזו שיש ארבעה מושבים, וכשכבר החלה לנוע, הבחינה שלא קשרו, נשארה פתוחה הרצועה. וצעקה. יודעת שטיפול ברגע שתגיע אל הנקודה העליונה, אל שיא הגובה. תמיד פחדה מגבהים.

היא משתתקת ומתבוננת בי. אם אין לי חלומות כאלה.

לא, אני אומרת, ואכלתי מהפטריות ההן ממש כמוך.

היא נרתעת. הפתעה במבט שלה.

אם, אולי, בגללן.

כאילו לא לזה רמזת.

ולא מרפה המבט שלה. חבויות העיניים בגל של קמטים, קטנות ודהויות, כל צורת הפנים מעוקמת כמו סחבה בלויה, ואיך הייתה פעם בהירה ורעננה, קלילה כציפור שהביאה שמחה ללב של מישהו. בסוף אומרת, עכשיו החזרת לי. כך בלשון סתומה. וכשרואה שלא הבנתי, מסבירה שעל העוול שגרמה לי פעם. היה כמו קוץ שתקוע בבשר שלה כל השנים, והנה התאזן החשבון. זה בצחוק, היא מזדרזת להוסיף, מפני שאת הרי נפגעת פעמיים, וכלל לא עשית. לכן לא מוצלחת הבדיחה.

ואמרתי שלא חולמת, אבל המחשבות לא מרפות. הרעיון לסיים בארוחה חגיגית. יכלו למצוא את כולנו סביב השולחן, אולי מעוותים על הרצפה. בטוחים שטעות תמימה. ועוד, שגם את הילד.

סינלה

הפתרון שמציעה מטי, דף מודפס שיופץ בכל הבתים, והכותרת, חוצפה. כך, מילה אחת באותיות גדולות שמושכות את העין. להשתמש בנשק שלהם שאף פעם לא הכרנו, ושיכולים את החוכמה הזאת בלא פחות כשרון. דיבור בעמידה, מה שמצביע על סערת נפש, תוך שפוסעת מצד לצד, מזיזה כיסאות, משפטים קטועים מרוב רוגז. והצעתי לפתוח חלון שיתאוורר החדר, ממש זיהום אוויר. אמנם מסכים שהתנהגות מנוולת, אבל כבר זכיתי בשנותי הארוכות לשמוע מילים מטונפות הרבה יותר. לשמוע, ענתה, עניין אחר לגמרי, וזה כי מאבדים את השליטה, עלולים להגיע אפילו לתגרת ידיים. אבל לכתוב ולהפיץ בבתים, צעד שעושים לאט, במחשבה, קודם בעט ואחר כך להדפיס במכונת כתיבה, שבוודאי עבודה של הפרינצסה, גברת צליוק, במשרד שלה, בסוף עוד לעבור ולתקן את השגיאות.

זאת אומרת, די זמן להירגע, למחוק ביטויים מכוערים.

והרגעתי שרק התחלה, חכי ותראי. כל מיני רוחות חדשות שמגיעות מבחוץ, רעיונות שאי אפשר לחסום בגדר, כי רוקדים על המסך בכל בית. אחר כך מתפלאים שמתרחשים דברים שקוראים רק בעיתון, למשל לשים רעל.

עכשיו תשב בשקט ותנסח, היא מאיצה.

דף תעמולה שחילק המנוול לכל התושבים, עם השם, מוקד, ובסוגריים מילקנדוב. ומה שמבקש, להיבחר לראש ההנהלה. רעיון חצוף כשלעצמו, כי בקושי אתנו שלוש שנים או ארבע. כל הזמן עובד בחוץ, בממשלה, ואת המשק מעבד במיני דרכים שלא מחייבות להחזיק ביד טורייה או מזמרה. תופעה שלצערנו כבר לא סיבה לזעזוע, כי לא יחיד בהתנהלות כזאת. עניין אחר, הצגת המועמדות לתפקיד המרכזי, לשאוף לנהל את העולם, מה שלא העזו להעלות על דעתם גם ותיקים ומושרשים ממנו. ומפיץ נייר שמסביר למה.

מה שהקפיץ את מטי, ששרבב את שמה, ובאותיות מודגשות.

לכלך, היא מתקנת, ועוד תחב אצלה בדלת. לא הצליחה להירדם במשך שעות אחרי שקראה. הוד מעלתו המיניסטר האשים בהסתאבות ובקבלת טובות הנאה. קנוניה של חבורה שלמה עצמודה לצלחת כבר עשרות שנים, וטורחת להבטיח את אחיזתה. שואל, איפה השירות לציבור. לאן נעלמו טובת הכלל והדאגה לחיי קהילה. לנחש איך זכתה במשרתה, המזכירה, גברת קריצמר, ומה הכישורים שנתבקשה להפגין, ובוודאי לא באורח חד פעמי. תשלומים שנפרסו לה ללא מגבלת זמן.

כל אחד והנאותיו, כתב אדון מילקנדוב, יערב לו ויבושם לו. אבל למה יושת התשלום עלינו, הנה דוגמאות.

ובזה אחר זה גובבו מעללים, החלטות, הקצבות וסתם פטפוטים חסרי שחר שכל מטרתם להבאיש. כל דוגמה בשורה נפרדת, מודפסות כמו מילות שיר. אוסף שלא ליקטו ביום אחד. יושת, הדגשתי למטי בהעוויה של מי שטועם מעדן, והסברתי לה שהטוב ביותר, להתחמק מן הפרטים, ולהשיב מנה אחת אפיים, באמצעות הזמנה שאדרבה, יבוא המעונב הזה, גואל העמק ומייבש הביצות, ויקפיץ במטה קסם את מחירי התוצרת. או שמא יעדיף לחסל סופית את ענפי החקלאות, וכך לפתור אחת ולתמיד גם בעיית רעש הטרקטורים בשעות המנוחה ובשבתות. באמת למה יושת עלינו העול, כשהמענה ממש בהישג יד, תלוי מול עינינו, לקטוף ולאכול. ממש בשיטה ואפילו במילים שלו.

הצחיק אותה, ורק שהשמטתי את התפוח. בדיוק המשפט שהשמעתי באוזני חוה מנטו בעת שטרחנו על סידורי הקבורה של איזידור אשכנזי, אבל אז היה תלוי מול עיני התפוח, כך זוכרת, או אולי היה זה אפרסק. כבר עברו כמה שנים ועלולה לטעות.

וביקשתי להניח לזו.

לא נושא ללגלוג, עכשיו שסגורה בבית, מולעטת בתרופות הרגעה. פרח נובל שספק אם נחזור לראות מתרוצצת על הטרקטור, גוררת מכלים שקטפה במו ידיה.

פרשה עגומה שאיך מתחברת לעניינינו. רק כעוד הוכחה להידרדרות הכללית שצוברת תאוצה ולא תיעצר אלא בתחתית. מפני שעכשיו מה יהיה על המטעים שלהם, גם של השכנים אשכנזי, שלפחות היה מי שנתן עליהם את הדעת. פתרון חלקי מאוד. מזכיר לי שרשאי להתפאר ביכולת חיזוי, ראיית הנולד. שחזרתי והתרעתי שלא משימה לאישה. חרף כל הדיבורים על שוויון, ואפילו אחת שחרוצה במיוחד. מה שטענתי לא אחת גם כלפי האחרות, אסתר מדזר או ליסה. ורק שזו עוד הגזימה במה שהעמיסה על כתפיה, קטיפים וריסוסים ועיבודי קרקע, אפילו צחקו שמפעילה משור מכאני. מה פלא שהסתיים במהומה, עם אמבולנס ואשפוזים ושטיפות קיבה וחקירות משטרה. מין דיסה שבישלה לעצמה, לטעון שלא רק שרקחה במתכוון את תבשיל הפטריות מתובל בנוזל שמדביר כנימות, אלא זקפה לזכותה גם את מותם בטרם עת של הקשישים איזידור וברוך מנטו. רצתה לחסל את כל החבורה, חה חה. ולך תסביר שסתם, התמוטטות כללית, וחלילה להתייחס ברצינות לפטפוטים שלה, ששייכים לתחום הפסיכיאטרי. ילדה מסכנה שזקוקה לטיפול נפשי.

להסביר לאנטיפתים במדי שוטרים.

היה אדם יקר, אבא מנטו. לשמוח בשבילו שהקדים להסתלק, ורק צר על סופי. לחשוב שפעם, בהחלטה של רגע, יכלה להיות נאוות ביתי. במקום זאת רק מרירות ודאגות, ועוד הפרשה ההיא שבוודאי לא הוסיפה בריאות. לעת זקנה, במקום לשבת במנוחה ולהשתעשע בנכדים, הנה סיפור לקינוח.

היה חיוך על הפנים של מטי, שכבר במצב ישיבה, צמודות הידיים בין הברכיים, והגב נמתח קדימה לבל תאבד מילה. כל כך הרבה חדשות, היא מתפעלת. לא ידעה על החיזור הישן, גם לא את עניין החקירה. זה, הרי, מפני שהתבצעה רחוק. קודם בבית החולים, שכמעט שבועיים, ואחר כך שלושה חודשים במחלקה סגורה שמייבשת את המוח בתרופות. לא בקלות קיבלו את הגרסה שלנו, זאת אומרת, שלי. אפילו העלו רעיון לפתוח את הקברים.

ורטנתי, עכשיו כבר יידעו כולם, כי מוכרחה לספר בסודי סודות לבעלך, וממנו לארדיטי, ועוף השמיים ישלים את המלאכה.

אם מבינה את כובד הסוד שנחשפה אליו בגלל הפטופטים שלי, ומה חייבת. אחת שבקיאא במשחקי התנצחות, לא ממחרת להשיב, לחלק הבטחות שלא יקוימו. במקום זאת עדיף להאשים, לטעון שתחבולה מחוכמת להתחמק מהנושא שעסקנו. מבינה שלא בראש דאגותיי, אולי מפני שעיקר החצים דווקא אליה, האשמות מבזות, כי אישה, ובאוזניים שלי מצלצלות דווקא כמחמאות, מקור גאוה על כיבושים.

גברברים כולכם, היא מטיחה.

בתמימותה האמינה שאתייחס לטענות עצמן, שאשיב ברשימת הישגים, הצלחות, ומילים קשות על ההערות שבתחום האישי, שרומזות ליחסים שבחדרי חדרים, ושבלא הכחשה, כאילו אישרת.

והצצתי שוב בדף שהפיצו, לשאול למה בדיוק מתכוונת. אולי ראתה נייר אחר, כי לא מוצא את הרמזים המגוונים בזה שכאן אצלי. והאם לא מגזימה בפירושים שנותנת לכתוב, מעניקה משמעויות ששולפת מדמיונה. כך תעורר בעצמה את הלשונות הרעות לטבול בדבש.

ניכר שזועמת. לא במצב רוח למשחקי היתממות. גם לא להתחכמויות, שאם כבר נקטו בביטוי התמוה, תשלומים, ועוד כאלה שבפריסה, אולי הזדמנות לגבות את המגיע ממנה לחודש זה, שכבר אנו באמצעו. וקריצה.

חזיר שכמוד.

את זה לאוזן של שמש רודיטי שפתאום נכנס, ומסתכל בנו, כולו תמיהה.

מריקה

כנראה לא מצא חן בעיני רני ההסבר שלי שכמו התחכמות. בחן אותי במבט של ילד, תערובת של תום וסקרנות וחשד, לטעון שאין בכלל אלוהים, אז מי מעניש. בוודאי שיש, צחקתי.

הכל בגלל שלא מזדרזים למות. קודם עושה שמקומטים וכפופים, סימן שהגיע הזמן לסיים. וכשרואה שלא מבינים את הרמז, מתחיל להכות.

מין כאב חד בגב ובפרקים, שממש לא מסוגלת להתרומם מהמיטה. עונש מיוחד לאנשים רזים כמוני. אולי בגלל הקור שחודר לעצמות, אולי מהלחות. וצריכה בתנועות איטיות, בזהירות, עד שמזדקפת.

הצליח, הוא מסכם בסיפוק, ועכשיו תישארי כל הזמן בעמידה. עכשיו תזדרז לצאת, שלא תאחר את ההסעה.

כבר בן אחת עשרה, ועדיין קטן ועדין, משב רוח רענן בתוך אוסף הנשים החולות שהתרכזו בבית הזה. מאז שעברו שתיחן, סופי וחווה, לגור אתנו יחד, ואת הבית השכירו. רעיון שהגה סינלה, למצוא מקור הכנסה עבורנו, מציע שיגורו אצלי בחדר השינה הריק, תמורת מחצית משכר הדירה שיקבלו. חושב שסידור הוגן וטוב לכולנו. במקום זאת הצעתי שנצטרף יחד את כל ההכנסות וננהל קופה משותפת. סידור מתאים, הסברתי לו, כי זקנות שמהר מאוד יזדקקו לסיעוד, ואי אפשר לדעת מי קודם. על זה להוסיף את חווה, את הבעיות שלה.

הדעה של סופי, שהפגעים לפי הגוף של הבן אדם. מי שרזה כמוני, עושה לו דלקת בעצמות. ואצלה, פוגע בדם. גם סוכרת, גם המוגלובין בכמויות שמעוררות פחד. דוקטור רסקין אמר שחייבת לאכול פחות, ולהקפיד על מה שאוכלת. תביטי על הצורה שלך, איך השמנת. וענתה שחשבה שלא איכפת, כי כבר אין לקראת מי להתייפות, אבל את הצרות האלה לא הביאה בחשבון.

בתחילה הציע סינלה למכור את אחד המשקים, ובמקומו לרכוש דירה משובחת בעיר, שתושכר בסכום גבוה. כך תצטרף לאגודה משפחה צעירה ופעילה, בלי שמישהו ייאלץ לעזוב את הכפר, ועוד נרוויח למחיתנו. ויונה העירה שהייתה מעדיפה מהלך שיגרום לחלק מאתנו לעזוב. מתכוונת לעצמה ולרני, והיתר, לפי מה שרוצים. גם מוכנה לצרף לעסקה את הבית שלה, ובתמורה תשכור דירה בעיר לה ולילד. אפילו בתוספת משהו מהמשכורת שלה.

את זה לקראת שנת הלימודים הבאה. מאוד מבקשת.

סינלה דחק בנו שנחליט, וסופי השיבה שנשקול את ההצעה, אבל מסופקת מאוד אם תתקבל. תשובה תהייה בימים הקרובים. היא דיברה בלשון רבים, אבל לא הביטה בי. אחרי שהלך הסבירה שבטוחה שמזימה. מחפש מציאה לבת שלו, ואיך ישלמו אלה מחיר ראוי. רק תתחילי להתדיין אתו וכבר הסתבכת. לכן מעדיפה להשכיר וגם את ההצעה שלי לקופה משותפת, אם לא התחרטתי בינתיים.

ועשינו.

עכשיו מציצה בי משולחן האוכל, מבט שכולו רחמים, אומרת שנראית כואבת. הכי קשה בבוקר, אני מסבירה בפעם האלף, נוטלת את הקפה שהכינה לי, ולאט לאט מתיישבת. איפה חוה.

שאלה מיותרת, כי כבר כמין שיגרה. היציאה שלה לאסוף את הביצים, ולהסיע אותן אל מחסן המיון, וממנו אל החלקות שעדיין באחריותנו, אותן שבהמשך החצרות. רק הן, וכל האחרות הוחכרו לדוויקו פרץ תמורת תשלום שנתי זעום. עדיף על לא כלום, הסביר סינלה, ובוודאי על הפסדים. נשבע שהזיע קשות עד שהצליח להשיג גם את הפרוטות האלה. זמנים קשים, שאינך יודע אם יישאר משהו עבור ימי העבודה שהשקעת, אחרי התשלום על המים והדשנים וחומרי הריסוס והפועלים. מפציר שנאמין לו. ואמרתי לסופי שכל מה שתחליט היא. לא מסוגלת לבדוק את החשבונות שרושם על הנייר. בסדר, אמרה סופי. הפנים שלה היו קפואות, וניכר שכועסת. וכשקם ללכת, פתאום התעוררה, כאילו נזכרה, קוראת אחריו שלא כולל את החלקות שכאן ליד הבית.

עוד נשארה לעמוד כאילו מעכלת, בסוף אמרה, חסרי בושה, לא ינוחו עד שיטרפו את הכל. ופנתה אל חדר השינה שלהן, ממלמלת, נלך לישון. את זה אל חוה שישבה בצד, והידיים שלובות על החזה שלה, אוחזות בכתפיים, כאילו מתגוננת ממכה, ושותקת.

כך מאז ששבה, ומיד נהיו מטרידות השתיקות שלה. כאילו אילמת. וסופי הסבירה שבגלל התרופות, שמטשטשות את המוח, את המחשבות. אחר כך התחילה במילים בודדות, להביע סירוב כשהצעתי חביתה לארוחת בוקר, או לבחור בין קפה ותה. עד הערב ההוא שפתאום פנתה אלי בשאלה, ומההפתעה, כאילו אבדה לשוני.

לאחר ארוחת הערב, שתמיד נשארות לשבת עוד שעה קלה. מנהג שהתחיל בהמתנה שתסיים האחרונה את התה שלה, ולאט לאט התארך למין שתיקה נמשכת שאולי הרהורים, סתם כך, בשקט. גם רני, שקלט במהירות את הוויית הדממה ומתחבר אליה גם הוא. ופתאום דיברה. ביקשה לדעת איך היה. את זה בשלוש מילים רצופות, שלא מסבירות די, ושאת הדבר שבו מתעניינת מכנה, זה. איך זה היה. והפניתי את המבט אליה, עדיין נדהמת מעצם הדיבור שפתאום בא ללא כל אזהרה. וראיתי שמתבוננת בי, זאת אומרת, שאלי מכוונת השאלה. ומלמלתי, מה. מה שעשיתם.

בוודאי התארכה השתיקה שלי, כי ניסיתי להבין למה מתכוונת, להיות בטוחה. כי כאן במטבח, בנוכחות סופי והילד הזה שלא רחוק מגיל עשר, ושדווקא מפני שמשפיל את העיניים אל הרצפה, ברור שמתאמץ לקלוט כל מילה. והתחננתי בקול חרישי, חוה, וללא הועיל. לכן לחשתי שהיה נפלא.

אז הגיע שתמותו.

ושאלתי, למה. ולא מספיקה לזכות בתשובה, בגלל ההתערבות של סופי, גוערת בה לחדול, קוראת, די. וזו עונה בשקט, גם את. האם בטוחה שרק בפעם היא. איך יכולה להיות בטוחה. יודעת שזה

מה שחיפש כבר בפגישה הראשונה, לכן דאג לשכנע שיבואו לכאן. וצלצול הסטירה שקוטעת אותה
לשנייה בודדת, ושוב.
שואלת אם גם אני.

מה

רצית כבר בפגישה ההיא, במשרד שנפגשתם.

הייתה שיחה. לא זוכרת שהתאמץ לשכנע.

אז אפילו גרוע יותר, אם לא היה צריך.

ואז התגובה של סופי, שכמו הסתערות. אוחזת בה ומושכת להקיס, בכוח שכבר מזמן לא לפי
שריריה. לכן נושמת בכבדות, ממשיכה להיאבק עד הפרוזדור ואל דלת חדרן.

מקצה הברוש שליד שעון המים שוב צרחו העורבים זעקות אזהרה. כך תמיד כשפותח את הדלת האחורית לצאת לחצר, ולא מפסיקים להכריז שמגיע אויב. מה שפעם הצחיק את חוה, אמרה שנדמה לה שמתכוונים במיוחד אלי. וניסינו להיכנס ולצאת, פעם היא, ופעם אני, ובאמת.

בתקופה שעוד היינו צוחקים יחד שנינו.

והסבירה שמזהירים מפני סכנה, אולי חוששים שאטפס למעלה אל הקן שלהם. מה שבכלל אי אפשר, זאת אומרת להגיע לכזה גובה. אז אולי זוכרים שגירשתי מעץ הפקאן.

כי גנבים. אוהבים לתפוס במקור אגוזים, ולהפיל על הכביש כדי שיתפצחו. ואמרתי שלא שלהם העץ הזה, ומי שצריך לכעוס, דווקא אנחנו, והתפקיד שהם, להתבייש.

לכנות חוצפנים.

וצחקה. לא מבינים ששייך לנו כי שתלנו והשקנו וזיבלנו. ציפור שדי חכמה לפצח אגוזים בתחבולות, שכל זאת את עניין הרכוש לא מסוגלת להבין.

ואמרתי, זה הברוש הכי גבוה שראיתי.

עכשיו כבר ממש קיץ, וכל עצי הפקן שהיו בשלכת מכוסים עלים ירקרקים, ובין העלים תלויים גבעולי הפריחה הזכרית, שעוד מעט תנשור ותלכלך את החצר. לכן יכולים לעמוד איפה שרוצים, כי אין מה לגנוב. בכל זאת צועקים נגדי, ואני מחזיר במין חיקוי, קרע קרע.

חוה עוקרת סורים בחלקת האפרסמונים. כאלה שצמחו משורשי העצים, רוצים שנחשוב ששתילים חדשים, אבל לא, לא יתנו פרי, לכן רק נזק. היא נועצת את המזמרה באדמה ומשתדלת לחתוך אותם הכי עמוק, ואני מצטרף אליה לעזור לגלות אותם בתוך העשב. לך יותר קל, היא אומרת, כי צעיר והעיניים רעננות. ובאמת מצליח להבחין בקטנטנים שממש דורכת עליהם ולא רואה, אפילו שממש לידה. הנה.

גם את האקריות. מין קטנטנות שמוצצות את קליפת הפרי, לגרום שיהיה שחור, ואז מוכרחים לזרוק. וכל העבודה שהתאמצת לגדל מתבזבזת סתם. לכן צעקתי, הוי, כי ראיתי אותן, אדומות וצפופות, וחווה מיהרה אלי לברר מה הרעש, אולי נחש. יודעת שלא צווח סתם.

עולם מתנועע, הסברתי.

מלא צמחים גדולים וקטנים, והחרקים מטפסים עליהם, גם זה על זה, מתנפלים לטרוף, לאכול, ואף פעם לא נגמר. הכי טיפשות הנמלים, לא מפסיקות לאסוף את מה שהתפזר, מתאמצות לנקות את הזבל. ולזחל לא איכפת הלכלוך, ממשיך לכרסם את העלים, להפיל שאריות. בסוף מתרגזות וסוחבות גם אותו. אפילו החגב שענק לעומתן, בכל זאת נענש.

לרחם על הצמחים כי שקטים, לא יכולים לברוח, והזחלים נושכים ונושכים, גם הכנימות, בכל זאת ממשיכים לגדול, לא מוותרים. אומרים לחיפושיות שימצאו אם רעבות, ולא איכפת. בסוף מי שאר אחרון, ממש צחוק.

לא מפחדים גם מחוה, מהמערך שלה שמרסק לגמרי. וכשהולכת, תכף מתחילים מחדש. הכי מנצחים.

ואמרתי לה שאולי ביחד כל אלה, מתלחשים בשקט, והנמלים מביאות את הכנימות, את האקריות, מחביאות מתחת לעלים שלא יגלו.

מחר בבוקר ארסס את כולן, היא מרגיעה.

יבואו אחרות.

יכול להביט עליהן ימים שלמים. נדמה כאילו כל הזמן באותו מקום, אבל אם מתבוננים בסבלנות, רואים שלא. או לשכב בעשב ולעקוב אחרי חיפושית שחורה שהולכת בין הגבעולים, חושבת שבתוך יער. פתאום פוגשת עכביש. פתאום זבוב. וכשהיינו בעיר אמרתי לאימא שאין על מי להביט, וענתה שיכול לקרוא ספר.

כך בכל יום.

הייתה מתרגזת, אומרת שלא חסרים זבובים, אם מחפש דווקא כאלה. חושד שלם רבנו עד שנפרדה מאלברט, החבר שניסתה ולא הצליח, וחזרנו לגור עם סבתא. וכבר היו גם חוה וסבתא סופי יחד באותו בית. אימא אמרה שלא די להכיר את האיש, וצריכים גם את החברים שלו, לבדוק אם לא פושעים.

לכן שאלתי את חוה על המילה אהבה, שאומרים האנשים, ומתכוונים כל אחד בצורה שלו. אצל האחד בגלל המשפחה, והדוגמה, אימא או סבתא. והשני, סתם, כי מצא חן בעיניו, וצריך שיהיה פחות. להשוות לאימא, שהכי קרובה לילד, ממש נוגעת, ולעומתה סבתא שברוח יותר גדול כי נכנס באמצע הבן שלה שהוא האבא.

רק דוגמה, הסברתי.

וענתה שלא יודעת.

כבר לא שותקת כמו אילמת, אבל גם לא מסבירה בסבלנות. רק בקיצור ובלי לחייך, או שאומרת שלא יודעת.

תירוץ.

והסברתי שלפעמים בדמיון, שואל את עצמי את מי אוהב יותר, את אימא או את סבתא, וכמה אוהבות בחזרה. לפעמים יודע את התשובה הנכונה ולפעמים לא.

ושאלה מה התשובה הנכונה.

את אימא כמובן, כי בלי שום רווח.

ואומרת שלא בטוחה שכל כך פשוט. לא כמו חשבון, למשל, או למדוד מרחק בסרגל. תלוי באנשים, בלב שלהם.

ואת.

מה אני.

כמה אוהבת אותי.

וחיכיתי שתפרוץ בצחוק. אפילו שכבר כמה שנים לא עשתה. מאז הארוחה המקולקלת שבישלה פטריות, לא ידעה שמורעלות, וקלקלו כולם את הקיבה, והיא הכי הרבה, עד שהיו מוכרחים לקחת לבית החולים.

כולם חוץ ממני, כי שונא פטריות.

עכשיו מכניסה את המזמרה לכיס, ובטורייה מנסה לרדת לעומק עד השורשים. ובזמן שחופרת, שואלת את הדעה שלי, מה חושב.

חושב שאולי כמו בין חברים.

ופתאום נדמה שחוזר להיות כמו פעם, כי לא מתאמצת לקצר, מספרת על החברים יונתן ודוד. אחד שהיה בן מלך, והשני נהייה מלך בעצמו, אבל רק אחרי שההוא נהרג במלחמה. איך הסתכן להציל, להזהיר מהכעס של אבא שלו שממש השתולל, זרק את החרב כי רצה להרוג. לפעמים יכולה להיות הכי חזקה, אהבה בין חברים. וחוץ מזה, אני הרי דודה שלך. ותיקנתי, שכאילו דודה. אבל אפילו היית דודה אמיתית, לא הייתי אוהב אותך יותר.

רוח לילית שמטלטלת את התריס, נסגר בטריקה שוב ושוב, וגם צלצול החלונות, סימן שעזה במיוחד. אולי בגללה התעוררתי, ועכשיו שוכבת בתוך זמן שלא נגמר, בתוך הרהורים. לכן להדליק את הרדיו, להאזין לשיחות הלילה שמנהל הפסיכולוג ההוא, עם אנשים שבוודאי מתקשים

להירדם גם הם, ובהפסקות משמיע מנגינות שיפות להרגיע, ואולי יחזירו אל השינה. מישהו שעוצר את המשאית בצד הדרך, מספר על חיים נכזבים, על משפחה וילדים, ואשת בית כנועה שמתאמצת להנעים במעשי ניקיון וסדר, ובמעדני מטבח. שיגרה שאולי משאת נפש, ורק זיכרון ישן שלא מרפה על אהבה לאישה נשואה שהכיר בנעוריו, אם לשניים, פרשה סוערת שנקטעה כיוון שחסרת תכלית, ושגרמה לו להיחפז ולהקים בית משלו. אין בלבו טענות על זו, חלילה, ורק תחושת החמצה. עשרים ואחת שנים, הוא עונה, פרק שאין להשיבו לאחור, גם אין הצדקה להמירו בניסיון חדש, שבהכרח ייבנה על חורבות. מבקש להשיח את לבו, לספר שבכל לילה בנסיעותיו הארוכות, לא חדל להרהר, לכאוב, להתיישר. לא, מעולם לא גילה לאישתו, לא שיתף. למה להכאיב. ועוד בטרם תבוא תגובת המראיין הוא מנתק את השיחה ונעלם בחשכה.

עכשיו שיר שבא לחצוץ בין הדיבורים, מצטרף לקצב נחירותיה של אימא, נמוכות ויבשות. לא מופרעת כלל מצלילי הרדיו, וכבר זמן רב עלה בי החשד שהולכת ונחלשת שמיעתה. עיני עצמות, ואט אט משתלט ענן של טשטוש, גולש פנימה ומערפל את חדרי המוח, מתיישב בכל הסדקים. ואז המראה המוכר של עלי שלכת צהובים שמשייטים לאיטם לעבר אופק שאין לו קץ.

תמיד כך אחרי שבולעת את התרופות שלי, שעושות להפסיק את הקפיצות, את הצבעים המתחלפים, פתאום אדום, פתאום כחול, אלומות אור שדוקרות וכבות. מפסיקות גם את ההרהורים המרגיזים על רני, שמתעקש שרק כינוי חיבה, ולא באמת דודה. הרי לא יכולות להיות שלוש סבתות לילד אחד. וטענתי שאפשר. למשל אם נפטרת אחת, והסב חוזר ומתחתן שנית. נראה שהתבלבל מהדוגמה הזאת, כי השתתק.

או שמתגרש, הוא מסביר לבסוף, כאילו התגבר על קושי בפתרון החידה, ואז אפילו בחיים כל השלוש, אבל אצלנו, להפך, מתו דווקא הסבים. ושתקתי, מפני שגורר אל פרוזדורים חשוכים, כאלה שהדלתות נעולות מימין ומשמאל, מיותרות לגמרי, כי כבר מזמן דהו השאלות ורק אפר. מעתה רק לצפות בדברים שבאים מאליהם, הגשמים והשרב, לבלוב האביב ונשר השלכת. מעגלים שחוזרים על עצמם עד שעמום. זמן שזורם בלי צלצולים. לא שלך, לכן ללא חלומות, סתם. אוסף מתגבב של ספלי קפה ופרוסות לחם מרוחות בגבינה או טבולות ברוטב עגבניות שהכינה אימא. לפעמים ביצה. לראות איך מתכווצות שתיהן, כאילו נמשכות בכוח למטה, וכשיוצאות יחד בערבים להניע את הרגליים, נדמה שלא יסתיים בטוב הטיול הפעם, אולי פתאום תחזור רק אחת. לא לנחש מי תהיה הראשונה.

לפעמים הטלפון, כמו שעון שמעורר מתים בצליל שלו, לתמוה, מי מהן שואלת לשלומנו, יונה ששוב מנסה מיטה של חבר חדש, לא ממהרת להתייאש, או מסוף העולם אחותי לאה. והתשובה, אגב חיוך, שעוד לא, שום בשורה בינתיים, אבל הרי ברור שתגיע. ורני חוזר ומניח את האפרכסת, מכריז את השם. כבר חדלו לבקש שיטריח גם אחת מאתנו, ומדווה שאין חדש גם שם. לפעמים מוסיף מדמיונו מיני פרשנויות, שלפי טון הדיבור ניכר שבמצב רוח טוב. לא הכבידה בפרטים, וגם הוא לה בלשון קצרה, שבסדר, גם הבריאות שלו, גם הלימודים. ובתעלולים של ציונה לא גילתה עניין, לא מתעניינת בחתולים זקנים.

ילד מבדה, כמעט נער. לתמוה על מה שהמשך ישיר מאבא שלו, שדי בולט בצורה, ועוד יותר בדיבור. שילוב עדין של הרהורים שבכובד ראש, שיוצאים החוצה עטופים במילים מחייכות.

להיות החוט המקשר עם העולם, הקניות בצרכנייה ותשלום המסים. לפעמים להציץ בתיבת הדואר שלא צופנת הפתעות. עשייה שהחלה כליווי לאחת הסבתות, זו או זו, ולאט לאט בעצמו, כי מתקשות בהליכה. לפעמים מציצה בספרים שבוחר לעצמו בספרייה, ומשאיר פתוחים במהופך על

הרצפה ליד מיטתו. כאלה שלא ספרות גדולה, על מסעות והרפתקאות. ומהצד, כמין שלוה שהיא אולי האושר, לפעמים כבדידות. כפר קטן, וכמה כאלה שבאותו הגיל, שיחד בכיתה. רק הבנות של מאנטל ושל ברטה לוי שבקצה הרחוק, ועומר מש שלא מתחבר אפילו בצורה. ושאלתי על חברים, כאלה שאפשר להכין יחד את השעורים או סתם לשחק. אם לא מרגיש לבד. וסיפר על גיא שיושב לידו בכיתה, וישנן ההפסקות לשחק גם עם אחרים, או סתם מדברים בצעקות, מתווכחים. אוהבים להתאסף ליד עץ אשל גדול שהגזע מעוות, וכאילו ספסל שחוזר ומתרומם, ואפשר לטפס ולשבת או להישען.

בצד השער, ממש ליד הגדר. ואמרתי שמכירה את העץ הזה. וכאן הרי כולנו יחד, וגם ציונה. מה שמזכיר לו את עצמות העוף, שאריות שהביאה מארי ורסנו לשמח את החתולה הקשישה הזאת, שכבר בקושי זה, ושצמחונית בעל כורחה. רק לחם טבול במעט חלב ומה שנאסף בקפידה מהצלחות לאחר ארוחת הצהרים.

לצמוח בסביבה קשישה שכולה נשים. חבורה עייפה וחולה שמקמצת בדיבורים, ורק על מה שצריך, הזמנה לשולחן שערך לסעודה, או על מכת היתושים שלא ברור מהיכן הופיעו, ומוכרחים לרסס במין חומר שכל בקבוק אולי עשרים שקל, עניין יקר.

לא מבינה איך חודרים פנימה, שחה מריקה, אולי מנמנמים בסדקים שמתפורר הטיח, ומתעוררים לחיים לקראת הלילה. ועניתי שדרך הרשתות שבחלונות, שכבר מזמן היה צריך להחליף. לראות איך נחרדת מהדיבור שלי, כי לא לפי יכולתנו הוצאה כספית כזאת, והאם אי אפשר לתקן, לתפור בחוט ומחט במקומות שנקרע.

בינתיים, היא אומרת. מצטערת שכבר לא עבודה בשבילה, בגלל העיניים שלא חדות, וגם הידיים, הרעידה שלהן.

יהיה פחות לתולעים, מנחמת אימא, לא מבינה למה נטפלים לעקוץ דווקא אותה, שבקושי נשאר בשר על העצמות. מזלה שלא מסוגלת לשמוע את הזמזומים שלהם.

ורני מציע לסגור את הדלתות של חדרי השינה ולהרוג אחד אחד. יכול במגבת שמגלגל להיות כמו נחש ומצליף. בטוח שיצליח.

כאלה שיחות.

לכן להתרחק מהחבורה, להגיד שצריכה לצאת לכסח בחלק הרחוק, ובדרך להעיף מבט על הפועלים של פאוזי שמסתערים על תפוזי הולנסיה, תולשים בגסות, בקצב שכמעט השתוללות. בין כה וכה יישלח הפרי לתעשייה, מה שהפסד מוחלט. כך גם הקלמנטינות, ובייחוד האפרסמונים, שקוננה אימא איך התפרנסנו בכבוד כל השנים, כי עשינו במו ידינו, גם מיון, גם לארוז. עכשיו רק פרנסה לפועלי קטיף ובתי אריזה, ולנו אפילו לא פרוטות. זמנים חדשים, השיב לה סינלה, שדוחפים את כולנו הצידה בחוסר סבלנות, לא מוכנים להקשיב, ודורסניים. ממש מזדהה עם כאבה.

לראות שמהנהנת בראש בהסכמה. אולי מפני שכרך עצמו אתנו יחד. אולי סתם מתוך צייתנות של זקנים שנאשו מלעמוד על שלהם, אפילו מלהבין. והרי דיבור של שקר, כי שום חידוש. אותה אכזריות ואותו הקור שתמיד, שמתוך הטבע עצמו. אלימות של ירוק בחורף ושל צהוב בקיץ, ובתווך אנחנו, מדדים כאילו אדוני הארץ, כאילו יודעים לאן. וכלום. ואת זה לצעוק.